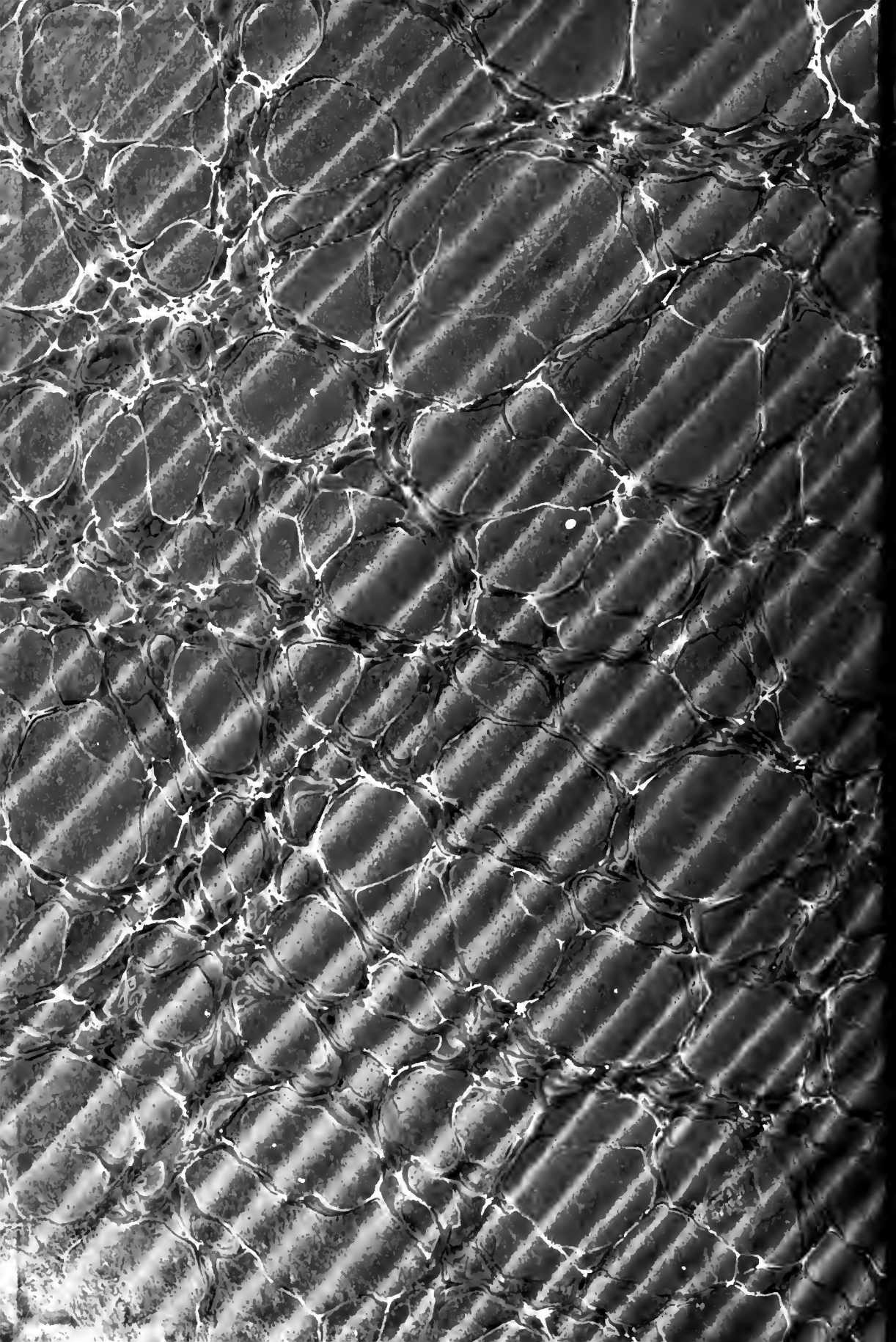
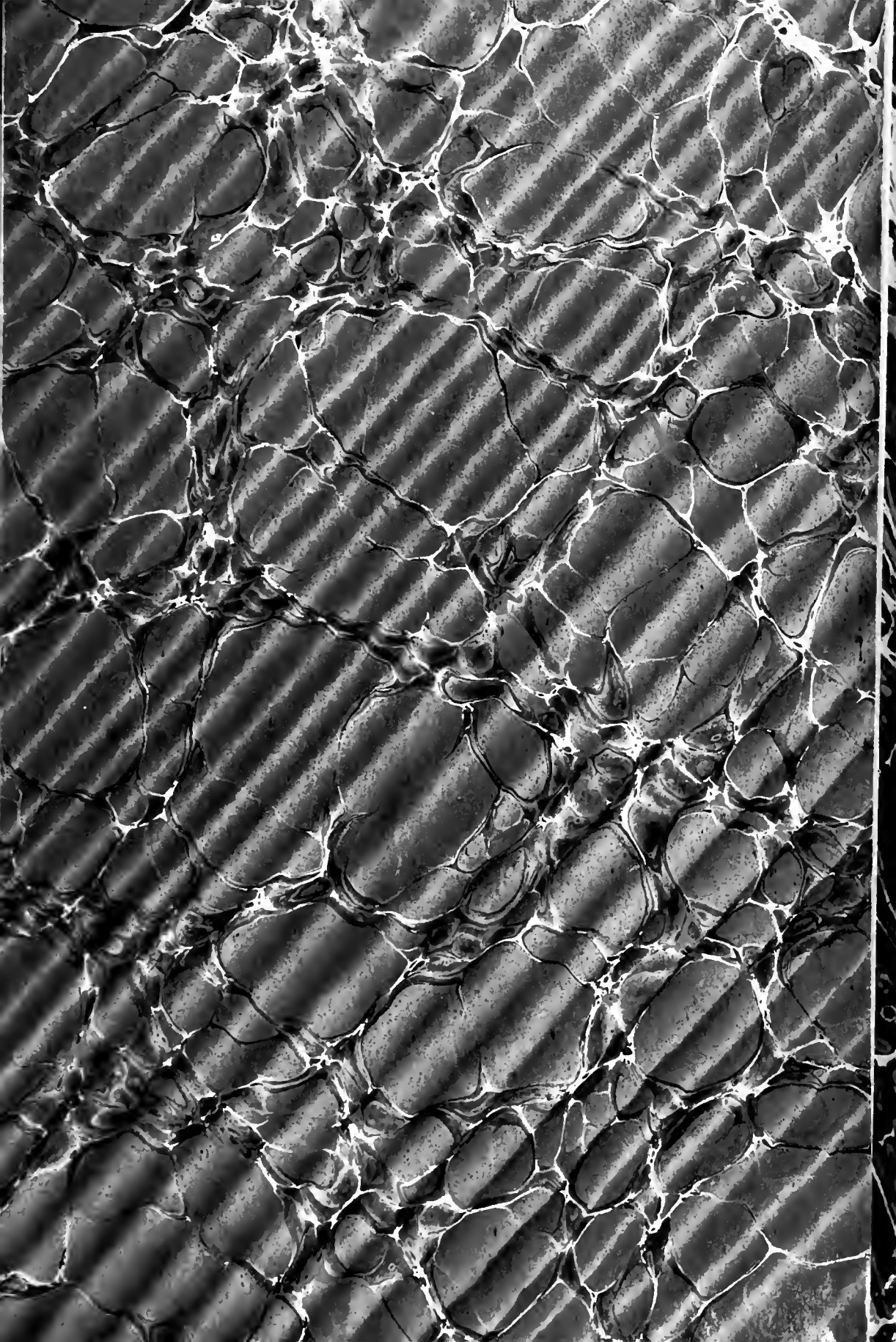

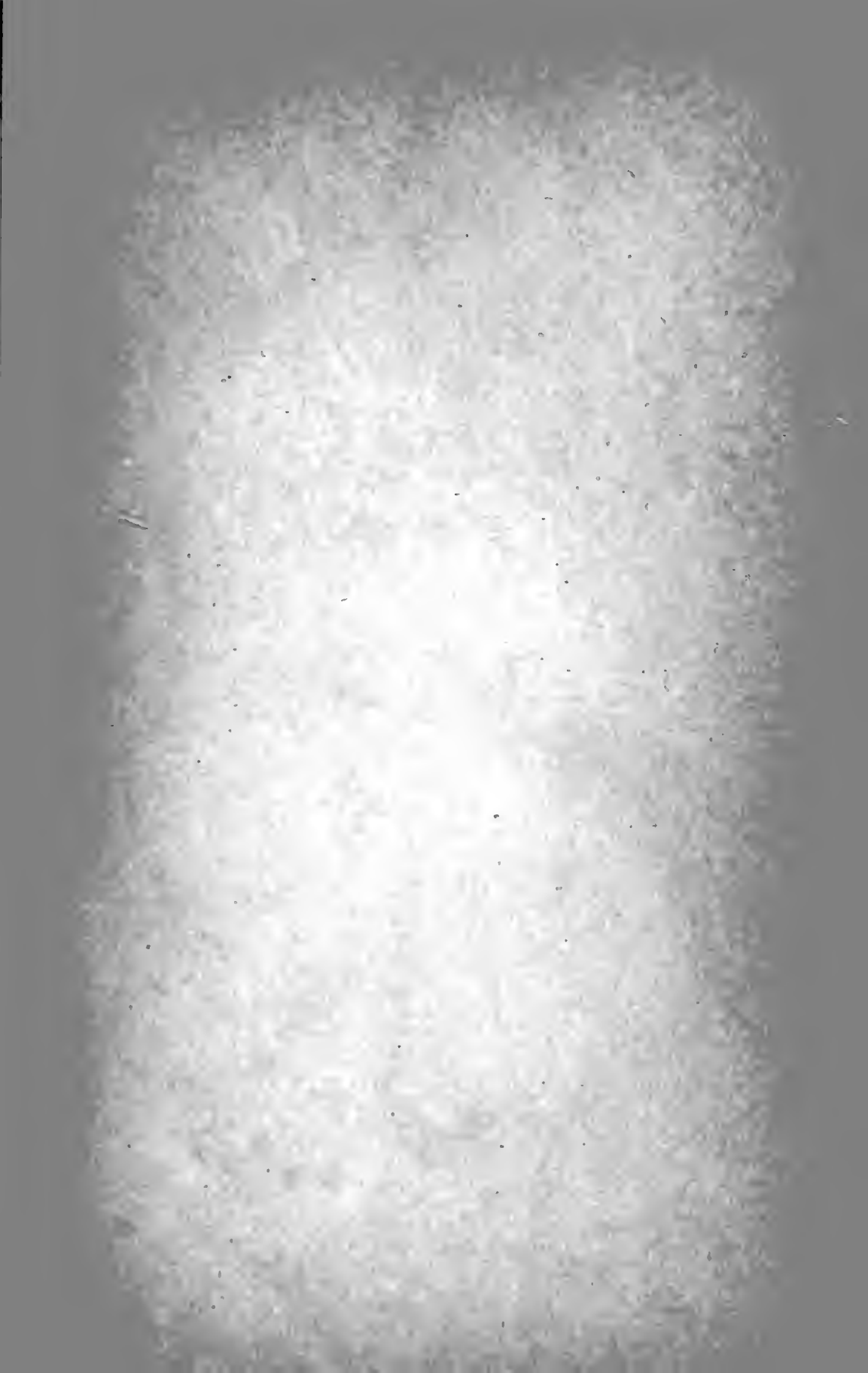
3 1761 04220 7969

UNIV. OF
TORONTO
LIBRARY

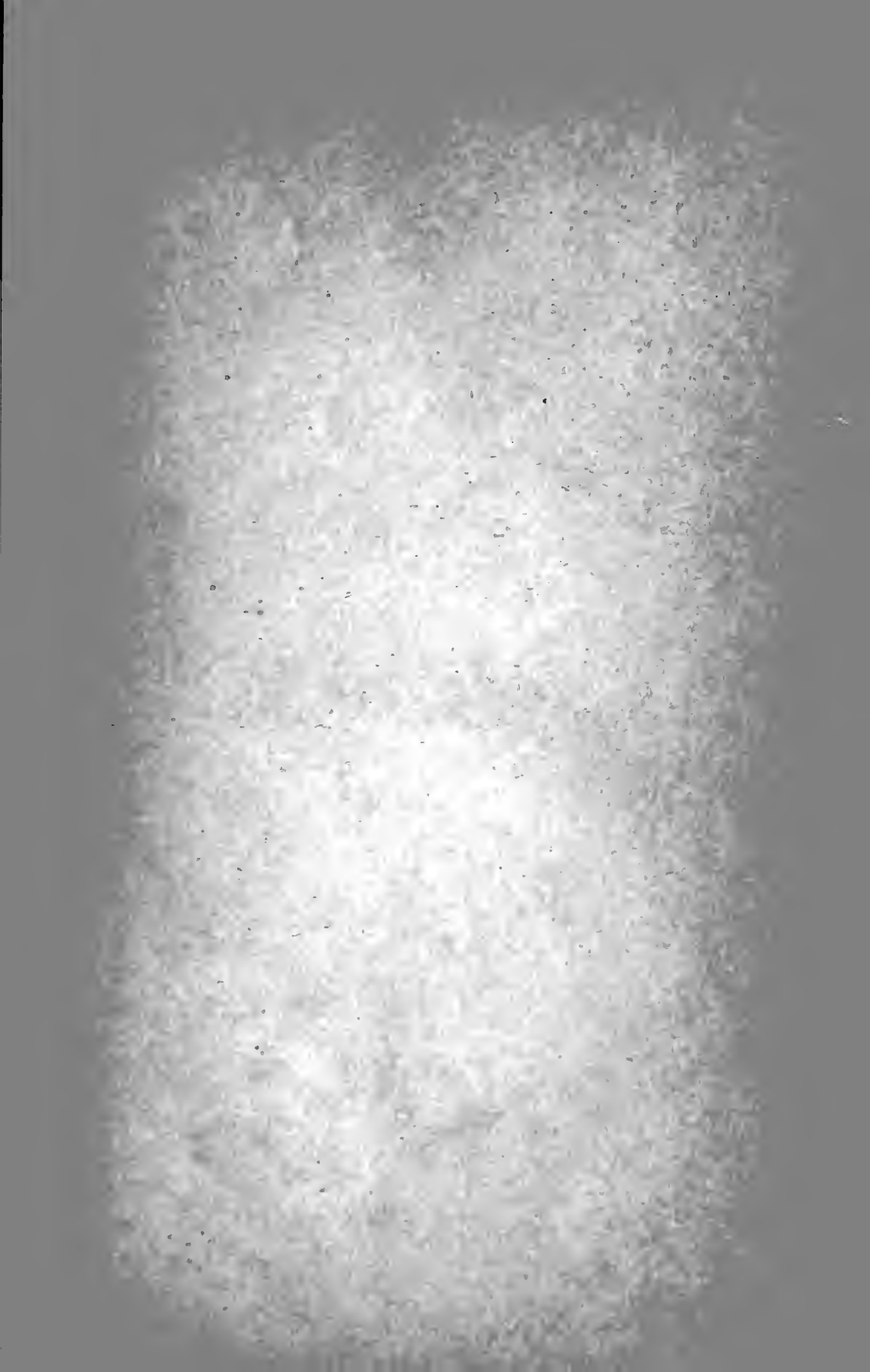

6633
ATTILIO PORTIOLI

LE

OPERE MACCHERONICHE

DI

MERLIN COCAI

VOLUME SECONDO.

MANTOVA

DITTA EDITRICE G. MONDOVI

1883.

$$\begin{array}{r} 23104 \\ \hline 26 \overline{) 5792} \\ \underline{52} \\ 59 \\ \underline{52} \\ 70 \\ \underline{68} \\ 20 \end{array}$$

IL BALDO

MACCHERONICA XIV

ARGOMENTO :

Cingar continua ad esporre a Baldo la scienza astronomica. —
Marte. - La sua fontana. - Come escano da essa i guerrieri. - Giove. - La città degli Dei. - I loro palazzi. - La loro cucina. - La cucina di Giove. - Il suo pasto. - Ancora del suo palazzo. - La sua possanza. - Pallade. - Elogio delle donne. - La stanza di Pallade. - I suoi laveri. - Saturno. - La sua casa. - I Segni del Zodiaco. - L'apparire improvviso di una galera tronca il discorso di Cingar.

Ostquam tres horas dulci cubuere quieti,
Atque soporifero satiarunt membra riposo,
Cingar ad inceptas Baldo mandante rasones
Tornat, et ingenio stabat Leonardus ateso.

Mars feras aspectu quinta versatur in arce,
Qui scorrozzatus crispata fronte minazzat.
Brasatos oculos, dum guardat, buttat adossum,
Sanguineasque bavas sua labra tumentia spargunt.
Cristatam portat galeam chinsanque vesiram,
Jugiter et totus rutilus ficeatur in armis.

Marte.

Targonus lateri dextro, tum spada sinistro
Dependet, mazzamque tenet gallone feratam.
Semper it in frezza magno galopante cavallo,
Et bastiones sua circum castra locavit.
Non hic armorum genus omne carebitur unquam:
Stendardi volitant, banderae, timpana, trombae;
Non desunt pifari, gnacaræ, cornaeque bitortae,
Denique quicquid habent homines bellando necesse.
Talibus in rebus Mars oblectatur anhelus
Sanguine, jucundans carnarum cernere quartos.
Huic caedes soror est, lis mater, rixa sed uxor,
Huic pater est livor, rabies vindictaque natae.
Hic hominum clamor strepitat, nitritus equorum,
Non hic bombardae mancant, passavolantes,
Non hic mortari, colubrinae, vel basilischi,
Sive pavajones, seu tendae, sive trabacchae.
Polvificant nebulas pedibus repetando cavalli,
Celsa fracassatae conturbant sidera lanceae,
Atque tacolarum per nubila more nigrescunt.
Ad finem guerraee cernis concurrere squadras;
Ordine cum nullo diris se bottibus urtant,
Squarzant banderas, dispiastrant arma, corazzas,
Marsque roversatos ibi mortos cernere gaudet,
Scannatosque viros sub calpistrare cavallos.

Est ibi marmoreis labens fontana sub antris,
Jugiter ad ejus guardam stant octo puellae.
Prima ferox vultu, legiadraque Forcia dicta est,
Sed Mars Dextrezzam jussit clamare secundam,
Tertia Temperies, Prudentia quarta vocatur,
Quintaque cagnesco semper cum lumine guardat,
Iraque nomatur, sed dicta Superbia sexta est,
Septima tabifico rubet undique sanguine cruda
Impietas, octava calet coenosa Libido.
Hanc deus armipotens curam dedit octo puellis.
Ut quosecumque viros sibi Jupiter eligit armis

La sua fon-
tana.

Come escano
da essa i guer-
rieri.

Quosque sequi guerras mandat soldique talentum,
Tres mergant voltas liquidi sub gurgite fontis.
Non tamen id faciant omnes, at, sorte butata,
Quattuor ex ipsis pueri membricula bagent.
Ergo quam primum gestatur parvulus infans,
Quattuor hunc nimphae, quibus est sors lapsa,
profundant

Inter fontanam, post mundi ad stenta remittunt.
Hac igitur veniunt soldati lege vel impi,
Vel fortes, agilesve armis, vel corde superbi,
Vel post luxuriam plexi, vel praecipitosi.
Aut e converso prudentes, ore disertì,
Maturique duces, nec ab irae fulmine victi,
Quales romanae generat stirps alta Columnae,
Cujus fortezzae coscendunt mille pilastri:
Quales Acstensis, quales Gonzaga, vel Ursa,
Pallavesina domus, Malatesta, Triulica, Pepla,
Martinenga, Rues, ¹⁾ Gambarica, Sega, Crevella.

At rex stellarum cunctarum Jupiter alto
In solio residens, sextum sibi legit Olympum.
Urbs illic amplo spatiosa repossat in agro,
Muleiberi fabricata manu Brontisque labore,
Non de calcinis, coctisque locata quadrellis,
Verum diverso formis caelata metallo,
Ut stampire solet campanas Bressa canoras.
Merli de fino stant circum circa dyaspo, ²⁾
Per merlos quoscumque nitet carbunculus unus.
Centum porfideae tangunt ibi sidera turres,
Quarum de bronzo stant fundamenta zetato,
Et cristallino cordone serantur ubique.
Teeta micant auro vexillaque sgonfia promunt,
Carca saphirinis geminis grossisque smaragdis,
Sunt argentaceis quae sustentata pilastris.

Giove.

La città degli Dei.

1) ...Rues, Rovere, i Dalla Rovere.

2) La Varisco ha *dyaspo*, ma tutte le altre, compresa la Toscolana, hanno *dyaspo*.

1 loro palazzi.

Hic sua fundarunt omnes palatia divi,
In medio quorum Iovis atria celsa minazzant.
Daedalus aedificans tribus ista locavit in annis,
Cui muratores ajutum mille dederunt.
Centum balchones patulant, centumque fenestrae,
Pars huc, pars illuc, pars haec, pars illae apertae,
Jugiter addocchiant venientia quaeque videndo.
Porticus in gyrum sexcentis fulta columnis
Bronzineis late circumserat omne palazzum,
Sub qua mille dei spatiantes ordine tundo
Sermocinantur, vadunt, redeuntque frequenter.
Porta superba patet, quae nunquam chiusa tenetur
Vestibulumque suam largum tenet ante vedutam
In quadro positum, super octo pilastra levatum.
Porphideus niveis in postibus eminet areus,
Circulo et in medio tria formidanda spaventant
Fulmina, fulminibus nam Juppiter utitur ipsis.
Continuo divum spatiatu tota cavantur
Limina, sint quamvis alabastro condita duro;
Suntque cadenzazzi, lorgnae, rutilaeque serajae
De fino argento fabricatae supra dorato.
Haec perpendiculo multum bene cuncta squadrantur.
Ingressus portam retrovas in atria binos
In quadros producta, nigro tenebrosica fumo,
Nam bene spuzzantes ibi sentis olere coquinas:
Fumentosa patet muris portazza bisunctis,
Cujus lissa micant gozzanti limina brodo.
Intus arostiti variique tirantur odores
Ad nasum, per quos aguzzat voja talentum.
Sunt ibi sexcentum sguatari sub jure cogorum.
Pars gestat lignam, pars truneat, parsque ministrat
Sub centum bronzis, caldaribus, atque padellis.
Qui scannat vitulum, qui slongat colla polastris,
Qui cavat e panza trippas, dum scortigat alter
Qui despennat aqua mortos buliente capones,

La loro cucina.

Qui discompagnat magones de figadellis.
 Qui boecalum implet, si desunt vasa, busecchis,
 Qui cosire ¹⁾ parat testam cum pelle vedelli,
 Qui porellettos inspedat, quique cavecchio
 Ingiovat lardum, quo plus caro grassa fiat.
 Gambo lecatoriae coeus illie praesidet arti,
 Cui tantum sguataros est cura docere brodeccos, ²⁾
 Ac dare mandatum galantiter omne cosinae.
 Sed quia mensa Iovis plus bramatur terre vivandas
 Avantazatas his quas plebs caetera mangiat,
 Haec sguattari documenta piant, Gambone docente:
 Alter formazzi freschi leviterque gratati
 Binas accumulatur libras, bissenaque secum
 Ova sbattuta premit, quae vix gallina cacarat,
 Finarumque duas specierum praeparat onzas,
 Post haec zaffrani mediam lardique recentis
 Mensurat libram, largus capit ista cadinus.
 Inde duos coctos extra caldare capones
 Eligit et polpas divellit ab ossibus omnes;
 Ossa governantur, sed carnes optime pistat
 Cum pretresemolis, vel menta, vel mazurana,
 Donec cum variis pistatio morbida rebus
 Devenit atque color diversus contrahit unum.
 Ossa dein recipit, quae maceo volvit in ipso,
 Cumque radice porci facit arte tomaclas,
 Quas aliquantillum cum lardo fricat aprino;
 Inde bianchezam legit ovi. Mantua chiaram
 Hanc vocat, atque crocum, species, sugumque naranci,
 Omnia cum brodio facit ista bulire caponum;
 Et quibus et capiunt, et fiunt ossa saporem
 Quae mox ad tavolam mittuntur supra tæros
 Et delicatas facit hoc brottamine suppas.

La cucina di
Giove.

Il suo pasto.

1) ...cosire, cucinare.

2) ...brodeccos, dal bresciano *broder*, che significa lardo, sucido. In mantovano si dice *brodag*.

Alter semicoques sguattarus capit octo polastros
Quos dismembratos pingui bene frixat in uncto;
Ast ubi cum zuccar, speciebus aquave rosata
Et modico agresti spolverizaverat illos,
Tres masinatarum libras piat avolanarum, ¹⁾
Gingiberis mediam et zuccar quibus addidit onzam.
Ista parum buliunt modico sociante botiro,
Pollastrosque fovet secum de more guacetti,
Qui quoque sic possunt condiri corpore sodo.

Alter odoriferas pistillo smazzolat herbas,
Formazzumque simul frescum misturat et ova,
Pistumenque facit dulcem jugendo cancellam,
Lacteque manduleo coitum distemperat istum.
Trans pellem deinceps implet carnemque polastros
Qui calida lixantur aqua buliente lavezo,
Ipsa finatantum pistumina dura fiantur,
Postque boimentum ²⁾ speto ficeantur acuto,
Et juxta brasas lardo sguazzante coquuntur.

Alter cervellas ubi coxit honeste vedelli,
Separat ovorum de chiaris rossola tota,
Quae cum pignolis passaue incorporat uva.
Postea stamegnam ³⁾ facit hacc transire per unam,
Inque pignatellam grasso brottamine plenam
Lixat abelasium, ⁴⁾ ne vadant cuncta brodetto.
Si cupis hanc epulam dulcem, dat zuccara secum,
Si garbam, garbae succum distillat agrestis.

Alter arostitum fegatum cum radicella
De speto ducit simul, ac in frusta minuizat,
Inque lavezettum cum zuccar aquaque rosarum,
Atque nanzorum musto speciisque gnacettat.

Alter adhuc lixat vel sex vel octo polastros,
Inque duos quartos per mezum dividit omnes,

1) ...*avolanarum*; tutte le edizioni hanno *avolanarium* invece di *avctanarum*.

2) ...*boimentum*, bollitura.

3) ...*stamegnam*, ramajolo buato ed anche staccio.

4) ...*abelasium*, adagio.

Quos teggetta coquit sleguati comoda lardi;
Post haec acetosum vinum tollitque marinas
Uvas, agrestum et gialdum grassedine brodum,
Atque remordacem sgussat spartitque cipollam,
Bojenta consumit aqua, totamque disasprat,
Quam simul et reliquas res in mortaria pistat.
Mox frixat, junctis speciis, pluraque galanga,
Sic et acetoso modicum venit esca brodetto.

Sed pastinacas alter brovat, ¹⁾ inde farinat
Ac oleo frixat, sed aqua mox dextriter atque
Concoquit agresto, spetiis et gingere junctis.

Alter crispinos, grassum brottamen, et herbas
Summit odoriferas, lixat, passatque per unam
Stamegnam, redditque loco, quibus addit et ovos
Optime sbattutos et agresti granula crudi,
Uviculam passam, zaffranum, ginger acutum.

Alter lixatos trat de caldare capones,
Quos parat in terrae lato cum ventre piattum;
Fundit aquam roseam, mox zuccar abunde tridatum
Desuper imponit caricum brasamine testum.
Ista cosinandi pulcherrima foggia capones.

Alter poma capit, discorticat intus et extra,
Mollit aqua, rammique scolat cum vase forati,
Quae mox ut brodio rossis quoque mescolat ovi
Cumque bonis speciis fit digna manestra Milano.

Alter lampredas toltas de fonte comaseo
Frixat, et inde capit mollamen panis adusti,
Manduleasque, nuce moscatas, ac avelanas,
Gingiber, et longum peverum fortesque garoflos,
Passiculas uvas, zaffranum, denique paulum
De gardamomo, ciuamomum, sive canellam,
Omnia cum blanco, masinans, distemprat aceto,
Lampredasque super prius igne boita respergit.

1) ...brovat; scotta, dal verbo *brovar* del dialetto mantovano.

Alter smenussat ravas in mille bocones,
Inde boire facit, passatque foramina rammi,
Pistat, et in bronzum lixat cum lacte recenti,
Ova sbatuta quibus, zaffranum, zuccar, et altris
Adjungit species per quas bona quaeque fiuntur.

Alter caprettum erudum tajando minutum
Desuper agrestum guassat lardumque, canellam,
Pastellumque facit, quem, postquam coxerit, ova
Cum brodio vel aqua rosea sbattuta superdat.

Alter cervinam carnem coquit, inde strinatum
Cum crusta panem in forti demergit aceto,
Post haec formazzi gratat instar quinque cepollas,
Smenuzzat carnem, lardo quam rostit in albo,
Figatunque suum coctum cum pane moiato
Mescolat, et masinat, nec non distemprat aceto,
Mel addit speciesque bonas, traditque bojendum,
Haneve zelatiam caldam frigescere lassat.

Alter gambaricum mira facit arte saporem.
Gambara disgussat, quibus ante cavaverat ova,
Pistat, aquam stillans colat, inde capitque bonherbam,
Rossolaque ovorum, panis mollamen, et ista
Conterit, agresto quae mollit, aquaque pusilla.
Post haec acetosat fortis speciebus et ova
Quae prius abstulerat gnacettum ficeat in ipsum.

Alter mandulibus flores immiscet aneti,
Gingiber, atque nuces muscatas, zuccar, et ista
Pistillo masinat, nec acetum spargere cessat,
Supra castronis carnes: Haec opima broda est.

Alter at anguillas vel tencas maxime grassas
Lixat, et expolpat, quas in mortaria smiccat
Cum petresemolo, datilis, uvaque marina
Dulcibus et speciis, oleo, tortamque per illos
Condit, nulla quibus carnem mangiare voluntas.

Alter quin etiam fungos in frusta minutos
Frixat aqua et lardo fresco, quos inde cavatos

E pignatello, formazzum miscet et ova,
Zaffranum, species, quibus optima torta creatur.

Alter acerbosas marraseas absque medullis
Pistatas passat stamegnam, casens et lac
Additur, ova, bonae species cum zuccare fino,
Tettaque smiccatur juvenis bene cocta vitellae.
Non sparagnat aquam roseam frescunque botirum,
Torta fit, ovorum eliarac sint crusta dabassum,
At super effundit pignolos atque canellam.

Sed quid ego longis pario fastidia verbis?
Illic divinum facitur solummodo nectar.
Multi bugiardi dicunt hoc esse bevandam,
Id nego, sed cibus est quo morti surgere possent.
Gambonique coco, sguataro qui praesidet omni,
Hoc datur officium componere nectaris escam.
Gambo caponazzos largos, in tergore gialdos,
Accipit, et porci panzam prius optime coctam,
Ginger et integrum, species frescunque casettum,
Mox petresemolum, mentam, calidosque garoffos.
Postea dismembrat medicoctos ante capones,
Frixat et inspergit species; capit inde nosettas
Manduleas quas non tellus, sed fecit Olympus,
His quoque frixat, aquam modicam jungendo, pola-
stros,

Dumque id fervet opus, medias quas diximus ante,
Assummit species, his salvia mentaque juncta est,
Pistumen fabricat, tortellos inde refricos
Inter delecum, ¹⁾ quem pezza tenella scolarat,
Spolvificatque super species dulces et acerbas.
Post haec exossat datiles, et gingere volvit
Cumque sminuzzato cinanomo cumque garoffis,
Inde locat species, rafiolos ipsaque cocta
Frusta caponorum, datiles, uvamque marinam,

1) ...delecum, lo strutto.

Pignolos mundos, in unam cuncta padellam.
Fecerat in fundo crustam, mediam quoque jungit,
Quas super apponit praedictas quasque facendas
Mox aliam crustam superaddit zuccare plenam
Torret abeladium testi scaldante coperto,
Atque frequenter aquis bagnatur crustra rosatis.
Dicitur hoc nectar. Satis est narasse coquinam.

Ancora del
palazzo di
Giove.

Atria praeteriens intras perystilia, centum
Qualibet ex banda claustrorum longa cavezzos,
Ac adamantinis circum munita columnis.
Quaeque columna suis distinguitur alte misuris,
Quas duras proprio Vulcanus sanguine fecit,
Hic adamas quoniam teneratur sanguine beechi.
Intra columnares stant quadra cavaedia zonas,
In medio quarum variis ornata lapillis,
Continua decurrit aqua fontana, bagnando
Crystallum, benas, agathes, alabastra, berillos.
Exedras per quadra subis perystilia nudas;
Biblyotheca prope est, ornataque pinacotheca
Heroum gestis, monumentis atque deorum.
Basilicae locus est amplissimus, undique cinctus
Sedibus ex auro, quo tractant numina causas,
Fata hominum, sortes, breve tempus, mille travajos.
Ad caput, ipsa Jovis stat sedes altior altris,
Quam Dis divitiae rex fecit, et omnia richa
Spendidit: oh pensa quam bella cadrega det esse.
Diique deaeque omnes hic precludere jura fre-
quentant.

La sua pos-
sanza.

Juppiter his fatum solvit, sortemque misurat;
Nulla datur deitas aliis ac nulla potestas,
Ni Jovis arbitrio certa ratione guadagent.
Quotidie coetu divum visitatur ab omni,
Suscipit exultans omnes penetralibus aulae.
Laeditur interdum, quo vis, deus alter ab altro,
Inter quos aequo discrimine judicat ille.

Si quando fuerit superis offensus ab ipsis.
Fulmina ferre jubet. reboare tonitrua mandat,
Terrificans homines coelum trabucare putantes.
Ast apparendo Ganimedes fronte galanta,
Blandidulosque suo cum regi torquet ocellos,
Immo daleigeri fert aurea pocula musti,
Protinus ira cadit, fugiunt e pectore sdegni,
Dismemorata fluit rabies canegiataque stizza.
Exonerat nebulis coelum, novus emicat aether,
Prostrati flores pluvia sub Apolline surgunt.

Sic quandoque duces faciunt grandesque mäestri,
Et qui dicuntur signores esse bachettæ.
Plus quandoque valet pueri frons bella petulci
Quam non grandiloqui sententia magna Catonis:
Plus oculus blandus, vel sermo libidinis ardens,
Quam vigor eloquii Ciceronis, et ora senatus.

MAFELINA.

Insurgunt scalæ passim diamantæ locatæ,
Pars quoque corallo, pars marmore, parsque dyaspo,
Quaelibet ipsarum tendit nonanta scalinos,
Per quas semper eunt, redeunt quoque numina quæ-
que.

Menant in cameras centum pluresque salottos,
Quorum solari non sunt lignamine facti,
Sed Vulcanus eos de puro fecerat auro.
Huc illuc ornant camareri flore grabatos,
Supra quos tendunt lenzoles atque copertas,
Quas mira nymphae recamarunt Palladis arte.

Ipsa quidem Pallas Jovis est nassuta cerebro, Pallade.
Qui sine concubitu mulieris ter sibi sanctum
Cervellum cussit virga, virgoque Minerva
Exiit, et magni dicta est sapientia patris.
Noscere si cupitis, quare sapientia dicta est,
Nil dubitetis, enim solvetur quaestio talis.

Elogio delle
donne.

Pallas honestatis speculum de vertice maschii
Nascitur, ut pateat quod sunt reliquae mulieres
Dementes, nec habent cerebrum.
Et sine consilio quicquid facietis eorum,
Credite Pallas erit, Jovis et sapientia patris.
Verum si qua tuis in rebus foemina praestat
Consejū, caveas: asino similaberis illi,
Qui vult pro frusto bastum gestare novellum,
Ignorans quoniam tergus nova sella magagnat;
Et qui pensabas totam lucrasse Minervam,
Nempe fasolorum bronzum mangiasse catabis,
Igenium quoniam sensumque fasolus aguzzat.
Pallas est tantum Jovis unica filia testae,
Quae damigellarum circum stipata catervis,
Imperat, atque docet linum deducere fuso,
Texere vel telam, vel naspo svolgere filum.

La stanza di
Pallade.

I suoi lavori.

Est inter salas alias, thalamosque salottus,
Qui longus centum passus cinquantaque largus;
Pallas ibi secreta suas docet alta puellas:
Altera bombasum vel linum detrahit album,
Bagnificatque suos fuso pirlante didinos.
Altera discaricat naspi giramine fusos,
In glomerumque rotat dum guindalus ¹⁾ orbe volutat.
Altera texendas producit in ordine stuppas,
Et facit innumeros circum strepitare canones.
Altera dum textit, manibus pedibusque laborat,
Dextera naviculam mandat. sed laeva remandat.
Altera prona sedens telam suū, inque biancas
Vertit camisas apud illam stante canistro.
Altera sed variis acubus majora recamnat,
Namque velutinas aquilas describit in auro.
Altera de argento candentia lilia fingit,
Quae in coelestino pingit semota veluto. ²⁾

1) ...*guindalus*, arcolajo.

2) L'aquila ed i gigli dello stemma dei signori di Ferrara.

Altera terribiles format recamando leones,
 Sub pede cum libro facientes ore Samarcum. ¹⁾
 Altera frondosam, plenam quoque glandibus aureis
 Texit in aëreo spatio cum pectine quereum. ²⁾
 Altera purpureos miscens albedine scaccos
 Inserit argenti rutilos aurique quadrettos. ³⁾
 Altera marzoccos fulvos nimiumque bravantes, ⁴⁾
 Altera terribiles aquilas errantibus alis
 Quattuor, insecta rubea cruce, pingit in albo. ⁵⁾
 Altera lanigera cellones consuit arte,
 Ac in spalleriis florentia prata recammat.
 Altera conatur veteres describere guerras,
 Maxime Alexandri, Cyri, Xersisque carinam.

De Jove sat dixi; Saturni regna subintro,
 Ejus nolo tamen tibi dicere conditionem,
 Namque melancholicus nimis ascoltando venires.

GOSA.

Baldus habet faciem rapefactam more stupentis: Saturno.
 Quis diavol, ait, tibi, Cingar, talia dixit?
 Quove imparasti tales, ingrate, rasones?
 Nempe magum penso Zoroastrum te studiasse,
 Cumque prophetabus semper vixisse striabus.
 Respondet Cingar: miraris forsitan istud?
 Semper habent pro se colpum scrimando magistri.
 At Leonardus ait: paulum, mi Balde, quiescas,
 Desine quod segnitet Saturni pingere coelum.
 Tunc Cingar: Saturnus inops extrema petivit
 Litora coelorum.
 Uxorem quamvis habeat, tamen ipse fiolos
 Non generare potest. Causam mun quaeritis? inquam:

1) Il Leone di Venezia.

2) Lo stemma dei Della Rovere di Urbino.

3) Quello dei Pepoli di Bologna.

4) Il leone, *marzocco*, di Firenze.

5) Lo stemma dei Gonzaga.

Non solum quoniam mancant sua corpora caldo,
Juppiter at patri Saturno membra tajavit.
Hic macer est vultu, calva cum fronte rapatus,
Shavazzat totam naso colante bocazzam,
Nec retinet solum dentem sua quaeque ganassa.
Omnes cum flatu putrido, quum parlat, amorbat;
Hispidam barbam riget nunquam pro pectine lenis.
Cum bastone suas vadit numerando pedatas.
De passu in passu tussit spudatque macagnos;
Fert sgarbellatos oculos, nec sbercia maneat.
Pellizzonus eum usque ad calcanea coprit,
Attamen ille facit tremolantos frigore plenus.
Ejus bassa domus plena est humore nocivo,
Flent muri, guastat rumatica muffa solarum,
Nunquam splendigeros ibi fundit Apollo lusores.
Praticat hic semper spissis nox plena tenebris,
Hic barbagiani strident, hic pipaque strelli, ¹⁾
Hic quoque noctivagae gnao gnao faciendo civettae,
Tristitia hic abitat, macies, genus omne malorum.
Maxime sunt isti: capitis dolor, hydropisia,
Angonaja, malum costae, quartanaque febris,
Mazzuccus, lancum, carbones, morbida pestis,
Flegma, tumor ventris, vermes, colicique dolores,
Petra vesigarum, cancar, giandussa, boognones,
Franzosus, fersae, cagasanguis, rognua, varolae,
Defectus cerebri, rabiesque frenetica, chiodus,
Stizza canina, dolor dentorum, serofa, puvidae,
Phistula, goltionesques, tumor vel lergna vocata,
Testicoli, brofolae, tegnosaque codega, lepra,
Schelentia, gulae siccitas, et pectoris asma,
Sanctique Antonii morbum, morena, podagra,
Tisica febris, muganeae, tardaeque pedanae.
Infirmities non totas dicere possum.

La sua casa.

1) ...pipaque strellis: cioè pipastreillis.

Ista fameja senem Saturnum semper honorat,
Sed male fida quidem, nam bursa vodatur ab ipsa.
Hanc medici preciant, sed in altro corpore ficcam.
Ergo Saturnus supremo praesidet orbi,
De qua cascatus possit sibi rumpere collum.

TOGNA.

En vobis coeli septem descripsimus orbes;
Non reliquas refero casones astronomiae,
Nam vobis facerem longis fastidia verbis.
Subseguita. Leonardus ait, mi Cingar, Hyginum
Audio, dum loqueris, narrare galantiter astra.
Sum contentus, ait Cingar, solabor utrumque.

Est via longa nimis, coelum quae circuit omne, ^{l. segni del} _{zodiaco.}
Per quam si vades nunc magnum frigus habebis,
Nunc nimius faciet caldus bagnare camisam,
Nunc refrescabis mansueta corpus ab aura,
Nunc aliquantillum glaciem tibi temperat aestas.
Haec via tam durat, quod pleno phoebus in anno
Vix addit metam, sed apuntum terminat illam.
In primo introitu cum flexis cornibus ecce
Apparet montonus habens in tergore Phrixum. ¹⁾
Ex auro tota est radians sua lana tirato.
Post caminamentum mensis renovata per arva
Taurum cornuta retrovas cervicæ biancum;
Audet is Europam spallis gestare putinam,
Posteriora tenens in fonte sepulta liquenti.
At quia mos bovis est mostazzo fundere bavam,
Jugiter hunc septem curant forbire sorores,
Quas gajossazzus fugat hic, fugat illic Orion.
Non procul incontras geminos insemma fradellos.
Primus nomatur Castor, Polluxque secundus:
Hos, Helenamque simul Jove natos Laeda covavit,
Quos tam grandis amor junxit, quod Juppiter ambos
Transtulit in coelum, nantisque favere dicavit.

1) Il montone è Frisso. Vedi nota 3, pag. 173, vol. I.

Ulterius vadens, caveas quia pestifer Hidra
Sibilat herculeo quondam mutilata labore,
Cujus colla premit cum zanchis Gambar apertis.
Sed cum sudorem sentis bagnare camisam
Ecce Leonazzus boscamine saltat ab atro,
Ac super hydrinum ventronem saltat Oachenf, ¹⁾
Sed domat ipsius pulcherrima Virgo furorem,
Quae Virgo fletus majori tempore spargit,
Namque parum curant illam qui regna gubernant,
Saepeque Justitiae signores terga revoltant.
Scorpius egreditur gelida de valle superbus,
Horrendas aperit brancas, codamque recurvat,
Sternere poltronem disponit Oriona solus,
Sustentatque duas sua zampa sinistra balances.
Inde Sagittarius per frigora rura cavaleat,
Vel cumulat glaciem, vel calcibus alligat undas:
Tempora disponit studiosis grata poetis,
Musarum quoniam nutrix sua mater habetur.
Evacuare duas non cessat Aquarius urnas,
Perque suas undas squammoso tergo pisces
Guizzant: Zodiacus vasto sic terminat orbe.
Dicere terribilem vobis non curo balenam,
Eridanum sileo, leporem, sed Oriona dicam.
Pindarus albergans olim poverellus in aede
Semiruinata, vix quod mangiaret habebat.
Juppiter en stracens sudansque labore viazzi,
Mercuriusque suo veniunt habitare casotto,
Atque fame nimia pulsi petiere merendam.
Pauper homo divum regi vult tradere pastum.
Quid fecit? solam vaccam sua stalla tenebat;
Accipit in frezza mazzam, stallamque subintrat,
Discopavit eam, mox tolta pelle dadossam,
Illam ficcatam speto cito misit arostum,
Ac totam coctam superis areceat inautum.

1) È una di quelle parole, alle quali si riferisce la nota 2, pag. 132, vol. I.

Dicuntur divi secum risisse parumper,
Attamen hanc totam mangiarunt ventre pieno,
Misterumque fuit zona lentare fianco.
Qui nimium mangiat, ne creppet, cingula mollat.
Mox cupidi factis, non dietis, solvere grates,
Nunc scortigatam pellem petiere bovinam.
Pauper homazzolus scorzam bovis attulit illis,
Et secum, dum fert. istas movet ore querelas:
Hi slovagnones totam glutiere vedellam,
Num portare volunt etiam super aethera pellem?
Quos utinam possit talis vivanda necare.
Juppiter et natus pellem simul ergo tulerunt,
Ac soterrarunt proprio pissamine foetam.
Post menses plures pauper dessoterat illam,
Ecce infans natus coepit vagire sub illa.
Pindarus attollens oculos ad sidera, dixit:
Juppiter omnipotens, vestrum ringratio numen,
Et bon pro faciat vobis mea vacca duobus.
Sic et ab orina puerum eliamavit Orion,
Quem Canis æerium seguitat latrando per axem.
Sed quid ego video? prestum mirate sodales.

Haec vix finierat Cingar, scoperta galea
En versus Baldi navem furibunda venibat.
Astrologus Cingar subito cessavit, oportet
Astrologare aliter, quam stellas cernere noctu.

L'apparire
improvviso di
una galea
tronca il di-
scorso di Cin-
gar.

L BALDO

MACCHERONICA XV

ARGOMENTO :

I pirati assalgono Baldo ed i suoi compagni. - Lirone capo dei pirati. - Il combattimento. - I pirati perdono la galera. - Lirone si impadronisce della nave di Baldo. - Lirone fugge colla nave conquistata. - Dolore di Baldo e di Leonardo per la perdita della nave. - Ritrovamento di Moschino. - Cingar scioglie Moschino dalla catena e lo presenta a Baldo. - Fa l'elogio della amicizia. - Le liete accoglienze a Moschino. - Baldo va in cerca di Falchetto e Fracasso. - Moschino capitano della nave. - Sua invocazione a S. Nicolò. - La comparsa di Falchetto. - Cingar l'accoglie in acqua e Baldo in nave. - Approdano ad un' isola. - Falchetto dà la caccia alle capre. - Le capre sono arrostate e mangiate. - Falchetto manca al pasto.

Estitit in medio Cingar sermone, galeam
Ut procul aspexit, monuitque videre sodales.
Non sic praecipitat coelo falconus ab alto,
Nec sic vertorius fertur scoccante balestra,
Qualiter illa ruit vento sburlata triremis.
Intus piratae, gens tam perversa, ribaldi,
Qui renegaverunt Christum Christique batesnum.
Vela cito bassate, gridant, vos reddite nobis.
Altera post ipsam bastarda galea ruebat.
Altera quin etiam seguitabat grandior istis,
In qua vastus homo, gentis capitanius urget
Remigeros homines nervum menando bovinum.

I pirati assalgono Baldo ed i suoi compagni.

Lirone capo dei pirati.

Il combattimento.

Hic se per nomen facit appellare Lironum.
Vir fuit in toto nunquam crudelior orbe,
Ferrens aspectu, sua barbaque sanguine colat;
Namque feris similis miserum mandebat hominem.
Tres veniunt fustae propter demergere navem,
Mille pari motu subio impelluntur in uno,
Et freta vorticibus retro spumantibus implent.
Baldus ad arma volat, sfodratum presterit ensem
Aripit imbrazzatque rotam bassatque vesiram.
Cingar habet multum pro Baldo quippe spaventum,
Non quod ab adversa metuat sit parte necatus,
Sed quia tam durum est scampare per aequora mortem.
Ipse Leonardus se Baldo firmat apressum,
Stansque parecchiatus stoccum tenet atque brocherum.

PEDRALA.

I pirati perdono la galera.

Viderat interea dispostos nauta barones,
Non timet, immo ratem revolutat contra galeam,
Stantque super proram Baldus Cingarque, Leonardus.
Schiavones etiam presti sua tela parecchiant;
Implent sulphurea strepitosos polvere schioppo,
Martinulosque rotant, curvas flectendo balestras.
Pars ratis ascendit gabiam, pars restat abassum:
Quadruplicant forzas Baldi meditando vigorem.
Jam venit ecce prior remis impulsa galea,
Circum circa fremens girat, sed nauta timonem
Pratieus advolgit, veluti si volgat habenam.
Vidi Franciscum de Rua quandoque Mariam,¹⁾
Cujus in exiguo stat corpore maxima virtus,
Villanum Spagnae leviter maneggiare poledrum.
Docta manus seu froena tiret, seu lenta remittat,
Ille statim redemae paret, dominique volero;
Pirlat et a testa discernit nemo culattas.

1) ...Franciscum de Rua quandoque Mariam: cioè Francesco Maria della Rovere, signore d'Urbino.

Non minus immensam barcam cito nauta maneat,
Semper habens zuffum prorae dincontra galeas.
En cito schioppetti scaricantur ab igne tresenti,
Milleque laxantur vertones extra nosellas.
Incipiunt pavidas ad nubes surgere voces,
Innumeri quoniam primo feriuntur asaltu.
Saxa volant grossique trabes, pix flammea, torres;
Artificiosus focus arma virosque laecessit.
Tunc animosus aper Baldus despiccat ab alta
Prora terribilem saltum, supraque galeam
Hostibus in mediis balzat, ferrumque cruentat.
Cingar eum sequitur magno targone copertus,
Atque samitarram toto conamine vibrat.
Inde Leonardus de schena saltat in altum,
Ac super unius pyratae tergora sbalzat,
Quem feriendo, alium stocco trabuceat in undas.
Baldus in introitu primo velut impiger heros
Patrono fustae se nil pavefactus acostat.
Pungentemque rotans stoccatam more trivellae,
Ex una banda trippam sbudellat in altram.
Pyratae magnis tunc urlis astra tocantes,
In circum Baldo largum fecere travaium.
At solitas Baldus furias in pectore ficeat.
Se totum linquens quo major calca feribat,
Incipit armorum disquistillare piastras.
Hi subito largam pavidum fecere piazzam,
Cui spezzat scutum, cui faldam, cuique celatam,
Cui brazzale terit, spallazzos rumpit et urtat.
Fendit cervellos; nilque elmi nilque corazzae
Durant ad Baldum, qui fulgurat ense cruento.
Testas et bustos maris ad fundamina mittit.
Et velut in siccis consumit flamma cancellis,
Sic predatores Baldus tajat ense marinos.
Nemo suis valet hic bottis aquirere scampum:
Non coeli sanctis potuisset habere rignardum,

Namque suum rabies mordebat multa furorem.
Non sequitare illum Cingar clamando rafinat,
Jamque samittarram tepido cum sanguine rossam
Ambabus manibus strictam feriendo tenebat.
Non procul exturbans nimia pro caede Lonardus
Aethera, sanguificat plenum formidine pontum.
Hic tres compagni, quid sit scrimare dasennum
Insegnant, faciuntque habiles ad tela magistros.
At Lironus adest bastardam supra galeam,
Portat alabardam, testasque superminet omnes,
Ad navis tergum facit ingirare galeam,
Et menans vastis alabardam forcibus, uno
Truncavit medium netto fendente timonem.
Heu quia nocchierus jam se tenet esse peremptum!
Lanzonem jaculat propter passare Lironem;
Sed jam se manibus navi Lironus ataccat,
Et quamvis jaciant schiavones ligna, quadrellos,
Sulphureas flammæ, pegolas, rasamque fogatam,
Ille tamen super hanc, turba seguitante, salivit.
Hic se ficeavit fugientes intra schiavones,
Quos tomare facit sine brazzis ac sine gambis.
Nocchieri testam magnum vibrando roversum
Unam sbalzavit longe, mihi credite, leucam: ¹⁾
Non curat quidquam schioppettos, atque balestras.
Fae, lector, contum, si quis subeundo botegam
Plenam pignatis, boccalis, atque scudellis,
Incipit acireum grossum vibrare tracagnum.
Sic Lironus agit scapolantes intra schiavones,
Qui mage garlettos vertunt, quam cernere zuffum
Lironis, repetantque maris nodando per undas.

Lirone si im-
padronisce del-
la nave di Baldo

MAFELINA.

Non erat accortus de casu Baldus iniquo,
Maxime quod caperet navim pirata Lironus;

1) ...leucam, lega.

Cingar et arditus provas facit ense galantas,
Atque seatenatus tamquam leo rugit et omnes
Vel penitus mortos, vel truncos, membra roversat.
Ipsius a facie furibundi quisque tapinat,
Ac in abandonum potius se in gurgite laxant,
Ut faciunt pisees, qui saltant extra padellam.
Ast alia in banda Leonardus fluminis instar,
Quod praeceps veniens alta de rupe, marinas
Scindit aquas aperitque maris cum gurgite fluctum,
Inter evangelii se eazzat fervidus hostes.
Hic illic tajat, hac illae puntezzat et urtat,
Totus mortorum sbrojatus sanguine boffat.

PEDRALA.

Possanzam sed non basto cantare Lironis,
In qua parte suas dat fruges, stigmata parent;
Sanguinolenta ruit, carnes alebarda stajezat;
Confugiunt omnes, ac post sua terga budellas,
Pulmones, milzas, fumantia viscera linquunt.
Nil nisi sentitur stridor, fremitusque morentum,
Horrendae voces coelum pietate moventes.
Alter clamabat Christum, sanctumque Nicolam,
Alter Apollinum, Trivigantem vel Macomettum.
Non fuit auditus, postquam stant sidera coelo,
Tam grandis strepitus, rumor, sonitusque boaxans.
Non habet ulterius gentes quas Baldus amazzet,
Tota galea fuit piratis voda ladronis,
Plusquam bacillus barbèri netta remansit.

COMINA.

Lironus navem jam jam aquistaverit ¹⁾ omnem.
O quantum gaudet talem fecisse guadagnum!
Nec posuit mentem, quod victa galea fuisset.

Lirone fugge
colla nave con-
quistata.

1) Tutte le edizioni hanno *acquistaverit*, meno le due Amsterdam che hanno *acquistaverat*, che sarebbe voluto dalla grammatica.

Omnes in navim pyratas scandere mandat,
Et grossum ponens alium de retro timonem.
Sgombra^t iter pelagi, velum gravidante maestro.
Succedunt aliae semper cantando galeae,
Ut cantare solent, quando, *victoria*, gridant.
Cingar id advertit primus: quid, elamitat, heu! quid
Contemplor miserum nobis? incante gabamur:
Saepe, guadagnandi nos ingordisia fallit.
Balde, vides? en nostra ratis quo presa menatur.
Baldus ut inspexit, signat se terque quaterque:
Stat mutus, nescitque loqui, segnitare facultas
Nulla patet, quoniam remique virique negantur.
Semet at incepit Leonardus battere pugnīs:
Ah, fortuna, inquit, nimis es contraria nobis!
Surripiuntur equi tam fortes, tamque galanti,
Quantum non unquam tellus turchesca creavit,
Quos nisi per mundum, cochum baratrumque catabo,
Juro deos omnes, mihi met volo tradere mortem.
Hanc quoque paucera^m nunquam spoliabo dadossum,
Donec ego retrovem quis equos navimque rapivit;
Aut amazzabo illum, aut ammazzabor ab illo.
Ineagnatus erat Baldus, sub pectore schioppat,
Namque sequi illos se tunc non posse videbat;
Non est, qui menat vacuatam quippe galeam;
Sed cito disponit sibi vestimenta cavare,
Ac omnino suam baream segnitare nataudo.
Tam grandem juveni Leonardo gestat amorem,
Quod nihil extimuit dubio se tradere ponto.
Cingar eum tenet, dicendo: quid furis? istam
Cede mihi curam, quia spero catare cavallos.

Dolore di
Baldo e di Leo-
nardo per la
perdita della
nave.

TOGNA.

Dixit at haec Cingar pro confortare Leonardum,
Attamen interius dubitat, sensuque revoltat.
Quem reperire modum possint exire galeam.

Non illic panem cernunt, mancumque da bever; ¹⁾
 Littora nulla vident nec barcas, pontus ubique
 Undezzat, citiusque facit smaltire magonem ²⁾
 Cingar is officio Baldus premit atque Lonardus
 Cordojum, solito sperantes illius astu
 Posse cavallorum ladrum recatare suorum.
 Cingar per totam vadit rugando galeam,
 Si casu reperire queat mangiabile quidquam.
 Ecce virum bellum de sub fundamine fustae
 Comperit, a testa calcagnos usque ligatum,
 Qui lachrimans orat longo de carcere trari.
 Confestim properat Cingar, miseratus in illum
 Respicit, et quondam talem vidisse ricordat.
 Dic, ait, unde venis, vel quo sis natus in orbe?
 Ille tapinus ait: fuimus tres quippe sodales,
 Falchettus, Moschinus ego, magnusque Fracassus,
 Qui septem carichis turea de gente maranis
 Italiam versus, zephyro guidante, nodabant;
 Tanta sed, heu! ploro memorans, tempesta tronavit,
 Quod per diversas contradas fracta carina
 Pellitur, et sic tres discompagnamur amici.
 Ast ubi regressa est, phoebo ridente, bonazza,
 Hacc pyratarum nobis fuit obvia classis.
 Quae nostram mersit navem, gentemque negavit, ³⁾
 Meque caporalem turbae fecere presonem.
 Quo tendant alii compagni, nescio: verum
 Quam dolco, quod non Baldi vindicta fietur!

Ritrovamen-
to di Moschino.

GOSA.

Cingar id ascoltans reticet, tamen illico promit
 Extra carnerum martellos atque tenajas,
 Inde scathenatis groppis cito liberat illum.

Cingar scio-
glie Moschino
dalle catene e
lo presenta a
Baldo.

1) Tutte le edizioni portano *da bever* tutto unito, come che fosse una sola parola, che invece è di due e che perciò vanno disunte.

2) ...*smaltire magonem*, cioè mitigare il dolore.

3) ...*gentemque negavit*, annegò la gente.

Advocat hinc Baldum. Baldus venit atque Leonardus.
Quid velit, ignorant, Moschinum Cingar ad ipsos
Praesentat, clamans: o laus, o gloria mundi!
O generosum hominem, qui nostro splendidit aevo!
Ecce tuum nomen quales, o Balde, sodales
Traxit, ut aeterno merearis tempore dici
Alter Pompens, Caesar, vel troicus Hector!
O piam amicitiam, magnunquē o foedus amoris!
Per mare, per terras, per tot discrimina rerum,
Tantaque fluctisoni varcare pericula golfi,
Nilque lecardiam formidavere charibdis,
Quo te cortesum, quo te sine fraude vigentem,
Quo te veridicum possent reperire sodalem.
Non in regali tumefactum sede minantem,
Inter cardineos non dantem jura galeros,
Non in divitiis Craesi, non Sardanapali
Deliciis, apud haec multi retrovantur amici,
Sed magis, ut duro vivant in carcere tecum,
Sed magis, ut pro te stentent vitamque refudant.
Ipse Leonardus mundum lustravit ubique,
Quo te magnanimum saltem cognoscere posset,
Compagnique tui, Moschinus maxime noster,
Absque tuo vultu non vivere posse, fatentur.
Per montes, valles, freta per longinqua vagantur,
Numquid aquistandi causa, te dante, monetam?
Numquid ut obtineant papae regumque favorem?
Sed tantum, ut te ut te de presone cavarent.
Tempore desgratiae veri noscuntur amici:
Sors inimica probat, quos fecit amica, sodales.
Robore quid fidei, quid carius, oro, sodale?
Quid melius mundo est? quid plus agradat olympto?
Divitiis, robbis incago praeter amicis.
Carum compagnum mundus comprare nequiret.
Est poltronus homo, cui non placet ullus amicus,
Plusque buseccarum preciat mangiare cadinum,

Quam reperire virum sua cui pensiria dicat.
Immo duas si forte videt concurrere mentes,
Carpitur invidia, semetque zelotypus angit,
Turpiter infamat, curatque invertere tantum
Foedus amicorum, naturae munus honestum.
Ecce tuus Moschinus adest, o Balde, quid illum
Ambiguus guardas? heu tempore tempus adumbrat
Effigiem, memoremque minus distantia reddit.

BERTA.

Hæc dicens Cingar lachrimarum fonte madescit. Le liete accoglienze a Moschino.
Baldus in amplexus Moschini se sinit ire.
Tu ne meus Moschinus, ait, dulcissime fili?
Nec parlare valens ulterius, attrahit illum,
Basat et ejusdem lacrimis lacrimasque movebat.
Post hæc Cingar eum stringit, Leonardus abrazzat,
Nam cunctis Baldi sociis vult esse famejus.
Tandem cessatis lachrymis, Moschinus eisdem
Omnia de amissis sociis narravit ad unguem.
Baldus ait, retrovare meos dispono sodales,
Sed quis nos istam deduxerit extra galeam?
Non sunt, qui remos ducant, qui garbasa tendant.
Doctus in hanc artem Moschinus protinus inquit:
Ne dubites, dum prosper adest levanticus curus,
Ad totam per trenta ligas nos ibimus orzam.
Ergo spiegamus velum: tu, Cingare, cordam
Hanc tira: Leonarde, juva distendere velum.
Cingar, eh! tira, tira! dai, dai! tira, Cingare, tira!
Jam satis est: orzam scurta: preme, Balde, timonem:
Huc, Leonarde, veni: teneas hanc fortiter: horsu,
Ad nomen Christi, cordam cito, Cingar, amolla.
En, socii, qualis nobis fortuna secundat,
Quam bene velamen gajardus gonfiat curus.
Sancte, precor, nobis esto, Nicolæ, benignus,
Qui nos semper habes curam defendere nautas,

Baldo va in
cerca di Fai-
chetto e Fra-
casso.

Moschino
capitano della
galera.

Sua invoca-
zione a S. Ni-
colò.

Assassina licet sit barcarola propago.
Et nisi de raptu vivat. blasphema, bosarda,
Nil tamen attendis haec mancamenta. sed omnem
Tollis anegandi suspectum, nosque gubernas.
Cingar ait: quid tam sanctum clamare Nicolam
Ut tibi det ventum? potius prega, det tibi panem, ¹⁾
Namque famescenti sgretolant in ventre budelli,
Magraque jam Baldi facies lanterna videtur.
Nec tua, respondet Baldus, grassedine colat.
Si tamen es, Cingar, sanctus, dignusque brusari,
Dico candelis, brusat ut gens grossa beatos,
Dic lapides isti panes fiantur adessum.
Non homo, Cingar ait, solo de pane cibatur,
Sed bovis, et pingui vervecis carne. Probatur
Istud evangelio, quod nos vult pascere verbo.
Divide *ver a bo*, ²⁾ poteris cognoscere sensum.
Cui Baldus ridens: interpres optimus esses,
Cingar, scripturae: magis haec tua glosa placeret,
Quam nicolatistae, scotistae, totque thomistae,
Quam tot Alexandri, quam tot sine fine magistri
Theologi variis laqueant qui sensibus abnas.
Desine sed tandem buffonice talia quaeso,
Serizzemusque ³⁾ pares paribus, sanctosque sinamus,
Nec tamen his verbis, quod manducetur, habemus.

COMINA.

¶ Tunc biscotellos Cingar cantone trovavit
Semimufolentos, quos attulit ante sodales.
Fert Leonardus aquae mezarolam duleis alegrans,
Nilque parlando simul fecerunt collecionem.
Qui famet et comedit. si parlat, tempora perdit.

1) ...*potius prega, det tibi panem*: Cingar questo dice perchè S. Nicolò è sempre dipinto con tre pani in mano che esibisce ai fanciulli della caldaja.

2) ...*ver a bo*: il *bo* è per *bue*, e quindi lo scherzo della parola sta nel significato di *ver e bo*, cioè il parco ed il bue.

3) *Serizzemusque*, scherziamo.

Numquam tam lautos hi gustavere bocones.
Cingar post epulas gabiam se reptat in altam,
Sparpagnatque oculos, si terram cernere posset,
Luminis ac radio stricto, freta larga traversat.
Si piat ex aliqua banda, scopritque terenum.
Sed discernit aquas tantum se jungere coelo,
Junoque dintornum Neptuno basia donat.
Sors bona tunc erat, implebat quia garbasa prosper
Ventus, et attendit Moschinus flectere barcam.
Si quandoque jubet lentare tirareve sogas,
Baldus id officium dexter facit atque Lonardus.
Cingar cantabat lingua frifolante vilottas,
Quas toties nostros sensi cantare bretaros,
*Gambettam; Broccam; Passandoque per na rigiolam.*¹⁾

GOSA.

Bece virum longe medium videre nodautem;
Brachia nec ducit, velut est usanza nodandi,
Dextra namque duos dardos targamque sinistra
Bajulat, et scindit velut ales aquatilis undam.
Immo gavinellus, vel anedra, vel immo folenga,
Quae semper versatur aquis, non tam bene nat.
Hic erga fustam properans furibunde minatur,
Nam corsarorum pensaverat esse galeam.
Obstupuit Baldus, quod vir pressatus ab armis
Tam facilis nodet, et medius maneat super undas.
Sed dum Moschinus placidos giraret ocellos,
Clamat alegrus: hic est noster Falchettus, heus! o,
O Falchette, veni: Baldus, Cingar quoque sunt hic.
Proh puta! quando suos compagnos sentit adesse,

La comparsa
di Falchetto.

1) *Gambettam; Broccam; Passandoque per na rigiolam*. Sono queste le prime parole di canzoni che si cantavano a Mantova al principio del secolo XVI, ma che adesso non si ricordano più.

In tutte le edizioni il *per na rigiolam* è scritto: *perna rigiotam*; ma è evidente che va *per na* ecc., significando per una *rigiola*, reggiola, cioè per una via stretta.

Cingar l'ac-
coglie in acqua.

Et quando Cingar Falchettum vidit in undis,
Quem supra reliquos socios tam semper amavit,
Extemplo spolians faldam spoliansque camisam,
Summa de gabia navis, mirabile dictu!
Cum caput avantum se ficcat in aequora totum.
Sex brazzos descendit aquae, mox desuper ecce
Comparet, scorlatque caput, boffatque per undas,
Et stendendo manus, feriendoque calcibus aequor,
Seindit aquas rumpitque levi eum pectore fluctus.
Nil stupet hoc Baldus, satis antea norat amicos.
Saepe in abandonum vitam ponebat uterque,
Maxime Falchettus pro Cingere, Cingar et ipse
Propter Falchettum renegasset mille batesmos.
Ambo natant, tamen ipsa quidem nodatio difert,
Falchettus quoniam, velut iniquimus ante, replebat
Ore viri panzam, vacuabat more catelli.
Denique se jungunt. Falchettum Cingar abrazzat,
Nil parlare valet, quia pro dulcedine creppat;
Inde favellantes adeunt insennum galeam,
Ac ibi Falchettus solitam monstrando prodezzam,
Nil firmando pedes, gnizzavit more padani
Bulbaris, et proram saltavit desuper altam,
Quem vix saltatum brazzis festinus apertis
Baldus agraffavit, strietumque tenebat in ulnas.
Quales hic faciant festas, qualesque carezzas,
Tu pensare potes.
Baldus ei parlat, dum pagnos Cingar adobbat,
Qui cum dilecto mox in cantone tiratus,
Passatos casus, passata pericula narrat.
Nunc quali guisa Baldum presone cavarit,
Nunc quanto stentu scapolarint ambo tavernam,
Et quanto affectu succurrerit ipse Lonardus.
Falchettus tales non intra fuisse baruffas
Sat dolet, et proprias illie monstrasse potenzas.
Mox tamen ipse snos, attento Cingere, guajos

Baldo in nave.

Narrat, quos turcas tulerant errando per oras.
Sic chiaberlantes nunc rident, nuncve piangunt,
Et compagnorum se truffant more duorum.

BERTA.

En sperata nihil procul insula magna videtur; Approdano ad un'isola.
Quae viret et fagis, et pinis, etque eupressis.
Hae visa incipiunt laeti cantare barones.
Jusserat huc subito Baldus torquere timonem,
Ad littusque facit versam inculare galeam,
Anchoreus rampinus aquas gettatur ad imas,
Omnes armati saltarunt extra galeam.
Tangere gaudet humum Cingar, navemque biasmat,
Saltat, et ut Baldo ridens scrizzare comenizat,
Intröeunt boscos si qua mangianda catarant.
Ecce duas capras, binis seguitantibus haedis, Falchetto dà la caccia alle capre.
Aspexere procul; Falchettus, Cingere lieto,
Se citat ad cursum, pedibusque volutat arenam,
Inque tribus saltis caprettos arripit ambos;
Nec stetit indarnum, per collum strangulat illos.
Inde capras sequitur, tantum tamen abstulit unam.
Cingar eos tollit, quos seortigando picarat.
Baldus cum spada tajavit ab arbore truncum,
Quem bene sbrocavit foliis, ac fecit aguzzum.
Moschinus truncum caprettos ficcat in illum.
Sed Leonardus habet silices, quas chioccat, et auget
Ingentes flammis dum plurima ligna butabat.
Cingar it ad navem, tulit instrumenta coquinae, Le capre sono arrostate e mangiate.
Smenuzzat trippas bene lotas, inque pignatam
Cum sale, atque oleo posuit faciendo menestram.
Moschinus volgit spetum; jam fumat arostus,
Supra quem Baldus collantia larda butabat.
Quasdam frondosas Leonardus praeparat umbras,
Sub quas debebant socii mangiare caprettos.
Denique jam omnes cocto refrescantur arosto.

Cingaris incoepit subito masenare molinus ;
Jam mediam capram, tumefacto ventre, vorarat.
Baldus nil parlat, rapido sed dente fracassat,
Datque bonos charo Leonardo saepe bocones.
Mosehimus frangit, nettum lassando tïerum,
Qui nisi biscottos tres menses ederat ante.
Quisque suum saturat caprina carne magonem,
Nec ponunt mentem quod sunt nisi quatuor illic.
Non Falchettus adest, qui capram persequit altram.
 Ah demens Cingar, tu attendis pascere ventrem,
Et tibi nulla tui Falchetti cura tenetur?
O bellam punctam, o signum, o foedus amoris!
Vade in malhoram ! tales reprobantur amici ;
Tantaque me coepit nunc indignatio pro te,
Quod fregi calamum, nec ego plus ultra camino.

Falchetto
manca al pa-
sto.

IL BALDO

MACCHERONICA XVI

ARGOMENTO :

Cingar o Leonardo in cerca di Falchetto. - Leonardo giugne su di una piazza. - Addormentatosi è sorpreso dalla maga Muselina. - Resiste alle voglie della maga. - Alto sdegno di Muselina. - Trae due orsi contro Leonardo. - Combattimento di Leonardo cogli orsi. - Digressione del poeta contro le odierne Museline. - Le loro arti. - Leonardo muore nell'abbraccio dell'orsa. - Baldo va in cerca dei compagni. - Avventura di Falchetto con Muselina. - Gilbecco. - Le sue gelosie. - Falchetto è rinchiuso in una caverna. - Cingar si imbatte in un romito. - Il romito rivela a Cingar il caso di Falchetto. - Cingar va alla capanna di Muselina. - Suo incontro colla maga e con Gilbecco. - Il selvaggio Marlocco. - Fa perdere i sensi a Cingar. - Marlocco porta Cingar al mare. - Il centauro Vinmazzo ammazza Marlocco e salva Cingar. - Scopre Leonardo. - Sua pietà verso il morto. - Cingar ricupera i sensi e conosce la morte di Leonardo. - Il suo lamento. - Va in cerca di Muselina. - Baldo crede Vinmazzo l'uccisore di Leonardo e lo combatte. - Cingar toglie l'inganno. - Manda il centauro in cerca di Muselina. - Conforta Baldo. - Il dolore assopisce Baldo.

Anta famis quandoque citat possanza budellas. Cingar e Leonardo in cerca di Falchetto.
Quod quantumque super caros refutamus
amicos:

Omnia vincit amor, tamen ipsa superchiat amorem.
Non tamen id noster Baldus servaverat unquam;
Sed, qui dilectos semper curabat amicos,
Dixit: heus socii, non hic Falchettus habetur.
Quonam discessit? nostra est confusio certe.
Ille capram manibus rapuit caprosque tenellos,
Cui pars debetur major meliorque boconus,
Et nos mangiamus, non illo adstante, codardi?
Surge cito, Cingar, Moschini suscipe piccam,
Vade per hanc silvam. Falchettum quaere, camina.

Surrexit Cingar terrae gietando tajerum,
Corripuit piceam sylvasque subintrat opacas.
O, o, gridabat. o. o. Falchette! sed echo
Tantum respondet: o. o. Falchette. Lonardus
Se levat. et capiens spadam largumque brocherum,
Terribilem boscum post gressum Cingaris intrat.
Ne vadat supplex illum, comitesque relinquat,
Exorat Baldus, sed nult audire Lonardus.
Texit de myrto sertum, quo tempora cingit,
Ac solus boscos ibat cantando per illos.
Tellurem magno brusabat Apollo calore,
Cervelumque gravi frangebant voce cigalae,
Quae strindendo super palos eulamina menant.
Cingar erat longo spatio lontanus ab altris,
Nescit enim post se miserum sequitare Lonardum.
Heu! bene clamandus miser iste juvenculus, immo
Sunt tragicis ululanda quidem sua fata querelis.

Leonardo
giugne su di
una piazza.

Postquam Falchettum frustra cercaverat ante,
Nec valere sui crebro chiamando gridores,
Perdideratque viae dudum vestigia rectae,
Supra depictam diverso flore piazzam
Improvisus adest. ubi dulcis ventulus afflat,
In ejus medio vivi fontaunula saxi
Perstrepit undiculas teneram fundendo per herbam;
Ac circa fontem lauri nirtique virebant,
Limones cedri, fortes dulcesque naranci;
Cantabant parvi volucres hinc inde per ornos,
Et somnum dulci suadebant carpere versu.
Semper hic arrident flores, dumeta rosarum,
Candida candificant nigritantes lilia moras,
Numquam siceantur, licet altus surgat Apollo,
Transeat et calidi domicilia adusta leonis,
Circuit hoc pratum nam densis frondibus alta
Zona eupressorum, pinetaque spissa nigrescunt.
Ille sedet ergo puer deductus morte Lonardus,

Ac apud undantem fontanam desuper herbas
Membra dedit somnio, rutilosque seravit ocellos.
Ecce superveniens illuc speciosa puella
Comparet, bellumque videt recubare Leonardum.
Se duplici bevare siti cupit illa repente,
Venerat ut solis brusorem fonte domaret,
Scilicet ut biberet, sed eam sitis altera viso
Dongello rapuit, quam jam smorzare parecchiât.

Addormen-
tatosi è sorpre-
so dalla maga
Muslinna.

Qualis alegrezza est hominis, qui quando caminat,
Rem casu retrovat, de qua magis indiget ille,
Aut quam diversas desiderat ante ricchezas,
Talis Muslinae, quae forte jacere puellum
Improvvisa notat sub opaco tegmine lauri.
Haec erat et meretrix, et sensu plena ribaldo,
Doctaque carminibus magicis jurare diablos.
Nec bene legiadram fuerat mirata figuram,
Nec bene sembiancos spectarat frontis honestos,
Nec bene marmoreas gemulas et eburnea colla,
Nec bene puniceos imitantia labra corallòs,
Presta dedit facili torquendum pectus amorì:
Quid faciat nescit, pietas et amor simul obstant.
Ne rumpat somnum pietas monet, unde tepescit,
Ne perdat giojas amor incitat, unde calescit;
Tempus non remeat, tacitis qui praeterit horis.
Paulatim trepido se proximat ore, nec andet
Tangere, sed tantum guardat, vestes et odorat.
Deficit in solo visu, dare basia vellet,
Dumque propinqua movet propter basare labellos
Se retrahit subito metuens distollere somnum.
Attrectare manu frontem magis ansa comenizat;
Ille nihil sentit, per somni somnia transit.
Interdum violas carpit scamfarda propinquas,
Inque sinn ficcat nil contrastante camisa.
His jam blanditiis facta est animosa, nec ultra
Vult remorare, locat semet leviterque recumbit

Ad latus egregii Narcissi, vultque Leonardum,
Palladis exemplum castae, floremque Dianae.
Tradere nequitiis Veneris, quae absorta furore
Oscula dum voluit sensu libare petulco,
Prestitit a somno resolutus corripit ensem,
Invasum quoniam se credidit esse latrone.
Non aliter sursum de floribus illico saltat,
Sicut pressa levat cervicem bissa repente,
Quae sub phaebeis stabat revoluta fasellis.
Rejectans illam, flammam temnebat amoris,
Nec minus antiquo fuerat laudandus Joseph.
Indiavolata magis Muselina ribalda furebat:
Ah demens juvenis, dicebat, me fugis ergo?
Respice quas habeo carnes, his utere liber
Dum prohibet nemo, dum sors dat pulchra favorem.
Non Leonardus ei paret, procul immo recedit,
Cui minus una placet mulier, quam mille diabli,
Et genus humanum miserum tantummodo pensat,
Non quia sit tantis subiectum pestibus, aut quod
Debeat in vermes tandem, cineresque resolvì,
Sed quod de vili mulierum ventre creetur.
Dumque fugit, secum loquitur: brevis illa voluptas
Abrogat aeternum coeli decus.
Candida virginitas quam pulchro in corpore praestat!
Nigraque luxuries quam pulchro in corpore foetet!
Ah! expecta, Muselina gridat, formose puelle,
Ardeo te plusquam me stessam; comprime cursum.
Non ego Cholecorum maga sum regina, vel illa
Cyrees, quae in porcos homines voltare solebat:
Non ego Morganæ similis. Smirnae Falerinae,
Atque Dragontinae, Smiraldæ, non ego certe
Non sum, mi pulcher Ganimedes! ah! fugis ergo?
Te sequor, unde pedes frango per saxa tenellos,
Et disdegnosus fers pulchrae damna puellae?
O dispietate nimis, saltem me cernere velles,

Leonardo re-
siste alle voglie
della maga.

Et me, quam fugitas, videas si sim fugienda,
Debeat inde tibi mea frons inferre timorem.
Deh! moderare fugam, deh! nostram cerne figuram;
Non meret id facies aetas juvenilis amorque.

PEDRALA.

Cor Leonardus habet diamante probatius *omni.* Alto sdegno
di Muselina.
Quo magis illa vocat, surdas magis ipse dat aures,
Intumuit lasciva venus, patulusque cupido,
Deque truci remonent Muselinae pectore flammam;
Mox odium crudele cient agitantque Megaeram.
Unde diabolicum traxit Muselina quadernum, Trae due
orsi contro
Leonardo.
Quem relegens, ursos constringit adire feroces,
Atque comandat eis, subito lacerare Lonardum.
Mars ibi descendit proprium tutare baronem,
Mars tutare solet gajardos namque barones,
Ast Veneris precibus, votoque Cupidinis aretus,
Dimisit pugnam, nec eum reparare spopondit.
Plus valuit cum Marte Venus, quam casta Minerva;
Unde nihil mirum, quando, qui castra sequuntur,
Insudant primo Veneri Martique secundo.
Itaque Lonardus fuit assalitus ab ursis. Combattl-
mento di Leo-
nardo cogli
orsi.
Non fugit ulterius, firmas tenet imo piantas:
Imbrazzat clypeum, nudo se praeparat ense.
Ursa prior saltans frendenti subvenit ore,
Mugit et hirsutos levat omnes tergore villos,
Nil pavefacta, licet se se Leonardus afrontet.
Esse comenzatam cernens Muselina baruffam,
Sdegnabunda locum postergat, et inde recedit.

Iheu quantis etenim Muselinis orbis abundat!
Terra covertatur passim meretricibus istis,
Quae semper luxu petulaque libidine jactae
Sinceras juvenum nequeantes flectere mentes,
Ut sua continuo satietur aperta vorago,
Quasdam consultant putrefactas tempore vecchias,

Digressione
del poeta con-
tro le odierne
Museline.

Le loro arti.

Quas tabachinantes rufianas esse vocamus,
Quasve zubianas clamat regina stryarum;
Quas quoque per gesias candelas vendere cerno,
Et Patresnostros, Crucifixos ante, biassant,
Saepeque tellurem basant, lecantve quadrellos,
Singultant, quatiantque manu sibi pectus, habentes
Lacrimulas semper sguanzis apostata tacatas.
Expandunt instar Crucifixi brachia coelo,
Non per cantones, loca nec secreta preecantes,
Sed coram populo vetulam admirante beatam,
Ut sua candelabro fidecata lucerna corusceat.
Ast aliquam si forte volunt maculare putinam,
Aut niveam pueri de corde tirare columbam,
Quid faciunt istae tigres cagnaeque rapaces?
Dum missae celebrantur, amant cantonibus esse,
Postque tenebrosos mussant eliachiarantque pilastros.
Ah miserelle puer, dicunt, male nate, quod ullam
Non habes, ut juvenes bisognat habere, morosam!
Haece tua quid prodest facies formosa, galanta?
Quid frons avolii? quid ocelli corda scanantes?
Quid dentes referunt indas albedine perlas?
Quidve corallicios frustra natura labellos
Concessit, niveasque genas, pariterque rubentes,
Quando quidem non vis, vel nescis, amare puellas?
Puleher es, ut placeas, ut ames, ut ameris, ut uras,
Urarisque simul, mundi quoque gaudia sumas.
Vis ne juventutis nequiequam perdere florem?
Vis ne senectutis sine fructu incurrere fezzam?
Si nunc tenuis amare puer, mox vecchius amabis.
Numquid vis fieri frater, monachusque, remotus
Delitiis Veneris, Bacchi, Martisque, Jovisque,
Quos vel simplicitas, vel desperatio texit?
Saturni macie tetraque ingredine noctis?
Nemo super terram sanctus: stant aethere sancti.
Nos carnem natura facit, quo carne fruamur,

Quove voluptates mundi mundana propago
Quaerere sollicitet. mox pleno ventre capescat.
Nil Dens indarum simul et natura creavit.
Instituuntur aves, pecudes, piscesque, feraeque,
Ut venatores, piscatoresque fiantur,
Utque gulam variis saturemus carne gnacettis.
Plantantur boschi, fiunt de marmore montes,
Quo naves, barcas, quo tecta locemus et aedes.
Lana datur pegoris, gallinis pluma, vel oehis,
Quo fiant lecti molles, calidaeque pelizzae.
Sic etiam teneras mundo fecere puellas,
Quas vos, o teneri, debetis amare, puelli.

GOSA.

Palia sic istae gajoffae propter aquistum
Verba secreta movent, juvenum quoque pectora ten-
tant;
Quorum si nequeunt durantes flectere sensus,
Ad magicas properant artes, poseuntque diablos.
Mille modos retrovant fragilem seclerare juventam:
Grappas peccati, nascentis sputa putini,
Cor talpae, gatti cerebrum, grassamque suini,
Terram, quae sepelit mortos, duo membra Rubetae,
Matricis lectum parientis, quo latet infans,
Ac alias plures brevitatis causa relinquit.
Hoc unum restat, quod tanta est voja nocendi,
Denique tanta sibi est violandi cura inventam,
Quod lac gallinae retrovant, fingique semenzam,
Campanaeque legunt sonitum, musconis adomen,
Calcagnum tenellae, zenzalae in pectore costas,
Urinam galli, gruis aurem, melque tavan.
Pluraque praetereo, quae, ni cantare Lonardum
Cogerer, exprimerem. istas execrando ribaldas.

MAFELINA.

Ursa furens celerat stantem assaltare Leonardum
Qui subito ad ventrem stoccatam dirigit unam;
Ast illam reparat distensis bestia griffis.
Inde pedes retro super ambos recta levatur,
Expatulat fances propter sorbere Leonardum.
Ipse sed in medium mostazzi subbiat ense,
Dentatamque simul despiccat ab ore ganassam;
Quapropter spasmando ferit mugitibus astra.
Ursus adiratur comitem cernendo feritam,
Cumque manū dextra zambatam menat aguzzam,
Quod quantam gremiū faldam, dispergit in agrum,
Ac nudas rapido carnes ungiōne penetrat.
Vulnere non tamen hoc voluit pallere baronus,
Adversus testam fendentem laxat ad ursam,
Sed levior gatto saltum facit illa dacantum,
Fiecat et in siccam brandum Leonardus arenam;
Quapropter subiens ursus rapit unguibus elum,
Quem dum forte trahit propter spiccare Leonardus,
Pungit eum brando pellem, ventremque trapassat;
Attamen absque elmo nuda cervice remansit.
Ursa videns mortuum socium, furiat, irritat iram,
Numquam alentatur circum girare Leonardum.
Nunc branca dextra fracassat, muneve sinistra:
Tanta prestezza balzat, quod apena videtur.
Quattuor in bandas fuerat jam baro feritus,
Sed totus non mundus habet cor tale gajardum.
Se videt extinctum, non est tamen ille smaritus,
In furiam crescit proprium fundendo cruorem.
Ad nudam testam solum tenet ursā visaggium,
Sed Leonardus eam tendit defendere scuto.
Delibrat tandem talem finire batajam:
Projicit ad littus targam, manibusque duabus
Tollit, et inde menat spadam, quam granfiger ursā

Prestiter agremiat, tantumque tirare fatigat,
Quod scarpavit eam, mansitque Leonardus inermis.
Ergo statim pariter currunt amplectere se se.
Ursa tenet strictum Leonardum, stringit et ille,
Donec afogantur, vitam simul atque relinquunt.
O crudele nefas, quod ab istis nempe bagassis
Saepe venit propter satiare libidine carnem!
Vel te ardentem amat, vel te capitaliter odit
Foemina, tu prudens sua dum consortia temnis.
Ipse quidem moriens Leonardus cum pede scripsit
In tellure: datur non mors, at vita Leonardo.

Leonardo
muore nell'ab-
braccio del-
l'orsa.

MAFELINA.

Æingar Falchettum cercaverat undique dudum,
Saepe reclamat eum, cifilos ad sidera mandat.
Non se catantes rectum amisere caminum,
Nec spissas nimium sylvas exire valebant.
Expectat Baldus tres horas forsitan illos,
Sed quia non veniunt, grosso targone recepto,
Ingreditur boscum. Moschinus manserat illic
Ad guardam fustae, tandem prostratus arena
Se dedit in praedam sommo, ronfareque coepit.

Baldo va in
cerca dei com-
pagni.

FEDRALA.

Pres mala per silvam comites ventura menabat.
Phoebus contradas sensim callabat ad altas,
Antipodisque dabat frescam nascendo matinam; ¹⁾
Luna palesabat jam nobis candida lucem.
Falchettus sentit vacuas in ventre busecchas,
Nempe voravisset totum cum pelle vedellum.
Se modo compagni caprina carne cibarant,
Non habet ipse tamen vojam cantare famescens.
Poenituit cantare lupus stans corpore vodus.

Avventura di
Falchetto con
Musehina.

1) Da questo verso si vede che il poeta era persuaso della sfericità della terra.

Gilbecco.

Ergo trahens gambas mastini more cagnazzi,
A longe vidit quandam procul ecce lucernam.
Huc subito flexit, stans dritus apena, caminum.
Subque capanella splendorem repperit illum.
Intrepidus subiit dardos portando gemellos
Invenitque hominem, cujus sic forma patebat:
Corpore longus erat, facie macilentus et asper,
Nasus aquilinus magro dependit ab ore.
Dens nullus putridis massellis extat apiceus.
Stabat apud eum Muselina ribalda gajoffum,
Quae cum mellitis capiebat pectora verbis.
Quando suos contra Falchettum torsit ocellos,
Protinus amplexu patefacto suscipit illum,
Ut solet optatum conjux carezzare maritum.
Pro cortesia tanta stupet ille, nec artem
Pauper homo novit, quam exerceat lorda putana.
Da, Falchettus ait, si qua pietate moveris,
O damigella, cibum, quo possim implere magonem,
Sunt duo nempe dies, quod trippas porto vodatas.
Ille senex risit, dicens: age, quae mora? lautas
Arrecas, Muselinas, dapes dulcesque liquores.
Illa cito mensam cum drappo preparat albo,
Quam Cereris dono caricat, mox munere Bacchi.
Vix ea ponuntur. panem Falchettus agraffat,
Quem veluti pilulam, nil dente secante, voravit.
Post alios binos in aperto gutture mandat,
Nec biberat, donec disolverat octo panettos.
Sed miser accipiens opiat pocula vini
Trineavit coelo fundum monstrando Mioli.
Protinus ad terram somno demergitur alto,
Cujus cervellum rapiunt obliviae lethi.
Qui modo parlabat, tacet ac si mortuus esset.
Pessimus ille senex, Gilbeccus nomine, ridet,
Atque facit festam Falchettum fraude piasse.
Ipse quidem plus mattus erat, quam trenta cavalli,

Filius invidiae, galloque zelosior omni,
Incarognatus tanto est in amore puellae,
Quod solo visu totam mangiare volebat.
Si quandoque volat super albas musca masellas,
Currit, adulterium metuens, cito pellere museam;
Dumque repellebat, caveas, Muselina, gridabat:
Mascula num musca est, aut foemina? moxque videre
Foemineum sexum, membrumque virile volebat.
Ergo Falchettum surgens ligat instar agnelli,
Non consentit enim, faciat Muselina talopram,
Formidans, quod sic dormiens corrumpere illam.
Dat pedibus ferri bogas, ridente puella.
Gilbeceus ridet cernens ridere morosam;
Nam qui troppus amat, si ridet amasia, ridet.
Dimovet hinc saxum, latet atra caverna sub illo.
Cum sog a grottæ Falchettum calat in inum,
Mox reserans illam solitas remeavit ad artes;
Namque viandantes Muselinae fraude malignae,
Blandidulisque dolis vinetos sogabat in antrum.

Le sue ge-
losie.

Falchetto è
rinchiuso in
una caverna.

COMINA.

Jam pridem Cingar sylvas lustraverat atras,
Carum Falchettum geminata voce petebat.
Denique speluncam sancti catat ecce Romiti,
Portellumque busat, sic dicens: o quis alogiat?
Ad quem vox intro sic rettulit: Ave Maria.
Cingar ait: nobis semper laudata sit illa.
Quo dicto pulcher senior barbaque decorus
Porticulas reserat, mox, quid velit, ore dimandat.
Cingar ait: venerande pater, deli dicite, quaeso,
Si mea verba tamen non dant fastidia vobis,
Vidisti ne hominem medium, mediumque caninum?
Quaero per hunc boscum, vidistin forsitan illum?
Subridens senior dixit: mi splendide Cingar,
Quamvis non videam te nunc, quia lumine manco,
Te tamen agnovi sensu.

Cingar si im-
batte in un ro-
mito.

Il romito ri-
vela a Cingar
il caso di Fal-
chetto.

Quaerere Falchettum frustra, tibi dico, laboras.
Me miserum quid, Cingar ait, quidnam, pater, inquis?
Mortuus est forsau? morerer, si mortuus esset.
Non, respondet ei senior, non mortuus ille est,
Sed Gilbeceus cum tetro ficeavit in antro,
Cui meretrix Muselina dedit fera pocula sonni,
Statque cathenatus miser intra viscera terrae.
Hinc numquam educes, nisi te guardabis ab illa,
Quae tantam spargit blando sermone carognam,
Ut miseros homines instar meretricis amorbat.
Cingar ait: deh, quaeso, pater, monstrate caminum,
Qui me scarceram subito deducat ad istam:
Se teneat, si me scapolat, scapolasse diabulum.
Attamen, alme pater, vestrum mihi dicite nomen.
Respondet senior: nostrum si discere nomen
Optas, dilectum cura mihi ducere Baldum.
Inde tibi Baldoque meo volo dicere nomen.
Obstupuit Cingar, vecchium cognoscere fratres,
Apelletque illos per nomen, maxime Baldum,
Esseque eremitam pensat, magnumque prophetam.
Ergo discedens promisit ducere Baldum,
Inde capanellam Muselinae denique venit.

TOGNA.

Cingar va-
alla capanna
di Muselina.

Suo laccon-
tro colla maga
e con Gilbecco.

¶ Candentes lunae paulatim aurora colores
Fuscabat, clarumque diem portabat Apollo.
Cingaris adventum quando Muselina propinquum
Noverat, extemplo saltaverat extra capannam,
Incontraque illum brazzis currebat apertis.
Cingar amorosos, blandosque stupebat ocellos,
Defuit et poehum quin truffaretur ab illa.
Sed quum Falchetti granilem memoravit amorem,
Protinus in dretum secura se fronte tiravit,
Et mostazzonem talem menavit ad illam,
Quod duo denticuli cascarunt extra ganassas.

In terram cadens flavos lacerando capillos,
Nequitiosa gridat, mandatque ad sydera voces.
Ecce senex festinus adest Gilbeccus. At illam
Quando videt stratam, foedumque cruore musinum,
Cingare prospecto, tantam stigatur ad iram,
Quod clausis pugnis illi borrvit adossum.
Cingar at in medium stomachi dedit illico spintam,
Quod pover antiquus rupit cascando morenas.
Interea similis cagnae Muselina resurgit,
Cingaris et faciem griffis grafiare comenzat:
Ipse tamen trezzas confestim corripit illi,
Quam currendo viam per saxa lutumque trahebat;
Prosequitur Gilbeccus cum: manigolde, gridabat,
Ah, seclerate! meam sufers lacerare putinam?
Mille tuo nascent cagasangui ventre, mulasse.
Ah mea mi Muselina, decus, tibi dura cruentant
Saxa caput, nec te, nec te, deffendere possum?
He, heu! quanta meum deleguat rabbia pectus!
Candidulas goltas tibi nam spineta lacescunt,
Blandidulosque terit campus lapidosus ocellos.
Sta, beecone, latro, sta furcifer: oyme tapinus!
Sum straccus: magis ille ruens me fortis acorat.
Crudeles spinae, o crudelia saxa, rubetis
Sanguine Muslinae, nec vos compassio tardat?

BERTA.

Talia dum crepat cursu rancabat inertī,
Nam parit aegrotas aetas longaeva pedanas.
Interea silvaggius homo scopertus arivat,
Qui nunc oymisonos Muselinam mittere stridos
Audierat, cui nomen erat Marlocchus, asello
Aequandus, quoniam scōverta pudenda ferebat,
Nec mascalzonus, quid sit vergogna, sciebat.
Nudus erat passim, cagnazzi more pilosus,
Moreque serpentis vomitabat ab ore venenum,
Flandoque correzas trabat enlamine Flammās.

Il selvaggio
Marlocco.

Cingar cum guardans cito judicat esse diablum,
Qui francare suam veniat fortasse magistram.
Illico Gilbeccus: day! day! succurre! gridabat:
Fer, Marlocche, meae Muselinae, fer, fer, ajutum!
Ecce cavester eam poverinam quomodo raptat.
Ille venenatum laxat cito gutture spirtum
Post quem flammigeram schizzat de retro corezzam.
Cingar amorbatus ninnio foctore, puellam
Deserit, et stortam nudat, subit atque gigantem;
Sed male provistus puneta dum concite torquet,
Tanta venenati spudatur copia spirti,
Quod cadit attonitus Cingar, perdendo cerebrum.
Extemplo brazzis properat Marloccus apertis,
Impositoque humeris stramorto Cingere vadit,
Donec per boscos veniens ad littora ponti,
Fluctibus hunc mersum nullo prohibente negaret.
Gilbeccus celerans Muselinam strictus abrazzat,
Hancque quasi mortam deflet, deflensque carezzat.
Cingar at interea Marlocco fertur ad aequor,
Nil sentit, quoniam tenet hunc possanza veneni
Porro desdottum meschinus allhora butavit, ¹⁾
Nam maris in medio calzas fortasse tirasset, ²⁾
Si non Centauri praesentia vasta fuisset.
Est Centaurus homo medius, mediusque cavallus.
Ipse ferens geminos dardos, scutumque metalli,
Ferratam semper mazzam galone tenebat,
Unde vocabatur Vinmazzus nomine ficto.
Quando Marloccum vidit, quem noverat ante,
Ac illum contra scaramuzzas sepe provarat,
Pone, gridat, Marlocche, agnum: audis? pone po-
lastrum,
Non, renegate, tui cibus est ventronis et esca.

Fa perdere i
sensi a Cingar.

Marlocco
porta Cingar al
mare.

Il Centauro
Vinmazzo am-
mazza Marloc-
co salva Cingar

1) ...desdottum .. butavit: Buttò il dieciotto. Buttare il dieciotto significa trovarsi in grave pericolo.

2) ...maris in medio calzas, .. tirasset: avrebbe tirate le calze in mezzo del mare, cioè vi sarebbe morto

Sic dicens, braccio dardum vibrante retorsit,
Cujus in hirsutum passavit puncta fiancum.
Marloccus vastum smagonavit ad aethera gridum,
Cingere dejecto terrae, stizzosus avampat,
Vimmazzumque suis bellandi assaltat usancis.
Ignitam faculam eulamine laxat aperto,
Non puzzolentum curat sfogare venenum,
Namque repellabat Centaurus praticus illud.
Ungebat nares et tempora quaeque cerotto,
Quem dederat quidam medicac doctissimus artis,
Nomine Scraffius, vates, magus, astronomusque.
Impugnabatur sed tantam carmine seroiae
Mushinae, quod vix artem exercere valebat.
De lapidum precio delectabatur et herbis,
Sollicitus totas naturae discere causas.
Centaurum tanquam germanum semper amarat.
Ergo repugnabat Marloccchi praticus igni,
Et jaenlaus dardum multa virtute secundum,
Qui veluti fulgur coelo cascade videtur,
Per medium bigoli post renes prompsit acumen.
Mortuus ille ruens tam grandem conspuuit ignem,
Usque ad radices quod mansit adusta eypressus,
Vimmazzique pilos barbae scintilla strinavit.
Nondum Cingar erat mentis regressus ad arcam,
Hunc bonus imposuit spallis Centaurus equinis,
Et rursus capiens dardos maris ibat ad undas;
Nam sperat, quod Cingar aqua madefactus abibit.
Horrendas intrat frondes, supraque virentem
Planiciem, qua mortuus erat Leonardus et ursi,
Pervenit, et tollens cilium, stringensque stupentis
More genas, sistit gressum, guardando baronem,
Qui quoque brazzatus cum dira manserat ursa.
Cingere deposito spallis in littora fontis,
Formam garzonis pulchri miratur et annos.
Quando diu stupuit, lacrimas quoque fudit amaras,

Trova Leo-
nardo.

Sua pietà
verso il morto.

Cingar rien-
pera i sensi e
conosce la
morte di Leo-
nardo.

I suoi la-
menti.

Hunc levat amplexu bramans donare sepulchro;
Namque recordatur tumulum vidisse biancum.
Hunc it per silvas quacrens, portatque Leonardum.
Interea Cingar paulatim corde resentit,
Ut solet a somno cum quis non illico surgit.
In pede saltatus Marloecum credit adesse,
Mox samitarram dum rursus habere putabat,
Tam valido pugno fontem de marmore colsit,
Quod Veneris cecidit bronzina figura deorsum,
In celso fontis quae nuda cacumine stabat,
Cui dare sacrificans votum Muselina solebat.
Ergo sibi stesso rediit pro vulnere pugni.
Non ibi comparet Marloecus, nec Muselina.
Prospicit in girum, Leonardi praevidet ensem,
Atque duos mortos apud ensem respicit ursos.
Expavit Cingar: putat illum, non putat illum
Esse Leonardi stoccum. Dum circat ab extra
Ecce videt carmen sic fagi cortice pressum:
Quanta pudicitiae laus est, nunc morte probatum:
Virgo Leonardus, Muselinam spernit, obitque.
Haec metra Seralfo transcripta fuisse putatur.
Jam jam nil dubitat, jam jam cognoscit aperte.
Proh Deus! exclamat, periit Leonardus? iniqua
Tam fortuna furis? morietur Baldus amore
Hujus dongelli. Quid agam? quo pergere possum
Ulterius? vincor, nequeoque resistere tandem.
O sfortunati socii tot casibus acti!
Exanimis jacet hic Leonardus? forte ferarum
Ventricibus esca fuit? non saltem cernere mortum
Possumus? obscuro Falchettus carcere stentat,
Baldum nec video, stravit mors atra Leonardum.
Sic tantas donant Muselinae sidera vires?
Sic incerta favent tam lordae fata putanae?
Non tibi pareo unquam. Sic fatus prestiter ensem
Corripit, et silvas furibundo corde subintrat.

De passu in passu vadit clamando Lonardum,
Donec terribilem rumorem per nemus atrum
Sensit, et ingentem bellantum more fracassum.
Intrepidus cupidusque mori quo murmur habetur
Tendit iter, quoniam Muselinam sperat adesse.
Progreditur: videt ecce duos certare guereros.
Unus erat Baldus, qui mortum forte Lonardum
Viderat in manibus Centauri, quem putat illum
Esse necatorem dulcis charique sodalis.
Ut mattus vasto menabat robore spadam,
Dispositus, quando Centaurum forte necarit,
Se seannare super juvenem mucrone Lonardum.
Vinnazzus multo Baldum trepidabat affanno,
Quem sibi robustum pagnos calcare ¹⁾ provabat.
Torserat indarnum strales mazzamque tenebat;
Ast elephantinum Baldus spezzaverat ense
Sentum Centauri, tamen ensi clava resistit.
Non procul exanguis gelida tellure Lonardus
Stabat, et hunc quoties admoto lumine Baldus
Inspicit, in furiam pejorem saltat adossum
Vinnazzo fortesque tirat sine lege feritas.
Cingar adest lachrimans; quo viso Baldus ab imo
Pectore singultans cecidit stramortuus illuc.
Cingar in aetherias plorantia lumina partes
Fixit, et: oh superi! clamat, pietate carentes,
Sufficiat vobis nostrum rapuisse Lonardum:
Vultis quin etiam dilectum sternere Baldum?
Me quoque Falchettumque simul divellite mundo.
Quae mora? sic rabies satietur denique vestra.
Sic dicens, contra Centaurum turbidus inquit:
Quae, Centaure, tibi fauva est? quae gloria? quae laus?
Occidis agnum quo non mansuetior alter?
Vinnazzus respondet: ego? te fallis, amice.

Cingar va in
cerca di Muse-
luna.

Faldo crede
Vinnazzo ucci-
sore di Leonar-
do, lo combatte.

Cingar toglie
l'inganno.

1) ...*pagnos calcare*: battere i panni.

Non mea, sed talis Muselinae culpa ribaldae,
Sicut apud fontem poteris cognoscere verum.
Ad quam fontanam dum te, barone, ferebam,
Ut bagnatus aqua posses seazzare venenum,
Hunc reperi juvenem mortuum nomenque notatum;
Quem dum sub vivo saxo tumulare volebam,
Affuit hic alter Caesar, vel troicus Hector,
Humanas immo tales non extimo vires.
Cingar suspensus tali sermone: quis, inquit,
Quis, Centaure, tuis manibus me tradidit unquam?
Tunc Vinmazzus ei narravit cuncta stupenti.
Cingar in amplexus fraterno more eucurrit:
Per te vita mihi datur, inquit, sit licet ista
Nunc odiosa nimis, postquam puer iste necatur? ¹⁾
Ille valentus homo qui te oppugnabat adessum,
Baldus habet nomen, quo nomine sydera tangit,
Non similem totum posses retrovare per orbem,
Quem tibi placatum reddam faciamque benignum.
Servitium interea fac nunc mihi, deprecor, unum.
Vinmazzus dixit: faciam quodcumque comandas.
Cingar ait: prestum Muselinae quaere capannam,
Ne scelerata manus nostras evadere possit;
Hanc teneas donec veniam veniamque debottum.
Sic faciam, Centaurus ait. Tunc illico sylvas
Per densas currendo strepit steccosque fracassat.
Cingar it ad Baldum, tacita qui voce gemebat,
Inde levans vocem dicebat flebile carmen:
O Leonarde puer, sine te quid vivere oportet?
O Leonarde puer, sine me quid morte poteris?
O Leonarde, tuae sum mortis causa nefandae!
O Leonarde, meae tua mors est causa procellae!
O Leonarde, tibi nimis improba fata fuerunt!
O Leonarde, mihi cupido non vita levatur!

Manda il cen-
tauro in cerca
di Muselina.

Conforta
Baldo.

i) Le due Amsterdam hanno *necatur*, le altre *netatur*, che non ha senso.

Sed quae te nuper crudelis dextra peremit,
Me quoque nunc perimat. Sic dicens in pede saltat,
Perstringit brandum, Centaurum credit adesse,
Mandritum vibrat. Tres pinus ecce vetustas
Spada tajat medios, quae alto cecidere boatu.
Cingar eum, veluti de mentis cardine lapsum
Alloquitur dicens: mortalis, Balde, Lonardus
Non erat?

Si lacrymae possent hunc primae reddere vitae,
Fundamus longo lacrymarum flumina planctu;
Sed non ignoras quod homo semel ictus ab arcu est
Decretae mortis, certa quae falce trucidat
Pontifices, reges, inopes pravosque bonosque.
Necquicquam fletur quod nos vitare nequimus.
Debemur morti nos nostraque; pulsat et aequo
Mors pede nobilium turres inopumque tabernas.
Quid defles qui te nunquam deflente resurget?
Praeterea nosti quantum fuit ille pudici
Corporis, et recti custos metuensque tonantem.
Hic nobis exempla dedit bene ducere vitam,
Ut quoque nos illum coeli sequeremur ad oras.
Non hac perpetuis in terra ducimur annis,
Verum quae patria est nostri super astra locatur.
Illic accepit Lonardus cuncta suarum
Praemia virtutum, quae mens nihil invidia carpit.
Hic laudum cumulos dum vixit providus auxit,
Qualiter angelici fieret possessor honoris.
Si juvenem luges mortali fece solutum,
Quid nisi te prodis lugere quod ille triumphat
Laetus olympiacis, ubi semper vivet, in hortis?
Non haec, quas mittunt lacrymae tua lumina, possunt
Esse Leonardo gratae, non ista profundo
Pectore ducta placent animo suspiria laeto.
Foemineum est plorare, virum decet esse modestum
Rebus in adversis.

Mors ea vita fuit nunquam moritura Lonardo,
Qui ne virgineam veneris currumperet actu
Laureolam ¹⁾, sumpsit vitam mortemque peremit,
Namque bonis summa est victoria vincere carnem.
Non Centaurus cum, ut reris, mi Balde, necavit,
Immo suam plorans sortem, decreverat istud
Nobile sarcophago nec inulte locare cadaver.
Hunc ulciscendi causa discessit ab ipso
Littore, nec poterit Muselina evadere mortem,
Quae lasciva, furens, Leonardi percita vultu,
Dum petit amplexu satiare libidinis actum,
Ipse pudicitiae metuens cito respuit illam.
Unde duos maga de mediis Coeytidos umbris
Indignata ursos hausit, quibus ipse vorandus
Dilaniaretur. Successu dira voluntas
Non caruit: simul extinguuntur virque feraeque.
Conditione parem nos inter martyres illum
Credere debemus statui super astra beatum.
Nec minus exposuit pro virginitate cruorem,
Quam contra regum furias Catharina, vel Agnes.

PEDRALA.

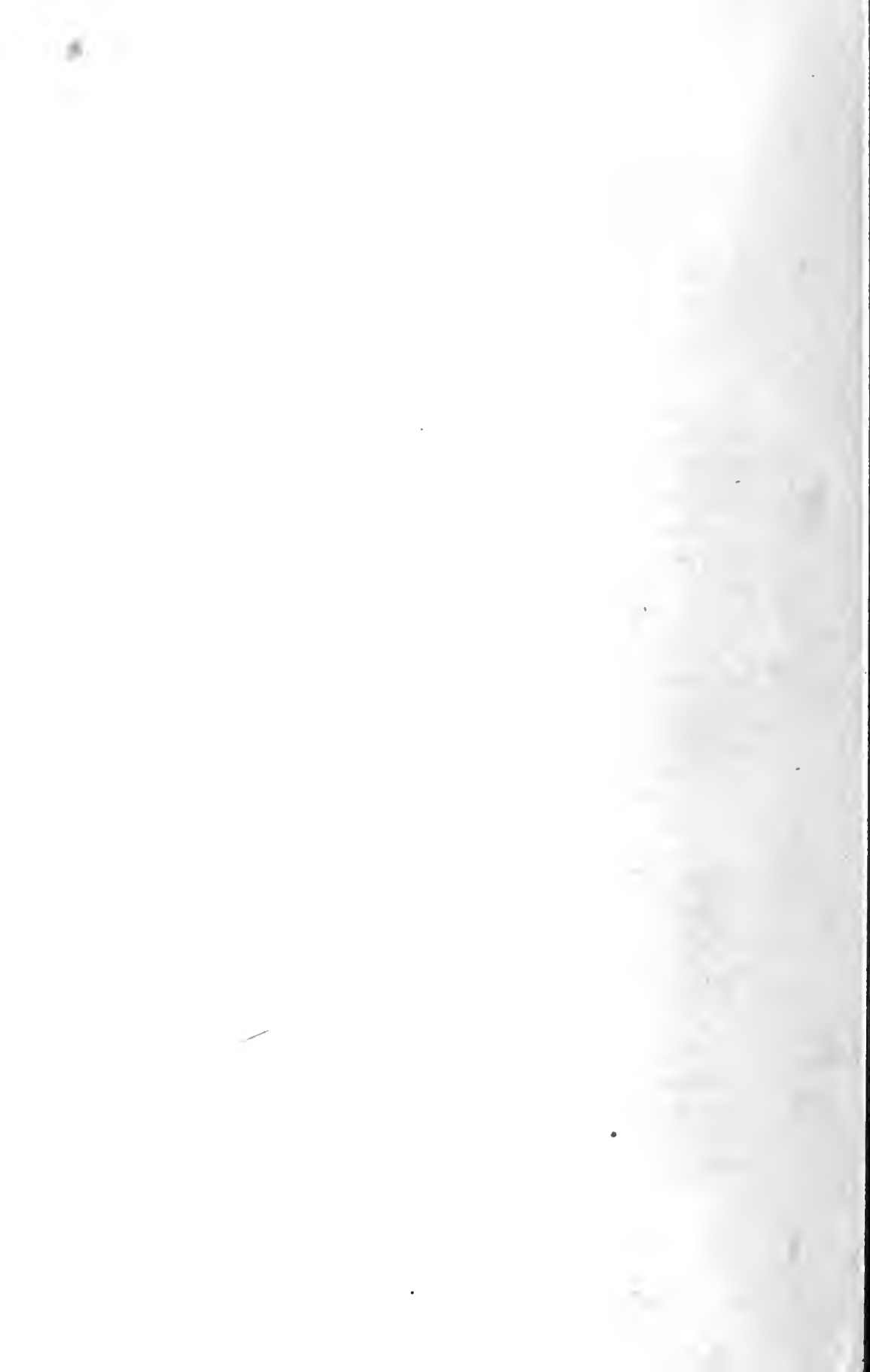
Baldus humo fixos sine luce tenebat ocellos,
Cingaris et pridem dictis extenderat aurem.
Mitior apparet, tamen altum fronte dolorem
Quis simulare potest? defunctum cernere corpus
Mens liquefacta nequit, dolor asper namque procellas
Excidiumque animi, puerum si spectat, acervat.
Huc illuc Cingar tardis cum passibus illum
Divertit, monitisque studet lenire dolorem.
Nil penitus loquitur, sermonem Cingaris audit,
Sed casu adveniunt ubi tincta cruore Leonardi
Fontis aqua emanat, jacet ac in littore passim
Fractio telorum, scutum, memor ensis et ursi.

1) *Laureolam*: cioè aureola.

Cum videt haec eadem fletus renovantur acerbi.
Plange, inquit, plange, o infelix Balde, Leonardum,
Plange, nec a lacrymis unquam tua lumina cessent.
Quid maris ulterius terraeque meare per oras,
Postquam tam caro, socii, privamur amico?
Spes mihi jam dempta est, abiit mea gloria, plange,
Plange, nec a lacrymis unquam tua lumina cessent.
O infortunati comites, num vivere vultis,
Solamen vitae si mors tulit impia nostrae?
O decus, o splendor, o lux mea corque, Leonarde!
Nil mihi respondes? sum Baldus, sum tuus ille,
Sum tuus ille miser, miserabilis, arca dolorum,
Poenarum Phlegethon, lacrymarum flumen et aequor.
Proh superi! qualem voluistis tam cito dira
Morte trucidari! dolor heu! dolor heu! dolor heu! dol-
Or! Baldus tacuit, sed jam nudaverat ense
In se conversus: ferro jam pectus adhaeret.
Corripit hunc humeris Cingar, ferrumque repente
Divellit manibus: pavidus labat ille colore,
Sistit et gelidus circum praecordia sanguis,
Fronsque repentinam mentitur pallida mortem:
Sentimenta dolor vitae pulsosque fugarat.
Quid facturus erat Cingar, vel quilibet? omnes
Perdere extemplo per inhospita rura sodales?
Haud ibi suffragium poterat sperarier ullum.
Non tamen amissa Cingar se mente relinquit,
Cor costanter habens adamante probatius omni,
Quamvis aërias ululatibus impleat auras
Et sua divellat moerentia pectora palmis.
Saxa videbantur tanto mollescere planctu.
Baldi fonte lavat pulsos, qua redditur aura
Vitalis, somnoque statim correpta quiescit
Cingaris in gremio, mirandaque somnia versat.
Nosque Leonardi crudelia fata gemamus.

Il dolore as-
sopisce Baldo.

L BALDO

MACCHERONICA XVII

ARGOMENTO :

Continua l'assopimento di Baldo - Il Centauro rapisce Muselina. - Le toglie il libro magico. - È imbavagliata e poi legata ad un albero. - Cingar manda Vinmazzo a seppellire Leonardo ed a liberare quelli della spelunca di Muselina. - Batte a sangue Muselina e Gilbecco. - Il Centauro libera Falchetto ed i suoi compagni. - Rivela a Falchetto la morte di Leonardo. - Dolore di Falchetto. - Il Centauro seppellisce Leonardo. - I nomi dei liberati. - Rubino. - Filoteo. - Giuberto. - Malfatto. - Malaspina. - Boccalo. - Moschino rapito dal selvaggio. - Il riconoscimento dei fratelli Malfatto e Ireano. - Anche Moschino apprende la morte di Leonardo. - La visione di Baldo. - Baldo e Rubino. Baldo abbraccia i nuovi compagni. - Lo sdegno di Baldo per Muselina e Gilbecco. - Va coi compagni alla spelunca del romito. - Le rivelazioni del romito. - Baldo riconosce nel romito suo padre Guido. - Morte di Guido.

Lta soporifero mens Baldi tradita somno,
Haesit, et a tristi cessarat denique planetu.
Cingar in gremio testam dormendo tenebat,
Atque sub umbrosa reticebat uterque cupressu,

Continua lo
assopimento di
Baldo.

BERTA.

Interea Centaurus habens pro Cingere vojam
Ad centum mortis risigos exponere vitam,
Scanfardae furtim Muselinae tecta subintrat,
Somniferosque illam reperit captare sopores,
Inque sinu recubat Gilbecchi strata gelosi.

Il Centauro
rapisce Muse-
lina.

Semper ferre solet magicum trans ubera librum,
Quod sic Vinnazzus cognoverat esse davanum.
Improvius eam per crines ergo repente
Zaffiat, deque sinu Gilbecchi scarpāt inepti.
Ut portat quajam griffis sparaveris aguzzis,
Gallinamque velut fert vulpes extra polarum,
Sic quoque Centaurus Muselinam per nemus atrum
Bajulat in brazzis, ac ora gridantia palmis
Compescit, ne forte vocet giurando diablos.
Ut sit securus, magicum de pectore librum
Excavat, illa cito se judicat esse peremptam.
Gilbecchus sequitur, desperat, sbrajat, arancat,
Sgraeagnat faciem barbaeque pilamina streppat.
Cingar fracassum nemoris per tegmina sentit,
Quem Centaurus agit Muselinam tergore dum fert.
Paulatim Baldi testam declinat in herbam,
Se levat in pedibus, trat brandum, lumina girat,
Intendit quacnam sit tanti causa tumultus,
En Centaurus adest, Muselinam tergore gestat,
Cingar eum norat, cui cignat adire pianum.
Talis namque tonus removeret somnia Baldi.
Sed Muselina gridans mittebat in aethera voces,
Unde suam faciens buccam vi Cingar apertam,
Sbadacchium ponit, quo non gridat amplius illa.
Quam mox, ut nata est, dispojant vestibis albis
Viminibusque ligant ad truncum roboris unum.
Cingar ait: Vinnazze meus, nisi forte molestus
Sum nimis, ad corpus redeas exangue Louardi,
Quod velis ad notam Muselinae ferre capannam;
Inde leva lapidem sub quo seīs carcere plures
Esse cathenatos, illos huc ducito tecum,
Atque Leonardum praedicto in carcere linque,
Ne retrovent guastentque ferae sua corpora morsu.
Exequitur jussum Vinnazzus, terga revolat,
Qua Leonardus erat, properat brazzisque levatum

Le toglie il
libro magico.

E involava-
gliata e poi le-
gata nuda ad
un albero.

Cingar man-
da Vinnazzo a
seppellire Leo-
nardo ed a li-
berare quelli
della spelunca.

Ad praesignatam fert suspirando capamam.
Sed Cingar postquam Centaurus abiverat, acrum
De spinis facit, ac duro cornale flagellum.
Hinc ambos faciens digitis sine veste laertos.
Incepit nudum Muselinae battere corpus.
Qualis villanus, cui nuper forza botazzi
Creverat, humectat dextram laevamque spudazzo,
Verzellum stringit fragilesque retridat aristas,
Talis dilectum Cingar memorando Leonardum,
Albida cum stropbis Muselinae terga sigillat.
Illa dolorosas calcet sub pectore voces,
Namque sbadacchiatur, sine grido spiritus exit
Et quoties menat, toties vocat alte Leonardum
Cingar, et omnino pietati clauserat oculos.

Batte a sangue Muselina e Gilbecco.

GOSA.

En venit interea Gilbeccus, Cingar ut illum
Novit Muslinam dimittit protinus' atque
Post male cappatum vecchium cito currere coepit.
Cernebas dainum tardam sequitare limacani,
Quem tribus in saltis brancat ritenendo cavezzam.
Ille rogat veniam, mutas dat Cingar orecchias,
Quem quoque spojatam cernit Muselina ligari,
Inde flagellari; pensa si pectore schioppat!

TOGNA.

Moverat immensum Centaurus ab ore cavernae
Saxi copertum sub quo Falchettus et altri
Diversi latitant in ferri fuæ ligati.
Alma dies illis patefactum callat in antrum,
Extollunt frontes, gaudentque videre lusorem,
Credebantque alium vinctum descendere giusum.
Centaurus clamat quanta cum voce valebat,
O compagni, securi state, cavabo
Vos ego de tali puteo, nolite timere;

Il Centauro libera Falchetto ed i suoi compagni.

Ac veluti quondam de limbo Cristus Adamum
Cum reliquis patribus coelum conduxit ad altum,
Sic vos ad lumen ducam, lassate timorem.
Quo dicto, quodam funem tacevit anello,
Suscipiensque foci flammam quo cernere posset,
Semet post cordam sogat, licet ipsa cavalli
Pars gravet, ad fundum tandem se repperit esse.
Ingemuit plures homines cernendo galantos
Esse cadenatos gambas brazzosque manusque.
Ergo rogat quis nam esset Falchettus in illis.
Respondet: Falchettus ego, me solve, barone.
Tunc Centaurus ei: cordis jam lassa pauram,
Pro te soletto veni huc a Cingere missus.
Nuper amicitiam groppavimus ambo novellam,
Quem jam decrevi totum sequitare per orbem.
Ast imbassatam cogor tibi dicere maestam;
Cingar et hanc animo valido te ferre precatur,
Nam quoque Baldus habet cor paci triste dicatum.
Haec ambasiata est, Leonardus in aethere godit.

Rivela a Fal-
chetto la morte
di Leonardo.

MAFELINA.
Dolore di Fal-
chetto.

¶udum matura Falchettus fronte putarat,
Mox suspirando sic, guardans sidera, dixit:
Summe Deus, mentem Baldi corpusque reserva.
Inde caput ponens tacito sub pectore volvit.
Centaurus confortat eum dum vincula sligat.
Post quem sex alios juvenes ibi fraude reductos
Disgroppat laqueis, et qui sint voce petebat.
Ex quibus angelicus garzo, formaque politus
Respondet: Francesus ego, natusque Pariso,
Quaero meum patrem Sinibaldum, pulsus ab ipsa
Qui patria fuerat propter Guidonis amorem;
Regis et in cortem primus fuit ille baronus.
Sed quia rex illum suspectum prorsus habebat
Quod Baldovinam rapuisset Guido favore
Ipsi, a cunctis francorum partibus egit.

Tunc me lactabat mater vix unius anni.
Ast ubi dimisso puerili tempore crevi,
Cunctas disposui terrarum quaerere bandas,
Donec ego dulcem possim recatare parentem,
Et quis me vitam generavit scire per istam.
At pro sorte maris dudum jactatus ab unda,
Huc cecidi, praesensque meus fuit insula portus
Cumque meis sociis, quos cernis adesse, puella
Me maga decepit, mox saxum trusit in istud,
Quo stetimus certe per menses octo serati.
Illa meum petulans studuit foedare pudorem,
Me quia francesam cognoverat esse somenzam;
Sed magis in planum valuisset ducere montes,
Quam, nec quantillum, veneris me flectere lusu.

PEDRALA.

His dictis Falchettus eum cortesus abrazzat
Hinc alios: tandem se cordam brancat ad ipsam
Continuoque levi se rampat corpore sursum,
Unum post alium qui successive tiravit.
Hic exangue trovat Leonardi corpus, et altos
Emittens gemitus vocat impia sidera coeli.
Centaurus tulit hoc reverenti more cadaver,
Cingaris et monitu sub saxi mole gubernat.
Postea praecedens comites sequitare comandat.

Il Centauro
seppellisce Leo-
nardo.

COMINA.

Paulatim Phoebus cascabat ab aetheris arce,
Ac vix tres horae superabant noctis ab ortu.
Falchettus juvenem chieudit quod nomen habebat.
Ille: Rubinus ego vocor in baptesmate, dixit.
Et sic andantes pariter diversa loquuntur,
Donec venerunt ubi magno Cingar affanno
Correboare facit silvas battendo puellam.
Quando compagnos de longe accedere vidit,

I nomi dei
liberati.

Rubino.

Obvius accelerat, Falchettum strictus abrazzat,
Mox consolatur plorantem fata Lonardi.
Centaurus branceat sibi Cingere dante flagellum,
Atque suum restum Gilbecco tradere coepit.
Nata Sathanasso mortem Muselina vocabat,
Sed non dignatur mors illam sumere secum.
Falchettus multis guanzatis percutit illam.
Ah! refremendo inquit, cornuto nata diablo,
Mors te contemnit. Pluto te spernit ab oreo.
Cingar amorevola confortat voce Rubinum,
Cujus progeniem Falchettus dixerat illi,
Sed quales sunt hi quos traxerat extra cavernam
Centaurus, memora lectori. Musa, bramanti.

Filoteo

Primus erat magnus Philotheus corpore pulcher
Pulehrior ast animo, liber, fundatus in armis,
Ipsemet inferius quo sit de semine dicet.

Giuberto.

Alter erat guerris nil deditus atque batais,
Immo Fiamengus, citharam colit atque camoenas,
Qui poterat superare canens Amphiona vatem.
Hujus progenies magno devenit ab Orpheu,
Cui Giubertus erat nomen, gentilis, honestus,
Pacifens, mitis, prudens, affabilis, aequus,
Tam bene cantabat, quod boscos, saxa ferasque
Ad sonitum cithare juncta cum voce trahebat.
Non tamen evasit Muselinae versibus artem,
Musica victa fuit magia. sunt utraque carmen.

Malfatto.

Alter erat quidam Malfattus nomine, prestus
Consilio linguaque potens, sermone disertus,
Architoffellos ¹⁾ vicisset mille loquendo.

Malaspina.

Alter erat claro natus de sanguine Spagnae,
Corpore et ingenio validus, Malaspinaque dictus
Cujus progenies Feragutto venit ab illo
Qui tulit, excepto, sua membra fadata, belico. ²⁾

1) *Architoffellos*: da Architoftel, il consigliere di David, passato alle parti di Assalonne.

2) *...belico*: cioè l'ombelico.

Hic caput aguzzum veluti zenovesus habebat,
Nam quum nascuntur Zenovesi quippe putini,
Dum Catharinette puerum pueramve gridantes
Disvulant, rogitant commadres arte magistras,
Ut faciant testam quando puer exit aguzzam. ¹⁾
Ergo nil mirum quod acuti sunt Zenovesi.
Ultimus alter erat tantum parlando facetus,
Quod cogisset enim risu mollescere cautes,
Risissentque asini buffonizzante Bocalo,
Nomen erat nam tale sibi de stirpe Botazzi.
Hos omnes solita Cingar suscepit usanza,
Improvisa simul quos fradelanza ligarat. ²⁾

Bocalo.

BERTA

Baldus adhuc sensus per somnia longa trahebat,
Quem sic possantem constipavere barones.
En subito comparet homo silvaticus extra
Boscajam foltam, barbatus, membra pilosus,
Qui currendo procul Mosehinum tergore gestat.
Sed quidam formosus cum damigellus agebat
Huc illuc, clamans: praedam depone, maruffe.
Sic dicens torsit, non parvis forcibus, hastam,
Quam per ventronem passata pelle ficavit.
Barones juvenis bottam stupuere gajardam.
Mosehinus relevat se, caros novit amicos,
Et dongelettum clamans: oh Hircane! vocabat.
Quod nomen quando Malfattus sentit, in uno
Battimento oculi jueunda fronte cueurrit,
Hircanumque sibi germanum striceat et ille
Malfattum pariter brazzis accepit apertis.
Cingar cum reliquis raptim venit obvius illis,
Solus at angelicus, defixa mente, Rubinus

Mosehino
rapito dal sel-
vaggio.

Il riconosci-
mento dei fra-
telli Malfatto e
Hircano.

1) Vedi n. 2, p. 92, v. 1.

2) La ragione della subita simpatia di Cingar per Boccalo figlio di Botazzo sta nel secondo senso di questi due nomi, indicanti due vasi da vino.

Ad Baldi gnardam restat plexusque remirat,
Nec satiare potest animum comprehendere Baldum.

GOSA.

Anche Moschino apprende la morte di Leonardo.

Cingar ait: Moschine meus, tibi nuntio casum
Horrendum, quem tu, sicut nos fecimus, aequa
Mente feras, nam sancta Dei fuit ista voluntas,
Aethera laudato Leonardus fine petivit.
Moschinus tremuit, graciles madefecit ocellos,
Et solus boschum vadit meditando per illum.
Non tantum cruciat se stessum morte Lonardi
Sed Baldum magnos pensabat habere dolores.

MAFELINA.

La visione di Baldo.

Uircano interea plures fecere carezzas,
Praecipue Cingar multum illi monstrat amorem.
Ecce statim Baldus, magno terrore coactus,
Excutitur somno, pavidus fugit inde Rubinus,
Accurrit Cingar, reliqui sectantur amici.
Tum Baldus revocans animum, qua fronte solebat
Cernere dilectum Leonardum, dixit: amici,
Aeternum patrem laudemus cuncti potentem,
Qui super humanos agnoscens esse dolores
Quos modo germani Leonardi caede ferebam,
Hunc mihi per somnum demisit ab aethere nunc nunc.
Quantum forma alium, gestu fatique Leonardum!
Quid fles, Balde? inquit, numquid me summa tenere
Te piget? ah laerymas cohibe, dulcissime, tantas!
Nil deslere licet, quem jam gaudere teneris;
Aufugisse orei poenas, coelique decoros
Acquisisse polos, ubi patria nostra locatur.
Quid fles? ah laerymas cohibe, dulcissime, tantas!
Quum tamen hunc nequeas magnum superare do-
lorem,

Ecce tibi puerum formosum animoque pudicum
 Trado mei similem maturis actibus, aevo.
 Ipse Rubinus habet nomen. Sic fatus, Olympum
 Angelicas inter laudes remeando petivit,
 Ac ego confestim discussi membra sopore.
 Nunquid in hac turba stat forsitan ille Rubinus?

PEDRALA.

Obstupuere omnes, intentique ora tenebant.
 Denique Cingar ait: non te, mi Balde, fefellit
 Somnus, crede quidem tua somnia vera fuerunt.
 Ecce Rubinus adest. Sic dicens porrigit illum.
 Dudum Baldus eum inspexit: dulcissime fili,
 Dixit, eris mea spes, cor, mens omnisque levamen
 Ploratus, animique decus, solamen amorque.
 Nos eadem semper mens dirigat, una voluntas
 In cunctis adsit rebus, decet ista sodales.
 Sic ait, atque illum tenero perstringit amore.
 Ex auro fino digitis mox traxit anellum,
 Pignus amicitiae, quem laeto praebuit illi.
 Accipit et grates reddit, propriumque recondit
 In digitum Baldumque sequi per tota spondit
 Littora, nec patrem Sinibaldum quaerere curat,
 Decevit quoniam cum Baldo vivere semper.

Baldo e Rubino.

COMINA.

Post haec Hircanum generosum Baldus abrazzat.
 Quem sibi compagnum fecit Moschinus adessum.
 Centauro veniam facto pro errore dimandat,
 Namque putarat eum vita spoliassse Louardum.
 Post hunc Malfattum, Malaspinam. Philoque teum, ¹⁾
 Giubertum, tandem Boccalum colligit ulnis.
 Inde rotans visum Muselinam sanguine foedam
 Despicit, ac alia Gilbeccum parte ligatum.

Baldo abbraccia i nuovi compagni.

Lo sdegno di Baldo per Muselina e Gilbecco.

1) ...*Philoque teum*: *Philotecumque*.

Quo venit haec novitas? inquit, quae culpa puellae?
Cingar ait: meretrix haec est Muselina, Lonardi
Causa necis, quam iste senex Gilbeccus amabat,
Atque viandantes impregonabat in atram
Speluncam, propter satiare libidine vojam.
Baldus in aspectu verbum cangiatur ob illud,
Avertens oculos. poltronam cernere sprexit;
Immo gemens, odio tactus sdegnoque recedit.
Cingar eum sequitur, sequitur quoque coetera phalanx,
Atque ad speluncam sancti venire romiti,
Cui modo promisit Baldum conducere Cingar.
Omnes introeunt: surrexit protinus alma
Vecchionis facies, qualis fuit inelyta Pauli,
Inque suas ulnas Baldum lacrymando recepit,
Nilque loqui poterat, nam vocem gaudia tollunt.
Inde jubet sedeant omnes, quae jussa tacentes
Cuncti suscipiunt, illo sic ore loquente.

Va coi con
paggi alla spe-
lonca del ro-
mito.

Le rivela-
zioni del ro-
mito

O curvae in terris animae et coelestium inanes!
Per nos alii quantum foedatur imago Tonantis!
Ducimur implicito mundi per inania sensu.
Felices hujus spretis qui luxibus altam
Ad patriam, qua regnat amor divinus, anhelant.
Credite quid coelum, quid tellus praebet et quid
Tartarus agnovi.
Maxima Francigenum quondam super atria regis
Primus eram Guido: fateatur gallica proles
Laus mihi quanta fuit quantove fruebar honore,
Quod ducis ingenium, quod vastum robur in armis,
Quas tandem palmas habui Mavorte sub atro.
Omnia quid referam? tantum mihi gratia crevit,
Gratia si tamen est, ut Baldovina, propago
Postera Gallorum regis, quae sola superstes
Extabat regni, nostro decepta decore
Ferbuit infelix ignemque cupidinis hausit.
Tunc effrenis amor consuetas attulit artes;

Mens mea tota ruit proprios oblita triumphos.
Quam veris facies nihil occultabat amicis.
Magnanimus tanto Sinibaldus ferre medelam
Instuduit morbo; Paridis referebat amores,
Tum mihi quanta brevi spatio jactura veniret.
Heu! frustra monitas Sinibaldi verba per aures
Non audita volant, ratio succumbit amori.
Foeminei velut est sexus, magis illa furebat,
Inque meo amplexu patrium corrumpit honorem.
Heu quae post crimen subeunt praecordia curae!
Quae anxietas animi! quae mens incerta salutis!
Jamque tenere fugam melior, meditatur et illa,
Sollicitudo modum praestat, Sinibaldus utrumque
Piissimus extra arcem valvis eduxit apertis.
Non sunt tanta modo referenda pericula vobis,
Quae super aëreas ambo transivimus Alpes.
Denique post fluctum pelagi, post montis acumen,
Ignari cursus, Mantoam venimus urbem.
Rusticus et monitu divum nos forte recepit
Pauperis in tuguri congestum cespite culmen.
Hic gravis, heu fateor! conjux enixa decorem
Protulit in mundum, quo partu extincta remansit.
Hac mihi sublata, mundi contagia novi.
Post fletum uxoris, placuit defflere peractum
Tempus, et obliquis absumptum gressibus aevum.
Ergo per ambiguos montes, per concava saxa,
Per loca silvarum, per tanta pericula ponti,
Usque modo, fugiens hominum consortia, vixi.
Haec ea, quas fudi lacrymas spelunca loquatur.
Angelico tandem visu indulsisse tonantem
Saepe mihi novi, facinusque huisse peractum.
Jamque prophetandi mihi parta est gratia, totum
Ante meos oculos Deus orbem semper apertum
Concessit mentesque hominum venturaque rerum.
Hoc insignitus dono, carissime fili

Baldo rico-
nosce nel ro-
mito suo pa-
dre Guido.

Balde tuam semper felici numine vitam
Inspeculor, quoniam tu solus nostra propago es,
Tuque peremisti matrem nascendo, nec ipsum
Me patrem unquam vidisti. Te rusticus ille
Pro nato excepit, ejus lac praebeuit uxor.
Mantua non modicos tenuit te carcere menses;
Imbribus armorum sed mox circumdatus, illum
Evasisse pio meruisti Cingaris astu.
Passus es aequoreas coelo minitante procellas,
Post quas pyratae bellum crudele tulerunt.
Id superans tandem venisti ad littora patris;
Unde Leonardus demisso pondere carnis,
Ivit ad optatos aulae coelestis honores,
Nec vos exturbet magicas dum cernitis artes.
Haecenus arbitrio presens stetit insula nostro,
Insula quae summo fundatur tergore ecche
Haec naturali, magico sed carmine, causam
Hanc etenim perversa Deo Muselina ferente
Composuit; sed nunc poenas pro crimine solvet:
Jam paradisiacos ad cives seando. Valete.
Sic dicens junctis palmis ac poplite flexo,
Tradidit extremas coram plorantibus auras.

Morte di
Guido.

L BALDO

MAGCHERONICA XVIII

ARGOMENTO :

Baldo piange la morte del padre. - Il canto di Giuberto. - Il lamento di Filoteo. - Baldo ordina si cerchi un sepolcro per il padre. - Vinnazzo scopre il sepolcro di Merlino. - Il diavolo Rubicano esce dal sepolcro. - Toglie a Vinnazzo il libro di Muselina. - Baldo è chiamato a vedere il diavolo. - La figura del diavolo. - Rubicano, col libro magico, chiama il diavolo Libicecco. - I disegni del libro. - Zoroastro. - Medea. - Thebit. - Picatrice. - Michele Scoto. - Pietro d'Abano. - Apollonio Tiano. - Magundat. - Rubicano chiama altri diavoli. - I diavoli portano a Lucifero il libro magico. - Guido è sepolto con Leonardo. - I diavoli rapiscono Muselina e Gilbecco. - Baldo ed i compagni si accorgono che l'isola sta sul dorso di una balena. - Le loro paure. - Ritrovano Fracasso. - Fa una forca ed un remo con una quercia ed un pino. - Ferma la corsa della balena. - La balena, stizzita, sferza colla coda. - Solleva la testa dalle onde. - Fracasso afferra la coda della balena. - La lotta colla balena.

N Ox erat, et tanta est lux circumfusa cadaver
Eximium, quod plura dies ibi sola nitebat.
Contremuere omnes largoque liquescere planetu.

Baldo pian-
ge la morte del
padre.

Mirantur dubium patris sub imagine Baldum.
Qui postquam stupuit dudum, sic ora solutus
Incipit et dietis lacrymas jungebat amaras.
Me miserum! saltem, pater o sanctissime, possem
Has tibi supremas viventi reddere voces.
Quod regale meum genus extat gratulor ipsa
Quamvis tarda fuit nostrae cognitio prolis.

Fallimur at quoniam mortales saepe, voluntas
Haecenus id nobis fors Jovis ardua pressit,
Conspicua ductum ne stirpe superbia ferret
Me modo praecipitem, ruit in se magna frequenter
Progenies, et quo petit altius, ieta ruinam
Deterius capit, ac proprio fert damna flagello.
Nunc ubi ter decies in eo maturior annos,
Ille inventutis furor excidit, unde malorum
Enervata solet patulos invadere mores,
Mitior effectus, quanta est mihi gratia coelo
Fusa recognosco, quoniam, pater alme, priusquam
Te nunc sidereo donavit lumine virtus,
Coepimus exemplum tua per vestigia calles
Affectare, quibus vehimur coelestis ad hortum
Delitii, fruimurque Deo divumque nitore.
Ergo, beate pater, nati non inmemor esto,
Si qua manent regem famulorum vota suorum,
Siste Dei nostris contactam sordibus iram,
Quas fletusque mei pietasque oblitteret alma.
Inde mihi superis concessam hanc forte catervam
Sustine, ne ambitio, ne lis, ne livor ad enses
Instimulet molles animos et pectus acerbet.

BERTA.

Sic ait, et curvans humili se pectore, fixit
Basia per totum corpus, quod fletibus omne
Lavit et innato ter patrem strinxit amore.
Succedunt alii, Cingar prior, inde Rubinus,
Post quem Falehettus laecam flectendo caninam.
Hircanus tenero fronti dedit ore basinum.
Moschinnus sequitur facili qui plorat oculo.
Centaurus sese curvavit more cavalli.
Succedit Malfattus ei Malaspina, Bocalus.
Giubertus citharae modulanti tangere fila
Incipit, et tremulo sic promit gutture carmen.

Quale sub autumnno, borea redeunte, pavescit
Omne nemus cernitque suas in littore frondes;
Mox sub vere novo zephyris afflantibus ornat
Porrectos coelo ramos humore virenti,
Tale genus nostrum mortis sub lege novatur.
Nascimur et nati morimur, sua quemque vorabit
Jam praescripta dies; miser est at quisquis et ossa
Et vitam pariter gelido sub marmore claudit.
Vivida faleigeram virtus domat unica divam,
Dicite quemque mori nunquam qui vivere coepit.
Nec vivit quicumque suas male computat horas.
Sic virtus viciumque docet cognoscere mortem.

Il canto di
Giuberto.

COMINA.

Nudum mirarat Philotheus, denique clamat:
O quoties strictis me brazis ferre solebat
Infantem Guidoque mihi dare basia centum.
Est mihi namque pater, quem Francum nomine dicunt.
Is fuit ex hujus quondam Guidonis amicis.
Nescio quo vadat, quoniam rex gallicus illum
Expulit a patria propter Guidonis amorem.
Qua propter te, Balde, volo seguitare per omnes
Mundi contradas, coeli maris, atque diabli.
Baldus ait: nos alta simul prudentia jungit,
Rebus ut in cunctis veraces simus amici.
Nulla sit in nobis screpantia, nulla bosia,
Aut animi sdegnus, sed cura medesima cunctis.
Eya igitur positis omnino fletibus ista
Candida marmoreo tradamus membra sepulchro.
Tu, Cingar, corpus frattantum perge Lonardi
Prendere, tu secum vadas, Hircane, camina.
Tunc Falchettus ait: si vis cum Cingere vadam.
Vade, refert Baldus, sine Cingere vivere nescis.
Tuque sciens ubi stat pulchrum, Vinmazze, sepulchrum,
Hoc mihi ferre stude. Malfattus donet aiutum,
Et Malaspina simul, Philotheus, quatuor ite.

Il lamento di
Filoteo.

Baldo ordina
che si cerchi
un sepolcro
per il padre.

Tu, Moschine meus, tecum veniente Bocalo,
Perge per hanc silvam Muselinae ponere guardam.
Cingar abit, Centaurus abit, Moschinus abitque,
Quisque comandantis Baldi mandata facescit,
Qui sepelire cepit reverenter busta parentis.
Ginbertum secum retinet puerumque Rubinum.
Vinmazzus reperit, quamvis nox tota nigrescat,
Sfoggiatum tumulum similemque albedine lacti.
Ponere quem supra dum groppas optat equinas,
Et Malfattus eum Malaspinaque fortis aitat:
Non, Philotheus ait, non sic faciatis, amici,
Sed prius hoc saxo pendentia metra legamus.

*Merlinus jacet hic, natus sine patre propheta:
Vixit, et in magica nulli fuit arte secundus.*

G OSA.

Il diavolo
Rubicano esce
dal sepolcro.

Toglie a Vin-
mazzo il libro
di Muselina.

Protinus admotis manibus spallisquē copertum
Sburlantes urnae, faciunt tomare stravoltum.
Illo vix lapso niger ecce diabolus exit,
Atque super scapulas Centauri saltat equinas.
Pereuntiebat eum vastas donando pugnadas.
Tunc Philotheus eum subiens per cornua brancat,
Sed scorlando caput muzzat velut umbra per auras.
Inde volans etiam Centauri supra culattas
Hunc pistando, iubet magicum deponere librum.
Centaurus nolens combattere contra diablum,
Librum nunc toltum Muselinae proiecit agro,
Quem cito daemonium, nullo prohibente, rapinat,
Atque facit secum festam, velut esset alegrus
Hunc habuisse librum, basat quem nulle fiatas.
Mirantur comites, et magno corde sedentes,
Unanimes statuunt omnino cernere finem.
Ast ibi Ginbertus Baldo dimissus arivat,
Ut daret altorium Centauro ferre sepulchrum.
Hoc viso, Malfattus ait sermone piano:

Baldo è chia-
mato a vedere
il diavolo.

Hens! Giuberte, veni, cernis? niger ecce diabol.
Vade statim. quaeso, reliquos huc mena sodales.
Non bis Giubertus eosam sibi dicere fecit.
Currit et ad Baldum eosam frezzose recontat.
Cui Baldus: veniam Phlegethontis cernere monstrum,
Ut noscam si tam niger est ut pingitur ille.
Sed, tu quaeso, mane modicum dum Cingar arivat,
Et pariter cuncti, Moschinum ante vocate,
Accelerate precor: venias. mi belle Rubine.
Sic ait, et cupidus diabolica membra videre
Noctis in obscurum properat segnitante Rubino.
Nec mora, Cingar adest. Giubertus narrat, et ille
Corpore deposito Leonardi conserat antrum.
Mox prius andantes Moschinum tollere, Baldo
Venerunt omnes, quos Baldi dextera cignat
Stare chetos monstratque illis, cicigando, diablum.

Ille super lapidem ventosis fertur ab alis,
Quae sunt de guisa veluti gregnapola ¹⁾ gestat.
Quattuor in testam fert stantes vertice cornas,
Instar montonis tortas, dependet aguzzus
Nasus, qui semper vomit atro sulphure flammās.
Plus asiui longas hinc inde volutat orecchias.
Deque cavernosis oculis duo brasida volgit
Lumina, nec minor est muso sua bocca lupino,
Extra quam dentes ut porcus grignat aguzzos.
Barba velut beechi marzo de sanguine pectus
Imbrattat, quo testa canis stat ficca tesini,
Quae semper bau bau faciens sua labra biassat.
Vergognosa caput serpentis pars sua vibrat
Sibila, sed retro dependet cauda leonis.
Gambae subtiles pedibus gestantur oclimis,
Undique sulphureum de corpore mittit odorem.

La figura del
diavolo.

1) *gregnapola*: pipistrello.

GOSA.

Rubicano,
col libro magi-
co, chiama il
diavolo Libi-
cocco.

Ergo facit guardando librum rea bestia danzam,

Ac varios fingit scambiettos more moreschae.

Quapropter socii non se ridendo tenebant,

Unde tatigatur mandare silentia Baldus.

Post longas festas alter venit ecce diabol:

Quid, stridendo clamat, quid facis o Rubicane?

Cui cito respondet: venias, Libicoeche sodalis,

Nos hodie unam certe guadagnabimus almam.

Ecce liber magicus, qui nos cruciabat ognhora.

An eosam nescis? quidam venere barones,

Qui valuer dolos Muselinae rumpere nostrae.

Illa tapina modo fustum religatur ad unum,

Quam stambussadis Cingar, scis? ille ladrettus,

Totam sferzavit, de qua pluvit undique sanguis.

Incantatricis de pectore traxerat istum

Centaurus librum, sed ego sub marmore vatis

Merlini latitans exivi protinus, atque

Centaurum pugnis, calcis morsuque domavi

Donec per forzam librum mihi prae-buit istum.

Ecce, viden? liber est Muselinae. Tunc Libyeoecus

Clamabat: deh squarza illum, Rubicane, quadernum

Nam timeo, ne forte trovet magus alter eundem,

Et mala sint nobis pejora prioribus olim.

Non, Rubicanus ait, liber est squarzandus adessum,

Unam rem primo faciamus quaeso galantam.

Omnes inferni volo sconzurare diablos.

I disegni del
libro.

En Salomonis habet liber hic pentacula plumbi,

Aspice eum quantis sunt compassata figuris.

Zoroastro.

Pingitur en primo Zoroaster persa registro,

Qui fertur primus nobis posuisse cavezzam.

En quoque thesalicae folio documenta secundo

Medea.

Medeae fratrisque sui propriae sororis.

Thebit.

Ecce magus Thebit, qui tempestate, venenis,

Grandinibus, quadam destruxit imagine regnum.

Ecce Picatricis nigromanti sculpta tabella;
Oh quam per numeros ad amorem quisque tiratur!
Non tamen hac potuit Muselina tirare Lonardum,
Serraffi quoniam Agnicastus repulit ignem.
Ecce Michaelis de incantu gegula Scoti,
Qua post sex formas cereae fabricatur imago
Daemonii Sathan, Saturni facta piombo.
Cui suffimigio per sirica rubra cremato,
Hac, licet obsistant, coguntur amare puellae.
Ecce idem Scotus, qui stando sub arboris umbra,
Ante characteribus designat millibus orbem,
Quattuor inde vocat magna cum voce diablos
Unus ab occasu properat, venit alter ab ortu,
Meridies terzum mandat, septentrio quartum,
Consecrare facit froenum conforme per ipsos,
Cum quo vincit equum nigrum, nulloque vedutum,
Quem, quo vult, tanquam turchesca sagitta, cavaleat,
Sacrificatque comas ejusdem saepe cavalli.
En quoque depingit magus idem in littore navem,
Quae vogat totum octo remis ducta per orbem,
Humanae spinac suffimigat inde medullam.
En docet ut magicis cappam sacrare susurris,
Quam sacrando fremunt plorantque per acra turbae
Spirituum, quoniam verbis nolendo tiramur.
Hanc quicumque gerit gradiens ubicunque locorum
Aspicitur nusquam, caveat tamen ire per album
Solis splendorem, quia tunc sua cernitur umbra.
En Abani Petrus redeuntem saepe monetam
Ad bursam spendit, mox ejuseumque ribaldi
Ecce caput, quem sive focus seu forca necavit,
Hoc bene sacrato nullo cernente meatur.
Artaus en gladius qui sistit flumina, siccet
Gramina, tempestat fruges, tollitque biavam.
En tandem calamita sinit sibi plectere ferrum
Si baptizatur, sed cor de pectore scarpat,

Picatrice.

Michele Scoto.

Pietro d' Abano.

Apollonio
Tianeo.

Magundat.

Rubicano
chiama altri
diavoli.

Ac hominum carnes in amoris vincula stringit.
Cernis Apollonium Theaneum? mox saraceum
Incantatorem Granatae? cerne Magundat
Quomodo imaginibus tirat in sua vota diablos.
Ergo quid ipse moror? jam sconzurare parecchio.

Sic dicens, orbem designat more magorum,
In medio cujus Libicoecum stare comandat.
Mox aperit librum, legit hunc relegitque per horam,
In terramque facit cum virga mille figuras.
Magnum Semiphoram vocat audax, *aglaque ja ja*,
Et quascumque magi faciunt, facit ipse pregheras.
Ecce fracassatas per silvas impetus ingens,
Barbarizza venit secum latrante cagnazzo.
Quid, Muselina, gridant, quidnam, Muselina, co-
mandas?

Verum sbeffatos Rubicano se esse videntes,
O qualem faciunt schioppanti corde risaiam.
Procedit Rubicanus eum relegendo quadernum,
Tres quoque terrisono veniunt stridore diabli,
Galcabrina prior, sed Gambatorta secundus,
Tertius est Malatasca, focum culamine spargens.
Quid, Muselina, gridant, quidnam, Muselina, co-
mandas?

Uriel et Futhiel magno conamine rumpunt.
Quid, Muselina, gridant, quidnam, Muselina, co-
mandas?

Farfarellus adest, quem Dragganizza sequebat,
Hi quoque ridentes se norunt esse gabatos.
Vix quibus adjunctis Malacoda ruebat et ipsum
Inseguitur Marmotta furens Sathanasque tricornis.
Quid, Muselina, jubes, clamabant. Sed Rubicanum
Quando cernebant magicum evasisse magistrum,
Admirabantur, fundebant inde cachiunos.
Astaroth in furiam veniebat, Belzebub unam
Gestat furcinam, sequitat Malabolza, nec ipse

Grafficanis habens raseum succedere tardat.
 Quid, Muselina, gridant, quidnam, Muselina, co-
 mandas?

Asmodeus adest, Alchimus, Belial atque
 Taratar et Sirel omnes insemma gridantes:
 Quid, Muselina, jubes? quidnam, Muselina, coman-
 das?

Stizzaferus item, Meloniel. Acharon adsunt,
 Quos Malabranca sequens Ciriattum guidat apressum.
 Magnum quisque facit tenebrosa per aëra murmur.
 Quid, Muselina, gridant, quidnam, Muselina dimandas?
 Denique Scarmilius, Paimon. Berith, inde Minossus,
 Mox Sulfaneus, quem mamona, dente ritorto.
 Insequitur, veniunt omnes insemma sbrajantes:
 Quid, Muselina, jubes? quidnam, Muselina, coman-
 das?

Mox Rubicane, gridant: sic nos, Rubicane, bachioccas? I diavoli por-
 tano a Lucifero
 il libro magico.
 Denique, consilio facto, simul ista lovagna,
 Luciferum ad regem subito deliberat ire,
 Atque striac toltum illi presentare volumen,
 Quae jam tartareis est strassinanda pāesis.
 Baldus habet vojam contra zuffare diablos,
 Ast appena fodro rutilum sguainaverat ense,
 Illi de fumo silvas liquere pienas.
 Et pariter magno baratrhum petiere tumultu.

MAFELINA.

Baldus cum sociis repetivit tecta parentis,
 Sed non supportans bustum guardare Lonardi,
 Errat per sylvas secum menando Rubinum.
 Cingar at almifici corpus Guidonis in album
 Marmor et apressum Leonardi membra repossat.

Guido è se-
 polto con Leo-
 nardo.

COMINA.

Clara dies totum iam circum lucigat orbem;
 Postquam mangiarunt ac implevere magonem,

I diavoli ra-
 piscono Muse-
 lina e Gi'becco.

Parvum de cannis stipulis fecere casellum.
In quo debebat Muselina ribalda brusari.
Hanc igitur grandi strassinat squadra furore,
Praecipue Falchettus eam cum calcibus urtat;
Nam male de nostris animis offensio cascat.
Cingar Gilbeceum Muselinae traxit apressum,
Inque casotellum flammis crepitantibus ambos
Incendunt, sed magna venit visibilis ecce
Turba diabolicae proles; focus undique tratur,
Portaruntque viam iunctos cum corpore binos.
Quo facto se vasta cito movet insula cursu,
Terrenturque viri, noseunt tamen esse balenam
Quam modo Guido pater Baldi praedixerat illis.
Quod postquam stygias Muselina calarit ad umbras,
Ipsa teneretur non amplius insula monstro.
Quae liquidas currit tam presta per aequoris undas,
Quod non bombardam velocius ire videmus,
Vel ballottellam buso quae scoeat ab aren.
Jamque in motu oculi fecit quasi trenta mearos.
Cingar desperat dicendo: quis iste diavol?
Centaurusque stupet, quia sic non fecerat ante.
Falchettus reliquos animat lassare paupam,
Cernere namque novas magis est laudabile cosas,
Quam nunquam propriae terrae lassare pagnoceam.
Egressus boscos in littore quisque sedebat,
Baldus et hanc tacitus novitatem masticat omnem.
Boccalus buffonus ait: gaudete, sodales,
Non poterit nobis unquam mancare terrenus.
Terrorem sileo fugientum hinc inde ferarum,
Quas novitas rei ponto se tradere cogit.
Hinc non parva quidem sociis exorto voluptas,
Qui sbalzare vident e boschis atque cavernis
Ursos ac cervos, leopardos, mille caprettos.
Inde reguardantes post se videre novam rem,
Quam Philotheus eis digitum stendendo palesat.

Baldo, ed i
compagni si ac-
corgono che l'i-
sola sta sul
dorso di una
balena.

Le loro paure.

Guidonis tumultum guardant restasse dedretum,
Qui supra scotum mediis fundatur in undis,
Anehoreo morsu tum fieca galea remansit.
Talibus in rebus mentem posuere barones.
Altera plus grandis maraveia sed ecce venibat,
Namque super navem grossam persona gigantis
Apparens longe se fecerat arboris instar,
Namque maris vento verus cascaverat arbor.
Velum in utraque manu brazzis tendebat apertis.
Qui brazzi exensant antennam, sed velut arbor
Corporis est aliud torrazzo firminus omni.
Doh diavol! ait Cingar, quae cosa novella est?
Prospicitis comites grandonem nonne gigantem,
Qui dum vela tenet stat firmus more pilastri?
Boccalus dixit: bene tristis illa taverna est,
In qua eotalis destructio panis aloggiat,
Ille gigas etiam mirando quod insula currit,
Vult omnino quid est talis maraveia videre.
Hi mirantur eum, quod stat velut arbor, homazzum,
Ille stupet quod sic volat insula per maris undam.
Denique iungentes medio se gurgite ponti
Ut fit quando Pauae per flumen nomine Brentam
Nunc andando rates, nunc se redeundo salutant,
Vultibus incipiunt fixis guardare vicissim
Falchettusque statim lacta eum voce gridabat.
Oh comites, guadete, precor, venit ecce Fracassus
Is est qui veluti ratis arbor garbasa tendit,
Ut quondam fecit sua proles ferrea Morgans.
Mosclinus dictum sic firmat: quippe, daverum,
Falchettus loquitur; grossam mirate columnam.
O deus! in quali foza recatamur amici.
Cingar eum clamat: meus o Fracasse, cifo.
Qui eum Fracassus se se clamarier audit,
Prestiter abiectis velis se preparat, atque
Supra illam terram navi saltavit ab alta,

Ritrovano
FRACASSO.

Et calcando quasi totam submergit in aequor,
Illaque retroiit navis bene quinque mearos.
Contremuere omnes pro tanti pondere salti;
Currere mox coepit velocius illa balena,
Nam sibi smaccantur costae saltante giganti.
Illum quam citius Baldus cum Cingere branceat,
Falchettus, Malaspina simul, Moschinus et altri
Stringebant illum facientes mille carezzas.
Gandebant alii talem meruisse gigantem:
Esse bonum socium vultu monstrabat alegro.
Boccalus saltu tremefactus fuggerat inde,
Sed rediens portat scalam, quam haerere Fracassi
Vult spallis, donec sibi dicat in aure parolam.
Risit amichevolam Boccali quisque novellam,
Ac nihil ulterius comportat cuncta Fracassus.
Qui postquam risit, crispata fronte stupebat,
Quodve suis oculis guardat, credebat apenam.
Miraculum tamen hoc disponit cernere taudem.
Tunc se dispolians nudus fit corpore totus.
Quod facit ut possit scampare nodando periculum.
Stant alii plexi quid vellet inire Fracassus,
Se quoque nudarunt trepidantes fata negandi.
Ergo Fracassus habens vastas in corpore forzas,
Extirpat manibus veterem de littore querzam, ¹⁾
Traxerat et fodro longum duo brachia cultrum,
Cum quo sbroccavit querzam de more stropelli,
Et faciens partem, quae grossior extat aguzzam,
Haec supra littus drentum calcando ficavit,
Ac si extirpasset porrum non absque cavecechio.
Baldus cum sociis ridet multumque Giubertus,
Miratur tantis de forzis esse Fracassum.
Illa magis festina ruit properatque balena;
Namque suis costis audit quod querza ficatur.

Fa una forca
ed un remo con
una quercia ed
un pino.

1) ...querzam: quercia

Arboribus multis est consita, maxime pinis,
 De quibus immensam Fracassus fortiter unam
 Majoremque aliis, ravanelli more cavavit,
 Quam veluti remum strondatis undique ramis
 Cum gladio formatur, prolixam brachia centum.
 Remum causatur pinus, mox quercia furcam.
 Tunc bene fundatis pedibus distendere schenam
 Incipit, et contra cursum vogare balenae.
 Remigat hinc tanto studio tantoque labore,
 Quod per nervosum corpuzzum membra strepebant.
 Nunquam tam grandem, dixit, fecisse fadigam.
 Baldus id aspiciens, aliis comitantibus, illum
 Altiorare parat, sed clamat valde Fracassus:
 Desine, Balde, precor: totum sic ducere mundum,
 Dat mihi nunc animus, rogo te, mi Balde, recedas.
 Illico cessavit Baldus sermone Fracassi,
 Sed porrigunt mentes pro rei cernere finem.
 Ille reforzabat schenam gambasque manusque,
 Sudat, et horribili repiascit ¹⁾ pectore forzam.
 Nil per tres horas poterat revocare balenam,
 Concita namque nimis properat nescitque trigari.
 Tandem per forzam cursum desistere fecit,
 Immo repugnantem retro nodare coereet.
 Obstupnere omnes pariter tantumque vigorem
 Mirantur, tamen ille nihil vogare rafinat.
 Vult per despectum naturae vincere guerram.
 Navigat ingentesque facit, dum navigat, undas.
 Quando balena summ sensit prohibere caminum,
 Ecce super fluctus longam grossamque covazzam
 Protulit, ac tales coepit vibrare coadas,
 Quod, nisi succurreret grandis possanza Fracassi,
 Certe non poterunt nostri scampare barones.

Ferma la
 corsa della ba-
 lena.

La balena
 stizzita sferza
 colla coda.

1) *repiascit*: da *re* e *piar*, verbo del dialetto bresciano, che significa *ptigliare*, prendere: per *repiascit* vuol dire *ripiaglia*.

Cauda erat, ut dicunt, cubitos prolixa dosentos,
Quam menat intornum tanto rumore, quod ipse
Ad circum sonitus sentitur trenta mearos.
Pereutiebat aquas nolens furiosa redire.
Tum quoque testonem vastum patefecit apertis
Faucibus, ac longos dentes squamosaque colla.
Nil Fracassus enim schenam distendere cessat,
Sed magis impellit multo conamine remum.
Hunc animat Cingar dicens: sta salde, Fracasse,
Nunc Morgantino prae te fers semine natum.
Talia dum Cingar parlat, sdegnosa balena
Tanta cum stizza caudam de retro tiravit,
Quod veluti pajam sfracassat trenta cupressos,
Quarum truncones volitant ad sidera viridi.
Mox supra schenam percussit nempe Fracassi,
Quod cantare animam sibi vasto in corpore fecit.
Sed cito deposito remo Fracassus aferrat
Illam covazzam manibus striccando duabus.
Cui tales donat streppos talesve tiradas,
Quod mugire facit multasque molare corezas.
Stricte tene, clamat Baldus, Fracasse valente.
Quo dicto, spadam per tajum fortiter urget,
Ut mozzare viam posset de netto coazzam.
Sed nil offendens in dretum spada rebalzat.
Extabat duris de squammis tota coperta.
Presta caput voltat nimio pereulsa dolore,
Obscurasque aperit multu soffiando ganassas.
Et simul incutiens dentes, mordere Fracassum
Praeparat. Ille gravem vibrat cum pede calzum,
Quod smassellavit tres dentes extra ganassas,
Illa rebombando coelum mugitibus implet,
Atque eruentosas spumas ex ore spudazzans,
Testonem volgit propter boccare Fracassum,
Namque suae caudae torturas sentit acerbis.
At Centaurus erat dardum stringendo paratus

Solleva la testa dalle onde.

Fracasso afferra la coda della balena.

La lotta colla balena.

Quem sfronzolantem dextrum transfixit in oechium,
Usque ad cervellum penetravit puncta sagittae.
Cingar, Malfattus, reliqui simul arma frequentant
Extorquere procul stantes, trant saxa trabesque,
Inque locis multis testam fregere cruentam.

Assaltare lupum vidi quandoque vilanos
Quando fame ductus quaerit quem mangiet agnellum.
Circuit armentum virdos latitando per ornos,
Donec, non agnum sed quemquam dente putinum
Pestifero capiat, laniet siccetve cruorem.
Turba vilanorum, velut est sua semper usanza,
Sparpagnata ruit coelumque sbrajoribus implet,
Atque nigris fumo spontonibus occupat illum.
Qualem rumorem dietis factisque facescunt,
Talem barones faciebant contra balenam.

COMIXA.

Baldus habet vojam omnino tajare covazzam,
Non cessat punctas, mandrittos atque roversos,
Sed quo plus chioceat, plus mancum vulnerat ensis.
Ergo viam gettat spadam, plenusque furore
Se parat expectans quod maxima testa resurgat.
En iterum stizzosa menat cum dentibus unum
Terribilem morsum, sperans sorbere gigantem.
Sed Baldus, qui nudus erat tunc corpore, saltat,
Post haec oreccionem manibus se brancat ad unum.
Fortiter hunc retinet, prestus Malaspina subintrat,
Atque aliam sudando prius zaffavit orecciam.
Cui tamen altorium donat Malfattus, at illa
Granditer exululat se conans mergere ponto,
Cujus per forzam retinetur canda Fracasso.
Interea Cingar, Falchettus Philothensque,
Hircanus, Moschinus Boccalisque, Giubertus
Terribiles colpos cum spadis undique menaut.

Sed quia velivolas procul ecee, Comina, galeas
Discopro, ne sit dubito pyrata Lironus,
Unde bisognus erit magnam describere zuffam,
Credimus esse bonum in saccum ponere pivam.

L BALDO

MACCHERONICA XIX

ARGOMENTO :

Nuovo assalto di Lirone. - La battaglia sull' isola. - Baldo e Lirone. - Ippol fratello di Lirone. - Vinmazzo, Malaspina e Malfatto vanno ad assalire le galere. - Strage dei pirati nelle navi. - Le bravure di Falchetto e Cingar. - Combattimento tra Falchetto, Cingar ed Ippol. - Strage dei pirati sull' isola. - I pirati sono vinti. - Fracasso strappa la testa della balena. - La balena si sommerge nel mare coll' isola. - Il naufragio dei guerrieri. - Cingar dalle galere piange la morte di Baldo. - Fracasso e gli altri vanno in cerca di Baldo. - Sbarcano in terra. - Avventura di Giuberto.

Um Baldus comitesque student occidere cetum. Nuovo assalto di Lirone.
Ex improvise venit en pyrata Lyronus,
Qui postquam unam noverat amisisse galeam,
Decrevit penitus cercare per acquora tantum,
Donec adinveniat Baldum Baldique sodales,
De quibus ad rostum sperginrat mittere cor.
Et jam per plures leucas passarat aquarum.
Blasfemando Deum, quoniam non invenit illos.
Armatas secum numero velut octo galeas,
Namque volens pelagi varias sulcare per oras,
Assaltaretur forsan corsaribus altris:

Maxime quod multi reges multique signores
 Insidias passim celabant per mare perque
 Flumina cum carichis multa de gente galeis,
 Ut captare illum possent omnino ribaldum,
 Namque diavol erat non lassans vivere quemquam.
 Huc igitur propians celerantibus octo galeis,
 Præcipit ad rivam navarolos flectere proras.
 Sed videt ecce illam caudam testamque balenæ,
 Quam campioni validi mozzare studebant.
 Miratur Baldi vires, qui fortiter unum
 Stringit oreccionem, retinet Malaspina sed altrum,¹⁾
 Grandezzamque stupet, bustum forzamque Fracassi.
 Clarius id factum meliusque videre talentat;
 Egreditur primus, reliquos exire sequaces
 Mandat, et in sellam balzavit Spezzacadenæ,
 Seis lector? quondam Leonardi nempe cavalli,
 Quem sine speronis, tantum maneggiando bachettam,
 Octo facit cubitos lanzum²⁾ balzare per omnem.
 Cingar ait Baldo: non cernis Spezzacadenam?
 Ille quidem ladro est, qui nos aggressus in undis,
 Nostram robavit navim nostrosque cavallos.
 Impatiens Baldus, nullum stimando periculum,
 Protinus occurrit, testam linquendo balenæ.
 Perque briam vir brancat equum: sta salde, gridavit;
 Iste tuus non est, meus est, desmonta, cavallus.
 Quando Lironus equi brenam videt esse piatam,
 Obstupet ad primam faciem pensando vigorem,
 Ac animum Baldi tam fortem tanque superbum.
 Attamen in coleram saltat spronatque cavallum,
 Quattuor ut pedibus Baldo slanzaret adossium.

La battaglia
sull' isola.

Baldo e Li-
rone.

1)

. . . qui fortiter unum
Stringit oreccionem, retinet Malaspina sed altrum.

La Toscolana, la Varisco, e le altre edizioni hanno, con manifesto errore, *at-*
team femminile, ed *uova* maschile, mentre le due Amsterdam ci danno la lezione
corretta che è riportata.

2) *...lanzum*: salto, lancio.

Sed Baldus subito se se dabanda tiravit,
Atque unam subter costas laxando stocatam,
Fecit Lirone multum manere fiatum,
Defuit et poeum quin ex arzone tomaret.

Ter mille armati veniunt insemma sbrajantes, Ippol fratello di Lirone.
Quos praecebat magnus capitanius Hippol.
O quantum fortis, quantum proclivis ad arma!
Terribilis facie quando furor arripit illum,
Totus sed placidus sua quum natura manebat.
Ipse Lironis erat frater, corsarus, et artem
Militiae denos exercitaverat annos.
Ultra misuram fuit Hippol iste gajardus,
Scaltritus guerrisque avidus famaeque sititor,
Non equidem mancus Lirone fratre gaiardus,
Quorum jam totum cantabat fama per orbem.

COMINA.

Et quum Vimmazzus bellum videt esse comenzum, Vimmazzo Malaspina e Malfatto vanno ad assalire le galee.
It celer ad fustas, sequitur Malaspina, nec ipse
Tardat Malfattus. pariter qui occulte caminant,
Et jurant quantos pyratas esse catabunt,
Ad scavezzacollum omnes buttare deorsum.
Fracassus non vult eandam laxare balenae,
Nam bene cognoscit, quod stuffaretur in undis. ¹⁾
Jamque Rubinus erat Baldo conjunctus apressum,
Ambo certabant animosum contra Lironem,
Quem retrovant nimis intrepidum belloque provatum.
Attamen huic Baldus facit insudare camisam,
Namque ante et retro nunquam bussare rafinat,
Saltat et incircum tanquam leonissa per auras,
Et magnum tandem superasset forte Lironem,
Ast habet. oh! quantum respectum Spezzacadenae.

1) ...*stuffaretur in undis*. Le due Amsterdam hanno; *tuffaretur in undis*; la Toscolana invece, e con essa tutte le altre; *stuffaretur in undis*; che dice di più di *tuffaretur*.

Saepe Liro parlat tacito sub pectore secum:
Quis diavol hic est qui tantum fortiter obstat?
Non est in mundo cavalerus durior isto.
Interea armati veniunt succurrere multi,
Ut smemuzzarent Baldum juvenemque Rubinum,
Quos tamen in dretum fecit remeare Lironus;
Nam vergogna sibi paret si stabat equester,
Non posset binos solus superare pedestros.

PEDRALA.

Gingar nempe timet, quia quisque sodalis inermis
Tunc erat, et nudo certabat corpore Baldus.
Consultit expertum Falehettum quid ne bisoguet,
Nam videt innumeros jam contra venire ladrones.
Falehettus ridet dicitque morire batais
Esse decus magnum, spallas voltare nec unquam.
Se cito quisque suis telis munire cucurrit,
Hircanus dudum sfodratum traxerat ensem,
Et cum Moschino se meseolat intra ladrones.
Incipit aequoreos de sanguine tingere fluctus.
Nunquam Moschinus, dum certat, deserit illum,

COMINA.

Strage dei pi-
rati sulle navi.

Jam multus gridor morientum sidera toccat,
Nam Vimmazzus erat, nec non Philotheus in illas
Ingressi fustas; squarzant lacerantque budellas.
Falehettus geminos dardos cito corripit, ecce
Jam pyratarum grandis squadronus in ipsum
Impetuose ruit, gridans: mora! taja! retaja!
Inter eos igitur Falehettus sicut aquosus
Turbo per assiduas bladas se concite sgombrat:
Gens maledetta, gridat, non gens, at lorda canaja,
Non ego solettus vos unum euro lupinum.
Et jaculans dardum tres, uno vulnere, passat;
Mox alium torquet, per quem duo corpora cascant.

Inde pians mazzam cum qua bellare solebat,
Incepit spezzare elmos, spezzare corazzas,
Incepit schiazzare ossos smacareque polpas.
Quo plus folta ¹⁾ videt gentem sibi flectere lanzas,
Se jacit, hastarum faciens in pulvere fustos.
Nemo suam spectat mazzam, vult nemo provare
Falchetti bottas Orlandum quippe decentes.
Illi Cingar opem donat, qui sanguinis annem
Feccerat et rubeo madefit sua storta cruore.

GOSA.

Est alia banda Hircanus gajarditer ensem
Sanguificat: Mosechinus item stat proximus illi.
Centaurus tendit pyratas mergere ponto,
Jamque omnes fustas ex illis nempe vodarat.
Portat inhastatam semper Malaspina gianettam,
Sbudellat miseros nulla pietate movestus.
Boccalus quodam se tunc absconderat antro,
Nam qui non mortem seapolat, putat esse bachioceum.

COMINA.

Nudum mirarat zuffiam fortissimus Hippol.
Obstupet armigeros bene tam certare guereros;
Nescit enim brandum sfodro divellere nudum,
Namque voluptatem sibi talis stractio prestat.
Morte suae gentis nil tactus semper adocchiat
Terribiles bottas Falchetti Cingaris atque,
Qui magnas provas faciebant corde gajardo;
Truncabant gambas, testas brazzosque manusque,
Inque poco spacio fudere cadavera tanta
Quod tunc, bellando, jam travajantur ab illis.
Oh! quis vidisset barbudas atque scheneras,

Le bravure
di Falchetto e
Cingar.

¹⁾ *Quo plus folta*: tutte le edizioni hanno *folta*, mentre dovrebbe essere *fol-*
tam, oppure *folte*.

Faldones, nec non rutilos spezzarier elmos,
Dixisset certe: nolo amplius ista videre,
Nam quos credebam pietate excellere cunctos,
Impietate rigent fusoque cruore triumphant.

MAFELINA.

Combattimen-
to tra Falchett-
to, Cingar ed
Ippol.

Sed tardare nimis magnus se viderat Ippol.
Secum parlabat dicens: non talia vidi
Praelia in hoc mundo postquam disponor ad arma.
Sic dicens, tanquam ventus qui quicquid acattat
Sternit humo, sylvasque agitat, nemus omne fracassat,
Impetuosus equum Roccafortam stringit, et ense
Targonemque ferens, Falchetti et Cingar almas
Ad plutoninas jurat mandare masones.
Cingar hoc inspecto: caveas, Falchette, gridabat,
Ecce ruina venit, sta salvus, non tibi manco.
Dixerat, et contra rapidum se preparat Ippol.
Non tamen Ippol ei brandum porcendo riguardat;
Cingar at cerebrum tanta ferit ille ruina,
Quod non discernit si nox vel diurnus allhora est.
Quum videt oltragium factum Falchettus amico,
Mens sibi de rabia succenditur ultra misuram.
Ambabus manibus sic verberat Hyppolis elumum,
Quod quamvis doleat nullum fecisse danagium,
Dispietata fuit multum tamen illa nosella, ¹⁾
Nam stordimento nimio sua testa tronavit.
Nec tamen interea mazzatam indusiat altram,
Majori furia quam primo colpus arivat,
Atque fracassavit summa cervice penazzum.
Mox ait: attenta si nostra panada salatur!
Et menat assaium majorem denique bottam,
Quod fuit Ippol equi collum abrazzare coactus.

1) ...*nosella*: piccola noce; qui però è usata in senso metaforico per indicare il colpo grosso ricevuto da Falchetto.

Non Mongibellus plus magno incenditur igne,
Quantum flammigero fit corde colericus Hippol.
Sembrabant oculi cotantas nempe favillas,
Dumque furens buffat, ventus tempestaque paret.
Exululando manus brandum perstringit ad ambas
Fendentemque gravem tanto gajarditer offert,
Quod nisi Falchettus balzasset alliora dacantum,
Isve fefellisset colpum, fortissimus Hippol
In binos illum squartasset forte mezenos;
Nec tamen interea cessat dopiare feritas,
Nam vix fendentem compleverat, illicet unum
Ex intraverso laxat sdegnose roversum.
Non valuit Falchettus eum vitare garofol,
Totum quod teritur guanzale, nec in pede saldu
Perstitit, at geminos flexit tellure zenocchios,
Terque reclamavit sanctam devote Mariam.
Cingar eum vasto vult vendicare furore,
Et supra dextrum brazzum, quo deserat ensem,
Percutit; Hippol eum nihil extimat, immo revoltus
Dum colpire parat, banda Falchettus ab altra
Mazzatam donat; sed licto Cingere rursus
Vult dare Falchetto; Cingar succurrit amico,
Atque fiancalem despiceat ab Hippolis armis.
Vidisti forsan, lector, quandoque leonem
Intra duos ursos rabido combattere morsu,
Qui vix tempus habet lenae repiare quietem,
Dum sfalsare unum quaerit, mordetur ab altro?

COMINA.

Sic erat intra duos fratres fortissimus Hippol.
Tanta corripitur rabia tantoque furore,
Quod focus ob nimiam stizzam vampabat in elmo.
Ergo dum Cingar nimium se ficeat inanzum,
Dat piatonadam toto conamine talem,
Non supra schenam, sed supra Cingaris aurem,

Quod campanellos audivit mille sonantes,
Et vidit stellas quas non cognoverat ante.
Sbalorditus humo cecidit calzasque tirare
Apparet, quoniam ranae distenditur instar,
Et erior e naso, bucca, mox auribus exit.
Ah! ladrone, gridat Falchettus, brutte ribalde,
Bastardone, virum tam clarum nempe necasti?
Sic ait et stricto manibus bastone duabus
Se levat in guisam celeris saltando leonae,
Mox ferit ut tanta possanza desuper elnum,
Quod quamvis Hippol se sub targone covertet,
Targonem tamen hunc spezzatum littore mandat;
Unde ferae tantum mazzae tartufola pesat,
Quod Roccafortae percussit vertice groppam.
Ergo portatur cum brazzis Hippol apertis.
At pyratarum fra tantum stolis arivat,
Cingar asaltatur quibus undique septus ab illis.

Strage dei pi-
rati sull'isola.

Non aliter rugit leo cazzatore feritus,
Quem, postquam proprium vidit fugisse furorem,
Inter mastinos se ruptis laxat habenis,
Sicut alhora facit Cingar tellure levatus.
Postquam presentem non ultra viderat hostem,
Inter corsaros multa se mescolat ira.
Non procul est francus Falchettus, totus abrasat,
Mazzatasque orbis ¹⁾ menat hic, menat illic et uuo
Vulnere soletto polpas dischiantat et ossa.
Hi duo restretti simul agmina grossa subintran,
Extremas provas faciunt, dant terga ladrones
Pyratae, sed retro manent sua brachia trunca.
Quando resentitus videt Hippol terga sodales
Vertere, dicebat: qui nam sunt hi paladini,
Quos non esse viros puto, sed magis esse diablos?

1) La sola Toscolana ha *orbis*, le altre *orbi*.

PEDRALA.

Baldus pugnabat nudatus contra Lironem,
Quem nimis impavidum non conquistare valebat,
Immo resistantem svenasset forte Rubinum,
Ni multos Baldus colpos reparasset ad illum.
Optimus Hircanus, Moschinus et ille decorus,
Parte alia murum de mortis fecerat altum.
Continuat Centaurus aquis demergere vulgum,
Dat Philotheus opem, Malaspina cruore profundum
Deturpat, Malfattus ovans trabuceat in undas.
Per nubes ingens hastarum fractio bombat,
Perque sinum ponti vocum fragor altus ecchat. ¹⁾
Phaeus pertantum caruit fulgore macellum,
Fiunt squarzones carnis fiuntque cruoris
Flumina, de mortis hinc inde fiuntur acervi.
More bechariae pulmones, viscera, trippae
Atque coradellae, ventralia, milza, figati,
Arboribus sponte attaccantur sanguine foedis.
O crudas bottas, o vulnera digna Rinaldo!
Millibus et libris o nunquam gesta canenda!
Squarzatam maiam, lammas fractasque piastras
Cernebas avibus similes volitare per auras.
Hic ferit, hic truncat, taiat iste, sed ille fracassat.
Cingar et Hircanus, Falchettus stant simul uno
Agmine, Moschinus nihil hos seguitare stopinat:
Ad bassum volucres, tanto pro murmure, erodant,
Atque strabuccantes fasso meschiantur in uno.
Extra speluncas tigris, leo, cervus et ursa
Balzabant visu pavidi mortemque timentes.
Ex azzalinis elmis rutilare favillas
Hic illic faciunt quantas nec flammiger Aetna,
Nec Mongibellus mixto cum sulphure mittit.
Attoniti pisces coguntur ad aequoris ima
Scendere, namque cruor liquidas sibi turbidat undas.

1) ...ecchat: echeggia.

BERTA.

I pirati sono
vinti.

Victi pyratae iam iam calcanea monstrant.
Non tamen interea laxatur cauda Fracasso,
Qui clamans socios, mandat sibi linqere guerram,
Et iam Vimmazzo presas intrare galeas.
Tunc omnes rati non posse tenere gigantem
Ulterius caudam cethi, quia lubrica muzzat, ¹⁾
Ut facit in manibus nequiens anguilla teneri,
Concurrunt omnes veluti concurrere suescunt
Quando viri Paduam versus trans littora Brentae
Andaturi, aliquam cernunt discedere barca,
In cuius poppa ter navita ²⁾ gridat: a Paua.

BERTA.

FRACASSO
strappa la te-
sta alla balena.

Non exaudivit Baldus mandata Fracassi,
Spernit ab impresa guerrae se tollere fortis
Campio, nec mortem appreciat mercator honoris.
Si fortezza valet cum dextritudine quidquam,
Deererat contra Lironem vincere pugnam.
Fracassus torquet tanto conamine caudam,
Quod balena caput voluit dum vertere grossum,
Hanc per colla gigas, caudam linguendo, gremivit.
Mox mittendo pedes, tanquam si strangulat ocam,
Quattuor in crollis testam de tergore spiecat.
Fundantur medio pigritatim littora ponto,
Insula disparet quam portat spina balenae.
Quisquam sub pedibus sentit mancare terenum,
Dumque bisognat aquis mergi desiderat alas,
In moja ³⁾ quoniam se trovat habere culamen.
Congrua pyratis Nöc tunc area fuisset,
Quando carestiam terrae Deus attulit orbi.

1) ...muzzat: guizza.

2) ..navita: tutte le edizioni, meno l'Amsterdam grande, per ragione del verso, hanno navita, per nauta.

3) In moja: in bagno, dal dialetto mantovano.

Morta balena maris bassam jam calcat arenam,
Corpazzumque super fundum stravaceat ineptum.
Tergore fert secum boscoram mille biolcas,
Per quos guizzantes pisces novitate stupescunt.
Saepe cachinnantes rident, pars incubat ulmis,
Parsque capellutas spiceat de robore glandes.
Mirantur tigres, apros cervosque negatos,
Nec minus humanas trajectaque corpora formas
Et carnes modo quas Baldi fecere sodales.
At super innumerae testae sofiae videntur,
Arma, viri tabulaeque et plurima gaza per undas.
Illico saltarunt barrones supra galeas,
Ad quarum spondas cum se taccare volebant
Corsari, comites spinzebant urtibus illos.
Fracassus menat piscosa per aequora brazzos,
Scindit aquam manibus gambasque recoltus inareat,
Inde via facta calcagnis aequora pulsat,
Et puntando pedes, sofianto, rana videtur.
Dumque natat casu, vel sorte guidante, Bocalum
Qui nil mangiarat, retrovat moriendo hibentem,
Cui quasi complerat mensuram corporis unda.
Protinus hunc scapolat super alto tergore missum,
Non etenim vastum leve bustum corpus onustat,
Nec mancum securus erat quam turba galeae.

Il naufragio
dei guerrieri.

GOSA.

Hippol equo fertur gajarditer extra profundum,
Sustinet aequor equum, sed equus mage sustinet
Hippol.

MAFELINA.

At capiens Baldus per brazziun stricte Rubinum
Dum per frena rotat Lironus Spezzacadenam,
Se getat in groppam secum portando Rubinum,
Ac per traversum Lironis corpora cingit:
Tempore in adverso veri noseuntur amici.

Spezzacadena nodat, cujus tantumodo rictus
Apparet testaeque hominum quandoque videntur.
Baldus protendit dextram, fert saepe Rubinum
Fluctibus intactum, plures licet ipse tiraret
Gorgadas, ¹⁾ tamen alto animo sperabat ajutum.

FEDRALA.

Cingar dalle
galee piange la
morte di Baldo.

Æquora sorbuerant rubefacta cruore negatos
Forsitan ex numero pyratas mille trescentos.
Cingar cum reliquis stantes in puppe galeae,
Non cernunt Baldum, Giubertum, sive Rubinum.
Tristantur cuncti, pensantes esse negatos.
Me miserum! clamat Cingar, num Baldus in undis
Piscibus esca fuit? proh! dii, qui celsa tenetis,
Justitia haec vestra est? tali ratione reguntur
Fata hominum? non, non: stellis incago quibusque;
Incago Marti, Phoebæ Bacchoque Jovique,
Retroque Mercurium, Lunam Veneremque petezo,
Et mihi rineresit non scribere posse corezam,
In vestrum quoniam despregum grande volumen
Dictarem plenum de vescis atque corezis.
Non dii, sed potius vos estis nempe diabli.
O sine cervello populus, qui stultus adorat
Vos aut bechones ravaïosos, aut rofianos,
Aut imbriagos, corruptoresque sororum.
Nonne Venus meretrix fratrum? Junoque gajoffi
Nonne Jovis soror est et conjux? nonne puellas
Juppiter innumeras sforzavit? sed tamen ille
Princeps cunctorum dictus fuit esse deorum.
Ecce tibi liccas facio digitisque minazzo.
Cancar te mangiet, fratres matremque patremque.
Implestis mundum variis erroribus omnem,
Atque Dei magni sanctum rapuistis honorem.

1) *Gorgadas*: boccate d'acqua.

Die mihi, merdipotens o Juppiter, ut quid ab omni
 Gentilium vulgu totius factor Olympi
 Esse putabaris, cum sit quod adulter, iniquus,
 Quod stuprator eras castarum boia sororum?
 Tajasti patri genitivas, pessime, ballas,
 Ut tibi germanum faceret non amplius ullum,
 Stuprastique tuam post haec, manigolde, sorellam.
 Sforzasti Almenam, quando nox una trigiornos
 Perfecit, grandem propter fabricare gigantem, ¹⁾
 Qui sustentaret te regem totius orbis,
 Qui stans in cunis infans occideret angues,
 Qui Nemeae vasta premeret virtute Leonem,
 Qui quoque dentigerum cum mazza sterneret aprum,
 Qui cervam doras cornas mutilaret habentem,
 Qui stymphallicolas arcu saetaret osellas,
 Qui descornaret longo certamine taurum,
 Qui posset ladrum vaccarum caedere Cacum,
 Qui quoque Gerionem superaret fulgure natum,
 Qui vel Centauros deleret semicavallos,
 Quive daret saturum Busirim sanguine morti,
 Qui despomaret sylvam custode dragono,
 Qui tereret nostra pascentem carne cavallos,
 Qui triplitesticanum ²⁾ traheret de Acheronte cagnazzum,
 Qui procul Antaeum suspensum matre fogaret,
 Qui septicapitam luctans exstingueret Hydram,
 Qui de tartareis Alcestem velleret umbris,
 Qui tandem ferret constanti vertice mundum.
 Attamen hunc solo stravì mulierecula sguardo,
 Ac in guarnello fecit filare gazanum.
 Tu quascunque tuis oculis, gajoffe, placerent
 Sen consanguineas, sen non, sine jure puellas
 Turpabas, faciens asinaliter omnia secum.

1) *...grandem propter fabricare gigantem.* Questo gigante, figlio di Giove ed Almena, è Ercole. Il verso, che vien dopo, allude alla favola delle colonne d'Ercole. Nei seguenti sono narrate le fatiche d'Ercole.

2) *...triplitesticanum,* cioè *tripli-testi-canum.* Cerbero dalle tre teste canine.

Ergo de coelo tibi possis rumpere collum,
Postquam sic nobis crudelia fata ministras.
Aetheris ignitas devolvat machina flammās,
Et sint de nigro montagnae sulphure factae.
Et nubes oleo gravidae solvantur ab austro,
Pegola sit pelagus, sit quaelibet insula charta,
Sint nemora et sylvae resinaeque ceraque pixque.
Ardeat hinc coelum, tellus, mare gensque deique,
Postquam virtutum splendor, mi Balde, negaris,
Postquam de mundo te turpiter astra tulerunt.

Fracassus guardans coelum bravegiando minazzat:
Juro per hunc sacrum, quod porto in fronte batesimum
Perque illum ventrem qui me sborravit ad orbem,
Tantum cercabo per montes, saxa, cavernas,
Per sylvas, boscos, per valles, flumina, terras,
Mox diavorum per tecta, per antra, per amnes,
Et si convenient, per celsa palatia coeli,
Donec vel vivum, vel mortum tempore longo
Inveniam Baldum, cum quo seu vivere semper
In coelum statuo, vel sub stygialibus umbris.
Sed prius arripiam Plutonis regna maligni,
Cujus de testa pavidam streppabo coronam,
Subque meo stabit sceptro diabolica proles.
Mox ait: o comites, animum deponite moestum,
Ut vindicemus Baldum, tantumodo restat:
Me seguitate, precor, miranda videbitis Orci.

PEDRALA.

Fracasso e
gli altri vanno
in cerca di Bal-
do.

Sbarcano in
terra

Dixerat, et comites super unam scandere fustam
Jussit, et arbitrio reliquas maris ultro relinquunt.
Non procul est margo terrae, jam littora tangunt
Egressique undas finaliter, aequora longis
Travareant oculis si possent cernere quemquam.
Nemo comparet, quia Baldus longius errat.
Fracassus raptō carpit bastone viazum,
Praeviat et spummas effundit ab ore caninas.

Hircanus sequitur, licet alto pectore dojam
Sentiât, et Baldi crudelia fata biasmet.
Malfattus comitesque alii post terga Fracassi
Non sine ploratu celeres vestigia flectunt.
Cingar quantillum vult retro manere, quod acquor
Corpora littoribus fortassis morta butabit.
Centaurusque stetit comitatu Cingarîs atque
Falchettus; reliqui, sic Cingar supplicat illis,
Agmine discedunt facto sociantque gigantem.
Quisque suam vitam non binas stimat ofellas.
In qua parte via est magis aspera, tenditur illuc.
Nil eurant spinas, nil eurant saxa, ladrones,
Nil tempestates, pluvias, nil frigora, caldum,
Nil tigres, apros, nil serpas et basiliscos,
Omnibus his, quae saepe catant, gajarditer obstant.
Si retrovant, mangiant, si non: patientia! dicunt.
Non locus in mundo plus est sylvaticus isto,
Ad grandis tandem radices montis arivant,
Quem vix tam rattum possent varcare camozzac.
Succedunt ingens scopulis pendentibus antrum,
Non magis ora lupi sunt haec tenebrosica spectu.
Cum pede cecat iter vadens Philotheus inantum,
Instruit ac socios qua debent figere passum.
Est opus ut gobbo Fracassus tergore vadat,
Namque gigas plures donat per saxa zucadas.

COMINA.

Sed nil musicolum recitamus nempe Giubertum, Avventura di Giuberto.
Quomodo scamparit pelagum cascante balena;
Nam cum Serraffus manchari sub pede sensit
Tellurem, noscens incantamenta ribaldae
Diruta Muslinae, piscem quae sola tenebat,
Protinus in sicca navem signavit arena,
In qua suscipiens Giubertum, nubila scandit,
Octoque cum remis spatiosa acquora vogat.

Post longos coeli tractus. post mille mearos,
Octo diabolicas mandat descendere nautas;
Nec mora, ficta ratis vallem se callat in atram,
Per quam nulla hominum penitus persona videtur.
Boscus ibi longis horrebat quercubus atrum,
Atque capillatas mittebat in aethera pinus,
Fraxinus hic colubris contraria multa virescit.
Intus glandiferis sub frondibus ecce cavernam
Prospicit horrentem Giubertus; protinus adstat,
Namque subintrantem Seraffium tegmina grottae
Sic improvisus timuit segnitare parumper.
Seraffius placido vultu se girat ad illum,
Cignat et ut seguitet nulla formidine motus.
Giubertus paret tacitus, nil cernitur intus.
Providus ignivomam Serraffus semper habebat
In tascas silicem, lescas, ¹⁾ azzale, stopinos.
Ergo repercutiens lapidem sub verbere ferri,
Scintillare facit, brancatque favilla stopinum.
Cerea pizzatur ²⁾ dans late torcia lumen,
Cujus ob ardorem quo tendant cernere possunt.
De quibus ulterius nil parlo, namque cerebrum
Perdere me faceret fantasticatio tanta.

1) ...*lescas*: le esche.

2) ...*pizzatur*, si accende. dal dialetto mantovano.

IL BALDO

MACCHERONICA XX

ARGOMENTO :

Il ritrovamento di Baldo. - Baldo stringe amicizia con Lirone ed Ippol. - Tutti a cavallo. - Come Cingar si provvede di cavalcatura. - Viaggio dall'Asia in Africa. - Gli svaghi del viaggio. - Elogio della musica. - Giungono alla fucina di Vulcano - Entrano nella fucina. - Mafelino e Baldo. - Il lavoro della fucina. - Strana avventura degli uomini e dei cavalli. - Battaglia nella fucina. - Battaglia fra il Drago ed i cavalli. - Accidenti del combattimento. - Assalto delle bestie feroci. - La loro strage. - La metamorfosi del Drago. - I pianti della maga. - Merlin Cocai. - Ultima sorte della maga. - Merlin cecita i guerrieri a visitare il regno di Stige. - La confessione dei guerrieri. - La confessione di Cingar. - Baldo capo dell'impresa. - Si traggono a sorte quelli che gli devono essere compagni. - La sala d'armi. - I guerrieri indossano le armi degli eroi. - La preghiera di Baldo.

Bat arenosam Cingar pressando spiaggiam,
Quid faciat mundo sine Baldo cogitat intus.
Dulcis Falchetti vetat hunc praesentia tantum
Nam sibi medemo cazzasset in inguina stoccum.
At pater omnipotens, animo cui semper inhaesit
Cedere longaevam, sapiant quo denique, vitam
Gentibus infandis, hominem respexit iniquum
Fronte serenato qua temperat omnia sensu.
Tradere stat menti vicinis obliviam tandem
Cingar, et finem tantis imponere furtis,
Ut paradisiaca sit dignus ab arce teneri.

Il ritrova-
mento di Baldo

Is igitur Baldum, potuit nec cernere Baldum,
Vidit abrazzantem Lironem, quique Rubinum
Fluctibus intactum servat durante lacerto.
Spezzacadena quidem triplici sperone stigatur
Baldi calcagnis et acuto calce Lironis,
Et quod plus animum vexat, formidine mortis.
Cingar id aspiciens, novit clamatque sodales;
Centaurus subito se gettat in aequoris undas,
Falehettus sequitur Baldumque invare natabant.
Baldus amicitiae pignus Liroque ferirant,
Hostes namque facit fratres commune periculum.
Baldus ut adiunxit Centaurus: prehende, gridavit,
Prende adolescentem, moriat ne forte Rubinum.
Illico Centaurus prendit voltatque groperas,
Quas super attraxit Baldum, dedit inde Rubinum
Falehetto sanum, quem pars mastina ferebat.
Prospicit haec Cingar, sentitque per ossa medullas
Descollare suas, veluti nix solis ad ignem:
Tantam dolzuram gustabat mens sua, quod non
In brentam mellis voluisset habere enlamen.

Baldo stringe
amicizia con
Lirone ed Ippol.

GOSA.

Denique venerunt omnes ad littus arenae;
Fit novus hic gustus basorum, fit nova danza,
Quisque carezzatur, facitur bona eliera Lirone,
Qui statuit Baldum partes sequitare per omnes:
Spezzacadena nimis straccatus littore possat,
Languiduloque iacens terrae movet ilia flatu.
Non procul Hippol adest, qui sospes ab aequore lapsus
Desmontarat equum, recubansque premebat arenam;
Norat enim Liro fratrem, praecedat, et illum
Admonet, ut sortis velit incagare flagello.
Seque valenthomini compagnum tradere Baldo.
Sum contentus, ait, faciam quaecunque comandas.
Dixit, et ad Baldum brazzis currebat apertis.

Baldus amorevolo vultu cito suscipit illum,
Germanosque duos lactatur habere sodales,
Pro quorum foreis omnem nihil extinat orbem.
Attamen, heu! taedet non cernere posse Giubertum,
Omnes iudicium faciunt hunc esse negatum.
In Roccafortae Baldus se arzone piantat,
Lironusque suum non lassat Spezzacadenam,
Nobilis exultat Pardum manegiare Rubinus,
Hippol Centauri partem montavit equinam,
Cingar nil curans stafferi more pedestrat,
Donec agasonem binos qui meuat asellos
Vidit, et olà! gridans, fecit restare bonhomum.
Ut prope Cingar adest: quo vadis, rustice? parlat.
Cui respondet homo: *balu glu chiz fòc lea gozca*.
Quid diavol ais? fert Cingar, siste caminum:
Quo sine me vadis? sta, dico, smonta, vilane;
Nam velut in legem nostram praecepta comandant,
Quisquis habet tunicas binas dare convenit unam,
Sic quis habet binos asinos dare convenit unum.
Rusticus exululat, purat ¹⁾ smontare giumentum,
Non intesus ²⁾ ait: *bla bla cocozina luoceriz*.
Sic dicens collum brazzis stringebat aselli.
Compagnia capit tali solacia factu.
Cingar supra alium subitus sbalzavit asellum,
Et monosinatum ³⁾ retro liquere vilanum.
Non tunc romanam voluisset habere chinacam ⁴⁾
Cingar, et auritas quas mittit Zena ⁵⁾ mulettas.
Is portantino passu trampinat asellus,
Parens fojadas pedibus tajare minutini.

Tutti a cavallo.

Come Cingar
si provvede di
cavalcatura.

Viaggio dal-
l'Asia in Africa.

1) ...*purat*: dal verbo *purar* del dialetto mantovano, che significa rincrescere.

2) .. *intesus*. La Toscolani, la Varisco e la Simbeni scrivono cotesta parola così: *tathesus*; le due Amsterdam: *intesus*, le altre, con evidente errore, *tathesus* ed anche *idathesus*.

3) ...*monosinatum*: con un solo asino.

4) ...*chinacam*: il cavallo che recava ogni anno al papa l'omaggio del regno di Napoli.

5) ...*Zena*: Genova.

Tichi tich et tichi toch resonat per mille lapillos;
Ponitur in fallum pes nunquam parvulus, et non
Pontigero suffert costas sperone tocari;
Nam subito calcem laxat pariterque corezam;
Miraculum, si asinus calcem traret absque coreza.
Ergo inter comites orta est non poca voluptas.
Dum spronat Cingar, mollat celer ille fiancum,
Et caput in gambas ficeans de retro levatur
Unde bisognabat Cingar tommare deorsum,
Atque super littus majores prendere bottas,
Quam si de sella cascasset Spezzacadenae.

Talibus in festis compagni tempora passant,
Donec ad flumen Rabieas venire profundum, ¹⁾
Quod fluit e vastis montagnis nomine Zamis,
Ad mare praecipitans per arabica climata russum.
Mirigeros colles ascendunt calmas et almas;
Transactisque istis calcant regnamina Sabbar,
Donec arivarunt ad Persi littora ponti,
Varcarunt flumen Pion, patet Indica tellus,
Ad dextram linquunt Arbum, quod flumen inundat
Contradas Arabum, tres montes inde trapassant,
Quorum praecipuus Calabattras altius extat.
Non intrant strictum Tubrii, quem perfluit Indum
Aequor, et ille duos centum per stricta mearos
Littora durat, atque donec facit aequora rossae,
Quae Babilonis agros et regna Aegiptia guazzant.
Baldus habet vojam Tubrii transcendere golfum,
Quo tam famosum possit Babilona videre,
Maxime quem quondam proles Nembrotta torazzum
Fecerat, ut coelum aquisaret, tempore vecchio.
Cingar ait: non sic quaeremus, Balde, Fracassum,
Qui versus Libiae partes Aphricaeque caminat.

1) In questa narrazione del viaggio dall'Asia in Africa non si ha alcuna nozione giusta dell'itinerario, e nemmeno delle favolose credenze intorno agli abitatori del centro dell'Africa. Da ciò si intende che il corredo scientifico, in geografia, del Folengo era meschino.

Cingaris eloquium laudant Libiamque subinfrant,
Aspera post humeros deponunt arva ranocelliae,
Discopruntque lacum Merriddae stagnaque Giblich,
Conscendunt culmen Gramii lassantque Moream,
Pastores varios retrovant. armenta gregemque;
Tu pensare potes si ventrem pascere nolunt.
Mox in desertum per giornos quinque cavalcant,
In quo vallis aquae mortae foetebat. et angues,
Apides, colubres generat tumidosque dragones.
Ista travareatur spadatum tellus ajutto,
Denique scandentes montem, distenditur ecce
Planicies Libici pelagi. Tunc Cingar amicis
Extendens digitum borealia climata monstrat.
Illae, dicebat, illae Europa galanta est,
Illae Italiae paradisi, Graecia, Spagna,
Illae Siciliae tellus quam circuit aequor,
Illae Alemagnae, tum Franciae littora sedent,
Illae Sardegnae partes, et Corsica tellus,
Haec inter Zephirus Boreamque Europa repossat,
Vera Dei eultrix, et Cristi legis amatrix.
Hoc mare, quod vobis ostendo, dividit Afros
Gentibus Europae, quamvis Europa paranda
Grandezza non est Aphriae, ter Aphrica major:
Sed piperis granum plus est quam stronzus aselli.
Sic dicens callant in vallem, postea silvas
Per medias passant, animalia multa trucidant;
Montagnam tandem retrovant, quae culmen acutum
Ficeat in aethereas nubes, et scissa patebat,
Illic horrendam procul inspexere cavernam,
Namque erat obscuris montagna busata latebris.
Falchettus novit vestigia facta Fracasso,
Terribiles quoniam monstrabat arena pedattas.
Omnes gaudentes statuunt seguitare Fracassum,
Baldus smontat equum pariter Lironus, at ipse
Mansit equester enim. Baldo mandante, Rubinus,

Cingar asinaster reliquis derderior, inquit:
Qui stat retro seret portam, proverbia dicunt.

BERTA.

Gli svaghi del
viaggio.

¶bant ut faciunt orbi tentando caminum.
Nil mirum si dant saxis quandoque zucadas,
Ac per inaequales petras cum schinchibus ¹⁾ urtant,
Nam pes, quo guidat corpus, sine lumine nescit;
Quapropter rident, animo portantur alegro.
Quattuor in voces post haec cantare comenzant.
Arripit ut gracili sopramum voce Rubinus,
Falchetti firmum suscepit boeca tenorem,
Gorga tridans notulas prorumpit Cingar is altum,
Trat contrabassum extra calcanea Baldus.
Quattuor hi varios pergunt cantando sonettos.
Gorgula francesi frifolat magis alta Rubini,
Deque *ci sol fa ut* medulando surgit ad *ela*,
Semieromas minimasque canit pausatque pochettum;
Falchettus notulas. iustato pectore, squadrat.
Sustinet armonicam relevata voce camoenam,
Interea pausas expectat quattuor et sex,
Dumque tacet, resonat ternis frifolatio gorgis.
Non minus aure canit Cingar quam voce galantus,
Nunc usque ad coelum sgorgada surgit in una,
Nunc contrabassi voces descendit ad imas,
Et secum terzam, falso bordone, sonorat.
Educit Baldus tremulo de gutture voces,
Et fundans, simulat cammam velut organa grossam,
Policis exterius nodos trapassat in *ut re*.
Plus auscultantum soprans captat orecchias,
Sed tenor est vocum rector vel guida tonorum.
Altus apollineum carmen depingit, et ornat,
Bassus alit voces, ingrassat firmat et auget.

1) ...schinchibus: stinchi.

Cantus italicos, francesos atque spagnolos
Cantabant, nam sic facientes tempora passant.
Sunt tamen insani quidam, vel corde ferini,
Haud homines etenim, sed eos apello boazzos,
Invidia morsi praesumunt carpere divam
Musicen, angelici recolit quam turma theatri.
Dicunt ballordi quod musica tempora perdit,
Plusque tyranniam preciant, quam voce simulque
Corde Creatorem nostrum laudare canendo.
Est insanus homo dignus bastone repelli
Ut canis aut asinus, poltronus, bestia, panem
Qui frustra comedit, magis est, mihi credite, stercus,
Cujus non capiat liquefactum musica pectus.
Musica continuo versatur in ore deorum,
Musica circumfert concordi cardine coelos,
Musica flante Deo nostros compaginat artus.
Cur antiphonas vel psalmos, cantica nostri
Composuere patres? cur diva Ecclesia libros
Continet inscriptos responsis, versibus, hymnis,
Kyrieleysonis, Introitibus ac Aleluis?
Ite, genus pecudum, pacchiones, ite, canaja,
Vos quicumque putri laceratis Musicen ore.

Elegio della
musica.

O ventura bonis felicia secla diebus,
Florida monstrabit eum musica sacra Leonis
Sub spe Pontificis quantum sit grata Tonanti. ¹⁾
Nascere Phoebei, deens, o Josquine, ²⁾ senatus,
Nascere qui primos in hac arte merebis honores,
O felix Bido, Carpentras, Silvaque, Broier, ³⁾
Vosque Leoninae cantorum squadra capellae,
Josquini quoniam cantus frifolabitis illos,
Quos Deus auscultans coelum monstrabit apertum.

1) Sotto il papa Leone X anche la musica ebbe una fortuna che l'eguale non ebbe nè prima nè dopo.

2) Josquin Deprés rinomato cantore e compositore di musica sacra.

3) ...Bido, Carpentras, Silvaque, Broier, altri musici della capella papale.

Missa super voces Musarum, *lassaque far mi*, ¹⁾
 Missa super sextum, Fortunam, *missaque Musquae*,
 Missaque de Domina, sine nomine, Duxque Feraræ
 Partibus in senis cantabitur illa Beata,
 Huc me siderco, se conge, Preter, ²⁾ et illud
 Compositum *Miserere* Duca rogitante Feraræ.
 Nascere, Phoebeae laus ergo prima cohortis,
 O Josquine, Deo gratissime, nascere mundo
 Compositure diu, quem elamet Musica patrem,
 Magnus adorabit tua tunc vestigia Brumel,
 Jannus Motonus, ³⁾ Petrus de Robore, Festa
 Constans, Josquinus qui saepe putabitur esse.
 Tuque, pater Franchine, novas componere normas
 Incipe, et antiquas remove squallore sepultas. ⁴⁾

MAPELINA.

Cessarant comites musam, nam Cingar asnus .
 In medio cantu coepit ragiare canendo,
 Nam voluit monstrare, Deum quod spiritus omnis
 Landat. Quisque suam vocem tenet esse miorem.
 Ne tamen haec frangat sociis ragiatio testam,
 Colligat ad caudam giaronem Cingar aselli.
 Donec eam tulerit petram, non rudit asellus.
 Interea dirum strepitum sentire comenzant.
 Auditis? Falchettus ait; tunc quisque tacendo
 Restitit, ac longis sonitum capit auribus illum.
 Cingar ait: seguita quo te, Falchette, caninus
 Drizzat. et invenies quænam sit causa streporis.

1) *Missa super voces Musarum, lassaque far mi*. Messa del Josquin a sette voci, *lassaque far mi*, cioè *la, sol, fa, re, mi*, che formavano il titolo della messa, volgarmente quindi secondo il Folengo: *lassa far mi*.

Come pure sono del Josquin le due messe indicate nei due versi seguenti.

2) .. *Preter*: forse lo stesso Josquin deprés che fece anche il *Miserere* per il duca di Ferrara.

3) *Jannus Motonus*: Giovanni Montone, altro musico, assieme al Brumel e a quelli notati dopo, rinomati ai tempi del Folengo.

4) Il pater *Franchine* nominato in questi due versi è il Franchino Gafurio, o Gufurio da Lodi. Fu celebre anche per i suoi scritti di polemica musicale.

Falchettus paret, tastando pericula semper,
Et quem Cingar ait curat seguitare viazzum,
Nam quandoque vias reperit velut ypsilon esse.
Quo magis apropiant, sonitus magis ille rebombat,
Et jam vix alter parlans auditur ab altro,
Namque rebombatus surdas offuscat orecchias:
Horrescunt omnes, quamvis sint corde gajardo,
Devenisse putant certe Plutonis ad arva.

PEDRALA:

Non procul antemeant alii duo tracta balestrae, Giungono
alla fucina di
Vulcano.
Scilicet ut reliquis sociis insemma Fracassus,
Qui testam ruptam banda portabat ab omni.
Est mala grandilitas praeter se pascere ficis.
En sentit post se jam calpistrare cavallos,
Quid sit hoc ignorat, gridat: oh, restate, sodales;
Audio cum ferris contundere saxa cavallos.
Vociferabatur toto conamine Cingar:
O, o, Fracasse, o, o, Hircane, o, o, Malaspina.
Malfattus laetus dixit: vox Cingaris illa est,
Expectemus eum: tunc omnes firmiter extant.
En cito venerunt, nec se discernere possunt.
Fracassus voluit cum brazzis stringere Baldum,
Sed tulit in saxo magnum cum fronte garofol.
Tum quoque Boccalus Baldum toccare volebat,
Sed quasi cum digito palpante cavavit ocellum.
Cingar ait: properate ultra, videamus abissum.
Rursum Falchettus praecedat guida caminum,
Denique per quandam fissuram splendulus ignis
Apparet, modicoque viam dat lumine claram.
Huc Baldus celerans alios restare comandat,
Elevat hinc oculos, quantum lux parvula monstrat,
Ecce videt portam, quae tota est facta metallo,
Inque caput portae stetit hoc epigramma notatum:

*Haec est. Vulcano quondam fabricata, fosina,
Quam mihi donavit Mafelino Culfora fabro.*

FEDRALA.

Entrano nella
fucina.

Hoc lecto, socios cum dextra cignat adire,
Ad quos tale brevum digito monstrante palesat.
Quisque legit: placet ire intus: Fracassus in illam
Ter pede chioccavit portam; sed tanta ruina
Est martellantum, quod nil sentitur ab intro.
Impatiens Fracassus eam bis tergore crollat,
Quam cadenzis spezzatis fecit apertam.
Continere omnes martelli ferra domantes,
Nec sonat ulterius tich toch incendo sub illis.
Sunt ibi ferrari centum, sed mille gajoffi
Tergore carbones gestant aut mantice stignant.
In pede surrexit quidam grassazzus inersque
Ac inflatus homo, nec homo sed butta vocandus.
Is Mafelinus erat, dominus primusque boteghae.
Introit en Baldus coetu seguitante bravosus,
Ut stanzas intrant soldati tempore guerrae.
Cui Mafelinus ait: nimis, o compagne, superbis,
Presumisque meam sic sic intrare botegam.
Baldus respondet: festina, trade probatam
Armaturam aliquam, quia nos comprabimus illam.
Sic dicendo rugans ¹⁾ buttat sotosora fosinam.
Ast iterum fabri nudato corpore menant
Martellos supra candentia ferra chiocantes,
Et rutilas faciunt passim radiare favillas.
Pars cum manticibus, pars cum carbone fogato
Abrasant Calibum venti sofiamine ferrum.
Pars limat galeas cristatas atque celatas,
Intexitque simul pars inchiodando piastras.

Mafelino e
Baldo

Il lavoro della
fucina.

1) *rugans* : frugando.

Hi fabricant ferros pro ramponare cavallos,
 Hi bruniunt fibias, staffas spronesque, morajas;
 Dumque laboratur Mafelinus praesidet illis,
 Dat quibus interdum multas bastone deratas.
 Sunt omnes nigri, ruginosi, malpetenati,
 Nec Mafelinus eis lassat manere bocalum;
 Nam male ferrari martellant absque bocalo.
 Dum res sic agitur vaduntque stupendo sodales,
 Eece suum Baldus sentit nitrire cavallum,
 Lironusque suum quos nunc de fora ligarant.
 Cingaris ast asinus bis septem protulit: a, a.
 Quid sit hoc ignorant, causam per noscere currunt.
 Spezzacadena magis nitrit raspatque terenum,
 Roccaforta minax rugitibus antra laecessit,
 Calcibus et duris Pardus nigra saxa retridat.
 Vult saltare foras Baldus denantior altris,
 Sed pede vix posito super aerea limina portae,
 Maximus hunc spingit ventus drentumque rebalzat.
 Obstupere omnes, iterum vult bravus apertas
 Transvareare fores, at ventus fortior urtat,
 Quem simul et socios alios sotosora butavit.
 Ter sic tentavit, ter sic indreto tomavit,

Strana avven-
 tura degli no-
 mini e dei ca-
 valli

COMP. A

His Mafelinus ait: grandis disgratia vestra est, Battaglia nella
 la lucina
 O sfortunati, vos nempe morire bisognat.
 Sic, sic ausi estis secreta subire deorum?
 Nec formidastis grottas intrare per istas?
 Non hic mortales fas est calcare pedattas,
 Ni dea passagium concedat Culfora vobis.
 Fracassus dixit: qui dii? quae Culfora? quod fas?
 Est Deus in coelo, quo splendor luxque nitescit;
 Namque Deus lux est, sed vos reor esse diablos,
 Per tenebras quoniam sub terra stare diablos
 Vult Deus, ac illi sanctum usurpatis honorem,

Juro quidem, quod non discedam partibus istis,
Quod retrovabo viam per quam descenditur orco,
Luciferumque tuum patrem fratresque diablos
Discornare volo.

Da, poltrone, meis compagnis arma. Quid hirqis
Me spectas oculis? da nobis prestiter arma.

Et sic dicendo calcem menavit ad illum,
Quem smagazzavit tortelli more tenelli,
Merdaque corporeis de cunctis partibus exit.

Ast alius terrere putans cum zanzibus illos:
Presto, inquit, famuli, quid statis? prendite tela,
Audaces homines seazzabimus extra botegam.

Egredere, o tristis, nostram, poltrone, fosinam,
Ac ea dum parlat martellum corripit unum,
Et martelladam dat Baldi supra cerebrum;

Cumque omnes fabri coeptam videre baruffam,
Expediunt subito martellos atque tenajas,
Ardentes lammas, lastras ferrumque fogatum,
Cum quibus assaltant multo sbrajore barones.

Baldus ridebat, nec sfodro ducere spadam
Dignatur, quamvis nespole tentaverat unum.

Sed primus Boccalus eos festinus asaltat,
Namque diu nuper nudos miraverat illos.

Jam Philotheus erat banda stipatus ab omni,
Sed cum martello sfacabat terga, galones:

Hircanus vadit multas filzando budellas,
Lironusque tenet spadazzam sanguine plenam.

Nemo contra illum presummit carpere gattam.
In paucis spacio cuncti moriere gazani,

Omnes sunt nudi, ceu fresca povina tajantur,
Nec per miraculum vivus tunc restitit unus.

Spezzacadena intrat fractam linquendo cavezzam,
Et se cum Pardo cantonem traxit in unum.

Roccaforta tamen sentitur calcibus extra
Diroccare petras nasoque nitrere bofanti.

Tunc Fracassus, equis cupiens succurrere, portam
Vult exire, tamen nil prodest, ventus in illum
Irruit immensus, quem non sinit ire deforas.
Baldus ait: certe guastabitur ille cavallus.
Respondet Cingar: si sic fortuna repugnat,
Quid nobis ultra cercamus rumpere testam?
Quaeramus primum, si quae mangianda catamus.
Sic dicens sotosora domum subvertere coepit.
Hircanus ponens carbonem suscitât ignes
Mantieibus, rubeasque facit dare lumina brasas.
Lironus retrovat vivo de marmore saxum,
Quod removet speratque locum accattasse secretum.
Ecce repente sonus fit talis, qualis ad aures
Mortales nunquam venit, quo quisque balordus
Corruit, atque crucis fronti signacula fecit.
Attamen id saxum fortis Lironus abrazzat,
Mox levat atque jacit per portas extra fosinam.
Ecce draco magnus squamoso pectore dira
Sibila spirando, flammisque vomendo fogatas,
Ingreditur portam, curritque ferire Lironem,
Nam sibi displicuit quod saxum moverat illud.
Sed tres accensi colubrem sequivere cavalli.
Calcibus hunc vastis jam Rocaforta domabat,
Morsibus at rabidis lacerabat Spezzacadena.
Non Draco deffendit se fortes contra cavallos,
Immo venenoso quacrit cum dente Lironem
Sternere, qui validus rutilo diffenditur ense.
Baldus et Hircanus socio succurrere vadunt,
Sed focus interea morzatur, nescio cui,
Quo penitus tenebrae totum rapuere lusorem,
Et nihil omnino possunt guardare vicissim.
Baldus clamabat: nihil, eya, timete, sodales,
Nostra fides Cristi magicas nihil aestimat artes.
Guido pater, scitis, monnit nos esse gajardos
Incantatorum contra miracula malorum,

Combattimen-
to fra il drago
ed i cavalli.

Sed precor in tantum, quia sic sine luce manemus,
Non quisquam feriat, mutuo ne vulnera dentur.
Ista cavallorum sint praelia contra draconem.

Mox animat fortes alta cum voce cavallos,
Qui nunc mordendo, nunc calcitrando colubrem
Tampellant, quamvis certent sollummodo naso,
Quod nihil ob nimias tenebras discernere possunt.
Spezzacadena tenet per collum strictiter anguem
Dentibus, at Pardus trat calzo saepe rotando,
Roccaforta super limen stans calcibus urget,
Ne fugiat, pistatque illum si exire volebat.
Ille vomitabat nigrum de fauce venenum,
Sibilat, et tumido cum pectore girat ubique.
Attentis stabant quisquam compagnus orechis,
Interdumque suas per gambas ire draconem
Sentibant, Fracassus eum sed calce repellit,
Qui facit horrendum per concava saxa tremorem;
Pardus eum tendit pedibus smiccare ¹⁾ feratis,
Dum per colla tenet bene strictum Spezzacadena.
Sed de continuo putridum vomit ille flatum,
Coguntur socii nasum stoppare, nec oybo
Dicere tempus habent, tantum dat foetor odorem.
Non potuit morsu plus Spezza tenere cadena,
Ille viam fugitat, segnitant mugiendo cavalli,
Alter eum pedibus chioecat, eum morsibus alter,
Ille fatigatus sentit mancare flatum,
Cum bassis alis per caecum cireuit antrum.
Fracassus dirum menasset saepe fracagnum,
Sed metuebat equos talem tentare deratam.
Pardus habens animum furiosum contra colubrem
Dum laxat calcem, percusso Cingare, fallat.
Procidit ad terram Cingar, Pardusque retornat,
Boccaloque super spallas saltavit adossum.

Gli accidenti
del combattimento

1) *smiccare*: pestare, schiacciare.

Heu, Boecalus ait, succurrite, namque butavit
Me sotosora draco, penso sit nempe diavol.
Respondet Cingar: patientia, cara brigata;
Me quoque percussit fecitque tomare stravoltum.
Hircanus ridet. Tu rides? Cingar ajebat,
Non mihi sgregnandi voja est, mea schena provavit.
Talia sed mutuo dum barronia motezat,
Exiit eeee draco, multo sudore, fosinam,
Namque sigillabat cum calcibus hunc Rocaforta.
Ille cavernosas vadit stridendo per alpes.
Eccc cito portae de bronzo sponte serantur.
Sed pede Fracassus Vasconum more ¹⁾ cucurrit,
Sbattivitque solo, scarpato cardine, postes.
Me seguitate, gridat, quo nobis, quaeso, codardis
Forcia smarita est? ubi nostra prodezza, diavol?
Tum, crucis imposito signo, ruit extra botegam,
Hunc reulare nihil fecit tunc forcia venti.
Imbrazzant omnes scutos brandosque filatos,
Tum saltant, seorsam piliantes, extra fosinam,
Et sectantur equi, drizzatis auribus, illos.
Mortifer ille draeo tenebrosa per antra vagatur,
Tombarumque cavas, cifilis ingentibus, explet;
Ad cujus stridos comites vestigia drizzant,
Quem ammazzare volunt si debent perdere vitam.

MAFELINA,

Sed novus en facitur rumor tantusque bagordus, ^{Assalto delle bestie feroci.}
Quod credunt non esse nisi ter mille diavoi.
Vox confusa procul loca per scurissima tombat,
Quae venit anterior sensim, crescitque per auras.
Est genus omne avium, pecudum, genus omne ferarum;
Quisque suam vocem facit ut natura ministrat.

1) .. *Vasconum more*: I Guasconi soldati francesi, famosi per i loro ladronaggi.

Nam leo ragitum mittit, lupus ac ululatum,
Bos boat, et nitrescit equus, gallusque cucullat,
Sgnavolat et gattus, bajat canis, ursus adirat,
Raucagat oca, rudit mulus, sed raggiat asellus.
Denique quodque animal propria cum voce gridabat.
Hi pariter celerant incantos contra guerreros,
Ac sua cum rabidis afferrant morsibus arma.
Si manegiare volunt spadas, est grande perichum
Ne sibi medemis mortalia vulnere figant.
Quisque summi corpus sentit morderier atque
Per tenebras ullam nescit comprehendere cosam.
Longa cavernarum via nigris plena latebris
Tomboat istarum vario gridore ferarum.

COMINA.

La loro strage.

Fantasticarat multo jam tempore Cingar,
Quem reperire modum posset dare lumen amicis.
Invenit ascortus fozam finaliter unam.
Incipit assidue cum brando tundere petras;
Hic fino tempratus erat, quia lamina spagnola est,
Azzalo, durus quem saepe incudo probarat.
Ergo repereussis silicinis undique saxis,
Per caecam tombam rutilas facit ire favillas.
Tunc, exhortati parvo pro Cingaris igne,
Laudant in tepidum se strappozzare cruorem.
Jam claris oculis animalia tota capescunt,
In medium quorum Baldus se priuiter offert,
Et nudo brando carnem smembrare comenzat.
Hunc seannat taurum, ferit ursum, smembolat aprum,
Hunc sbudellat equum, facit hunc spirare leonem.
Illico Fracassus, terrae bastone repulso,
Per medium armenti ruit, ut lupus inter agnellos,
Suffocat et manibus diros per colla dracones,
Atque veneniflutos tantum necat unguibus angues.

Cum pedibus manibusque simul, cum dentibus atque
Squarzat, et in calido sbrojatur sanguine totus.
Vinmazzus, juveni Philotheo junctus apressum,
Contra duos tauros magnam sumpsere baruffam.
Cingar crebrificat nitidas generare favillas,
Sed draco praedictus vexabat morsibus illum,
Ne sic ut spada faceret splendescere petras.
Hircanus raptim leonissam deserit unam,
Serpentemque illum, Cingar clamabat, assaltat.
Sed tamen Hircani Cingar tunc fata veretur,
Centaurum vocitat, Centaurus protinus ivit,
Hircanus, jaciens spadam, saltavit adossum
Serpenti, strictumque tenens per colla cavalcat.
Ille viam currens Hircanum tergo gestat.
Falchettus cernens sequitur: quo, Hircane, gridabat,
Quo te, Hircane, draco menat? desmonta, miselle.
Hircanus longas per grottas fertur ab angue,
Quem cum pugnadis semper ferit inter orecchias.
En illos subito velox Falchettus arivat
Hircanus post se Falchettum sentit habere,
Per quem securus strinxit tam fortiter anguem,
Quod ruit ille cadens terrae, perditque fiatum.
Quod straccatus humo vadit, perditque fiatum. ¹⁾
Per dextram zaffavit cum Falchettus orecchiam,
Quem strassinando stridentem retro tirabat,
Hircanus semper spronabat more cavalli,
Cumque feris pugnīs testam groppamque marazzat;
Ille per horrisonas alpes repetando boabat,
Nec, quo menat cum Falchettus, ire volebat.
Hunc magis Hircanus, speronans calcibus, urget,
Se tirat ille retro, nec vadere curat inantum.

1) Questo verso ed il precedente esprimono lo stesso concetto, epperiò parrebbe avesse a bastare o l'uno o l'altro, ed infatti le due Amsterdam hanno soppresso il secondo; ma io, ciò nonostante, li conservai tutti e due, perchè sono nella Toscolana e nelle altre edizioni.

Non aliter cum vacca facit guidata becaro,
Maxime quando videt squartatas longe sorellas
Inque eruentatis pendentia frusta cavechis,
Et cum sanguifica sguarnazza stare becarum.
Cingar huc adveniens totum dentaverat ensem,
Non tamen e saxis flammās exendere cessat.
Jam draco se noscit spazzatum; protinus altram
Ecce capit speciem, quoniam, mirabile dictu,
Quae nunc anguis erat, facta est formosa puella.
Hircanus cecidit, draco dum mutatur, arenae.
Falchettus stupuit, cuncti mirantur in illam,
A capite ad plantas indutam vestibis albis,
Quae manibus librum cicigando tenebat apertum,
Seque latens trepidat ne sit compresa baronis.
Corripit in soccam Falchettus prestiter illam,
Sed scapat e manibus vestis. Falchettus, osello
Plus levis, hanc iterum per trezzas illico griffat,
Cui simul e manibus scarpāt, cogendo librettum.
Mirabunda nimis tunc res apparuit illis,
Vix Falchettus eam raperat librumque serarat,
En pecus omne fugit, multo sbrajore, debottum.
Illa ribalda gridans planctum spargebat amarum,
Falchettumque orat tales dicendo lusingas:
Ah, Falchette, patis sic me tractare puellam?
Meque tapinellam dammam sic laedere sufers?
Ipsa ego, non curans hominum consortia, nimpha
Palladis, has habito grottas, servoque pudorem.
Deh! miserere mei, duleis Falchette, nec istud
Dignum laude quidem fuerit per secla futura;
Nam te sbeffabunt dicentes: o decus, o laus,
Barronem validum gracilem occidisse putinam.
Quid de me facies? en sum muliercula, cernis?
Ergo velis, quaeso, totum mihi reddere librum,
Meque sinas andare, praeceor, nitidissime barro.

La metamor-
fosi del drago.

I pianti della
Maga.

BERTA.

Et sic Falchettum vulpina fraude carezzat.
Mox sub barbozzo squaquarinum fecit ¹⁾ ad illum.
Venerat hic Baldus. Cingar reliquique barones,
Et mirabantur quantum sit bella puella.
Alter dicebat: scelus est offendere nimpham;
Alter ait: non sic, nam vel stria. vel maga putta est.
Tum Falchettus eam dum pro pietate movestus
Linquere disponit, lumen procul ecce videtur,
Voxque sonora tonat dicendo: prendite rursum,
Prendite barrones foedam lordamque putanam,
Nam totus mundus fit desertatus ab ipsa.
Lironus repiat subito per colla puellam,
Namque manum flentis Falchetti evaserat illa.
Ergo tenet, donec vecchius barbatus arivat,
Splendidus et parens anima superare Catonem.
Ut fuit agiontas, laeta cum fronte, salutat
Guerreros, illi resalutant valde stupentes.
Mox Falchettum orat magicum sibi tradere librum.
Illa gridat: ne des, ne des, Falchette, quadernum,
Iste malus vecchius vos ingannare peroptat.
Cui vir sanctus ait: taceas, miserabilis alma,
Jam jam tempus adest, quo debes reddere contum
De tantis animis pro te sub tartara missis.
Inde ait: a domino sic sic datur omnipotenti,
O dulces fratres, ut vos de semine Christi
Huc venissetis magicam destruzzere legem.
Dic, meretrix, quaenam es? dicis te Palladis esse,
Brutta putana, deae famulam? tu, mecha, pudorem
Servas? oh quantum passa est te summa potestas.
Sed dare nunc poenas te condecet. Ejice librum,
Ejice, mi Falchette, librum. Tunc protinus illum
Falchettus terrae Baldo maudante gietavit.

Merlin Cocai.

1) ...*mox sub barbozzo squaquarinum fecit*: il *barbozzo* è il mento, la *squa-*
quarba è l'atto carezzevole dello stringere il mento con due dita.

Extemplo magnus fit terremotus ubique,
Turba diavolorum properat, zaffatque ribaldam,
Quae meschina gridans, dum portabatur, ajebat:
Nocentina vocor magicis tam dedita chartis,
Decepique mea juvenem cum fraude Folengum.
Jam valeat mundus, mea sint habitatio vermes,
Tartara, serpentes, ignis lacrimosaque vallis.
Et sic plorando fertur cum corpore ad oreum.

COMINA.

Ultima sorte
della *Maga*.

Stabat quisque tacens, somnumque videre vi-
detur,

Sed ridens vecchius: me jam seguitate, comandat.
Ergo post illum vadunt parlando nientum.
Roccaforta suos sequitur Pardusque patrones,
Spezzacadena etiam squarzatis undique sellis.

PEDRALA.

Merlin eccita
i guerrieri a vi-
sitare il regno
di Stige.

Postquam Vulcani pariter venere botegam,
Alloquitur vecchius: Bene jam veniatis, amici.
Sunt anni centum, quod vos expecto per istas
Speluncas, hoc celsa mihi providentia tempus
Concessit, donec te possem, Balde, videre.
Qui perges, si vera docent me sidera, totas
Per baratri portas, terraeque secreta videbis.
Unde tuam vitam, nec non cantare prodezzas
Decrevi, si tanta mihi donabitur aetas,
Quod cum compagnis praesentibus inde retornas.
Nomine Merlinus dicor, de sanguine Mantus,
Est mihi cognomen Cocajus Maccaronensis.
Vos Pater omnipotens junxit, tutosque reduxit,
Restat adimplatis animo sua jussa fideli,
Qui vos elegit propter lustrare masones
Inferni, stygiasque mihi narrare facendas.

Conveniet, fateor, grandes passare fadigas,
Quod desperati vitae quandoque saritis.
Gratia coelestis vobiscum semper habetur,
Undique defendet, nec vos mortalia possunt
Laedere, si Dominus coeli praebebit ajutum.
Sed tamen, o socii, vos confessare hisognat
Quae commisistis per vestrae tempora vitae.
Nec confessandi, quaeso, vergogna sit ulla,
Nam grandem meritum talis vergogna ministrat.

TOGNA.

Cingar id ascoltans stringit se in tergore totum,
Nam res difficilis se confessare videtur.
Baldus ait: placuit nobis parlatio vestra;
Nos, Merline pater, tibi confessabimur omnes.
Nunc ego stelliferi pietatem nosco Tonantis,
Qui non advertens quantum peccavimus illi,
Nos elegit enim baratri pro cernere tombas.
Et sic promitto per sanctos illius omnes,
Fortes in bello semper nos esse probabit.
Eya igitur, socii, mentem brancate gajardam.
Quisque sibi revocans peccamina quanta gravavit,
Confesset, purgetque animam, superetque diabulum.

TOGNA

Tunc omnes, flexis genibus, loca singula carpunt,
Quo melius possunt fantasticare comenzant.
Suspirat Cingar, nescit qua parte rapinas,
Furta, sacrilegium, ludos narrare comenzet;
Dum pensare studet, scelerum confusio surgit,
Quae tot sunt equidem numero, quot sydera coeli.
Deventat mattus, dum crimina tanta repensat,
Dumque mahum putat hic, subito dimenticat illic.

Baldus erat primus, qui confessare volebat.

La confessione dei guerrieri.

Ergo genuflexo devotus crimina dixit.
Post quem Falchettus lachrimis confessat amaris,
Cingaris errando, sed non robbando sodalis.
Hircanus sequitur, purus, sincerus et agnus.
Crimina Fracasso multum sed parva catavit,
Namque bonus certe semper fuit ille polastrus.
Sat Centaurus erat cariens, corsarius et Hippol.
Omnia confessat plorans Moschinus ad unguem.
Presto satisfecit Philothens, namque columba est.
Non fecisse bonum, scelus est plus grande Rubini.
Optime Malfattus reeti confessat amator.
Succedit Malaspina, satis quod dicat habebat.
Confessor ridet, se confessante Bocalo.
Una dies voluit pro confessare Lironem,
Corsarius semper quoniam fuit atque ladronus.

La confessio-
ne di Cingar.

Sed postquam Cocajus eos audire calavit,
Restat et ut Cingar mundus purissimus agnus
Confessat: ¹⁾ flexis ergo devote zenoehis
In primis nescit Crucifixi adducere signum,
Vel formare crucem, dicens: *In nomine Patris*.
Postea principium nimia formidine nullum
Scit dare, nec medium, nec finem, namque bisognat
A teneris annis dicat sua crimina quaeque.
Sentit enim quod magna trahit suspiria Baldus,
Et cicigando suis sociis parlabat in unum
Cantonem ridens: ehm! ehm! stat freschus! et illi
Ridebant, quoniam sat norant Cingaris acta:
Dum confessatur sua frons sudore bagnatur,
Nunquam tam grandem dixit fecisse fadigam.
Iamque dies unus passat, confessio mezza est.
Itur dormitum, nox transit, Cingar in ipsa
Nunquam dormivit noctu, sed solis in ortu
Surrexit, tornat, confessus vespere mansit.

1) Tutte le edizioni hanno *confessat*, mentre dovrebbe essere *confesset*.

Cui datur. ut potuit credi, poenitentia grandis.
Omnia promittit Cingar, si attendit ad ista
Sat faciet, quamvis normam servare solebat;
Attendo nunquam sibi pro promittere stabat.
Immo promitto stabat pro attendere nunquam.
Absolvit Cocajus eum, mox illico surgit:
Eya agite, clamat, barrones, quae mora vobis?
Non est tardandum; pretiosum tempus habetis.
Vos estis netti, mundi, perfecte lavati,
Quidve opus ulterius? tantum peccare cavete,
Nam cum peccatis, tunc mens divina recedit.
Solus ego nolo specu restare sub ipso
Sed pars ex vobis stigias descendat in oras,
Pars mecum maneat, sic sic jubet alta potestas.

COSMISA.

Obmutuere omnes, cernentes seque vicissim,
Ignorant quales Baldus velit illic amicos
Vivere, nemo quidem curat restare dedretum.
Ergo butare parant sortem, mandante Cocaio,
Quales cum Baldo Plutonis ad atria vadant.

Baldo capo
dell'impresa.

Exiit Hircanus primus, qui saltat alegrus,
Nam cupit inferni curiosus cernere stanzas.
Post quem Falchettus, post quem fortissimus Hippol,
Centaurus sequitur, dubiosus et ipse Lironus,
Inde Fracassus adest, mox ultimus ipse Rubinus.
Malfattus, Cingar, Malaspinaque stare jubentur
Moschinusque manet, Boccalus et ipse Cocajus.

Si traggono a
sorte quelli che
gli devono es-
sere compagni.

Ingemuit Baldus dicens: sine Cingare nunquid
Ire feram? nunquid sine Cingare vivere possum?
Quicquid enim facio sine Cingare, folla videtur,
Quicquid enim meditor sine Cingare, debilis aura est,
Compagnia quidem nostra est sine Cingare guasta,
Et sic, dum Baldus loquitur, plorabat amare.

TOGNA.

Quando suum Baldum flentem videre barones,
Inteneraverunt praeccordia pro pietate,
Et facere incipiunt pro Cingere quisque regattam;
Ergo, consilio Merlini, stare Rubinum
Est opus, atque fuit Baldus contentus in hac re,
Dummodo stare velit secum Philotheus Achates,
Sed tantas fecit madalenas ipse Bocalus,
Et tantum brazzis Baldum exoravit apertis,
Quod fuit andandi sibi larga licentia secum.
Merlinus post haec sermonem fecit ad illos,
Quod pars quae restat nimium contenta remansit,
Et pars quae vadit nimium contenta recessit.
Ducere destreros secum nil quippe bisognum est,
Quos ad servitium restantium Baldus arengat.

Tunc ego biscoctos panes carnemque salatam
Apposui mensis, dixique: sedete, barones.
Post epulas illos feci consurgere, qui me
Sectantes intrant Mafelini tecta jacentis;
Hisque loquens dico: petra cercate sub ista,
Venturam quia non modicam retrovabitis illic.
Centaurus voltat lapidem, tunc Baldus in atram
Descendit scalam, longam bene mille scalinos.
Omnes succedunt, Merlinus supra remansit.

PEDRALA.

La Sala d'armi.

In fundum scalae portam catavere seratam,
Quam pede Fracassus patefecit cardine rupto;
Intröeunt magnam nulla formidine salam,
In qua lux tanta est, effundens lumina passim,
Quod tu jurasses hic esse palatia solis.
Est lapis ingentis precii, qui lumina fundit,
Inque coruscanti cristallo fulgidus ardet.

Huc Baldus properans quemquam non cernit adesse,
Miratur lapidis splendor cui tollit ocellos.
In circum salae stant arma picata murais
Pulchra, nec in toto mundo nitidissima tantum.
Illa stupescientes pariter guardare comenzant,
Formidantque quasi tam lucida tangere tela.

I guerrieri
indossano le
armi degli eroi.

In capite ipsius salae grandissimus elmus
Pendet, qui summo ¹⁾ penazzum vertice promit.
Ac super excelsum quaedam damigella cimerum
Stabat, et hoc manibus distensis carmen habebat:
Hunc portare gigas Nembroth certando solebat;
Martelli inventor fecit Tubalcain ipsum.
Baldus ait: Fracasse, tuum caput hunc ferat elmu,
Corpore non minor es Nembrotto forcibus atque.
Illum Fracassus removens in vertice plantat,
Nec sibi rem binas voltas tunc dicere fecit.
Tunc processerunt; armorum splendifer ordo
En alter patuit visu collectus in unum,
Supraque hoc scriptum tabula pendebat in alta:
Armaturam istam quondam se vestiit Hector.
Induit haec Baldus, quoniam minor Hectore non est.
Ulterius vadunt; trojano sanguine tincta
Arma vident, super ista fuit epigramma notatum:
Ornarunt quondam paladini corpus Achillis;
Optima quam fuerint, Ajacis morte probatur.
Hircanus tulit haec, quibus est plus dignus Ulisae.
Quae dum eungebat, probus Hippol arma catavit,
Quae Venus Aeneae componere fecerat olim.
Haec mea sunt, dixit; mox prestiter illa dobavit.
Non procul his etiam sunt arma nitentia Thesei;
Haec sibi delegit, Baldo mandante, Lironus.
Sunt quae portabat fera virgo Penthesilea;
Suscipit haec nemo, muliebris namque figura est.

¹⁾ Le due Amsterdam e la Paganini 1517 hanno *summo*, e tutte le altre *summa*.

Hannibal ille furens ductor Cartaginis armá
Hic sua quin etiam Romae tam noxia liquit.
Cingar ait: Romam si terruit Hannibal istis,
Sic ego diabolum superabo Cingar eisdem.
Dixerat, et totum subito se ficcat in illa.
Hic quoque Pompei stant contra Caesaris arma.
Caesare vestitur Falchettus, parsque canina
Excipitur, solo quam cum faldone covertat.
Ast alio in muro judaica tela patebant.
Primum quae Hebrei dux quondam Josue stoli
Induit, ista vetus fecit ferrarius Oliab.
Post haec subseguitant Sansonis tela gigantis;
Ipsa fuere quidem nostro satis apta Fracasso.
Pendula stat muris ibi smisurata corazza,
Quam contra David gestavit schena Goliae:
Istam Centaurus circum vestivit adossum.

Sunt ibi Carolus Francorum regis honores,
Aurea flamma nitet, quam nunc, o Brixia, godis.¹⁾
Magnanimi Orlandi comitis de Anglante trophæi
Durindana tamen non illic spada catatur.
Mox dncis Albani montis stant arma Rinaldi;
Est quoque bacchiocens,²⁾ quem Morgans ferre solebat.
Accepit Fracassus eum, bastone relicto.
Moschinus pro nunc, Philotheus, atque Rubinus,
Malfattus, Malaspina simul, non arma tulerunt.

At nisi squarcinam Marguti repperit illic
Boccalus pro se, quae fodro munda putrescit.
Hanc cito gallono taceat, non altera curat
Arma, sed incusat compagnos esse fachinos,
Immo insensatos, caricantes corpora ferro.

1) *Aurea flamma nitet, quam nunc, o Brixia, godis*: che ai tempi del Folengo Brescia godesse dell'orifiamma francese qui è detto in senso ironico, perché Brescia ricorda ancora i funesti assedi, ed i saccheggi patiti allora dai Francesi.

2) Fracasso ritrova il battaglio, *bacchiocchus*, del suo pregenitore Morgante di cui andava armato: *ipm bacchiocchum campanae ferre solebat*, Maccheronica II pag. 95.

Baldus id aspiciens dixit: Boccale, quid armis
Non te securas? en cernis quanta supersunt.
Non me, respondet, ferrum natura creavit.
Sum caro, dico tibi, sic sic de carne manebo.
Rursum Baldus ait: squarcinam quid geris ergo?
At Boccalus: ego sensi quod sub Phlegetonte
Anguillas comedunt grassas tria brachia longas,
Si nobis epulae manebunt, quomodo credo,
Quid restat ni cum squarcina tollere pellem?
Ac ibi sunt olei caldaria plena bojenti,
Est focus, ut dicunt, anguillas frizere possunt.

GOSA.

Hunc ob sermonem Boccali quisque cachinnat,
At postquam rutilo texerunt corpora ferro,
Quisque piat scutum, seu targam, sive rodellam,
Constat abundanter teli genus omne fuisse.

In medium salae Baldus saltavit in armis,
Seque provare parat scrimando contra sodales.
Cingar in instanti trat de galone spagnolam,
Se quoque sub targa totus curvatus abassat:
Quid, menchione, bravas? dicebat, nunc tibi Cingar
Quid valet ostendet; sta saldus, para stocatam.
Et sic dicendo tres colpos fecit in unum.
Baldus ridebat, semper scrimando repossat,
Mirat et attentus quod Cingar porrigat unum
Ante pedem, nam sic faciens sotosora tomaret;
Tunc piatonadam Baldus menavit ad illum,
Et pede supra pedem posito, dum se ritirare
Vult Cingar, caseat, chioccatque culamine terram.
Extemplo comites omnes movere cachinnos.
Subrisit Cingar, sursumque levando gridabat:
Eya cito, fratres, brandos educite vestros,
Et mecum pariter Baldo veniamus adossum.
Tunc omnes Baldum piatonizando serarunt,

Qui ferit in fianchis, qui retro, qui ferit ante,
Omnes intornum Baldo sua tela menabant.

Non sic pirlat enim, cum focmina fila revolgit,
Guindalus, aut quando segetem rota saxeaa frangit,
Ut Baldus girat, pede solo, terque quaterque.
Denique toccatis cunctis ibi solus ab illis
Restitit intactus, cessat procedere scrimma.
Cingar abit, lapidemque illum tam clare nitentem
Despiccat muro, quem Baldi ficcat in elum.
Hunc tibi victori, dixit, largimur honorem,
Cum quo per baratrum poteris donare lusorem.

PEDRALA.

La preghiera
di Baldo.

Post haec Baldus eos sealam montare comandat,
Quos ego suscepi fecique sedere parumper.
Vos Deus elegit, dixi de gentibus unos
Ut prius emundi vicis, armisque relecti,
Culfoream penitus valeatis strugere sectam;
Ipsa quidem sic est operantibus aucta diablis,
Quod nisi praesidium dederit vis una Tonantis,
Christi summa fides, et lex cui Julia cessit, ¹⁾
Corruet, errorum multis nunc recta magistris.
Olim quarundam vetularum parva striarum
Turba dabat poenas meritis incensa casottis, ²⁾
Sed modo non tantum confectae tempore vecchiaae
Gattas, moltones, capras, porcosque cavalcant,
Verum magnates plures, dominique togati,
Et qui dant populis in sacro jura senatu,
Se sub Culforea statuunt ditione regendos. ³⁾

1) ...et lex cui Julia cessit, cioè la legge romana, che cedette il posto alla fede di Cristo, la quale potrebbe, dice il Folengo, anche perire *errorum multis nunc recta magistris*.

2) ...incensa casottis: cioè le cataste di legno, o i roghi dell'inquisizione.

3) Altro esempio del coraggio del Folengo sferzando la superstizione del *magnates plures dominique togati*, e degli altri.

Observant zobias. ¹⁾ unguunt sua membra cirottis,
Quos ego saepe cavas tueor transire per istas,
Namque suam properant ad cortezare madonnam,
Culforaque dicta est, reliquarum prima striarum.
Seortaque Luciferi, tot certe digna casottis,
Quot lapides terrae, maris undae, sidera coeli.
Ipsa studens magiae penetravit viscera terrae,
Inque sinu centri simulatum condidit orbem.
Haec vos cuncta decet non tantum sternere brandis
Corde sed accorto, sensuque a crimine mundo.
Dux eris atque pater sociorum. Balde, tuorum,
Nulla superstitio poterit te laedere solum,
Sed caveant alii, tua ne mandata refudent;
Ite, precor, tandem. Crucifixi tollite signum.

Baldus abrazzavit fletu stillante Rubinum;
Mox alios; Malaspina suo pro Cingere luget,
Malfattusque suo pro Hircano; denique stricti
Agmine discedunt, nos sexque remansimus illic.

1) *Observant zobias*: Osservano i giovedì. Il giovedì è il giorno sacro delle streghe.

IL BALDO

MACCHERONICA XXI

ARGOMENTO :

Il carattere di Cingar. - La discesa. - Il passaggio delle streghe. - Avventura del naso di Cingar. - Seraffo e Giuberto raggiungono Baldo. - Seraffo ripristina il naso di Cingar. - Seraffo sparisce. - Baldo e i compagni calano alle sorgenti del Nilo. - Incontro di Raffo dio del fiume. - Lirone ammazza Raffo. - L'iscrizione delle sorgenti del Nilo. - Portati da Fracasso passano la riviera di mezzo. - Giungono al palazzo di Culfora. - Incontrano l'oste del Paradiso. - L'oste racconta i suoi casi. - Fugge in cerca della figlia. - Pizza Capelletto dà a Baldo la pietra dell'upupa. - Entra invisibile nel palazzo di Culfora. - L'officina delle streghe. - La loro ricetta. - La scuola. - Il lupanare. - Vede condurre Boccalo incatenato davanti a Culfora. - Boccalo è mutato in asino. - Baldo libera Boccalo dalle mani delle streghe. - Incontra una ninfa con sette animali. - La metamorfosi della ninfa. - Seraffo riappare. - Tramuta le sette bestie nei compagni di Baldo.

Qualis es, o mulier, facilis succumbere furto!

Il carattere
di Cingar.

Furto? parce, rogo; volui succumbere viro

Dicere sed brevis est praecedens syllaba.

Qualis

Ergo viro facilis succumbis, foemina, sive

Officio voti, sive acta prurigne carnis.

Ast ubi tamburri formam tua pancia sumit,

Ac inflata uteri pellem distendier audis,

Perque tuum gambas vadit rugando cavagnum,

Tempus adest partus, vel mortis, dicere possum.
Quo meschina bonos debes padire boconos,
Angeris, et nunquam velles habuisse maritum.
Sed postquam bellum sborraveris inde putinum,
Nescis stare loco, tanta est tibi nata voluptas,
Ad vomitumque redis transacto tempore poco.
Talis es, o Cingar, facilis succumbere furto.
Furto? sic, furto; nec tam succumbere furto,
Sed tot criminibus variis, tibi dicere possum,
Quot Sguiceros mandat montagna sguizarica morti.
Sed modo namque tibi confessio sancta levavit
Ex humeris pesum, quo non pesatior alter,
Laetus es, et cantans in stroppa sistere nescis.

Heu quia sunt omnes, si rem bene cogito, Cingar!
Nostra velut Cingar facilis delabitur aetas
In vicium, sed mox animi fastidia surgunt.
Quis tam certus adest, quem non petulantia carnis
Pungat, et interdum tollat de tramite recti?
Quis tam sanctus homo, qui non quandoque pateat
Esse caro, pressusque ruat sub pondere carnis?
Ast peccare hominis, nunquam emendare diabli est.
Si quandoque caro sua nos post vota reducit,
Nunquid nos aliis animantibus aequa potestas
Dissimiles statuit frustra? ratione vigemus.
Hinc ordita fuit patribus confessio, verum
Hoc opus, hic labor est. facinus committere paulum
Nos pudet ante deos, homini sed dicere multum.
Offendisse Deum nobis minus esse videtur,
At mage nos homini commissum prodere vexat.
Fallimur, ah miseri! vitio sine posse putantes
Vivere, qua propter si carne gravante labamus,
Turpe quod in crimen veluti sors nostra ministrat,
Ire sacerdoti nudare pigrescimus illud.
Mente faticamur, timor urget, pectus acerbatur
Sinderesis, montemque humeris gestare videmur.

At postquam fuerint animo discussa recenti
Crimina, laetamur tantum evasisse laborem.

Sed vix qui superos laedunt sub tegmine recti!
Stat quia justitiae sub imagine culpa frequenter,
Dicitur hypocrisis vitium, simulataque virtus.
Deforis elucet velut aurea petra sepulchri,
Foeda sed interius putrefacta cadavera servat.
Noscite displiceat quantum fraus ista Tonanti,
Qui nostra sub carne latens reprobabat iniquos
Hypocritas, revocans meretrices atque latrones.
Emendaturum genus istud namque sciebat,
Sed pietas simulata nequit mendaciter unquam.

BERTA.

Non erat ex ipsis noster, mihi credite, Cingar,
Non erat ex ipsis, quos dicunt *Santificetur*,
Sive gabadeos, aliquos nisi quando gababat,
Atque viandantes sancta sub veste robabat.
Sed modo confessus gaudet, *titaloraque* ¹⁾ cantat,
Bertezat, ridet, saltat stigatque Bocalum,
Qui quoque gajoffus salsa de carne mezenum,
Vix confessatus Merlino fraude robarat,
Atque simul dulci duo plena cucurbita vino.
Increpat hunc Baldus poverum spoliasse romitum.
At Boccalus ait: deh mangia in pace biavam,
Et tu non comedis persuttum, Balde, libenter?
Forsan in inferno poteris retrovare tavernam?
Baldus ait: Vinmazzus habet de pane cavagnum.
Quid? Boccalus ait, nobis scriptura comandat:
Non in solo pane vivat homo; caro carnem
Accusativo facit.
Quisque piat festam pro Cingere proque Bocalo,
Qui vadunt mutuo follas narrando facetas,
Nam via longa nimis sic sic brevis esse videtur.

1) Così si chiamavano le canzoni campestri.

GOSA.

La discesa.

Il passaggio
delle streghe.

Baldus in excelso carbonem vertice gestat,
Qui nihilat grossas. fulgenti luce, tenebras.
Jamque caminarant per grottas mille pedestres.
Fit sonus ecce suas post schenas plurimus, atque
Vox gridat anterior: sta! guarda! vade dabandam!
Quali cum guisa papam sociare videmus
Inter alabardas centum peditesque staferos,
Per quos hic illic mandatur stare dabandam.
State, gridat Baldus, quo pervenit iste tumultus?
Illico sfodratis brandis dant scuta lacertis,
Separat et comites ad bandas undique stradae,
Fit via trans punctas brandorum utrinque minantes,
Ac si per piccas vellet passare Todeseus.
Maxima comparet tacitae confusio gentis,
Quae diversimodis francesco more cavaleat. ¹⁾
Pars equitat gramolam, pars descum. parsque cadregam,
Pars colum, trespum, pars seechiam, parsque telarum,
Pars tripodem ferri. pars naspum. parsque cavagnum,
Pars scoppam, tabulam. coneam, misamque farinae.
Per medios comites, nulla formidine. passant.
Nil penitus citant, Baldus ridere comenzat,
Cingar ait clamans: quae gens? quo pergitis? olà?
Nemo respondet, procedit muta caterva,
Non modicum faciunt strepitum per saxa cadreghae,
Pistones jadae, gratarolae, mille facendae.
Continuo rident fratres. tamen omnia viso
Contemplant stupido, brandis menare parati.
Falchettus loquitur: sunt isti nempe striones,
Est hodie diurnus zobiae. Bocciale, dimanda

1) *...francesco more cavaleat*: Non è bene noto quanto fosse il disordine delle armate francesi, che calarono in Italia, da Carlo VIII in in poi, e la mancanza delle cose più necessarie; ma lo ricorda qui il Folengo. I soldati di Carlo erano sprovvisti di armi specialmente di difesa e agli italiani che chiedevano dove l'avessero, rispondevano, chiuse nelle casse.

Si zobiae fortasse dies est iste. Nequaquam
Fortunam, Boccalus ait, tentabo. Sed ecce
Ultimus apparet, ligni cui zoppa cavalla est,
Vix ea fatus erat postquam transiverat omnis
Copia, quod secchiam stafezat desuper unam,
Posterus extremo tetigit qui pollice nasum
Cingaris, et subito post coetum sprone galoppat,
Illaque barbaricas superaret secchia cavallas.
Res miranda statim comparuit ante sodales.
Cingaris incepit pedetentim crescere nasus,
Defluit in longum, barbozzum jamque tocabat,
Atque bighignolus lambicchi paret aguzzus.
Cingar at infelix umbram prius esse putarat,
Unde manu reparare volens urtabat in ipsum
Nasazzum, qui jam prolixus pectora coprit,
Suscipit et formam sen caudae, sive budelli.
Me miserum! clamat, quo tanti copia nasi
Processit? mirate, precor, mirate, fradelli;
Cernitis hunc nasum? tunc illi firmiter adstant.
Obstupuere, pedes quoniam defluxit ad imos.
Dumque timens voluit Moschinus currere, longum
In nasum pedibus scapuzzat, et inde stramazzat.
Baldus non potuit, quin fleret fata sodalis,
Attamen, ut prudens quod erat, delusio noscit.
Ne timeas, mi Cingar, ait, truncabimus istum
Nasonem petito, cui pristina forma redibit.
Boccalus parlat: quid sbigotiris ob ipsum?
Nempe tibi invideo, Cingar; nasare melones
Stans drittus poteris, nec te bassabis odori.
Hoc verbo ridens Cingar: patientia! dixit;
Me jam per nasum bufali de more potestis
Ducere; sed quoniam mihi passus occupat, ipsum
Jam septem cubitos longum volo circa colengum
Cingere; sic faciens laeta cum fronte recedit,
Attamen, andando, pensat deponere nasum.

Avventura del
naso di Cingar.

Ingiter hunc solito Boccalus more caleffat,
Jugiter et solito fert illum Cingar amore.
Non erat ex numero quorundam quippe bravantum,
Qui dare sunt faciles, at non repiare botones.
Quod sim nasutus, dicebat, euro pochettum,
Languesco verum tanto sub pondere nasi.
Vin, Falchettus ait, tibi demus, Cingar, ajutum?
Dixit, et a collo nasum distortthiat omnem,
Præcedensque illum spallis non absque fadiga
Sustinet, ac alii succedunt sæpe labori.

TOGNA.

Seraffo e Giu-
berto raggiun-
gono Baldo.

At pater interea Seraffus cumque Giuberto,
Cumque duobus erat Merlini junctus ad antrum.
Sed Baldum quando cognoverat esse recessum,
Prestitit avertit schenam, dixitque: valet.
Tres illum segnitant Giubertus, Pizza Rafellus,
Pizza Capellettus, greghesco stemmate ¹⁾ natus,
Sed mater schiavona fuit: pensate, fradelli,
Quæ mixtura hominis. Quid sit confessio nunquam
Cognorat, ladro, barrus, fur, sanguine gaudens.
Quid referam? Stradiottus erat, queo dicere pejus?
At Stradiottorum quia mos est mittere guerram,
Pizza Capellettus, vel Pizza guerra vocatur.
Attamen a reliquis Stradiottis distat in unum,
Namque fidelis erat per amicum tradere vitam.
Patria sed pulchri fuit urbs milanesa Rafelli,
Qui nunquam panem, nec quidquid corpora nutrit,
Sumebat, dulci tantum se pascit amore.
Quapropter quicquid contrectat, replet amore.
Seraffo multum fuit hæc complexio grata,
Utebatur eo variis in rebus amore.

1) *...stemmate*: La Toscolana e la luberti hanno *scemate*, tutte le altre *stemmate*, o *stemmate*.

MAFELINA.

Ergo cito magicum traxit de pectore librum.
Dum legit, en cervi ramosi quattuor adstant,
Ore brias ut equi gestantes, tergore sellas.
Quos montare jubet Seraffus; nemo repugnat.
Quattuor hi strictis calcagnis oreque presso,
Ne dicant Jesum, per opaca silentia currunt,
Immo volant, quoniam portantur supra diablos.
Itur ad orbeseam, guidant quocumque cavalli,
Inque oculi motu post Baldi terga fuerunt.
Sistite, dicebat Seraffus, sistite cervos.
Ecce procul Baldi grottas illuminat elmus.
Tunc dismontarunt, cervosque recedere mandat
Seraffus, lapidesque bubae ¹⁾ tres expedit illis,
Quas si quis gerit in boccam, invisibilis est.
Ergo simul properant, alios guardare valentes,
At non guardari; lapidum sic maxima vis vult.
Intröeunt Baldi compagnos nemine visi,
Ac ibi ridendo pgnos menare comenzant.
Primus Boccali Seraffus percutit aurem.
Ohime! gridat, quisnam mihi nunc percussit orecchiam?
Talia dum loquitur, chiappa picigatur in una:
Va, Diavol, ego non possum vivere; cancar,
Balde, tibi veniat! quo nos, codesella, menasti?
Pizza guerra pedes transversat ante Lironem
Qui cadit, et surgens alia quoque parte tramazzat,
Namque Rafellus eum spingit buttatque stravoltum.
Hippol ait: quid, Balde, juvat portare lusorem?
Undique tampellor pugnadis nempe cotoris,
Nec percussores video, tamen ecce putabor
Mattus, namque volo memet defendere pugnīs.
Sic ait, et manibus conclusis verberat umbras.

1) ...*lapidesque bubae*: le pietre dell'upupa. Vedi anche n. I, p. 23, vol. I.

Giubertus ridens Falchetti e tergore nasum
Cingaris abstulerat poverumque tirabat ubique.
Heu quia, Cingar ait, per nasum ducor ut orbus.
Hircanus, dum vult illi succurrere, pignum
Menat, et in saxum colpit, sofiatque panadam.
Nemo stigmat Baldum, sed cum venerando respectant.
Seraffus caudam Centauri tirat equinam,
Ille jacet calzos, frustra que recalcitrat umbris.

PEDRALA.

Palantariam post ipsam denique petram
Seraffi jussu sboccavit quisque bubinam,
Noscunt Giubertum, qui ridens currit, abrazzat,
Stringit compagnos, Seraffum Baldus honorat.
Supplicat inde, velit de vultu tollere nasum
Cingaris ingentem, primaeque reducere formae.
Non cogat, Seraffus ait, me Cingar ad istud,
Namque malum proprium, nec non nihil utile poscit.
Si bene quicquid agit nesciret corde locare,
Ad nasum faciat tres, quattuor octoque groppos.
Deh, Seraffe pater, dicebat Cingar, utrumque
Tollite vobiscum. quaeso, nasumque rudemque
Mermorian, ¹⁾ plus quam talis mihi machina restet.
Ergo Seraffus motus pietate cavavit
Extra scharsellam cerottum nescio qualem.
Molzinat nasum veluti si mungeret hircum,
Qui callat sensim, candelae more bruantis.
Ut fuit ad primam speciem, festinus ab illo
Se tollit Cingar, saltat velut haedus in altum,
Nec fuit ordo unquam post hac sibi tangere nasum,
Jugiter addubitans rursus ne cresceret ille.
Hinc fuit adagium, verum salvando, repertum,
Quando quis non vult sibi nasi pinza tocari. ²⁾

Seraffo ripristina il naso a Cingar.

1) *Mermorian*: storpiatura di *Memorian*.

2) *Hinc fuit adagium verum, salvando, repertum* ecc. cioè: *salvand la pinza dal nas*, cioè salvando la punta, *pinza*, del naso.

Vix ea finierant, Seraffus in ore lapillum
Clandit, et ut sociis non vistis inde recedit.

Seraffo sparisce.

COMINA.

Jamque caminarant tres antra per abdita giornos,
Infinem grottæ firmarunt denique passum.
Non ultra passare valent, via namque smaritur.
Unicuique nimis durum est reflectere passum,
Aut replicare viam tanta strachedine factam.
Ergo impazzati stant omnes, ut solet esse,
Quando formicæ peragrantes ordine longo
Supra murajam, basant se sæpe vicissim.
In medio quarum si cum carbone notatur
Linea, non audent signum transire per illud.

BERTA.

Attamen horrendum saxum Fracassus abrazzat,
Fortiter et relevans, obscurum detegit antrum
Cisternæ simile, aut fossato valde cavato.
Apponunt aures, si quid sentire valerent.
Audivere sonum fluvii per saxa strepentis,
Cernere nil possunt oculis, quia valde profundat.
Cingar confestim descendere cogitat illuc,
Ergo se manibus brancans ad saxa cavernæ,
Callat et ad fundum tandem straccatus arivat.
Hic retrovat stagnum multo romore perundans,
Quod sentit raptim longas percurrere tombas.
Coepit eum valido clamore vocare sodales:
O, o, compagni, tuti callate deorsum.
Quo vix audito, descendunt unus et unus,
Tandem quisque fuit retrovatus ad ima cavernæ.
Baldus monstrabat rutilo fulgore paludem,
De qua procedit flumen voluerunque caminat.
Per longum littus, Baldo praeunte, meabant.
Ecce senem medio cernunt in flumine supra

Baldo e i compagni calano alle sorgenti del Nilo.

Incontro di Raffo dio del fiume.

Delphinis tergum, quem barba camuta decorat,
Quem quoque delphines seguitabant quinque natantes
Portantesque suo bellas in tergore nimphas.
Ipse procul cernens lumen turbamque stupebat:
Quae nova res ista est? dicebant saepe vicissim.
Mox contra Baldum bravosa voce gridabat:
Quo te, stulte, pedes? qui vos per littora nostra
Trenta para ¹⁾ guidat? presto reflectite gambas.
Respondet Baldus: coelo cascamus ab alto,
Imus ad infernum, nobis ostende viazum.
Cui senior dixit: facilis descensus averni;
Attamen audacter facis istas ire per umbras,
Et nisi cum sociis aliis tornare fretabis,
Dat mens quod grandis veniet desgratia vobis.
Dedecet humanos contradas ire per istas;
Ergo retornetis, vestrasque reducite plantas.
Impatiens Fracassus ait: numquid deus es tu?
Aut dii fortassis tomba versantur in ista?
Cui vecchius: dea nostra mihi dedit istius amnis
Arbitrium, septem qui mandat in aequora flumos.
Nilus habet nomen, non unquam cognitus orbi
Quo de fonte cadat, sed vos modo mente ribaldi
Sacriligique suum retrovastis nequiter ortum,
Et pede macchiato calcatis littora sancta.
Ista puellarum juvenumque caterva ministrat
Ad mea de lautis convivia foeta vivandis.
Sublimem regina deum me Culphora fecit,
Quae maris imperium sub terra possidet omnis,
Quae quoque magna suis dignatur tradere servis
Flumina, stagna, lacus, valles, canalia, fontes,
Distribuitque suis baronibus,
De quorum numero dictus sum nomine Raffus,
Qui fruor ingenti super istud flumen honore.
Sum deus, ergo cito decedite partibus istis.

1) Questa parola *Trenta para* di senso incompreso, la Toscolana la scrive staccata, le altre edizioni unita.

GOSA.

Baldus ait: deus es merdosae forte latrinae;
Si tamen ut bajas deus es, defende te ipsum.
Sic dicens grossum lassat sfronzare giaronem,
Qui media cliappans delphinum in fronte peremit.
Raffus it ad nodum nulla deitate securus,
Extra tenet musum veluti ranocchius ab unda.
Coetera turba gridans incepit sbattere palmas,
Plorantesque vagae scapolant hinc inde puellae.
Supra delphinos vadunt laniando capillos,
Diffugiuntque procul multa formidine pulsae,
Non aliter quando requiescunt nocte columbae,
Inter quas volitans nocturna civetta lacescit,
Vel martorellus, gattus, vel barbagianus.
Intrarat sed jam medius Lironus in amnem,
Et Raffo sicut polastro colla tiravit.

Lirone uccide
Raffo.

PKDRAIA.

Cingar miratur mundum reperisse novellum,
Esse per incantum tamen omnia facta sciebat.
Non procul en flumen ternos se frangit in amnes,
Hic fluit ad dextram, hic mediam, hieque sinistram,
Et sunt omnino sine ripis flumina, per quae
Si sine burehiello vis pergere, perge notando.
Hic plantas terrae fixas tenere sodales;
Armorum nimio retrovant se pondere pressos,
Ex quo difficilis datur his nodare facultas.
Inde petram retrovant lisso de marmore ¹⁾ quadram
In qua scarpello talis scriptura notatur:

L'iscrizione
alla sorgente
del Nilo.

*Si dextram vadis, cernes Jovis atria magni,
Si ad mediam tendis, Neptuni tecta subibis,
Si ad laevam pergis, Plutonis regna videbis.*

1) .. lisso de marmore: cioè di marmo liscio, levigato.

Hic tres germani mundam cum sorte tajarunt. ¹⁾
Valde stupent comites fabellas cernere veras.
Fracassus ridens dixit: buttemus, amici,
Et nos hic sortem; quo dicto percudit illam
Marmoream petram, Morgantis habendo bachiocclum,
Quae longe reboans in pezzos mille fluescit.
Mox ad compagnos, cum Cingare maxime parlat,
Per quem sit melius, vel gratius ire canalem.
Cingar confortat medium, quod menat ad agros
Neptuni. Baldo placuit, reliquisque baronis.
Sed modus est nusquam, quia flumen littore maneat.

Portati da Fracasso, passano
la riviera di mezzo.

Ergo Fracassus medias saltavit in undas,
Qui licet immensus sit corpore more gigantis,
Usque ad centuram tamen est in gurgite ficcus,
In mojamque suum vadit menando culamen.
Inde vocat socios dicens: rogo, cara brigata,
Supra meam schenam montate gajarditer omnes,
Sum dispositus enim vos totos ferre per undas.
Baldus ait ridens: poteris portare, Fracasse?
Respondet sic: si essetis duo tanta, sodales.
Ergo omnes saliant schenam spallasque Fracassi.
Lironem in dexteram spallam consistere fecit,
Seque tenens Hippol manibus consedit apressum.
Baldus at in laevam magnae se braucat orecchiaie;
Falchettus sedit canis instar supra cerebrum,
Boccalum stringam calzarum groppat ad unam.
Centaurus non vult adeo caricare Fracassum,
Sed nodat, Hircanum gestando supra culattas.
Tot passarinos Fracassus habere videtur
In spalla, juratque illos pesare nientum.
Subter lasenam ficcato Cingare striceat,
Quem facit, ut sgregnent alii, molare corezzas;
In dextra portat, se sustentando batajum.

1) Allude al fatto mitologico della divisione dei tre regni, del cielo, della terra e dell'inferno, che si fecero tra loro Giove, Nettuno e Plutone.

Ergo prolixis cum passibus ire comenizat,
Et quo guidat iter neptunia littora poscit,
Se per galonem quandoque revoltat eundo,
Et cum terribili sfrantummat saxa bachioeco,
Nam strictus nimis est, dum vadit, saepe canalis.
Tandem post longos miliaros, ecce diei
Conspexere procul radium, finemque cavernae;
Quo lacti comites pariter cantando triumphant,
Praecipue Cingar dicebat tale sonettum:
Postquam de caeca sumus hac presone cavati,
Cantemus tararan, cantemus, tantara tara.
Et sic paulatim junguntur ad hostia tombae,
Hic se discaricat Fracassus pondere dulci,
Ac simul armati venerunt extra cavernam.

Non aliter faciunt quum nos damatina jacentes
Poltronizamus, nolentes surgere plumis,
Et sol ad mediam gambam sua lumina spargit;
Sed quum massarae veniunt aperire fenestram,
Dismessiati distendimur instar aselli,
Nilque lusimentum giorni guardare valemus.
Sic isti egressi tenebris vix cernere possunt;
Sed mox suefacti mundum videre novellum,
Atque novum solem, nova tempora, frigus et aestum;
Artibus haec magicis sed quisque judicat esse.
Fracassus jurat vult sternere cuncta batajo.
Hic absque arboribus campagna plana videtur,
Qua non est major Veronae larga, nec illa,
Quam campagna colis nostro, Menchione, ¹⁾ da Goito
In medio campi celsum videt astra palazzum,
Supra quod centum fumant de longe camini.
Illic Smirna suam plantarat Culfora sedem,
Culfora dicta quidem cognomine, nomine Smirna.

Giungono al
palazzo di Cul-
fora.

1) Il *Menchione* forse *Mintione* dato all'abitante di Goito per il fiume Mincio che scorre prossimo al paese.

Semper banditam tenet hic maga pessima cortem,
Perque suum regnum multas fabricarat arenas. ¹⁾
Altera sed major, mirandaque cosa videtur,
Nam fundus pelagi stat in altum more solari,
Nec fluit in giusum, quamvis agitetur ab euris,
Per quem sol radios fundit penetrante lusoro,
Ac si per vitrum passaret flamma stopini,
Unde novus mundus paret, Phaeбусque secundus.

TOGNA.

Incontrano
l'oste del Pa-
radiso.

Se maris in fundo cognoverat esse Fracassus.
Do diavol, ait, nunquid tibi tanta potestas?
Sic igitur pelagi fundamina pendis in altum?
Sic, velut ñer aquae per te gravitudine ²⁾ mancant?
Non non, quid facimus? celeremus, cara brigata.
Quo dicto pariter vadunt incontra palazzum.
En procul occurrit peregrinus cum peregrina.
Bordones ambo gestantes atque capellos,
Immantelati breviter, cinctique fiaschis,
Atque videbantur nimia strachedine lassi,
Ipsaque strachedo longum fecisse caminum
Monstrat, qua propter stratis in littore pagnis
Membra solo buttant, revocantque sedendo vigorem.
Conveniunt illuc fratres, pietate moventur,
Namque senex peregrinus erat, caricatus et annis,
Cui grandis canuta coprit barbazzia pectus.
Sed peregrina viret facie, multumque galanta,
Non plus quam septem bis vultu denotat annos.
Blandidulos terrae pudibunda tenebat ocellos,
Quos aliquando tamen relevando corda scanabat
Praecurrens alios hanc protinus Hippol adoehiat,
Et jam, sicut erat solitus, veschiatur amore.
Baldus amorevola peregrinum fronte salutat.

1) Le *arenas* sono gli anfiteatri romani, ma qui sono i lupanari. Vedi n. 1 pag. 10, v. 1.

2) Da questo verso si intende che il Polengo non aveva nessuna idea della gravità dell'aria

Mox ait: unde venis? quo vadis? quod tibi nomen?
Ille refert: venio paradisi e partibus almi,
Vado sub infernum, nomen mihi Luca Philippus.
Quid te. Baldus ait, paradisum linquere fecit?
Illic nonne bonum felix quoque tempus habetur?
Respondet vecchius: te stessum fallis, amice,
Ingannatur homo paradisum qui putat esse
Deliciis plenum, solazzis atque ricchezis.
Sunt quadraginta anni quod ego plantando tavernam,
Ostus eram, non per romaeum quippe viazzum, ¹⁾
Ante sed hospicium paradisi, semper habentis
Mille cadenazzis portas stanghisque seratas,
Et sua tacebant passim velamina ragni.
Varebant giorni septem quandoque, vel octo,
Nemo forasterus bandas veniebat in illas.
Si tamen ullus erat, qui tandem accederet illuc,
Vel gobbus, vel zottus erat, vel lumine sguerzus,
Vel cantans vacuus coram latrone securus.
Nemo qui scottum posset pagare tavernae,
Qui vellet cameram, qui lectum, quique biavam.
Quisque carens nummis, soliti dormire pajaris,
Strazzati, pedites, panem cercando per ussos.
Raro pontifices vidi, regesque, ducesque,
Raro signores, marchesos atque barones,
Raro capellatos, mitratos, raro capuzzos,
Qui mihi ducatis plenos aperire valerent
Borsottos, quajas pagantes, atque capones,
Splumatos lectos, dulcem garbumque phalernum.
Ili sunt qui faciunt ricas, pingnesque tavernas.
Ili sunt qui spendunt, quia possunt spendere, large.
Procuratorem si quemquam forte videbam,
Vel quoscunque forum nummi facit esse lecardos,
Vix id credendo miraculum grande putabam.

L'oste rac-
conta i suoi
casi.

1) ...romaeum ...viazzum: viaggio romeo, del pellegrino che va a Roma.

Hac ego pro causa sdegnatus ab inde recessi,
Maxime quod quidam praelatus tempore vecchius,
Ob longum straccatus iter, plenusque gramezza,
Ante fores coeli poverellus denique venit.
Cum pede chiocebat portam bis, terque, quaterque,
Nemo respondet, quia nemo est janitor illic.
Denique post longas batituras, ecce camutus
Janitor alter erat, quem Petrum nomine dicunt.
Protinus in colera spallaneat ruginè vecchio
Stridentes portas, et rauca voce sonantes.
Quis, gridat, hanc bussat portam? quae frezza ¹⁾ cöereet?
Ille tapinellus vecchium prostratus adorat,
Ac rogat introrsum recipi, fierique colonus
Littoris astrigeri, aut aliquo cantone locari.
Hinc, Petrus inquit, abi, nihil es nunc aethere dignus,
Nec fueris, donec mundo stria Culfora vivat.
Quam dum permittet Deus inscrutabilis orbi
Vivere, qua perenut animae sex mille quotannis,
Nec tu, nec tua stirps poterunt intrare cli drentum.
Vade, nec ulterius chioceches ne forte chiocecheris.
Talia dum fierent, exhibant mille putini
Aligeri, nudi, saltantes atque canentes,
Inque meam sine respectu venere tavernam,
Et mihi mangiarunt cophinum de pane repletum,
Tres vaccas, septemque boves, cinquanta capones,
Viginti pegoras, castrones trenta bicornes,
Octoque mezenos, de cervellatibus ollam;
Quid plura? et gattas, asinum mulamque canesque
Mastinos, guardam cortivi nempe vorarunt;
Et nisi quamprimum scapolassem nudus ab illis,
Meque fiamque ²⁾ meam duplici boccone rapissent;
P'ensa mo post mortem quae consolatio restat.

1) ...frezza: fretta, è parola tolta dal dialetto bresciano.

2) ...fiamque meam: mia figlia, *fa*, dal dialetto veneto.

Noscere vis quare tantum petit astra povertas?
Est quia nil portat secum, qua propter in altum
Consurgit facilis festucae more volantis.
Est ubi, me miserum! mea filia cara? quis illam
Ladrazzus rapuit?

TOGNA.

Sic dicens vecchius mendax disparet ut umbra. Fugge in cerca della figlia.
Contremuere pedes Baldi, steteruntque capilli,
Multaque contraxit faciem maravilia crispam,
Quando repentina se volta repperit illie
Solum solettum neque coram vidit amicos.
Quid faciat, vel quo flectat vestigia, nescit.
Mente Deum vocitat, Seraffum voce gemendo.
Denique Culfoream satius putat esse masonem
Vadere, smaritos ubi forte catabit amicos.
Non vix andatu compleverat octo cavezzos,
Pizza Cappellettus procul obvius ecce ruebat, Pizza Cappel-
letto dà a Bal-
do la pietra
dell'upupa.
Nam super amblantem ¹⁾ stradiotti more zanettum
Currit, et altivolam giaverinam sustinet armo.
Baldus eum norat, vocat: heus, o, Pizza Capelle,
Angelus es nunquid Gabriel? da, quaeso, novellas,
Est ubi Seraffus nostri spes una repositi.
Pizza Capellettus respondet: nobilis heros,
Salve; non procul est, qui nil nisi curat amicos,
Seraffus pater, et lapidem tibi commodat istum,
En cape, quem dicunt optalamium.
Is latet in lauri folium, quem nemine visus
Ore feras, intraque laris ubi Culfora godit.
Te rogat ut scarpes illi de corpore vitam.
Dixerat, et subitus campagna sgombrat ab illa.

1) ...*amblantem* : all' ambio.

COMINA.

Entra invisibile nel palazzo di Culfora.

Baldus habens ergo petram, nil cernitur ullo.
Culfoream versus drizzat se protinus aulam.
Incontrat varias comitivas saepe striarum,
Per medium quarum tanquam nihil effluit agmen.
Saepe voluptatis causa tirat hic tirat illic,
Guarnellos, caleesque menat, pugnosque frequentes.
Advenit ante fores palazzi semper apertas.
Omnia sunt aurum, cornisia, limen, et arcus.
Introit, armatum circumspicit agmen ibidem,
Guardia reginae quod erat, stans jugiter illic,
Dummodo palazzo suberat, ludisque studebat.
Gaude, Baldus ait, mi brande, cibaberis, ecce
Carnes et sanguis tibi praesentantur abunde.
Transit ad obcinctam clausuram mille columnis;
Omnia sunt aurum, bases, capitelia, frisi.
Quales hic reperit strepitus, qualemque tumultum,
Quales mollities turpes, actusque salaces,
Utile nil scribi posset, si scribere vellem.
Hostia per girum camerarum plurima justo
Discompagnantur discrimine semper aperta,
Cuncta sigillatim statuit discernere Baldus.

L'officina delle streghe.

Se viat ad quandam portam, quae, nocte dieque
Stat patefacta, strias sorbens, vomitansque frequentes.
Intus tich tochat pistatio mortariorum,
Crebraque campanae similis percussio bronzi.
Transcendit limen, causae pistaminis adsunt.
Obstupet innumeros illic retrovare striones,
Innumerasque strias vecchias, modicasque puellas.
Non ea medesimo generatur schiatta päeso:
At sunt Italici, Graeci, Gallicae, Spagnoles,
Magnates, poveri, laici, fratresque, pretique,
Matronae, monighae per forzam clauastro colentes.
Sollicitant multas tenui sine voce facendas,

Plurima conficiunt unguenta, cerumina, pastas,
 Uctos, implastros, pilulas, confecta, cirottos,
 Mille serant, reserant scatolas, voltantque, revoltant,
 Urceolosque tegunt, retegunt, solvuntque, resolvunt
 Vasa triacarum, mortaria bronzea clioccant.
 Pars hic minsurat trutinis, pars illic albhorret
 Taxum, pistillo quatiens, aconita, cicutas.
 Electuaris complentur bissola mille,
 Compositis, heu! heu! nigro de pulvere mortis:
 De spuma zatti, de ladri carne picati,
 De pulmone asini, virda de pelle ranocchi,
 De pus matricis, de infantis sanguine cocci,
 Deque cadaveribus tumulorum, deque sagina
 Virginulae, de felle bovis, de lacte figorum,
 De sudore patris propii, de, prohi seclus! alba
 Paschalis cerae candela, deque sacratio
 Chrismate, de Christi dono Baptismatis unda.
 Fingunt mixturas cum sacris mille profanas,
 Quas uti componant, describere forte valerem,
 Sed metuo, errores si quando reprehendere vellem,
 Errorum fierem praeceptor, meque Thomistae
 Dignum censerent mitra, Christique cavallo, ¹⁾
 Sed de more briae mihi cauda daretur aselli. ²⁾
 Talia pro magno nec haberent, namque poetas,
 Ac oratores, medicos, legumque ministros,
 Namque senatores et qui dant jura brigatis,
 Quam plures retegunt ad cursum pergere noctu.
 Sed quia respectu legis praevertitur ordo,
 Namque solent grossi pisces mangiare minutos,
 Desventuratae quaedam solummodo vecchiae,
 Sunt quae supra asinos plebi spectacula fiunt,

La loro ricetta.

1) *Dignum censerent mitra Christique cavallo*, cioè che sarebbe stato degno della pena data dall'inquisizione agli spergiuri, quella del rogo.

2) *...de more briae mihi cauda daretur aselli*: allude all'altro supplizio della inquisizione che consisteva nell'essere posto a ritroso su di un asino, del quale il paziente teneva la coda per briglia, così girando per la città, veniva batuto.

Sunt quae primatum multorum crimina celant,
Sunt quae sparagnant madonnis pluribus ignem.
Baldus sopra videt, subtiliter omnia versat,
Inscriptasque legit scatolas urcesque notatos,
Nil nisi mortiferum passim legit esse venenum.
Librazzos aperit, vel apertos lectitat omnes,
Nil nisi lethales considerat esse recettas.
Quommodo garzones faturentur amare negantes,
Quomodo stuprandi causa dormire cöercent.
Quomodo adulterium uxoris vir noscere possit.
Quomodo virgineae cogantur amare puellae.
Quomodo non tumeat mulier cornando maritum.
Quomodo, si tumuit, fantinum mingat abortum.
Quomodo vix natos vicient sua fascina puttos.
Quomodo desiccent odiati membra mariti.
Quomodo de birlo mentem, ¹⁾ de corpore vitam
Ejusdem tollant, valeant ut pascere moechos.
Foetentes ibi sunt, rancae, vecchiaeque striazzae,
Quae vadunt, redeunt portantes bissola circum;
Has Baldus seguitans vult rerum cernere finem.

La loro scuola.

Est locus alter ibi ter centum brachia longus,
Quo docet, heu quantas! vecchiarum turma puellas.
Sunt ibi dongellas scareossae mille docentes,
Suntque pedantrices in dispensare triacas,
Et pedagogarum dant ritus more tenendos:
Qualiter obsequio Veneris sua vota sequantur,
Qualiter infantis tenerini membra smedullent,
Qualiter ungantur, moveantque tonitrua coeli.
Qualiter et segetes, et vites grandine tollant.
Qualiter in varias formas sua corpora mutant.
Qualiter efficiant quod amantis forma diabli est.
Qualiter et Christum renegent, Christique batesmum,

¹⁾ *Quomodo de birlo mentem... tollant*: prendere la mente dal birlo, vuol dire privare del senno. *Birlo* è parola del dialetto mantovano, e significa il modo od il posto giusto di una cosa.

Qualiter alliciant pretos sibi tradere sanctam
Eucharistiam. aut alicujus membra beati.
Qualiter, ah facinus! Crucifixum stercore turpent.
Qualiter ad stagnum Nursae sacrare quadernos
Pergant, implentes pelagum terramque diablis.
Qualiter et studeant griffas scapolare Leonis
Pontificis, cui cura bonam stat ponere guardam.
Baldus nunc hue, nunc illuc praecepta striarum
Audit, et intendens aliquam si noscere posset,
Cingaris uxorem vidit, Bertamque magistras
Esse puellarum: traxit quasi turbidus ense,
At circumspiciens ibi plures esse madames
Primatum uxores, se prostituisse diablis
Mucchiachias, ¹⁾ tacuit, risit, latuitque libenter!
Semet confortans, quod quas hic esse putamus
Dianas, illic striges, scortasque catavit.
Sed laudavit eas sua furta umbrare scientes:
Semiremissa quidem culpa est, quae tegmine transit.
Non ibi plura deest variarum turba sorarum,
Officium quibus est solum condire triacas.
Baldus enim tunc esse diem non credidit orbi,
Sed zobiae noctem veluti gens plurima pensat.

Introit ulterius retrovans loca turpia tandem, Il lupanare.
Turpia, dico, jocis lascivis, atque pruritu,
Turpia nequitiis blandis, luxuque petulco,
Turpia mollicie, Venerisque libidine, scortis,
Pellicibus, tandem quicquid patet esse lupanar.
Pulchra sed aspectu sunt muri, tecta, solari.
Non mihi si centum bocchae, centumque favellae,
Quas Baldus gijas ibi vidit, ferre valerem.
Longaque, larga patet cubitos caminata trecentos,
Cujus tecta nitent auro, pavimentaue, muri.
Dicere non opus est quam fulgida strata parantur
Argento, raso, bisso, canzante, veluto.

1) *Mucchiachias*: dallo spagnuolo, e significa, amorosa.

Leggiadros juvenes bellos facieque venustos,
Stringatos, agiles, quos judicat esse diablos,
Humanum piliasse caput moresque decentes,
Conspicit innumeros circum scherzare puellas,
Quas gestant vestes auri brettasque veluti
Practereo, aut ostri calzas, rensique camisas;
Quin etiam lapides preciosos pono dabandam,
Muschium, perfumos, muscati vasa, zibettum.
Sentit aquas roseas, pavimenta per aurea fusas,
Florida porphideos coprunt spalleria muros,
In quibus affixi dant specchi lumina circum.
Illic meschinæ se stant ornare puellæ,
Imponunt sguanzis, fronti, colloque belettum,
Atque corallicios faciunt parere labellos;
Inerispantque comas propter placuisse diablis.
Prætermitto lyras, flautos, citharasque, leuttos,
Scambiettos, danzas, festas, ballosque, morescas.
Ipsa voluptati præregnat Culfora tantæ,
Quæ super auratani stat fronte superba cadregam.

FEDRALA.

Vede condurre Bocalo incatenato davanti a Culfora.

Hæc ea dum Baldus crispo considerat ore,
Ecce cathenatum grandi rumore Bocalum
Strascinare videt, calcis, pugnisque domatum.
Undique visendi causa lasciva Juventus
Circumfusa ruit, certantque illudere capto.
Spingitur ante thronum reginae pauper homellus,
Voceque sbragifera: pietatem, gridat, habete.
Culfora capturae causam tumefacta dimandat.
Respondetur ei quod pessimus iste gajoffus
Intrarat furtim propter robbare coquinam.
Et jam fardellum de caso, carne, botiro
Fecerat, inde duos sgnataros bastone domarat.
Nec quod scriptus erat regalis servitor aulae,

Nec quod salarium bruttus poltronus habebat,
Nec qua venisset banda parlare volebat.
Culfora sdegnato faciem sembiante revoltat:
Hinc, ait, hinc istum zaltronem ducite prestum,
Hinc cito, quae mora fit? me mastinazzus amorbat,
Et spuzzo livomo tenuavit odore zibettum.
O quam poca fuit discretio vestra! tulistis
Ante meos oculos istam duxisse carognam?
Ite viam, rozzamque sibi praevertite formam.

COMINA.

Protinus infelix streppatur ab inde Bocalus,
Tota canaja retro sequitur: dai! daique! rebombat.
Nemo, nisi Baldus, per quem pietate movetur.
Ducitur extrorsum, patitur ludibria, scornos:
Baldus qui finem vult cernere, cuncta ferebat,
Quamvis saepe manum posuit pro ducere brandum.
Denique nescio quo Boccalus tingitur uncto,
Quapropter longas distendere coepit orecchias,
Mostazzumque procul fundens quasi toccat arenam.
Brachia diventant gambae, vestesque pilamen
Bertinum, bustumque asini miser induit omne;
Dumque loqui voluit, ragiavit fortiter: a, a.
Cursitat huc, illuc, bastonibus undique pistus,
Vult trare non solitos pro se defendere calzos,
Sed cadit, et magnas carpit cascando schenadas.
Semet spaventat cernens non esse Bocalus.
Os frustra sublime sibi natura, Deusque
Tradiderant, si sic fieri debebat asellus.
Nunc strascinator per caudam, nunc per orecchias,
Excutiturque sua pulvis de pelle tracagnis.
Baldus ad oltraggiu nil tantum sustinet ultra:
Indusias crepat immo suas, quibus ora Bocalus
Cooperat infelix asini gambasque pilosque.

Boccalo è mutato in asino.

Baldo libera Boccalo dalle mani delle streghe.

Scorciat ergo diu sitibundum sanguine brandum,
Irruit in coecam lapidis virtute cohortem,
Et velut undiculas falco secat ungue folengas,
Sic Baldus Christo distemperat ense rebelles.
Quisque sibi gambam, seu brazzum, sive galonem
Spiccati sentit, ferrum nec imaginat ullum.
Descriit extemplo gens haec maledicta Bocalum,
Atque per hospitium latitans fugit hinc, fugit inde.
Fama novellatrix reginae percutit aures,
Quae trasmutavit vultus in mille colores.
Extimet esse magnum Seraffum, sive Cocai
Fraudes Merlini, quibus est invasa frequenter.
Introit a reliquis thalamis penetrare remotum,
Exercere solet magicos ubi porca susurros.
Baldus at interea solus diffuderat omnes,
Atque cadaveribus compleverat undique truncis.
Boccalum piectosus agens pronunciat: ari!
Et versus portam compellit, ut exeat aulam.
Guardia clamorem vix nunc audirat in armis
Esse revoltatum, festina recesserat inde,
Reginaeque timens illam accatare caminat.
Unde asinum Baldus menat securius extra.
Boccalus nescit vexatus quid sit agaso.
Saepe caput voltat si cernens cernere posset.
Ut procul excessere, petram detraxit ab ore
Baldus, et aspectum velut est manifestat asello;
Qui licet exterius bertina pelle tegatur,
Signorile tamen Baldi cognoverat os.
Protinus expassis relevat se cruribus altum,
Rumpere si vellet cum mula virginitatem.
Bracchia dat collo Baldi, musoque bavoso,
Discretus, velut est asinellus, basia figit;
Esse asini quoniam dicta est discretio mater.
Non potuit Baldus quin rumperet ore cachinum,
Quando tanta sibi tunc machina venit adossum.

Attamen eximii velut est usanza baronis,
Qui cortesiae nullum praeponit honorem,
Saepeque vilificat semet virtute sub ipsa,
Sustinet amplexus ac oscula foeda Bocali,
Et vinctus pietate quater sua fata piansit.
Postea de sociis aliquam si forte novellam
Sciret, dimandat; sed asellus raggia et urlat.
Noscere nec potuit Baldus quid raggiet et urlat
Quod parlare nequit: pede tunc scripsisset ut *Io*,
Sed manus ad calamum si non fuit apta, minus pes.

GOSA.

Ergo dum lingua pedibusque docere nequibat, Incontra una
ninfā con sette
animali.
Ut Baldus seguitet saltem testone cignabat
Ante viam trottat, seguitans fit Baldus agaso.
Non procul ecce sibi venit obvia pulera puella.
Quae septem guidans animalia fune ligarat,
Illaque post nympham posita feritate sequuntur.
Est aper, agnellus, linx, bos, leo, simia, vulpes.
Sed propius Baldo venienti quando fuerunt,
Illico verticibus pedibusque resistere vinculis
Incipiunt, quatiunque altis mugitibus astra.
Miratur Baldus, restansque interrogat illam,
Quae virtus, aut quae sua fraus animalia vincat.
Illa nihil retulit, sed nequit in arbore sogam,
Et versus Baldum veluti meretricula currit.
Mecum, si sapiēs, dicebat, splendide barro,
Mecum balneolos venies habitare paratos.
Utere me liber, formosula, respicis? en sum,
Candidulas habeo genulas, rubeosque labeulos.
Fessulus es? nec ego minus exto lassula, mecum
Languidulos foveat noster tibi lectulus artus.
Est ibi floridulus vagulum prope flumen agellus,
In quo molliculus de fronde grabatulus extat.

Illic somniculus corpuscula nostra fovebit,
Illic blandidulos manus hos palpabit ocellos,
Illic dulciculas potes has pressare mamillas.
Sic dicens Baldo sinulum lascivula solvit,
Mox dare basiohum voluit putanella tenellum.
Baldus eam subito cognoverat esse puellam,
Quam nuper vidit peregrinam cum peregrino.
Transmutasse suos compagnos iudicat ipsam,
Quos in brutorum forma cum reste ligarat.
Ergo manu celeri per trezzas corripit illam,
Sed dedignatur fragilem vir battere sexum.
Dispoliat tantum, quae dum spoliatur, in unam
Coepit converti vecchiazzam, dentibus orbam,
Sguerzam calcagnis, oculorum lumine gobbam.
Baldus garofolum qui se brancasse putarat,
Hanc ubi prae manibus miravit habere carognam,
Protinus obscenam stomacosa fronte relinquit,
Quae cito culforeum petit undique nuda palazzum.
Dumque diu Baldus stabat mirare quo ibat,
Affuit ut divo Seraffo, Pizza, Rafellus,
Giubertusque simul, qui quattuor ante benignum
Se Baldum penitus semota nube tulerunt.
Hic nova festa fuit, nova danza, novaeque carezzae.
Denique Seraffus mandat discedere cunctos,
Solutus ibi restans animalia ficta resolvit,
Expediensque suas magiae cum versibus artes,
Restituit sociis primam cicigando figuram.
Efficitur vulpes Falchettus, simia Cingar,
Bos fit Fracassus, linx Liro, Hircannus agnellus,
Hippol aper, leo Vinmazzus, Boccalus asellus.
Mutavere pilos, si mores, nescio certe.

La metamor-
fosi della ninfa.

Seraffo riap-
pare.

Tramuta la
sette bestie nei
compagni di
Baldo.

L BALDO

MACCHERONICA XXII

ARGOMENTO :

Lo scompiglio nel palazzo di Culfora. - Baldo e i compagni davanti a Culfora. - Le sue domande. - Le risposte dei Guerrieri. - Fracasso. - Baldo. - Cingar. - Falchetto. - Ircano. - Ippol. - Lirone. - Vinnazzo. - Boccalo. - Culfora ordina che i guerrieri siano sacrificati sugli altari. - Fracasso ammazza un sacerdote di Culfora. - Baldo precipita la maga dal suo trono. - La battaglia. - Boccalo flagella le streghe. - Baldo uccide Culfora.

Culfora tristiferam, vecchia referente, novellam
Senserat, armatum quia viderat illa baronem,
Vana superstitio quem nulla movere valebat,
Et quod septem homines mutarat in ora ferarum,
Reddere qui secum voluere libinis actum,
Sed non ante suam poterat conducere sedem,
Casto namque animo fuit interrupta baroni
Fraus sua; nil fecit pulchras nudare mamillas,
Nil quoque blandiciis Venerem stimulantibus uti.

Lo scompiglio nel palazzo di Culfora.

GOSA.

¶ Ergo suam mandat subito concurrere guardam;
Fit gridor, armorum strepitus, clangorque tubarum,
Don campaua sonans sibi contrahit arma, virosque.
Audiit hunc strepitum Baldus: seguitate, sodales,
Dixit, et incontra pallazzum dirrigit ornam.
Restant Serraffus, Giubertus, Pizza, Raffellus,
Per quos impresas alias explere bisognat.

BERTA.

¶ En procul apparet maga Culphora; fortiter urlat,
Ac super auratam properat turrata quadrigam,
Quam nimphis plenae seguitabant octo carettae;
Non imperatrix fuit hac pomposior unquam.
Quattuor albentes palefreni terga copertis
Arte recamatis ducunt mansuete quadrigam.
Fert regina manu sceptrum, rutilamque coronam,
Supra fulgentes trezzas diademate gestat.
Praecurrunt centum famuli centumque staferi.
Quisque suum brandum tenet e galone cadentem.
Longa sequit series, et cortesanica turma.
Innumeras nimphas huc illuc ludere cernis,
Non alios divos, aliud nec numen adorant,
Praeterquam Smirnam, sola haec dea creditur illis.

MAFELINA.

Baldo ei com-
pagni davanti a
Culfora.

¶ Baldus ut inspexit, compagnos stare comandat
Mox ait: o quales ars nigromantica vires
Monstrat habere, tamen sunt, credite, euueta bajanae.
Sed pulehram follam faciamus deprecor unam.
De meretrice ista fingamus habere spaventum,
Stemus et attenti quae nobis damna parantur.

FEDRALA.

Palia dum Baldus tacito sermone susurrat,
Hos procul illa videt, turbataque clamat: olà!
Cernitis humanam, quo tanta audacia? gentem,
Qui praesumpserunt mea regna subire gajoffi?
Sic ait, et spazzat trombettam, nomine dictum
Bertuzzum, rei qui vadat scire casonem.
Ipse galoppando cum tromba clangere coepit,
Venit et ad comites, ad quos sic ore loquutus:
O compagnones, quae plianthasia menavit
Istas in partes vos nil deitate seguros?
Tanta ne vos generis tenuit fiducia vestri?
Maturate fugam, subitoque netate schifones.
Sic vos, bastardi zaltrones, gensque pedocchis
Plena, deae nostrae venistis tangere limen?
Ad vos me mandat venerabilis illa virago,
Cingar ait tacitus: venerabilis illa putana,
Culfora, quod retro spaciatis presto caminum,
Aut scorozzatam pariter veniatis ad illam,
Post haec adoretis sacrosanctas illius aras,
Vosque sacrificium meritabitis esse beatum,
Humano quoniam placatur sanguine diva.
Presto venite illi, quid statis? presto venite.

COMINA.

Baldus ait sociis, quibus uno cignat ocello:
O sfortunati, quo nos desgratia vexit?
Cur quando nostrae genetrices parturierunt,
Non potius mundo tantos fecere navones?

IOSA.

Haec Baldus parlans fingebat habere spaventum.
Mox ait: andemus sanctum componere numen.

Omnes de risa tacito sub pectore schioppant,
Exterius placida simulantes fronte dolorem,
Trombettamque rogant Smirnae lenire furorem.
Sed magis in colera gridat trombetta superbus:
Vos anchora estis 'pigri? spazzate caminum.
Quo dicto vix se tenuit fortissimus Hippol.
Sed penitus non vult mandatum rumpere Baldi.

BERTA.

Ergo cum bassis testis andare comenzant,
Ac si post tergum manibus colloque ligatis
Deberent triplicis ligni montare schalinos.
Hos trombetta suae dominae praesentat, et inquit:
Hi majestatis turparunt atria vestrae.
Culphora contremuit corpus tam grande Fracassi;
Interpellat eum qui sit, quo sanguine natus.

FRACASSO.

Fracassus secum rodens in corde cathenam,
Respondit curvans laccam sermone trementi:
Nomine Sturlonus dicor, sum natus ab uno
Nomine Burdacho nato de stirpe gigantum,
Qui schazzare Jovem voluerunt de paradiso.
Culphora plus tremuit talem sentendo parolam.
Postea fatezzas Baldi, voltumque galantum
Mirabat, latosque humeros, strictumque fiancum,
Cui brancata quasi sub rete Cupidinis inquit:
Tu quoque, qui sensum te prodis habere superbum,
Da prolem nomenque tuum, genus atque tuorum.

BALDO.

Baldus respondet: Calicuttus nomine dicor,
Natus adulterio monachae, fratrisque Stopini;
Me conceperunt gesiae devote sub ara;
Postea Plutoni de me fecere sigillum.
Sum devotus ei, donavi corpus et almam,
Ergo meum regem dominumque catare procazzo,
Me mare, me tellus, quanto magis astra refudant.
Si non esse Dei potero, volo, sumque diabli.

Has desperati stupuit regina parolas.

Mox qui sint alii semper magis aspra dimandat.

Cingar ait: postquam scire optas, o alta mäestas, Cingar.

Qui sumus, et qualis nostra est generatio, dicam.

Sum Scarpacinus, scio repezzare zavattas,

Sed quia disfaciunt dates, tavoleria, cartae,

Ac reliqui ludi poveros, mea cuncta zugavi,

Martellum, gucchias, lisnam, sparamenta, didalum,

Formas et secchiam, spaghetti quoque fila, tacones;

Post haec ammissi ludendo sponte cerebrum,

Quapropter stygias eo desperatus ad oras.

At me sub muc lech, fecit Garaminga Ribagam Falchetto.

Nec bra convaluit, nec bru, nec zonzia moschae;

Hoc aenigma cupis dissolvere? funde stranudum.

Sum cui tres charites coelo demisit ab alto Ireano.

Juppiter, ut redeat mea patria candida, quae nunc

Nigra fuit turpis, Cifautti squallida morbo.

Sum qui squarzo lupos cum dentibus, inque Ippol.
menestram

Illorum carnes comedo non absque cuchiaro.

Est mihi leno domi pater, est in vista noverca, Lirone.

Est uxor meretrix, bastardus filius unus.

Qui sim scit coelum, quid ero scit filius Heli, Vinmazzo.

Qui cum furcinula trat carnes extra lavezzum.

Qui sis scit coelum? quid eris scit filius Heli? Boccalo.

Deh cancar veniat robbantibus extra lavezzum.

Nuper ego vestras, o Culfora magna, coquinas

Intraram furtim invitatus odore camini.

Dumque ego semilatens stabam post limina portae,

Ecce virum, magis imo bovem volo dicere, grassum

Inspitio lecti sub cavezzale latenter,

Condere testonem coctum cum pelle vedelli.

Postea gustigolis Boccalum implere busecchis,

Namque suum studium nihil est nisi pacchia, brotamen.

Culfora ordina che i guerrieri siano sacrificati sugli altari.

Nunquid es ille latro, quem feci nuper asellum?
Eya cito, famuli, solitas incendite flammās,
Atque mihi altaros holocausti condite sacros.
Prestiter obedit famulorum maxima phalanx,
Lignaque portantur, vastusque incenditur ignis.
Ecce sacerdotes, velata fronte, canentes
Accedunt, unus puvialem portat adossum,
Undique turribuli mittunt ad nubila fumum,
Incensique faces crepitant altaria circum,
Culphora, gridatur, vivat dea Culfora nostra.

MAFELINA.

Ipsa super celsam montaverat alta columnam,
Seque deam cunctis mandat schanfarda vocare,
Trombarum clangor raucanti voce frequentat
Tarara ton, tarara ton, tarara ton, taira.
Mens sociis brillat stoccos sguainare politos,
Quos nimis accendit multae tararatio trombae.
Jamque sacerdotes gladios portando eruentos
In primis voluere gulam jugulare Fracassi.
Ergo jubent illum curvos piegare zenocchios,
Nam veluti vaccam illum descopare volebant.
Impatiens unum dextra Fracassus agriffat
Presbiterum, smaccatque illum ¹⁾ si musca fuisset,
Restavitque manus de merda et sanguine tincta.
Baldus ut agnovit baruffiam esse comenzam:
Me seguitate, gridat, sfodransque repentiter ensem,
Currit ad urtandum, quam diximus ante columnam.
Cum caput innanzum tommavit Culphora zosum.
Concurrunt gentes propriae succurrere divae,
Quam Baldus ridens jam strassinabat ubique.
Hippol et Hircanus, Cingar quoque ad arma gridabant,
Inque squadras illas ad guisam fulminis intrant,
Bachioecum strinxit, palmas bagnando, Fracassus;
Nos sacrificium, clamat, faciemus adessum.

Fracasso ammazza un sacerdote di Culfora.

Baldo precipita la Maga dal suo trono.

1) . smaccatque illum: lo schiaccia.

Ah, porcinajae, gridat Falchettus et Hippol,
Nos aliquos igitur pensastis esse gazanos?

PEDRALA.

Septem mille homines jam brandos extra cavarant, La battaglia.
Præcipitant, circumque serant. facto agmine, Baldum,
Cui celer altorium currit prestare Lironus,
Saltat et in medium veluti leonissa travajum.
Centaurus paret sicut lupus inter ovile,
Qui defunctorum jam montem fecerat altum.
Hircanus nunc huc, nunc illuc. fortiter urtat,
Falchettus saevit, mandatque ad sidera testas.

Turba puellarum palmas battendo fugatur,
Attonitæ laceris feriabant pectora pugnīs.
Has sequitur clamans Boccalus: state, ribaldae,
State, putanellæ. vos castigabo, quo itis?
Quove scapiuatis? sic me fecistis asellum?
Sieve mihi schenam gratastis pectine boschi?
Nunc scitis quantam deitatem Culfora gestat.
Sic dicens brancat scoriatam ¹⁾ forte trovatam,
Ac illas multum flentes frustare comenzat.
Sed tamen egregias fantinas plane flagellat,
Nec tenerinellas patitur scoriare putinas.
Verum cum nulla quasdam pietate striazzas,
Aut vecchionazzas toto conamine chioceat.
Undique sanguineam fundunt sua membra piozam;
Non pietas valet hic, non perdonanza gridare,
Nam mercedanti Boccalus fecerat aures.
Baldus in amplexu Smirnam trahit extra catervam,
Quam fert, incalzantque illum tres mille staferi.
Sed furibundus eas distemperat ense Lironus.
Cascabant pisces nimia pro voce gridantum
Culmine de celso quoniam maris est ibi fundus.

Boccalo fla-
gella le stre-
ghe.

1) ...scoriatam: frusta. Da scurta, o scurto del dialetto lombardo.

Tunc homines mundi, peream si dico bosiam,
Auribus hauserunt talem dessotta baiajam. ¹⁾
Attoniti pisces veniebant supra timentes,
Sguizzabantque super fluctus scampare volentes:
His oculis vidi, vel somnia forte fuerunt.

COMINA.

Jam Baldus Smirnam multo sudore ligarat,
Fertque super spallas in quandam proxime grottam;
Jam non ulterius tremefacta canaja sequebat,
Namque Fracassus eam smagazzat more nosarum. ²⁾
Quisque fugae studiat, ferus Hippol persequit illos,
Incalzans alia dismembrat parte Lironus.

GOSA.

Baldo uccide
la maga.

Culphora jam tristi portu guidata diablum
Advocat, atque patrem, matrem maledire comenzat.
Increpat hanc Baldus dicens: ah! nata diablo,
Nunc debes domino rationem reddere Christo.
Cur tua non deitas, cur non tibi donat ajuttum?
Et sic dicendo ferit uno calce misellam.
Infoelix clamat mortem patremque Sathianum
Ut veniens animam misero de corpore vellat.
Ergo dum stridet, rapitur miserabilis inde,
Vitaque cum genitu fugit indignata sub umbras.
Si brevis hic liber est, brevis est, nam semper acerbos
Gatta parit catulos minium frezzosa. Valet.

1) Per intendere il caso dei pesci, conviene rammentare che il mare ed il palazzo di Culphora, poggiando nell'interno della terra, erano capovolti.

2) ...smagazzat more nosarum: schiaccia come noci.

L BALDO

MACCHERONICA XXIII

ARGOMENTO :

I timori del poeta. - Fracasso distrugge il palazzo di Culfora. - I guerrieri si avviano a Flegetonte. - Fracasso riporta i compagni per la riviera di mezzo. - In capo della riviera trovano la campagna d'Averno. - Entrano nel bosco delle piante avvelenate. - Giungono alla reggia di Lucifero. - Il tavernaro e la taverna dell'inferno. - Il pasto della taverna. - Avventura con Griffarosto. - Escono dalla taverna. - Giungono ad Acheronte. - Cingar si imbatte in un giovane semivivo. - Lo fa rinvenire. - Riconosce in lui Cingarino figlio di Baldo. - Le avventure dei due fratelli. - Cingar conduce Cingarino al padre. - Le anime ad Acheronte. - Baldo e Cingarino. - Questi racconta al padre i casi della madre. - Baldo fa l'elogio di Crispide.

Enimus ad pavidum Malamocchi denique portum, ^{I timori del poeta.}
Gurgite qui medio fert centum mille diablos,
Naviculamque meam fluetu sorbere minazzat.
Contra fortunam grandis mattezza videtur
Spingere navigium, fert quando pericula mortis.
Ergo quid faciam? spicchetur ab arbore velum;
Non bastat nobis animus transcendere passum,
In quo tam spessum gentes anegarier ajuut.
Non mihi bastantes cordae, bastantia vela,
Nostraque sub fundo male navis impegolatur,
Et per fissuras aqua drentum saltat ubique.
Difficilis semper fit scortegatio caudae.

At quia non modicum video mihi nascere scornum,
Qui jam vogarim quingentos mille mearos,
Non formidarim cagnae latramina Sillae,
Non me terruerit rabies ingorda Caribdis,
Et Malamoccheum trepidem passare furorem?

Fac animum, paveasque nihil, Mafelina, gajardum;
Grandis erit, confesso quidem, straccatio schenae,
Dum contra fluctus opus est distendere brazzos.

Sed bergamasco qualis nutritus in agro
De montagnarum lapidoso culmine smontat,
Bramosus venetos dilecta videre paesos
Littora, Marconem portans in ventre ficatum, ¹⁾
Et vermocanum giurat, quod dummodo vivat,
Non venetianum vult biscurare leonem;
Curat inusatas pocum maris ire per undas,
Et conturbatas pelago vomitare budellas;
Namque labor nihil est dum campanilia celsa
Prospicit a longe medio nascentia ponto,
Et guardat pomum, stans de lontano, doratum; ²⁾
Talis ego, quid nam rapida spaventor ab unda,
Cum portus meditor dulces, gratumque repossim?
Ergo sub horrisono Baldum sociare baratro,
Ferte iuvamentum vestro conamine, Musae,
Et mihi vojatis nullam spragnare fadigam.
Sentio terribiles animarum surgere voces,
Audio stridentes, ac labra frementia, dentes,
Inspicio laecras insemnam sbattere palmas,
Cernoque terrificos, nigros, rubcosque diablos
Infilzare suis miserellas cornibus almas,
Sulphureumque focum bandas agitare per omnes.

1) ...*Marconem portans in ventre ficatum*: portando, ben fisso nel ventre. Marcone, cioè S. Marco. Vuol dire che il Bergamasco era affezionatissimo alla repubblica veneziana

2) *Et guardat pomum, stans de lontano, doratum*: guarda da lontano il pomo dorato, cioè le palle dorate poste sulle cupole delle chiese o sui campanili

Baldus culliores postquam destruxerat oras,
Cunctaque Fracassi mala tecta ruere fracasso,
Retrogredi mandat, per tombam scilicet illam,
De qua Fracassus tergo portarat amicos.

Fracasso di-
strugge il pa-
lazzo di Culfo-
ra.

Jamque arrivarant ubi terno in flumine flumen
Scinditur, ac marmor Fracassus nobile rupit.

Ad Phlegethontacas Baldus descendere stanzas
Præcipit, una sibi centannos horrida paret
Posse diabolicas brando tentare prodezias.

I guerrieri si
avviano a Fle-
getonte.

Per septem giornos semper canale per illud
Compagnos tulerat dorso Fracassus in alto.

Fracasso ri-
porta i compa-
gni per la ri-
viera di mezzo.

Nec dixit may may, straccor, smontate, sodales.
Immo plus leviter pajam portare fachinus
Cernitur, haud unquam veluti Fracassus amicos,
Semper et in giusum magis ac magis impiger ibat.

Gemma refulgebat quam Baldus habebat in elmo,
Lumine pro ejus diversa pericula schivant.

Centum stradiculas, centumque viacula trovant,
In medio quarum longo via larga meatu

Comparet, banda fluitat quam flumen ab omni.

Per campum rapido sabionem gurgite meschiat

Illic Fracassus posuit de tergore sommam

Nam micuque datur propriis jam vadere gambis.

Quo magis accedunt, constat via largior esse,

Donec in extremo spaciosum limine pratum

Campagnamque trovant cineroso pulvere carcam.

In capo della
riviera trovano
la campagna
d'Averno.

Subterrana illic ventorum flamina regnant,

Impetuosa ferunt cineres, agitantque per illam

Planiciem saevum redolentem sulphuris oybo.

Gaudet in hac rerum Baldus novitate, Lironem

Admonet, atque alios nulla de sorte pavere.

Quid? Falehettus ait, dum te, mi Balde, videmus,

Non sgomentabit nos quanta canaja sub orco

Stat diavorum, nec quanta sub æere stridet.

Sic ait et saltans nil monstrat habere spavēntum,
Contraque terribiles ventos currendo resultat.
Nunc huc, nunc illuc per largum cursitat agrum,
Nobilis Hircanis sequitur, secum quoque scherzat.
Non bene sunt isti tempus juvenile soluti
Morbinant, ¹⁾ saltant, rident, vadunt, redeuntque,
Quos unquam vidit turbatos nemo vicissim.

Quales agniculi matres linquendo resultant,
Quatuor et pedibus guizzant, et ad ubera tornant,
Mox veniente lupo, se matrum in corpore celant,
Tales Hircanum Falchettinumque videbas
Curiosare simul loca per longinqua vagantes.
Ast improvisum monstrum si quando catabant,
Prestiter ad portum Baldi remeare videbas,
Inde sub illius combattere fortiter umbra.
Qui velut assuescit caporalis providus et dux,
De se nil curans tantummodo curat amicos,
Res quoque venturas animo subinmaginat alto.

BERTA.

Entrano nel
bosco di piante
avvelenate.

En caput illius campagnae securus et asper
Boscus adest, ac silva pavens, non consita myrthis
Nec lauris, verum taxus aconitaque mixta,
Toxica foeda nigro semper de cortice sudant.
Introit anterior Baldus, nova cernere gaudet,
Perque venenatas frondes nihil extimat ire.
Incipiunt jam jam dirum sentire bagordum,
Murmur et insuetum tanquam reboantia saxa,
Vel magis ad guisam pelagi sbattentis arenam,
Quando fremit vastas balzando fragoribus undas.
Ad finem boschi retrovant intramina grandis
Portazzae nunquam clausae sed semper apertae,
Per quam trenta pares possent intrare carettae.
Post haec tollentes oculos epigramata cernunt.

Giungono alla
reggia di Lucif-
ero.

¹⁾ *Morbinant*: verbo inventato dal Folengo, sulla voce del dialetto mantovano: *morbin*, che significa ardore giovanile, e quindi *morbinant* significa: *giuocano* come i ragazzi.

Cingar et in ferro sculptum carmen adochiat,
Quod legit; hæc talis fuerit sententia metri.
Regia Luciferi dicor; bandita tenetur
Chors hic, intrandi datur omnibus ampla potestas.

GOSA.

Fracassus ridens dixit: subeamus adunca, ¹⁾
Non regrediendi dabitur fortasse facultas?
Introeunt omnes, tenebris appena resistit
Carbonus Baldi, manuum sbatimenta rebumbant
Illic, et horrisonas refrimentia labra querelas.

TOGNA.

Ecce tavernarius quidam barbatus, habensque
Non unquam raras stipante pilamine goltas,
Obvius accelerat Baldo velut assolet ostus,
Portans guarnazzam plenam brotamine cinctam:
Vultis, ait, nostra socii alozare taverna?
Boccalus raptim Baldi responsa tajavit:
Quid cercandum aliud? bona si tibi canefa vini,
Inde polastrellos tua si polaria donant,
Eecce parecchiati sumus hanc intrare tavernam.
Ostus ait: mecum veniatis; non mihi desunt
Pernices, quajae, vituli, vernazza, phalernus.
Hunc seguitant omnes Baldo incedente davantum,
Qui facit ad comites per operta silentia scortam,
Donec eos ostus tenebrosum vexit in antrum,
Quo ter mille animas epulis catavere cubantes,
Mangiantesque instar porcorum dente famato.
Irruit ad mensam laeta cum fronte Bocalus,
Inque piatellum dum vult extendere brancam,
Protinus indrettum se nigra fronte retraxit;
Nam pensando aliquem coctum gremire caponem,
Pestiferam sensit crudam zaffasse colubrem.
Accedit propius factum discernere Baldus.

Il tavernaro
e la taverna
dell' inferno.

1) ...adunca, del dialetto mantovano, che vuol dire: adunque.

Il pasto della
taverna.

Cum quali guisa gattum rosegare codajum ¹⁾
Aspicias, quem quis, caudam stricando, molestat,
Qui fremit, et *gnao gnao* faciens ingordus anegat,
Sic animas illas Baldus respexit edentes
Vipereas carnes, rospas, bissas, crocodillos.
Aspideo post haec plenas de sanguine tazzas
Sorbebant, oculosque foras sorbendo butabant.
Non aliter si quis febris tenuatus acerba
Nauseat agaricae medicinae pocula sumens.

BERTA.

Interea postquam dapibus satiantur ab illis,
Ecce cathenarum scoriadam corripit ostus.
Intormumque menans furiose licentiat illas,
Namque novas alias almas alogiare bisognat.
Impetuose foras abeunt, intrantque novellae,
Quas etiam cogit putridis accumbere mensis.
Mox ait ad Baldum, sociosque: sedete, bricones.
Misterum ²⁾ quoniam faciet vos solvere scottum.
Sic dicens ferri scoriada percutit Hippol,
Quem male provistum terra de peso levavit,
Quem quoque Lirono casu ruzzavit adossum.
Ambo schenadam pariter cascando piarunt.
Illa quidem vestra est, Boccalus dixit, habetis
Prevendam vestram, tamen hanc non curo biavam.
Sic dicens scapolat, cantoneque se latet uno.
Baldus arostitum brancavit forte draconem,
Inque tavernari mostazzum jaetat et unum
Donando pugnium, dextram colpivit orelliam
Cui stramazanti percussit terra sinistram.
Cingar ait ridens: nondum mangiavimus, et tu,
Balde, comenzasti scottum pagare tavernae.
Baldus respondet: sic Hippolis esca soluta est.
Dixit et ut pugnis iterum clioccare comenzat.

Avventura
con Griffarosto.

1) ...codatum: capo d'aglio.

2) Misterum quoniam faciet: giacchè fa di mestieri. Vedi nota 2, p. 66, vol. I.

Interea Vinnazzus eas interrogat umbras,
Cur veniant illam sic albergare tavernam,
Atque venenosas glutient stomacaliter escas.
Cui major aliis planetu respondet amaro:
Quaelibet inferni cruciatibus alma ferenda,
Corpore quam primum posito descendit ad oreum.
Antequam vadat tumbas habitare statutas,
Hoc diavolazzo primum invitatur ab osto,
Quem Griffarostum plutonica turba dimandat;
Nec nos invitum contemnere possumus istum,
Nam Griffarosti nolentes sferza coerect.
Quapropter quantas animas infernus agombrat
Iste tavernarus marzo mangiamine pascit.
His dictis alias animas adjungere cernunt.

BERTA.

Baldus compagnis jubet illam exire tavernam,
Et iam cum pugnīs stropiatum liquerat ostium
Protinus egrediunt, ac ibant agmine stricto,
Namque illie adeo grossa est offuscatio noctis,
Quod cum cortello posses tajare tenebras,
Perdere vel sese quisquam potuisset eorum.
Jussu ergo Baldi parvum facere trapellum, ¹⁾
Atque Capellettis similes insemma dunantur. ²⁾

Escono dalla
taverna.

Namque Capelletti legeros supra cavallos
Quando coreriam faciunt inimica per arva,
Non spernazzantur, facit ut villana canaja,
Verum groppetto stricti calcantur in uno,
Donec aquistatis parlent sperone botinis,
Atque cavalla grisa *bre bre*, vel *pospodo* dicant.

MAFELINA.

Baldus praecedens sguainatum bajulat ensem.
Boccalus nunquam se diluntanat ab illo,

1) ...*trapellum*: drapello.

2) . *dunantur*: si adunano.

Seque volenteram, tremulo quia corde stöpinat,
Vellet in illius totum se abscondere costas?
Tam bene fursanti nunquam tremolare videntur
Cum, mancante foco, patiuntur tempora giazzae, ¹⁾
Ut modo Boccalus filans subtiliter ante,
Retroque guardabat mutas gestando loquelas.
Atque agnusdeos faciebat saepe caminans. ²⁾

PEDRALA.

Giungono ad
Acheronte

Non procul ascoltant strepitum rumoris aquosi,
Non aliter quando laxatur brena molinis.
Baldus ad hunc sonitum scarpas dirrumpere tendit,
Arrivant tandem pavidas Acherontis ad undas.
Cernere fornaces jam de lontano fogatas
Incipiunt, talique vident lusore caminum.
Circa suas testas animarum milia strident.
Agmina terribili clamantia voce Charontem,
Quas sua debebat navis passare delajum. ³⁾

COMINA.

Cingar si im-
batte in un gio-
vane semivivo

Cingar se alquantum sociis lontanat ab altris,
Nam cogebatur naturae figere termen,
Atque super litus fungum plantare novellum,
Vel potius voluit lombardam prodere quajam.
At sbardelatus dixisset forte poeta
Cum plena bocca: Cingar cagare volebat.
Ergo jam bragas implens andabat anasum,
Ut brachetta solet leporem dum prona sausat. ⁴⁾
Heu! quia non leporem reperit, sed, flebile dictu!

1) ...giazza: del ghiaccio. In dialetto mantovano si usa in qualche caso anche il femminile: *la giazza*, ma è più spesso nel senso di ghiacciata.

2) *Atque agnusdeos faciebat saepe caminans*. Gli *agnusdei* consistono nel fare il segno della croce accompagnato con parole di invocazione di aiuto, o protezione alle divinità.

3) ...passare delajum: passare al di là.

4) ...sautat: dal mantovano *sausar*, che significa guardare per ogni canto.

In quendam juvenem ex improvise trabuceat,
Unde pilos, habuit quantos in corpore, drizzat.
Nec destrigatis bene tunc se in littore calcis
Bassarat, totum se merdam repperit esse;
Nam cagarola solet procedere saepe spaventu.
Immo paura magis poterit bastabilis esse
Distiticare statim ventrem, liquidareque trippas,
Quam casia, aut roseus succus, vel dulza sebestem,
Vel per christerium benedicta ficata dedretum,
Vel disponentis fezzam supposta savonis.
Cingar se traxit passu tardante dacantum,
Et juvenem pavida guardabat mente galantum,
Qui stramortitus macilenti fronte jacebat,
Fecerat et largum lachrimis in littore guazzum.
Ayme! Cingar ait, quacnam, puer inclyte, sors te
Istuc guidavit?
Sic dicens, vitam si forte reliquerat istam
Vult experiri, pagnos sbaratare ¹⁾ comenzat,
Et modicum tastat tenui sub corde calorem,
Quare cognovit needum sborrasse fiatum,
Nec *requiem aeternam* fuerat cantare bisognus;
At pensare nequit guisam qua suscitet illum.
Non ibi credat aqua faciem sbrofare rosata,
Non confortanti venas fregare cirotto.
Non ibi speret aquam de flumine tollere frescam,
Namque venenosis Acheron cum fluctibus illie
Sbojentat, juvenemque mori fecisset afattum.
Per mancum ergo malum calidam spinavit orinam,
Et juvenis venas, polsos, ac tempia bagnat.
Non possens quod vult, voluit quod posse podivit. ²⁾
Ille pudicino pissamine Cingaris unctus,
A pochum vires a pochum summere coepit,
Ac si aqua cotalis benedicta fuisset orina.

Lo fa rinve-
nire.

1) .. *pagnos sbaratare*: slacciare i panni.

2) .. *podivit*: poté.

Quam bellam frontem, quam bellos prompsit ocellos,
Hasque parolinas inspecto Cingere fatur:
Sis benediete Deo, qualis, barrone, fuisti,
Qui mihi semineco trastullum tale dedisti?
Non hoc fecisset medicinae inventor Apollo.
Non Mithridates nigram portando triacam, ¹⁾
Non qui corporibus Galienum repperit unctum.

BERTA

Riconosce in
lui Cingarino fl-
glio di Baldo.

Le avventure
dei due fratelli.

Cingar eum levat e terris, mox talia parlat:
O formose puer, quatenam desgratia tanta est?
Qua eve loco isto nunc te phantasia butavit?
Cui sic rispostam magno facit ille pianetu:
Est mihi mantoo de sanguine pessima mater,
Nomine Berta quidem, sed supra nomine stria.
Ipsa, meum patrem Baldum quia senserat ire
Per mare, per terras, alium scanfarda maritum
Snmpsit, et ex illo peperit tres vacca fioles.
Me fratremque meum de Baldi semine ductos
Contempsit, propriamque casam nos linquere fecit.
Mantua nos genuit, sed Brixia clara ducavit,
Inde bolognesis ambo pervenimus oris.
Florius et Foelix fuerant tunc forte barones
Prudentes, placidi, gentiles, atque benigni,
Subque suis domibus nos acceperere libenter.
Cingarinus ego dicor, pro Cingere quodam,
Quem meus ante alios pater olim semper amabat.
Est mihi germanus, quo non mihi carior alter,
Et Marcellinus, sic patre volente, vocatur.
Ambo universas mundi lustravimus oras,
Dilectum patrem Baldum casone trovandi.
Post montagnarum scabrosa pericla ratarum, ²⁾

1) Allude con questo verso al fatto che Mitradate portava sempre seco il veleno: *nigram portando triacam*.

2) ...*ratarum*: delle strade. Da *rata* del dialetto bresciano che significa strada, ma più propriamente di monte.

Post sassinantum contrastamenta ladrorum,
Post diversa maris combattimenta furentis,
Post sirtes, scopulos, post tantos denique casus,
Ad desperatam, velut ajunt, fecimus ambo,
Tartaricas quoniam placuit lustrare masones,
Mancum extimantes vitam quam quinque lupinos.
Ast ubi nos fortuna locum deduxit ad istum,
Jam jam pro longa medios strachedine mortos,
Affuit ecce Charon praesentis nauta riverae,
Qui gerit et curam curvo transferre phasello
Damnatas animas, et ademptas morte secunda.
Ergo rogamus eum, si nos transcendere vellet,
Dum tamen id nobis concederet alta voluntas.
Ille ribaldonus, ne nautis degeneraret,
Qui dicunt uno flatu sex mille bosias,
Promisit nos velle quidem passare delajum,
Sed pariter non vult, dicens quod transiet unus
Post alium, fietque duplex vogatio nostra.
Et causam dedit hanc, ne multo barca repressa
Pondere corporeo strappozzaretur ab undis:
Adduxit post haec quandam cum fraude rasonem,
Quod quantas animas ab Adami tempore mortas,
Seu quas Christus habet, seu mundus, sive barathrum,
Plus sustentaret leviter sua gondola totas,
Quam minimam infantis cum peso corporis almam.
Hac igitur ratione meus germanus in illam
Montavit barcam, meque hoc in littore liquit.
Heu quales tunnuere meo sub pectore curae!
Post illum quantum poteram mirabar anhelus,
Ac si non esset mihi regressurus ab Orco,
Nec quod ego timui falsum fuit, ecce Charontis
Per septem giornos nunquam comparsa carina est.

GOSA.

Cingar conduce
Cingarino
al padre.

Cingar id ascoltans exiverat extra seipsum,
Fecerat et veluti faciunt, qui nocte vanezzant.
In pueri facie sua lumina fixa tenebat,
Ac dubiosa diu sibi mens stetit ista videndo,
Et Cingarini corpus phantasma putabat.
Attamen, ut vidit patrem ora imitantia Baldum,
Magnificumque decus frontis, quo torva leaena
Et lupus, et tigres inde molescere possent;
Immaduere statim tenero pia lumina fletu,
Et Cingarini fronti dedit oscula centum.
Pone, inquit, pavidos animos, dulcissime fili,
Non procul esse tuum patrem tibi nuntio Baldum.
Sic dicens dextram levae conjunxit, et illum
Ducens ad patrem diversa interrogat acta.

MAFELINA.

Le anime ad
Acheronte.

Interca Baldus minitanti voce Charontem
Clamitat, et jurat cum pugnis rumpere nasum,
Ni subito ad ripam redeat cymbamque reducat,
Qua tot debebant animae transcendere flumen.
Sed frustra clamat, quia nil Charon improbus audit,
Nam tantae voces horrenda per aerea strident,
Quod non bombardas possent audire sparantes,
Non quod clamorem Baldi rigidasque minazzas.
Sunt ibi plangores socios pietate moventes,
Sunt irae voces, fremitus, sunt verba dolorum,
Diversae linguae faciunt per caeca tumultum
Littora, nec lacrymas retinent Lironus et Hyppol.
Sunt animae tantae jam ripam desuper illam,
Quas Charon in gonda debet transferre bicorni, ¹⁾
Quod Baldi caricant humeros, comitumque suorum.

1) ...gonda... bicornit: gondola bicornie. Si vede che il poeta si ispirò qui alla gondola veneziana.

Ignorant illae plantas qua in parte reponant,
Unde super spallas ipsorum stando repossant.

PEDRALA.

Ex animis plenas Fracassus habebat orecchias.
Est quoque saepe suum nasum sofare coactus,
Ex animis quoniam nares implentur et ipsae.
Quapropter pleni stoppo sboramine uasi,
Stranudat, buttatque foras stranndibus almas.
Sed post stranudum redeunt, nasumque subintran.
Impatiens tamen ille caput scossare ¹⁾ frequentat,
Post scossamentum plus importune retornant,
Et ennetis examen, apum sua testa videtur,
Murmure quae leni stippanitur circa foramen.
Vel potius Fracassus erat velut annosus bos,
Cujus sbercigeros oculos plenosve povina,
Rodere contendunt moscones atque tavanì,
Quos ut discazzet, saepissime scossat orecchias
Sed quo plus scorlat, redeunt plus morsibus illi.

BERTA.

Jam Cingarinum Cingar deduxerat illuc,
Quem presentavit Baldo sic ore loquutus:
Nosce, pater, natum, proprii quoque sanguinis ortum.
Hanc tua, Balde, rosam radix eduxit opinam,
Protulit hoc nobis tua vivida planta garoffum,
Protulit hunc radium tua lux diffusa per orbem.
Carpe tui fructum jam seminis, haec tua proles,
Hic Cingarinus, quem parvum liquimus orbi.

Baldo e Cingar.
gar. 60

GOSA.

Baldus matura suspexit fronte puellum,
Visceribus motis dudum stetit extra scipsum,

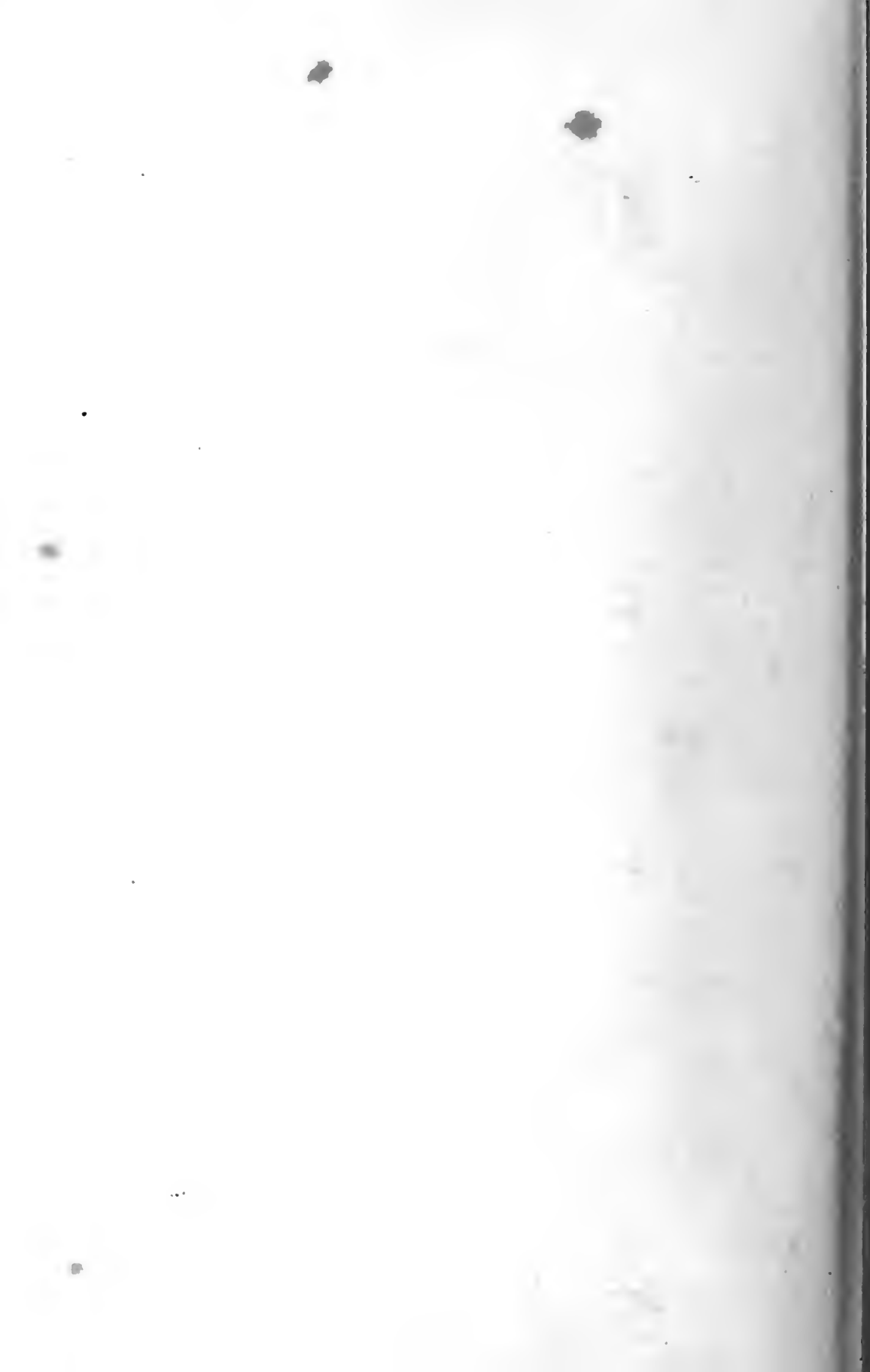
1) ...scossare: dal dialetto mantovano, che significa scuotere.

Denique nil dubitans illum lachrymosus abrazzat,
Et Marcellino post haec de fratre dimandat.
Cingarinus ei de Bertae crimine narrat,
Mox de germano tulerat quem barca Charontis.
Baldus de Berta laeto subrisit oculo,
Tum dixit: verax non foemina Berta fuisset,
Nam verax nulla est nisi scornat donna maritum.
Sed tamen, ut male stat cum fango gemma bovino,
Sic contadina male stat cum conjuge barro.
Cocens amor cogit, cocenum quoque reddit amantem.
Atque voluptati propriae mage tendit amator
Quam decori patriae, vel honori sanguinis alti.
Sic ego villano me pensans cespite natum,
Bertae lascivos oculos ignarus amabam,
Credideramque mihi bellum acquistasse guadagnum,
Quod me villanae potnissem jungere pulchrae,
Et quod erat primis Cipadae nata casadis,
Et quod erat multis patri richiesta maritis.
Ast ubi progeniem nostram reperique parentem,
Gaudeo nempe novum Bertam sumpsisse maritum,
Et mea gaudebit nunc formosissima Crispis.
Quam tu, Cingar habes qualem mihi portet amorem.

Hanc natura mihi pro conjuge quippe dicendam
Fecerat, et quoniam inter gentes vilis habebat,
Difficile oh! quantum nympham sposare putavi.
Crispis ab aethereo speciem moresque decore
Traxit, et angelicas imitatur fronte figuras.
Conata est natura diu si quando creare
Posset opus, radiis aequandum forte supernis.
Hanc igitur studio formavit Crispida toto,
Impetrando aliquid superis quo pulchrior esset.
Illa tulit Phoebi naseens in vertice crines,
Pallados effigiem nunc laetam nuncve severam:
Inde per astrigerum fluxit natura meatum,
Splendidiora tulit de quo duo sidera, quae mox

Crispidis ad frontem posuit, tum caetera membra
Pulchra figuravit dextris labentibus astris.
Post tam formosam formam, decus atque decorum,
Junxit honestatem, castique ligamen amoris,
Haelena cui cessit vultu, Lucretia sensu.
Crispis honesta sui fuit anxia semper honoris.
Crispis castarum mulierum limpidus est fons.
Crispis virgineas per turmas candidus est flos.
Crispis nympharum pulchrarum nobilis est lux.
Crispis stelligeros trans ignes flammiger est sol.
Crispis trans sobolem sacrarum certior est spes.
Crispis discordes in mentes utilis est pax.
Crispis virgineos ad flores coelicus est ros.
Crispis corporeae pugnae jam maximus est rex.
Crispis luetisonis animis dum condolet, est mel.
Crispis pravorum dum culpas exprobat, est fel.
Crispis amicitiae nostrae firmissimus est mons.
Crispis diversis, quos temnit, amantibus est mors,
Crispis tota, mei memor est dum pignoris, est meus.
Denique Crispis erit semper celeberrima soeclis,
Cujus amorousum, ne sit via longior, ignem.....
Sed venit ecce Charon, jam trapassabimus amnem.
Cum mihi tempus erit, vobis de Crispide dicam.
Sic ego maeronieum penitus volo relinquere carmen,
Cum mihi tempus erit, quod erit, si celsa voluntas
Flectitur, et nostris lacrymis, et supplice voto,
He heu! quod volui misero mihi! floribus austrum
Perditus, et liquidis immisi fontibus apros.

ALBALDO

MACCHERONICA XXIV

ARGOMENTO :

Caronte - Caronte rifiuta di passare i guerrieri - Fracasso salta Acheronte - Avventura di Caronte con Fracasso - I guerrieri passano Acheronte - Incontrano Megera che insegue Marcellino - Baldo assale Megera - Megera getta la discordia nei guerrieri - I guerrieri si combattono fra loro - Baldo tenta invano di pacificarli - Baldo e Megera salgono le cime di un monte - Calano in un deserto pantanoso - La tempesta infernale - Baldo scopre il palazzo delle Erinni - Baldo entra nel palazzo - La sala del palazzo - Le tre Erinni -

Caronte.

 Ra era, tif. trafnot. sgneffet, canatuata, riogna,
Ecce venit gridando Charon, stridetque
menazzis:

Canutamque suus barbam mentozzus habebat,
Quae distensa tegit folto pilamine bigol.¹⁾
Non habet in testa solettum quippe capillum,
Ac si vellet ea rasa. penitusque pelata
Se defendentem raspis, occidere gattam.
Strazzolenta suas carnes pellada covertat,
Supraque naviculae spondam pede stabat utroque,
Velleque parebat semper cascare deorsum,
Sicut vidistis Venetam vogare per urbem:

1) La Imberti, le Bevilacqua e l'Amsterdam piccola hanno: *pilamine bigol*, le altri: *pilamine bigol*.

Stant super òrdellum barchae casumque minantur; ¹⁾
Per strictos tamen ista volat gembetta canales,
Et cisilando gridant: *barchae!* trant postea cancar.
Baldus sbefabat bravigantia verba Charontis,
Et vult intrando navem non esse secundus.
Sed vix in pavido fuit ancora ficca terreno,
Implerunt animae curvam duo mille phasellum,
Inde Charon viso Baldo, sociisque gridavit:
Partibus in nostris quae sors vos adviat? olà!
Olà! quid dico? si vultis scandere navem,
Ponite corporeum velum, vitaeque ligamen
Solvite, mox almae baream montate legerae,
Non altramentum volo vos passare delaium.
Baldus ait, taceas, taceas, scormite diavol,
Ad caput inchinum nisi vis tommare deorsum.
Nonne hic Aeneas passavit corpore vivo?
Nonne hic Meschinus Guerrinus? Tantalus atque?
Et mihi cum sociis non vis concedere vareum?
Cui dico? me cernis adhuc? accede davantum.
Non Charon ascoltat, burchiellam prestiter urtat,
Pondere quam pressam medium discostat in amnem;
Et castronatus restat sic Baldus ab illo.
O, puta, si rodit eum dentibus ipse catenam!
Sed vindicandi nulla est concessa facultas.
Non pensare susum dinam stetit ipse Fracassus,
En tres areatas discorsam longe piavit,
Inde movens cursum ripam saltavit ad altram,
Et largum centum brazzos transcendidit amnem.
Omnes terribilem saltum stupuère barones.
Baldus ei mandat cerebrum spezzare Charonti
Inde provet baream, si forte reducere posset,
Jam Charon attingit ripam, jam exire comandat,
Ac sfortunatas cum remo pereuntit umbras.

Baldo e Caronte

Caronte rifiu-
ta di passare i
guerrieri.

Fracasso sal-
ta Acherronte

1) La Toscolana ha *minant*, le altre *minantur*.

Illae praecipites manibus sbatendo labascunt,
De prora fugiuntque senis batimenta Charontis,
Mox flentes nullo celerascunt absque riposso.
Fracassus quattus quattus post terga Charontis
It furtim, passuque levi, calcagnat arenam,
Quem cito per eorum turba ridente piavit.
Et volvens illum leviter tellure levatum
Fert circum testam, veluti si saxa tiraret
Cum cazafrusto, sparaverum sive vocaret.
Torquet robusto tenebrosa per aëra brazzo,
Ille volat nigras tanquam cornacchia per auras,
Et nisi dextra dei festina dedisset ajuttum,
Qui tam res baratri quam coeli rite gubernat,
Ille fracassasset sibi collum totaque membra.
Sed per venturam caseans per inania mundi
Adjutus levitate fuit, sospesque remansit,
Interea magnus vult parvum intrare phasellum
Fracassus propter curam exercere Charontis,
Sed pede vix posito navis submergitur unda,
Namque pulex veluti posset portare camellum,
Parvula sic navis potuisset ferre Fracassum.
Ipse retro vasit raptim, plantasque retraxit.
Mox alium reperire modum subimaginationat, ecce
Repperit ac artem fantasticatio duxit,
Nam tergum barchae tali cum calce ferivit.
Quod quasi inflatur, ripam tamen ivit ad altram:
Cingar eam tenuit, curvumque ad litus apoggiat
Scandit, et accepto remo gridat: olà, sodales,
Intretis quoniam varcabimus absque Charonte.
Conscendunt ergo, partim, partimque morantur,
Namque magis tutum est vultis passare duabus.
Cingar eos guidat multo quoque remigat auso,
Et scindens undas puzzantes sulphure passat.
Baldus ridebat dicens: mirate, sodales
Quam bene ad officium nautae se Cingar adaptat,

Avventura
di Caronte con
Fracasso.

I guerrieri
passano Ache-
ronte.

Certe nec forma nec discrepat arte Charonti.
Cernite terribiles oculos, macramque figuram ;
Quisnam illum guardans non dixerit esse diabulum ?
Phinosomia docet quod sit cornachia vetusta,
Quae campanillos super altos semper alozzat,
Et pluviosa gridat cum ranco nubila: *qua qua*.
Tum Boccalus ait : non sic, o Balde, loquaris,
Verum si numos velles mandare Venecis,
Quam foret impresam Cingar mens aptus ad istam.
Cingar respondet: nec tu, Boccale, biolchi
Officium cazzando boves conducere seires.
Namque volunteram lardum carnemque salatam
Dum comedis, nunquam mollires fusta rotarum
Et tua cantaret semper non uicta caretta.
Sed tamen ut merear pietatem celsi Tonantis,
Si contentatis, nec sit cui forte molestum,
Hic ego restabo, nec non Charon alter habebor :
Nolo equidem, Falchettus ait, quod, Cingar, ad istud
Officium maneat, nisi me quoque stare licebit.
Baldus ait : nec tu, nec Cingar retro manebit.
Tangite jam littus ; tu, Fracasse, accipe cordam
Vade prius, Boccale, sed heus ! Bocale, fiascum
Liquisti retro, panem carnemque salatam.
Illico Boccalus pallenti fronte retornat,
Namque hominum vitam pensat nihil esse beatam
Quando caminantes renuntiat portare botazzum.
Ridentes omnes barcam exivère barones,
Campagnamque super largam properare comenzant,

BERTA

Incontrano
Megera che in-
segue Marcel-
lino.

Eccè procul juvenem, lacrimosa voce, gridantem
Currentemque vident, ac dantem brachia coelo,
Quem mala vecchia, sequens stimulis, incalzat ubique,
Non aliter si bella truci picigata tavano

Manzoletta boat, curritque smarita per agros,
Sic puer insanit, nunc huc, nunc cursitat illuc,
Quem fera vecchia citat.

Cujus corpoream formam sic esse probarunt.
In primis habet illa suis pro crinibus angues,
Supra cervicem eifilant duo mille cerastae.
Rodunt sinderesim subtruso dente malorum.
Stat circa collum magnus draco more colanae,
Atque venenatos jaetat manus utraque vermes,
In costis pueri, quos ficcos semper habebat.
Ah. Cingrinus ait, nostro succurrite fratri,
Balde pater, cur non nati pietate moveris?
Est Marcellinus, quem pessima vecchia molestat.
Oyme miser! cernis quantum male concitet illum?

Intumescere statim Baldi praecordia patris,

Paldo assale
Megera.

Et post Eumenidem se cursu laxat equino.

Ah, mala vecchia, gridat, sta, sta, juvenemque
relinquas.

Sollicitat gressum vetulae post terga volantis.

Illa videns Baldum cessat seguitare puellum,
Sed maladetta ruens se scagliat intra barones,

Megera getta
la discordia nei
guerrieri.

Ac ibi vipereos coepit laniare capillos.

Proh scelus! incipiunt se scorozzare sodales,

Terribilesque sibi stessis, donare pugnadas.

I guerrieri si
combattono fra
loro,

Cingar Falchetto dedit unum fortiter urtum,

Quem jacet ad terram medium sotossora balordum,

Falchettus rubuit facie, mazzamque piavit,

Factus et in colera duram cum Cingere guerram

Incipit, et jurat spintam non parere toltam.

Armipotens Hyppol rixat cum fratre Lirone,

Jamque rebruscabant se stessos absque riguardo.

En Cingarinum vivax Hircanus asaltat,

Inter eos etenim non piccola guerra comenizat.

Fracassus dirum bacchiocum menat abassum,

Ut smagazzaret Centaurum more boazzae,

At Centaurus, equus medius sbalanzat ubique,
Et jaculans dardos rendit pro pane fugazzam.
Sed quia Boccalus contrastum non habet ullum,
Incoepit solidos sibi stesso tradere goffos,
Unguibus et propriis testae squarzare peluccam
Non tamen ipsius fuerat dementia tanta,
Quin prius in quodam tegeter eantone hotazzum.

PEDRALA

Baldo tenta
invano di paci-
ficarli.

Baldus id aspiciens frontem rapat, oraque stringit,
Ut stupidi faciunt: post haec spartire baruffam
Se parat, atque gridat, quali cum voce gridamus
Cum cortellantes volumus secernere sbriccos:
State retro, clamat Baldus, restate, sodales.
Non atrigare valet saevum tamen ille bagordum
Nam sibi dilacerant sbergos, cossaglia, majas.
Spallazzos, faldas, ac si fojada fuissent.
Cingar Falchettum rabidus male tractat amicum,
Qui modo sestessum potius scanare tulisset,
Quam torquere pilum Falchetti.
Non pareit fratri Lirono fervidus Hyppol,
Nec Lironus eum lassat repiare flatum.
Sunt ambo nati genitricis ventre medemo,
Id tamen ut matti smemorant, pacemque refudant.
Hircanus pugnat, Cingarimusque repugnat,
Et mutuo straniis cum bastonatibus obstant.
Fracassus mugit Centaurum contra gajardum,
Et bacchiocatas sticiosus laxat acerbis,
Quas nisi cum saltis crebris hic inde schivaret,
Saepe fracassatis cecidisset littore membris.
Boccalus spennata quidem jam chiozza parebat,
Nam sua cum propriis griffis caviata pelatur.

GOSA

Caedite, clamabat Baldus, jam caedite, fratres,
Dcite cagionem, quae vos discordia burlat.
Ne ferias, Cingar: mazzam, Falchette, reponas,
Nexus amicitiae sic vester frangitur ergo?
Cur, Hircane, meum conaris sternere natum?
Sta retro, ne fac, et spadas claudite fodris.
Quid, Fracasse, furis? guarda. Vinmazze, batajum.
Hinc abeas, Livone. precor; feris. Hyppole, fratrem,

COMINA

State retro cuncti, brandosque ficate guainis.
Talia sed frustra dum parlat, corripit ensem,
Cum piationadis cereans spartire batajam.
Saepe minazzat eis nisi se pistare rafinant,
Menabit spadam de tajo senza riguardo.
Quisquis erat nimio factus jam stancus afanno,
Nil tamen ascoltant Baldum, nunc dulce rogantem,
Nunc blasphemantem, nunc rauca voce minantem.
Falchetti mazzam pugnīs jam strinxerat ambis,
Et sine respectu colpivit Cingarīs elum;
Quamvis non illum talis percossa sigillat.
Intornum intornum tamen ivit terque quaterque.
Sed mage stizzatus furiam non sparat amico:
Ecce super collum Falchetti sibilat ensis,
Quem nisi caesareus tutasset allhora bautus,
Cascasset subito sine testa mortuus illic.
Falchetti colpos sed mazza redoppiat aspros,
Percussit cerebrum quae Cingarīs ultra misuram.
Non sgomentatur tamen isto Cingar adornus
Verbere, sed curat poenū securus in armis,
Immo magis factus bruseus venit erga sodalem.
Nunc hos, nunc illos Baldus removeere studebat,
Sed nihil omnino prodest, frustra quae praecatur.

Hyppol fraternum penitus non guardat amorem,
Trare ramazzones, fendentes atque roversos;
Lironus quamvis pro fratris robore sudet,
Non tamen ardirum perdit cordisve prodezzam.
Inter eos ullus jam non vantazzus habetur.
Floridus Hireanum nil Cingarinus avanzat,
Sit licet e Baldi generoso scemate natus.
Cordibus in binis aequus valor extat eorum,
Quod non apparet quis fortius arma gubernet.
Fracassus rabido Centaurum dente bachioccat:
Centaurus fractis dardis domat ense Fracassum.
Ergo diu Baldus, cernens non posse barones
Dispartire suos, guisaque trigare niuna,
Post vetulam coepit cursu properare Megaeram,
Quae fugiens stridet, nigrasque gridoribus auras
Spezzat, et interdum Baldo conversa menazzat,
Mox grignat dentes, et acerbos pandit hiatus.
Si vidis tanquam rabiosam currere cagnam,
Quae, dum incalzatur bastonibus* atque gridore,
Fert inter gambas codam, testamque revoltans,
Candentes ringit dentes, *ban banque* frequentat,
Sic mala vecchia facit, Baldo seguitante gaiardo.
Marcellinus erat zuffatus contra Bocalum,
Calcibus et pugnīs smaccabant ossa vicissim.
Nemo parlat ibi, sed victor quisque bagordi
Illius esse putat, sperans quoque praemia pugnae.

Baldo inse-
gue Megera

BERTA

Baldus velocem studet agraffare Megaeram,
Nec valet ad nullam guisam: per inania transit
Littora, tum nimium telis, tum corpore pressus.
Spiritus ante fugit, cui se male corpus adaequat.
Versus montagnae culmen rapit illa caminum,
Quo circumcirea vallis spatiosa seratur,

Baldo e Me-
gera salgono
la cima di un
monte.

Istaque flammiferos vomitat montagna vapores,
Sulphureisque facit nasum obturare latrinis.
Vecchia ribalda nihil curans ascendere montem,
Rampegat et capras sic rampegando superstat.
Insequitur Baldus quo se viat illa, nec aspros
Guardabat steccos, spinas rupesve petrasve:
Destinat illius nunquam lassare pedattas.
Dum sic urget eam, desertum callat in unum,
Quod non strada fuit mundo saxosior unquam,
Nunc guidat ad bassum, nunc coelum scandere paret,
Cujus plena nigro puzzant confinia fango,
Qui supportantem vix Baldum fangus amorbat.
Non illam curat, clauso sed lumine drentum
Saltat, et in putrida se totum faece volutat.
Nunquam porcellus fango formosior exit,
Ut tunc exivit Baldus non absque fadiga.
Ista fadiga sed est animosis grata guereris.

Calano in un
deserto panta-
noso.

PEDRALA

La tempesta
infernale.

Interea post terga cito pluviosa procella
Na-citur, et mixta cum grandine cuncta fracassat.
Fulgorat in circum spissis caligo tenebris,
Turbineosque movet nunc hinc, nunc inde, balenos.
Foetentesque vomit cum tempestate pioggias.
Tantis cum poenis Baldus, tantoque labore
Advolat, et nolens passu torquetur in omni;
Quem dum praecedat currit, volat inmo Megaera,
Atque colubrinis sibi squarciait ungue capillos.
Scendit ad umbrosum vallonem denique, linquens
Montagnae culmen, quo nox magis atra nigrescit.
Per tenebras talem dat Baldi gemma lusorem,
Qualem de cornu coeca sub nocte lanterna.
Nullam quippe facit de adverso tempore stimam
Baldus, qui penitus pravam vult prendere vecchiam.

Baldo scopre
il palazzo dello
Erinni.

Non procul in medio vallone casazza locatur,
Semiruino-is circumcireata murais
Pallentes ibi sunt boschi, sylvaeque tacentes,
Inter quas subito vanescit perfida vecchia.
Lassat et in petolas Baldum non ultra sequentem.
Qui tunc non aliter gressum firmavit et aures,
Ut si quando canis leporarius angit acuto
Mostazzo vecchiam leporem plenamque magagnis,
Non per scopertas campagnas illa salutem
Quaerit, at umbrosas macchias cativella subintrat,
Atque revoltellos quosdam facit hic, facit illic,
Donec ab ungue canis videat se denique toltam.
Ille sed adrizzans, non ultra currit, orecchias.
Post intervallum modicum, non Baldus opaca

CÓMINA

Baldo entra nel
palazzo.

Boscajas intrare timet, tacet undique tempus,
Nec soletta strepit per nigras muscula frondes.
Pervenit ad limen praedicti grande palazzi:
Nullus adest custos, nec oportet sbattere portam,
Introit, et mentem nudo tenet ense ficatam.
Discaleinatis domus humet ubique murais,
Deque ruginentis erodat mufolenta solaris,
Fezza, velut vidi privata lusoribus antra.
Dum vadit Baldus, firmat saepissime plantas,
Mox levis ascoltat si quid strepitescere sentit,
Nil sonat, unde illic habitare silentia jurat.
De passu in passu, dum per pavimenta caminat,
Ventrosos zattos armato calce sbudellat,
Atque smagazzabat caleagni pondere vermes.
Saepe drogonazzos largo ventrone tumentes
Invenit, inque duos facit illos ense cavezzos.

GoSA

Denique collegium reperit quod torva Magaera
Fecerat. et stabat deformis ubique senatus.
Baldus in introitu primi stat liminis, ultra
Non meat, et tensa quod dicitur accipit aure,
Namque inter populum sentit parlare Megaeram.
Hic erat in quadrum grandis spatiosaque sala :
Hic stant in circum putrefacta sedilia ligni,
Sunt instar capsae. quae fracida dissotatur,
Servaratque diu longaeva cadavera terris.
In medio salae stat maxima seranea ferri,
Estque cruentatis passim circumdata spadis.
Hic sedet Ambitio vultu regina superbo,
Quae toti mundo dominari velle videtur.
Attamen illius dependet supra cerebrum
Spada molata nimis, filoque tacata tenello.
Non procul est mulier centum Discordia linguis,
Quae semper garrit, chiachiarat, movet ora manusque,
Millibus et zanzis reginae complet orecchias,
Et nunquam gallone suo se partit ab illa.
Haec quia non dapibus fuit invitata deorum,
Inter convivas pomum seanfarda doratum
Protulit, apportans inter tria numina rixam.
Hinc mala provenit grandi destrutio Trojae.
Tres furiae parent illi. referuntque per orbem ;
Ambassarias, quibus omnis terra ruinat.
Quotidie vadunt, redeunt portantque novellas
Reginae, quantas umbras ad tartara persas
Arte sua trassent, solita vel fraude necassent.
Impietas alia frendens in parte sedebat,
Sanguinolenta vorans carnem, sorbensque cruorem.
Hanc inter populos Discordia mittit Hetruscos,
Lombardos, Liguros, Romagnolos, denique cunctos.

La sala del
palazzo.

Le tre Erinni

Qua vindicta fremit, stimulis agitur Erynnis;
Dividitur regnum, foedantur tecta cruore,
Non frater parcit fratri, soror atque sorori,
Non mater nato, non uxor prava marito:
Seditio ignaram torquet velut ebria turbam.
Luctus adest, mortisque timor; fit funeris auctor
Mox ultor, rabiesque furens praecordia rodit.
Inveterata animos injuria summovet atros,
Proveniunt luxus, violenter rapta libido est.
Virginitas fletur castis direpta puellis.
Eumenides ante ora parum matrumque, figuras
Natorum stimulant crudeli caede preemptas.
Hinc vindicandi mens surgit, cocca voluntas
Labitur in praeceps, mox cordis dextra ministra est.
Arma cruentantur, sublimia tecta labascunt.

BERTA

Haec sunt concilium rixae, mortisve senatus,
Ambitio praesul nulli vult esse secunda.
Thesiphone, Alecto, nec non praedieta Megaera
Altercabantur simul, ascoltante Senatu,
Atque superbebant lucrum fecisse miorem.
Sed quid bajabant istae rixando ladrazzae?
Currite, mortales, vestras audire pacias,
Currite, et erroris vestri cognoscite causas.
O Italia infocelix propera,
Currite vos omnes, tandem si curritis, urbes.
Veras rixarum vestrarum audite casones.
Sed quia candela est usque ad culamen adusta,
Etiam consumpsit vacuata lucerna stopinum,
Multa per adessum scripsi, damatina venite.

IL BALDO

MACCHERONICA XXV

ARGOMENTO:

Il concilio delle Erinni - La parlata di Tesifone - La parlata di Aletto - La parlata di Megera - Baldo entra nella sala - Fuga delle Erinni - Baldo distrugge il mobilio della sala - Seraffo placa i guerrieri e li conduce a Baldo - Seraffo sparisce con Giuberto - I guerrieri perdono la favella ed il senno - Baldo indarno eccita i compagni a parlare - Una forza arcana trasporta i guerrieri nella Caverna della Fantasia - Descrizione della Caverna - Gli abitanti della Caverna - Vani tentativi di prendere i moscerini della Fantasia - Baldo afferra il moscone di Platone - Rafello cade nello stagno della Malinconia - La Chimera - Entrano nel prato della lussuria - Il ballo d'amore - La fornace dei lascivi - La Zucca dei filosofi e dei poeti - Entrano e rimangono nella Zucca - Il supplizio di Durante - L' Ariosto ed il Bojardo - Battista Spagnoli - Altri poeti e letterati - Dante e Merlin Cocai. - Conclusione.

Il consiglio
de Erinni.

La parlata di
Tesifone.

Usserat ambitio totam reticere famejam,
Unde quis attentas subito distendit orechias.
Foetida Tesiphone scorlans, bis terque capillos
Vermificos, sic sic primara comenzat, et inquit:
Audite, o Barathri, vel nigrida numina morvis,
Quantum jam fecit mea multa fadiga guadagnum.
Praeterrittamus rixas, caedesque cruentas,
Quas ante adventum Chri-ti lege-que novellas,
Roma volutabat, toties sibi facta flagellum.

Sum modo quae doceo nigrum miscere venenum
Nec mea salviſſimas metuunt aconita triacas.
Id pompae Ambitio facit exercere papalis.
Cernite quam laceram caviatam vertice porto,
Quam spernazzavi per divisam hactenus urbem
Maxima Pontificum libertas, maxima rerum est
Pernicies, si quando meam intrmittere caudam
Possum, ne sanctis meritis nutuque columbae,
Ad sublime sui culmen moveatur honoris.
Tunc nos felices! tunc ingrassamur ab illo
Armento pingui, quem jam Crucifixus ab orei
Faucibus eripuit, persumque reduxit ovili.
Jus cedit, rapiuntur opes templique suppellex.
Ambitio superat, virus depressa tenetur.
Vivitur ex voto, scelerei succumbit honestas.
Nostra fremit rabies, nosterque solutus ab oreo
Per sacra livor edax, et Erymnis templa vagatur
Erumpunt irae, verbosaeque jurgia, lites,
Insidiae, frendensque odium, mens dedita curae
Ulciscendi, et quam lethali vulnere jacto.
Per me rastra sinunt multi, paleaeque galerum
Accedunt templo, saturantur pane doloris,
Atque sacerdoti libamina sacra ferenti,
Obsequium toties praestant, totiesque ministrant
Votivas cerae faenas altaria circum;
Donec defuncto domino succedere possint.
Debile sub vasto sed languet pondere corpus
Nam torpore sui, per me delubra patescunt
Semiruinatis muris, altaria squallent,
Undique propatulas demittit aranea telas,
Pulvere sordescit pavimentum nudus et alto
Namque crucis ligno suus ille pependit Jesus,
Sic nullo tectas velamine cernitis aras.
Jugera lata ferunt fruges, argentum quotannis
Divitias, implent cellaria munere Bachi.

Grandia tum donis cerealibus hordea complent,
Non ut succurant inopi, non pane carenti,
Non ut subveniant viduis miseroque pupillo,
Non ut larga manus circum divina monetam
Expendet, calicesque aeris transmutet in aurum.
Sideribus tantum cura est aequare palazzos,
Quid referam quantas habuit, me operante, novercas,
Justa diabolicae Calieutti subdita legi?
His igitur causis alias anteire sorores
Debeo: si quid habet melioris seroja Megaera,
Dicat et Ambitio det praemia digna merenti.
Talia parlando residet sdegnosa, nec unquam
Arretrare comas post terga rafinat et angues.
Alecto scorlans cervicem terque quaterque,
Erexit centum colubres centumque cerastas.
Non, inquit, solam satis est corrumpere gentem:
Non tua, Tesiphone, romana pestis in urbe
Regnabit semper, quia Spiritus Almus, ab axe
Stelligero quandoque cadens, operatur et omnes
Expurgat morbos, rancores tollit, et iras
Pectoribus, tenuatque feros cum pace tumultus.
Noseite siderei quidnam speculator Olympi
Seraffus cecinit: nascetur Julius ille, ¹⁾
Julius almitico repletus flamine coeli.
Quo regnante nihil discordia nostra valebit,
Nam populi stabunt, unita pace, sub ipso.
Nasceturque Leo²⁾ qui claras undique sphaeras
Mittit, et horisoni demet certamina Martis,
Primatesque omnes matura pace ligabit.
Ast ego possem equidem tantam prosternere pacem
Et melius quam tu Romanam perdere gentem.
Totum nempe meis corrupti fraudibus orbem;
Et quanto satius Romam, Romaeque Senatum?

La Parlata di
Aletto.

1) Papa Giulio II.

2) Papa Leone X.

Illa ego, quae quondam tribus impregnata diablis,
Concepique duos natos, retroque cagavi,
Credite non illos, velut extat usanza, catavi, ¹⁾
Verum postremas per partes,
Hi bene nec nati, bene nec de ventre cavati,
Incepere statim mutuis se sbattere puguis,
Atque ganassiculas ongis lacerare vicissim.
Illos semper ego serpentum lacte cibavi,
Ac semper feci colubrinas suggere tettas.
Certabant quisnam seu dextram sive sinistram
Siccaret mammam, sibi dantes calcibus urtas,
Quos tandem Gelphum Gibilinum nomine dixi,
His ego prostravi totum cum fratribus orbem.
Dicite, quid praesens absque illis turba valeret
Millibus in fraschis partes monstrantur utrinque.
Alter vult dextra banda portare penazzum,
Et monstrat digitum quo nos spedochiare solemus.
Alter sed contra pennas fert parte sinistra,
Et digito fidei mortaros lingere paret,
Stajeant calzas seu dextras sive sinistras.
Qui per transversum, qui non, vult scindere panem.
Denique non res est tam parvula tamque vilana,
Qua non comprhendant quis Gelfus, quis Gibilinus.
His tanta Italiae divisi regna superbae.
His magnas urbes, medias, parvasque prophano,
His castelluzzos, villas, paiaequae casottos.
His toties semet Millanus sanguine foedat.
His Codros lingit, Neutisque Papia rebellat.
His formajatur sub jure Placentia Ringhi.
His niveos asmat cataniencla Parma Briossos.
His Regium brillat, frullat, spellatque Booton.

1) Non illos, velut est usanza, catavi. Allude al racconto, che le mamme fanno ai bambini curiosi della loro provenienza, che siano stati o trovati per via, o regalati.

His regulat blesos Modenae sapientia Pandros.
His me pinguificat grassis Bologna Coandris.
His tenet armigeros sub adrantibus Imola fullos.
His male consentit jocunda Favencia Scochis.
His male Furlivium Candraghis obtumet uncis,
His Caesena riat proprios, hilaratque Leone,
His fumentatur Vandris Ravenna biontis.
His raro possum Venetam sehancare Leaenam.
His Patavos, nec me distollit blusa, relinquo.
His saltat guzzat, sed non Vincentia fambrit.
His, Verona, tumes, splenmas, ac ore gliassis.
His gragnit, sed non piscombrat Brixia Mellam.
His Bergamasehis praesunt baricoudia surdis.
His quondam Manto fuerat vicina Cremonae.
His tamen, heu! cur non seducta est Mantua nobis?
His tamen, heu! cur non potui violare Cipadam?
Dixi, sed quid ais de te temulenta Megaera?
Quare venisti modo sgomentare senatum?
Dixerat, atque quater digitos sibi dente momordit.
Dira Megaera levans tunc se latrando gridabat:
Totum sturbasti mundum, sed sola Cipada
Restat, et antiquo veniens de sanguine Manto.
Ast ego nunc magnam facio rixare Cipadam,
Quae postquam totas mundi conterruit urbes,
Venit ad inferni, Baldo guidante, cavernas.

La parlata di
Megera.

COMINA

Baldus id ascaltans flevit, mox intus apertis
Praecipitat valvis,
Concilium, viso Baldo, deforme repenter
Vanescit, gemmae non supportando lusorem.
Quales, quum rubeos rutilans aurora colores
Pandit, et aurata mortales fronte revisit,
Gregnapolae fugiunt nolentes cernere lucem,
Et semper *guao guao* stridentes nocte civettae,

Baldo entra
nella sala.

Fuga delle
Erinni.

Sic tenebrosa cohors, Baldo subeunte scapavit,
Nec valuit rutilae radium comprehendere gemmae.
Non radium gemmae quam Baldus gestat in elmo,
Sed radium gemmae quam magno pectore portat:
Gemma voluntatis nulla ambitione tumentis,
Gemma voluptatis circa virtutis honorem.
Propterea ambitio, discordia, pravaque turba
Confugiunt Baldi gemmam rationis amicam,

TOGNA

Baldo distrugge il mobiglio della sala.

Seraffo placa i guerrieri e li conduce a Baldo.

Seraffo sparisce con Giuberto.

Manscat hic solus, vacuas tantummodo sedes
Inspicit, et forti desquistilat omnia brando,
Dum studet huic operi, facies apparuit ecce
Splendida Seraffi, calva quoque fronte bianchi,
Qui consuetus erat descendere saepe sub Orco,
Mantimuitque diu talem securus usanzam.
Compagnos Baldi retrovaverat ergo furentes,
Quos ad notitiam cordis, sensumque reduxit,
Quique dimandarant perdonum saepe vicissim.
Hos ergo Seraffus habet post terga sodales,
Qui, viso Baldo, laeti movere cachinnos.
Dumque illi narrare volunt sua fata stupenti,
Seraffus cito vanescit, comitante Giuberto.
Pizza Capellettus remanet, secumque Rafellus.

GOSA

Ergo per obscuras tombas simul ire comenzant.
Quisque balottina quadam defendit ab, oybo!
Sulphoreo nasum, quae suavem praebet odorem,
Quam contra pestem, flammam necis atque venenum
Composuit Seraffus eis, mandante Cocajo.
Per quem Seraffum revidentem saepe baratrum
Cuncta baroniae Merlinus gesta canebat,
Quae mox scribebat nec non referebat amicis.

PEDRALA

¶bat Fracassus comites prior ante sequentes,
Ultimus est Baldus, nam captus amore paterno,
Vult Marcellinum Cingarinumque fidos
Confortare suos, mentis quoque prendere spassum;
De rebus variis parlabant semper cundo.
Alter Boccalum bertezzat, et alter Averni
Venturos memorat casus, alterque recordat,
Quid de Meschino Guerrino legerat olim.
Dum quoque Falchetto Cingar narrabat amico
Vergilii sextum, mira res! ecce loquelam
Perdit nil parlans, et imaginat omnia praeter
Vergilii sextum, nec se parlasse ricordat,
Falchettus pariter quod lingua dixerat illi.
Nesciret obmutuit; fantasticat omnia praeter
Vergilii sextum, nec se auscultasse ricordat.
Hircanus cerebro penseros mille revolat,
Vult hoc, vult illoe, nec quod vult eligit ancum.
Castellos fabricat Fracassus in liere multos,
Sic sua lingua tacet si semper muta fuisset.
Efficitur mattus Centaurus, mille mearos
Mente caminabat, perditque, putando, rasonem.
Jam salis in zucca nil amplius Hippol habebat,
Per centum passat sua mens vilupata chimeras.
Fantasticanti Liromus mente tenebat
Sublatos oculos coelo, frontemque rapatam.
Pizza Capelletus ridet grignatque Rafellus,
Attamen ignorant si rident, sive piangunt.
Ad mutam ludens, movet ora manusque Bocalus,
Atque caput gratat, non agrezzante pedocchlio

I guerrieri
perdano la favella
ed il senso.

BERTA

¶t Baldus liber labris, ac ora solutus,
Inter compagnos infesta silentia vidit,
Dumque suos natos loquitur, responsa petebat,

Baldo indarno
eccita i compagni
a parlare

Sed facti elingues nil respondere valebant.
Ergo, ait, o socii, nil vos parlati? et unde hoc?
Num veluti monachi servare silentia vultis?
Dicite, respondete, precor, vos ergo tacetis?
Nil vestro Baldo vultis parlare roganti?
Sed melius poterat muros audire loquentes.
Qua propter secum coepit, nolendo, tacere,
Nec vult indarnum mutas tentare loquelas.
Ad stramballonem sguerzis cum passibus ibant,
Ut faciunt Itali, sumus omnes saepe Todeschi,
Quando plus cocti quam erudi vina tavernae
Gestant in cerebro, fumantia supra biretum.
Tunc hujus rei Baldus vult noscere causam.
Praecedens alios cossam videt ecce novellam,
Pro qua multa satis commovit temma vigorem
Sub pede quisque suo sentit mancare terenum,
Nec jam, qua figant calcagnos, terra videtur,
Immo suspensi gambas per inania guidant,
Ac non gestantes alas, volitare comenzant.
Dum parlare volunt, labium tantummodo menant,
Ut faciunt muti, ciliis manibusve loquentes.
Admirabantur, ridebant attamen omnes,
Ac hilari vultu, sensu quoque talia soffrunt.
Quisque suum corpus sentit nimis esse legerum,
Per quoddam vacuum leviores aethere pergunt.
Gaudent, quod nulla gambae strachedine languent,
Immo velut stipulae portantur nescio quo.

Una forza ar-
cana trasporta
i guerrieri nel-
la Caverna del-
la Fantasia.

FEDRALA

Descrizione
della Caverna.

Ecce cavernosam rupem spinguntur in unam,
Quae suspensa tribus grillis fundamine mancat.
Quisque grillus erat major levitate bizarri.
Hic Phantasiae domus est, repleta silenti
Murmure, vel tacito strepitu, motuque moventi,
Ordine confuso, norma sine regula et arte.

Undique phantasmae volitant, animique balordi,
Somnia, penseri nulla ratione movesti.
Sollicitudo, nocens capiti fantastica cura,
Diversae formae, speties, et mentis imago.
Hic sunt gramaticae populi, gentesque reductae
Huc, illuc, istuc, reliqua seguitante fameja.
Argumenta volant dialectica, mille sophistae
Adsunt bajanae, pro, contra, non, ita, lyque.
Adsunt errores, adsunt mendacia, follae,
Atque solegismi, fallatia, fictio vatium.
Me reperi, fateor, medium quandoque briacum,
Quamvis nec modo sin tutus, vareare per amplam
Campagnam Godii, quando mage scaldat apollo.
Circum circa meum volitant caput, ecce pusilli
Moschini, numèro tot quot fert littus arenam,
Et reparant caldum, testae faciendo capellum,
Quorum percussit nasum redolentia vini;
Sic phantasiae Baldum, Baldique sodales
Assaltant, intrantque caput, roduntque cerebrum.
Multas cum manibus Cingar brancabat et illas.
Secum ferre cupit, sed non retinere valebat.
Vidisti forsàn pueros quandoque zugantes,
Velle piare manu stantes in pariete muscas;
Sed quando pandunt digitos, nisi prestiter illas
Scaltritas capiant, retrovant zaffasse chimera?
Sic Baldus comitesque manus hinc inde menabant,
Ut phantasias caperent, sensusque bizzaros,
De quibus implerat carnerum Cingar et Hippol.
Pizza Capellettus non se satiare valebat
More suo, stradiotus erat, spoliare masonem,
Implet scarsellas, saccum, geminasque bisacchas
De Paulo veneto, de Hispani mille bajanis.
Baldus mosconem brancat retinetque Platonis
Deque suis grillis nasum replebat et aures.
Sguarnazzam Scotti Fracassus reperit illic,

Gli abitatori
della Caverna.

Vani tentati-
vi di rendere
i moscerini del-
la Fantasia.

Baldo efferra
il moscone di
Platone.

Quam vestit, gabbatque Deum, pugnatque Thromistas
Alberti magni Lironus somnia zaffat,
Vult fieri gratus cunctis, gnarusque futuri,
Scrutator cordis, multas augere richézzas,
Tollere cervellum cornacchis, prendere pisces
Cum manibus, quosdam secum gestando lapillos.
Plena melancholicis humoribus urna latebat
Angulo in obscuro, quam nondum viderat ullus,
Sed dum Rafellus considerat, urtat in illam,
Et miser in mojam se repperit esse cadutum.
Quapropter dubitando mori clamabat ajutum,
Sed clamando, nihil sua labra movere valebat.
Accurrunt comites, illum de fonte cavarunt,
Unde melancholicos fundebat ubique liquores.
Hircanus quasdam saltantes per pavementum
Carpere sajottas studiat non absque labore,
Dumque unam griffat manibus celer, altera seappat.
Fecerat ingentem pulicem Falchettus acervum,
Quos sacco positos fert alto in tergore secum.
Boccalus normas Epicuri nescio quantas
Absque labore piat, complectitur, inque botazzum
Ficcat ne fugiant, stoppatque cocamine buccam.
Has inter follas stat maxima bestia, nec stat,
Cui caput est instar montonis, vel capricorni,
Mille manus, ac mille pedes, ac mille volantes
Fert alas, ventremque bovis, schenamque cavalli.
Quae si non caudam simiae de retro teneret,
Toccaret coeli summo testone solarum,
Cum Iove disponens divam partire Minervam.
Sed quia quicquid agit, cauda mancante, lasagna est,
Ducitur ad nihilum meritoque Chimera vocatur.
Parturit haec montes, sed nascitur inde fasolus,
Dumque gigas parat fieri, fit parvula mirmix.

Rafello cade
nello stagno
della Malinconia.

La Chimera.

TOGNA

Hanc igitur Baldus ferrum sfodrando Chimeram
Perentit inque duos pariter videt esse mezenos,
Integra sed pariter torreat, nec vulneris ullum
Monstrabat signum, fixasque movebat ocliadas,
Inde cito nec sponte quidem remouentur ab una
Phantasma, retrovantque pedes misisse tereno.
Quisque suis gambis propriis ut vadat oportet,
Non plus aspiciunt curas nihilanque Chimeram.
Nec mage parlandi libertas tollitur illis,
Nec quisquam memorat quidnam vidisset adessum
Phantasiae abeunt quas in carneria nuper
Ficcarant redeuntque loco prius unde recedunt.
Sunt tamen hi medii pazzi, mediique balordi.

En super interea pratum venisse videntur,
Ex arborsellis florumque nitore piennum.
Candida fragrant ibi lilia, septa rosarum
Cingebat campum, varios qui miscet odores:
Innumerae dammae danzabant undique dulces
Dant cantilenas, plenasque Cupidine voces.
Inter eas reliquis formosior una canebat,
Gestans auriferam sublimi fronte coronam,
Tantum suavis erat visu, tantumque petuleis
Blanda oculis quantum fuit unquam foemina mundo.
Nunc humilem terrae frontem pudibonda tenebat,
Nunc laetos madidosque simul relevabat ocellos,
Nunc effundebat graciles lasciva eacclinnos,
Nunc inflamatis animos stimulabat ocliadis.
Obvia currebat venienti fervida Baldo,
Seque galantinam totam praesentat ad illum.
Mox quot compagni sunt, tot venere puellae.
Hic blandi risus, sdegni, suspiria dupla,
Hic turpes tactus, cegni, basamina, luxus,
Plena libidinibus movimenta trahentia mentes.

Entrano nel
prato della lusa-
suria.

Il ballo d'a-
more.

Hic stigans animos ad amorem musica garrit.
Arpicorda, lyrae, citharae, flautique forati,
Voces humanae melius quae pectora captant.

MAFELINA

Baldus communi urgetur succumbere legi,
Namque fomenta videt veneris causamque modumque
Non apud ardentes flammās est paja tenenda
Coelestes violare deos occasio posset.

PEDRALA

Ergo manum Baldus reginae porrigit iustar
Ballandi, Cingarque suam carezzare puellam
Incipit, atque capit dum Liro fervidus altram,
Denique dum cuncti nimio vexantur amore,
Contremuit campagna, statim pratique decores
Aufugiunt subito, fontes, et limpida stagna
Non plus apparent, discedunt oscula, lusus,
Mutantur flores in tintas sulphure flammās,
Mutantur Nymphae cornutos in diabolazzos,
Mutantur risus in verba piena doloris.
Undique luce caret locus ille severus et asper,
Qui sonat ut resonat mare tempestate revoltum.
Incipiunt fremitus voeum, stridorque gridantum
Almarum, versant rancantes nubila voces.
Hic tantae flammis umbrae cruciantur acerbis,
Quantae pro foedo periere Cupidinis actu.
Illam quam supra reginam diximus esse
Quippe voluptatem carnis sodales
Paret in aspectu primo formosa, sed inde
Efficitur luctus, demon, lacrimosaque strages
Inde per horrendos cruciatus ire començant.
Inspiciuntque animas cunctas simul esse gemellas.

Squarzabant mutuo crines barbasque pilabant,
Invitis labris fedantia basia taccant;
Et quae olim morsu cupiebant suggere labra,
Nunc lauant, rodunt, gustant pro melle venenum,
Quarum jam linguae sunt factae rospus et anguis.
Sed major poena est quod amor tam fervidus olim
In crudele odium mutatus torquet amantes.
Hic genus omne hominum seu nobile, sive codardum
Ad quorum numerum stellae, nec arena parantur.
Inter compagnos Baldi fuit unus eandem
Qui timuit poenam, troppum quia semper amavit.
Alter at inter eos contrarius extitit illi.
Qui semper Venerem sprexitque Cupidinis arcum,
Fornaces condunt ibi semper mille diabli,
Furnos, furnellos, bozas, caldaria ferri,
Venturisque locus signatur singulis almis
Ignoret quamvis ea quae ventura diabol.

COMINA

Ergo quisque suam fornacem barro catavit.
Semiruinatam velut est antiqua muraia,
Singula nam fornax habet hoc epigramma notatum,
Quod facinus struit, id confessio destruit alma.

La fornace del
lascivi.

GOSA

Baldus at inventa stupuit fornace profunda,
In qua cum Berta debebat semper aduri.
Ah! dixit Cingar, cur fallit opinio vulgum?
Quis non pensasset potius cum Crispide Baldum
Istic damnari veluti dammantur amantes?
Ecce quid aequus amor conjunxit Crispida Baldum.
Hic lascivus amor lascivos damnat amantes,
Hic sincerus amor sinceros laudat amantes.
Baldus ait: nihil est, mi Cingar, opinio vulgi,

Prodit amicitiam ceu nunc de Crispide fecit.
Sed quid de nobis opus est narrare prophanis,
Et licet haec speculum nostri denigret honoris,
Summa tamen Deitas ad lucem denique veram
Quando quidem sanctos etiam mala lingua premebat ?
Maxime Hieronymum dictum cognomine divum
Et qui Martini Bricius possedit honorem.
Quid referam Carolum Benedicti claustra colentem,
Quem tanquam purum Ioseph, castamque Susannam
Crimine adulterii, furti quoque lingua gravabat ?
Sed tamen ad finem Calicutti secta ribaldi
Qui dabat accusam Carolo tenuata remansit,
Et Caroli tandem patuit mens candida mundo.
Unquam nemo sua voluit defendere causam,
Immo tota cohors ipsum crucifige gridabat,
Tres habuit contra, Pilatum, Caipham et Annam.
Pilatus dicebat ei: mihi gens tua tradit,
Nec mernit quid sit verum cognoscere tandem.
Huncve flagellatum erugifigere fecit et undam
Dimandando manus lavit, velut esset ab ejus
Sanguine nil nocuus sed tantum culpa suorum est.

MAFELINA

§ Sic ait, ac inter brisantes quaeritat umbras.
Tanta putanarum stipatur copia, quod non
Discernunt animas quas culpa secreta peremit.
Attamen hen! quantos quo gens prius esse pudicos
Credidit, aspiciunt illic stridendo cremari.
Maxime nonnullos quibus olim cura dabatur
Corrigere alterius mendas, et tradere culpis
Iudicium, sibimet placidis, aliisque severis.
Hi tamen officii casto sub tegmine tanti,
Luxuriae, solumque gulae studuere voraci,
Atque puellarum comprabant oscula plura,
Dantes ducatum per basum quodlibet numm.

Luxuriae, viso cruciatu, denique Baldus
Vult exire, vocat socios, qui flammea sparsim
Per loca girabant animarum, multa rogantes.
Conveniunt, exire parant, tamen ostia nusquam
Apparent, nullamque vident signacula portae.
Baldus natura slegnosus fronte rapatur,
Nam vult ire foras, nec eundi forma trovatur,
Huc illuc properat, nigras interrogat umbras.
Respondetur ei: nostrum eereate Minossum
Confessatorem, sine quo, mihi credite, portam
Quaeritis indarnum, dextrae vos ducite parti,
Cernite de longe faculas vomitare Torazzum.
Illuc confessat Minos almas igne brusandas,
Illuc egressus patet hujus flebilis agri.
Illico campagnam gressu celerante trapassant,
Turronemque adeunt, ignem ventumque vomentem,
Hic ferri portazza stetit, quae detegit antri
Boccazzam securam bnsio sub monte cavatam.
Non timet ingressum Baldus, vult primior esse.
Cerberus en triplici patuit testone cagnazzus,
Qui plenum variis ex ossibus impedit antri
Limen, et impavida stat custos fronte cavernae.
Quando videt socios, hirsuto tergore saltat,
Cumque rebufatis villis baubare comenzat,
Post baubamentum dentes grignare frementes,
Gutturibus latrans nigrum tribus evomet... oybo!
Duxerat e fodro Baldus stans firmiter ense,
Compagnosque jubet limen transire cavernae.
Sic faciunt, ast ipsa volens prohibere tricolla
Bestia passagium, currit boccare Lironem,
Baldus at ingentem distortliat ense roversum.
Nil tajare potest, velut esset lignens ensis.
Mox desperatos colpos menare comenzat,
Donce eum terrae stratum liquere fiaccum.

TOGNA

La Zucca dei
filosofi e dei
poeti.

Ergo trapassarunt omnes, custode domato,
Ut confessorem possent catare Minossum
Pizza Capellettus scortam facit ante sodales,
Boccalus medio stat semper in agmine ficcus.
Non procul excedunt, quod quidam saltat ab entro
Buffonus, stultusque magis, magis immo famatus,
Obvius accedens partes monstrando pudendas.
Ipse cavalcabat bastonem more putini,
Cumque manu laeva brenam bastonis habebat,
Sed dextra cannam parens giostrare ferebat.
De panno longas aures, stuppaque pienas
Distendit, similisque retro stat pendula cauda;
Consutumque tenet strepitosum quaeque sonajum.
Saltat, et inde facit manibus pedibusque morescam,
Et porgens dextram Baldo danzare comenizat.
Baldus gentilis ridens nil denegat illi,
Secum danzando sequitur qua parte menatur.
Sgregnabant omnes optantes cernere finem:
Nil parlat stultus, sed afezat saepe cadendo,
Quem levat e terra, nec ad altrum tendere, Baldus,
Namque levabatur vix ille, cadebat et anchum,
Duraque frangebat, sic dicunt, saxa quaderno.

Post eurtum spatium retrovarunt denique zuccam,
Grandilitate parem montagnae Valcamoneghae.
Quae toti mundo potuisset fare manestram.
Ad latus ipsius zucchae stat grande foramen,
Per quod cum stulto Baldus comitesque subintraunt.

Ista quidem zucca est animabus plena togati,
Quas quondam logicos reputarunt esse profundos,
Ast ammiserunt cerebrum per mille bajanas.
Aut homines asinos dicunt, aut esse cavallos,
Extinguique sitim jactarunt carne salata.
Inter eos stabat vir quidam corpore duplex,

Entrano e ri-
mangono nella
Zucca.

Qui sustentatur binis tantummodo gambis.
Dicitur hic Utrum, dubiosis sensibus implens,
Hereticosque facit, negat hanc, probat hanc, tenet
illanc,

Et sibimet diris semper dat verbera pugnīs.

Post haec mattus eos portam conduxit in unam,
Introeuntque scholam sapientum philosophorum,
Illic astronomi, magici, medicique periti,
Illic Entisber, Ferabrich, Auerois, Ocham,
Illic Burlens, Strobus, Simplicius, Hermes,
Illic Anempace, Themistius, et Theophrastus,
Illic Porphyrius, Xamolides, Abaris illic.
Albumasar, Manae, Gersonides, Aba Joannes.
Arcazel, Alehindus, Damigeron, Aboli, Zael.
Dardanus Aboasar, Zoroaster, et inde Charondas,
Milleque philosophi quos nescio tradere menti.

Sunt quoque, nescio qui, sana sine mente poetae,
Qui paritales patriae, propriique tyranni,
Complevere libros folliis verisque bosiiis.
Sed quales habeant poenas, audite, poetae,
Ut quoque vos tantas schivetis fingere frappas.
Sunt ibi diaboli numero tres mille, vel ultra,
Jugiter officium facientes Herbolatorum.
Quaeque suo proprio subjecta est alma diabolo,
Qui dum complet opus stat altam supra cadregam.
Undique dant gridos veluti gridare solemus,
Quum dentem nobis guastum barberius extrat.
Nam cum lancettis, uncinis, atque tenais
Quisque cavat dentes, nunquamque cavare refinant.
Quotidie quantas Vates fecere bosias,
Quotidie tantos opus est amittere dentes.
Sed quo plus streppant illos, plus illico nascunt.
Inter eos igitur Cingar cognoverat unum,
Nomine Durantum, qui dum cecinisse Leandram
Se jactat, doctis sbeffatur ubique poetis.

Il supplizio di
Durante.

Ardimentum habuit, quamvis magrissime cantet,
Magnanimo Orlando praeponere gesta Rinaldi.
Perque gulam mentit, quod sic scripsisse sbajaffat
Turpinum, nec opus Turpini viderat unquam.
Composuit quendam, quem nolo dicere librum,
Sed scartafazzum, nomen ponendo Leandram.
Cui dignum fecit noster Seraffus honorem,
Namque sigillatus caera fuit ille culina.
Heu! quales streppos misero dabat ipse diavol!
Sgretolare suas audiebas longe ganassas.
Cingar compatiens fecit restare diablum,
Durantumque rogat, quare sic absque rasone
Orlandum biasmat, nimium laudando Rinaldum.
Ille sed avulsis pro dentibus, oreque balbo
Respondet: quia jam paucunt futa ialdi.
Sic ergo, quicumque volunt praeferre Rinaldum
Orlando, dicam quod amant hi furta Rinaldi.
Namque procul dubio fortissimus ille senator
Romanns, Bravaeque comes Orlandus, et armis,
Et sensu, et meritis superasset mille Rinaldos.
Non tamen alta quidem condemno facta Rinaldi,
Ast veri Auctores Orlandum praeposuerunt,
Ac in venturo praeponent tempore vates.
Maxime Bojardus, dictusque Maria Matheus,
Plus sentimento facili, quam carmine dives.
Surget Alovius, tusens Franciscus et orbus,
Magnus Ariostus, laus, gloria, palma Ferarac.
Tempore mancus erit Petrarcha, carmine sed non.
Inveterata nocet laus nobis saepe modernis.
Mons quoque Carmelus Baptistae versibus altis
Jam boat, atque novum Manto fecisse Maronem,
Gaudet, nec primo praefert tamen illa Maroni,
Namque vetusta nocet laus nobis soepe modernis.
Splendet in altiloquo Pontanus carmine, stellas
Dum canit, et septem quos ambit signifer orbes,

Il Boiardo e
l'Ariosto.

Battista Spa-
gnoli.

Altri poeti e
letterati.

Dum monet agricolam quo purget tempore citros,
Non tamen aequatur vati quem protulit Andes,
Namque vetusta nocet laus nobis saepe modernis.
Exiet arcadiens per sdruzzola metra libellus
Nazzari, quo prata, greges, armenta. capellas,
Pastoresque cauet. silvas. magalia, nimphas.
Christeidan post haec cantabit, dignus Homeri
Laudibus, at cedit vati quem protulit Andes,
Namque vetusta nocet laus nobis saepe modernis.
Tu quoque magniloqui sublime poema Marulli,
Non eris aequandum Vati quem protulit Andes.
Edidit Armeniden nec qui sub veste cuculli,
Nec Zacharias, nec multi denique vates
Aequivalent nostro vati, quem protulit Andes,
Namque vetusta nocet laus nobis saepe modernis.
Materies Asolana gravis veniet quoque Bembi,
Metra Thibaldaci, Seraphiini, Cornaque Zani,
Modena Pamphilico de Saxo multa cavabit,
Quos tamen esse pares Dantii, lepidoque Petrarchae
Soecla negant, nam sola datur latis magna vetustis.

Dante e Mer-
lin Cocai.

Nec Merlinus ego, laus, gloria, fama Cipadae,
Quamvis fautrices habui Tognamque Gosamque,
Quamvis implevi totum Macaronibus orbem,
Quamvis promerui Baldi cantare batajas,
Non tamen altiloquis Tipli, Caroloque futuris
Par ero, nec dignus sibi descalzare stivallos.
Non tamen hanc zuccam potui schifare decentem,
In qua me tantos opus est nunc perdere dentes,
Quantos Roma viros nunc obtinet inclita sanctos,
Religiosorum mores, quot habentur honesti.
Quotve forum iusta doctores lege gubernant,
Quot divas habitat matronas integra Pallas,
Denique quot sanctae gentes, urbesque Romagnae
Aut Lombardiae, Toscanae, aut totius orbis.
Tange peroptatum, navis mea straccula, portum,

Conclusione.

Tange, quod amisi longinqua per aequora remos,
Immo probos vitae mores, breve tempus et annos.
Scripsimus, ad veniam propero, si scripsimus ulla
Forsitant auditu male consona, parcite, quaeso.
Et jam confectus senio, terraeque recurvus
Corpore destituor, vitae quoque cedo. Valete.

LA
MOSCHEIDE

MOSELEY

PROLOGO
DI
MERLIN COCAI
ALLA MOSCHEIDE

Nuper ego nostra paulo digressus ab urbe,
Quam celebrem toto fecit in orbe Maro,
Otia nactus eram cupidis adamata poetis,
Retro et curarum manserat orba domus.
Ad liquidum, Benace, tuo quem parturis am-
nem

Gurgite, me longum sed leve traxit iter,
Mintius hic torto fluitat per saxa meatu,
Effrenisque leves non gerit unda rates.
Concitat insanos declivi margine fluctus,
Donec te latis, Mantua, cingit aquis.
Sedes tuta illic non expugnabilis ullo
Marte, Bianoreis nunc quoque clara viris.
Unanimem claudunt illustria moenia plebem.
Semper abundanti semisepulta lacu.

Seditio, qua nulla carens urbs incubat armis,
Hic tantum paci succubuisse dolet.
Nunc quoque Tiresiae remanent vestigia vatis,
Mantua quid faciat si petis, illa canit.
Illa canit Vatum non paucis plena catervis,
Solvit et ad scenae longa theatra jocos.
Materno defert infans de ventre poesim,
Vagit et innatos balbula lingua sonos.
Una fides populi quovis sub Principe durat,
Aspidibus procul est atra Megaera suis.
Qui canit heroum memori tradenda libello
Tempora, quem Clio Musa favore praeit.
Qui sibi Melpomenen sua flet dum fata severam
Conciliat, tragicos exululando sonos.
Comicus emeritis proscenia sistere ludis
Crederet, et plausu discutienda malo,
Ad sua ni facilem sentiret vota Thalam,
Omnia tunc petulans ora cachinnus habet.
Roscida pastores gregibus tondentibus arva
Certatim, Euterpe sponte sedente, canunt.
Corticibus caedunt memorandas semper amicas,
Undique dat modulos tibia pressa leves.
Credite, Parnassum neglexit Apollo bicornem.
Credite, non ultra Phocidis haurit aquas.
Ille sui curat patriam, gentemque Maronis,
Inque poetarum principis urbe sedet.
Clamat Io Paeon pariter juvenisque senexque,
Cinctaque Daphnaeo tempora crine ferunt.
Aurea Vergilii flores simulachra decorant,
Et Vati peragunt annua festa suo,

Mars procul excessit, securis otia dantur
Mentibus, et placidae concrepuere lyrae,
Ipsius in laudes urbis furor exiit ergo,
Sed Clio fuerat tunc rogitanda mihi.
Heu! quid surdidulas avellit protinus aures,
Praevaluit solito nec furor ire pede?
Ante pedes humili projectus Apollinis ore :
Cur suetum, dixi, carmen, Apollo, negas?
Me ferus aspectu trepidum despexit acerbo,
Moxa it: audacter me quoque, stulte, rogas?
Dixit, et adductum phœretratus corripit arcum,
Et lateri legitur certa sagitta meo.
Ut fugit ante levem nemoralis capra Dianam,
Aut lepus a rapidi morsibus acta canis.
Sic miser evasi durum per inhospita Phoe-
bum,
Et qua caelerarer vallis adulta fuit.
Volvebam quae causa mihi commoverat illum,
Qui daret haud solitas tendere posse vias.
Illius heu! frustra doctas captare sorores
Speravi, ac multa laude tenere polos.
Nil fuit evigiles studio concludere noctes,
Postquam tot menses abrogat una dies.
Ergo qua volueri prorumpit Mincius alveo
Deveni, lacrymis creverat ille meis.
Invitas mihi multa salix tunc praestitit umbras,
Invito quoniam tunc mihi vita fuit.
Nec mora sit, succincta procul venit ecce
puella,
Auratas zephyris sparserat illa comas.

Fulta latus pharetra tergo rejecerat arcum,
Voce, manuque dabat carmina juncta lyrae.
Ardentis Daphnen cantabat Apollinis ignem,
Laurea quae dempto fine comata viret.
Insuper hac dignos recinebat fronde poetas,
Per quos jam pridem maxima Roma fuit.
Vergilium sensi qui Homerum laudibus aequat.

Parnassi geminum coepit uterque jugum.
Agmina despiciunt vatum spectantia ab imo
Collis, et exultant non habuisse pares.
Phoebaeis quanto caedunt fulgoribus astra,
His, tanto vatum caedit in ausa cohors.
Non tamen exiguis affecit laudibus illos,
Sectantur lento qui pede Vergilium.
Tunc ego quare odium patiebar Apollinis oro,
Haec igitur Nimpha causa ferente fuit.
Nescio quas reperi musas, turpesve sorores,
Nescio quae turpi carmina voce canunt.
Limpida Pegasidum vitiavi stagna prophanus,

Totaque sunt limo decorata meo.
Hinc furor, hinc ira est, hinc indignatio Phoebi,
Ad quem me fecit quaeque camaena reum.
Nec mora, stratus humo: mediatrix sis bona,
quaeso,

Clamabam, facilis demitur ira Dei.
I modo, respondet, nos i modo sperne Camoenas,
Dixit, et obtrusa sustulit aure pedem.

Protinus intumuit nostro sub pectore virus,
Nec Phoebo, dixi, nec tibi subjcior.
Inde furens plectrum rupi, stipulamque re-
sumpsi,
Hosque comenzavit piva sonare modos.

LA MOSCHEIDE

LIBRO I

ARGOMENTO:

Grandezza della guerra tra le Mosche e le Forniche - Invocazione della Musa - La Città di Moschea - Le virtù della Mosca - Sanguileone re delle Mosche - Il fatale annunzio - La disperazione della Reggia - Scannacavalla re dei Tavani - Conforta Sanguileone - I Tavani ed il loro armamento - Il Consiglio di guerra - Sanguileone dichiara Ragnifuga suo successore - Prodezze di Ragnifuga contro Caganiello re delle Pulci - E' ordinato l'armamento generale delle Mosche.

randia Muscarum formicarumque canamus

Praelia crudeles Marte stigante brigas.

Scurus Apollo suos abscondit alhora cavallos,

Non potuit tantum namque patire malum.

Omnis per circum tellus sbattuta tremavit,

Parva super coelos nec cagarola fuit.

Pochum mancavit quam mortus ab axe tomaret

Juppiter, herculeum valde gridabat opem.

Pro bombardarum scappavit Luna rebombo,

Excusamque Jovi fecit abire foras.

Grandezza della guerra tra le Mosche e le Forniche.

Aequora tunc etiam sbigotentia signa dederunt,
Atque spaventosas summa tulcre faces.
Quattuor ad partes mundi brusare cometas ¹⁾
Vidimus, et longas discaviare codas.
Muscarum clamor. pulicorum stractio. trumbae,
Tamburi summos sbigotivere polos.
Cessent antiqui veteres sbaiafare bataias,
Nam talis nunquam guerra veduta fuit.
Grandis erat fateor Troia cascante macellus,
Quando cavallazzum gens oselata tulit;
Equiparare tamen sed quis praesumpserit istis,
In quibus hen! quanta stirps pulicina ruit?
Innumeri pulices, cimices, enlices perierunt,
Sanguine pro quorum sidera rossa micant.
Quae dabit altorium mihi guerras Musa canenti?
Blanditias sperno perfida, Clio, tuas.
Te schioppare quidem video ni tradis aiuttum,
Attamen incago teque tuasque lyras
Vade in malorum, atque tuo succurre Maroni,
Canzones quoniam reete petezo tuas.
Tu mihi sola placens poteris dare, Togna, socorsum.
Strictaque sub cubito det tua piva sonum.
Si mea schionfabis gaiardo vela sirocco,
Ultra caribdiacas cimba nodabit aquas.
Tu quoque sis praesens, veniasque in pressa, Comina,
Vosque poëtissae macronicesque Deae.
Ungite quantillum fresco mea labra botiro,
Per quem ladinior vox queat ire foras.
Salsigeram toltam persutto ferte brasolam,
Quae super ardentes sit bene tosta brasas.

Invocazione
della Musa.

1) Vi è una popolare superstizione che ritiene l'apparizione delle comete essere indizio di gravi sciagure.

Qui il poeta ne fa apparire quattro in una volta.

Post hanc de cænèva Bacci spinatè vasellum,
Haec est carminibus digna bevanda meis.
Urbs est in Pulia quae nunc Moschea vocatur
Nobilis et Romae se putat esse parem.
Illic mercantiae portis trafegantur apertis,
Nec tantas cumulat forte Milanus opes.
Quid bregantinis Veneti grossisque maranis
Agaricum, zuccar, mel. casiamque gerunt?
Quidve Zenovesus loca per longinqua caminans,
Majores aliis bravas habere rates?
Quid Florentini merces comprando fatigant,
Vivere qui nequeunt absque Lyonis ope?
Sed mercantiam totas Moschea per oras
Mittit, nam muscae littora quaeque colunt.
Undique musca suas fert alas, undique vivit,
Musca per Hispaniam, musca per Italiani,
Musca per Hirlandam, Guascognam, musca per altam
Vadit Alemagnam, per Scociamque volat.
Per totas Asiae discurrit musca masones,
Tartaricum passat musca latina mare.
India praecipue muscarum plebe superbit;
Illic sol magno namque lusore brusat.
Musca tamen septem non vult habitare Triones,
Quo plus sol ardet plus bona musca godit.
O, quantum locus est infelix, atque dapocus,
Qui sine muscarum vivere gente patit.
Non ibi nobilitas, non sanguis clarus habetur,
Nobilium quoniam praticat illa casas.
Non dux, non princeps, non rex, non denique papa,
Mangiaret ni stet musca galanta comes.
Immo piatellum vix coram rege scuderii
Praesentant, subito fercula prima capit.
Vixque falerniaco repletur tazzia vino,
Se jactat in dulci gurgite musca prius.

La città di
Moschea.

Le virtù della
Mosca,

Et licet hic moriat, tamen haec mors vita vocanda est.
Nam semet Baechi flumine sponte negat.
O bellam formam mortis, quam, musca, trovasti,
Non dolor in simili morte, sed humor aptum est.
Soldati cupiunt in gneris fundere vitam,
Tu tamen hanc sortem mortis habere cupis.
Non metuis eelsam regum discurrere frontem
Et reginarum labra polita basas,
Ergo laudanda est totum Moschea per orbem,
Progeniem quoniam mittit ubique suam.

COMINA

Sanguileone re
delle Mosche

Il fatale an-
nunzio.

Starat in imperio Muscarum tempore longo
Rex qui Sanguileo nomine dictus erat.
Tercentas urbes, castellos mille regebat,
Innumeras villas, innumerasque rates.
Ergo sublimen dnm stabat supra cadregam,
Intra senatores, musca stafetta venit.
Anxia pro cursu, nigroque schitata lavacchio,
Et, quod pejus erat, sanguine tota rubet.
Illa spavantato vultu se portat avantum,
Smergolat et regis prornit ante pedes.
Heu! quid hac indarnum, clamat, rex, sede superbis?
Heu! quid non, heu! quid, non tua fata vides.
Heu! heu! nil prodest lantis squaquarare triumphis,
Splumatosque super nocte jacere thoros.
Heu! male pinguenti carieas mangiamine mensas,
Heu! male ridendo mollia vina bibis.
Huc! male zaninos itis cazzare fabarum.
Heu! male dat schenam magra cavalla suam.
Frustra sbereigeros oculos babitatis aselli,
Frustra vos pascit stizza gratata canis.
Sic juvat heu! dulces rostro suciare boguones?
Sic juvat heu! crustas lambere francigeras?

Sic juvat excalzas villani rodere gambas?

Sic juvat ejusdem saepe lecare bragas?

Tenditis heu! panzam lombardis pascere quais

Nulla potest vestros merda cavere canes.

Non est iste modus quo. rex. tua libera gens sit,

Non est iste modus quo tua regna manent.

Non est iste modus quo nostros frangimus hostes,

Non est iste modus fortificare domos.

Tu memorare potes exemplum Sardanapali

Cujus vita fuit broda, libido, gula.

Inter foemineas acies asinaliter usus,

Nescivit pugnae tempore quid faceret.

Vulnera spadarum non oscula sunt mulierum,

Scutaque foemineum credidit esse latus.

Ammisit regnum, et, quod plus, ammisit honorem.

Foemina costumis, nomine vixit homo.

Lamentabatur nimium pesare corazzam,

Et nimis in testa quod gravis elmus erat.

Quando cavaleavit nunc hac, nunc pendidit illac,

Et pectoralem credidit esse brianam.

Gobbus ad arzonem palmas ataccabat utrasque.

Non vir, sed plenus stramine saccus erat.

Centum staferi stabant incirca cavallum,

Et ne casearet brachia larga dabant.

Sed quando sensit trombas taratanta sonare,

Territus implevit, se latitante, bragas.

Mox armaduram stracco de corpore traxit,

Solus et errabat flendo per omne nemus.

Tandem aliquam formam pensans monstrare virilem

Cum proprio panzam fodiit ense suam.

Eecce tibi sortem reminiscor Sardanapali,

Alter, ni caveas, Sardanapalus eris.

Tu stas, Sanguileo, panzam graffare claverum,

Et nescis populi fata cruenta tui.

Projice regalem mantellum, projice sceptrum
Vadat in centum fracta corona micas.
Indue lugubres, decet has funebria cappas,
Reginaeque tegat nigra veletta caput.
Inclita de summis caschent spallaria muris,
De fundo ad cuppos sit nigra tota domus,
Ut desperatus stigas domanda sorores,
Implentur populo tartara cuncta tuo.
Implentur populo cui nullum mittis aiuttum,
Implentur populo quem prigolare finis.
Rex formicarum, vix heu! tibi dicere possum,
Rex formicarum teque tuosque ruit.
Septem mille quidem longo certamine muscas
Fudit, et in portu miscuit igne rates,
Ragnifugam nostrum caporalem carcere trusit,
Quem supra furcam colla tirasse puto.
Artelaria nihil potuit sboccare ballottas
In medio quoniam lacte negata fuit.
En ego mortales accepi quinque feritas.
Pro quibus en fuso sanguine vita fugit.

PEDRALA
La disperazione della reg-
gia.

Sic dicens animam tiratis calcibus efflat,
Abditus ocarum quem paradisus habet. ¹⁾
Talibus auditis rex magnum ad astra gridorem
Laxat, et aurato saltat ab axe throni.
Qui veluti mattus sibi tundit pectora pugnīs,
Ac proprio sanctas squareciat ungue togas.
Muscarum subiti clamores attria complent,
Totaque palmarum plansibus aula tonat.

¹⁾ Il paradiso delle oche, nel quale, secondo il detto popolare, non vanno che i dappoco.

Accurrit tota urbs, densatur ubique palazzum,
Constabat tanti nec bene causa mali.
Ecce maritatae squarzato crine puellae,
Quaeque suum rauco clamitat ore virum,
Ecce vocant patres, natos fratresque sorellae,
Communis vidua crescit in urbe dolor.
Interea centum regem cepere vasalli,
Quem stramortitum praestiter inde ferunt.
Non tantus Romam strepitus sotosora butavit,
Quando ruit Bruti Julius ense ducis.
Nec nova Carthago cordoium tale provavit,
Quando se propria fudit Aelisa manu.

GOSA

Ergo super volucrem sbalzavit fama cavallum,
Nec trombam frifolo spiccat ab ore cavam.
In motu ciliū complevit mille mearos,
Nulla datur stracco spelta vel orzus equo,
Per mundi totos it trombezando pāesos,
Donec cam sensit Scannacavalla procul.
Ipse tavanorum populos regit atque governat
Et sua damma soror Sanguileonis erat.
Non stetit ad badam, cugnati fata veretur,
Et cantarellis ponere frena jubet;
Nam cantarellas solitant equitare tavani,
Quarum cullattas aurea barda tegit.
Illico tota cohors post cursum Scannacavallae
Prosequitur celeri quo pede calcet iter.
A tergo veniunt cariazzi trenta feroces,
Quos scharavazzos nomine dixit Adam.
Semper colla ferunt sonitantibus alta sonais,
Valisasque graves in sua terga gerunt.
Unius in manum mensis venero debottum,
Implevitque aures vox gembunda suas.

Scannacavalla
re dei Tavani.

Scannacavalla madet lacrimarum fonte masellas
Quum sua tam moestos audit orechia sonos.
Ad cortem subito staffam retinente fameio
Desmontat, salae scandit otanta gradus.
Ecce venit drentum populo jam vistus ab omni,
Quo magis horrentem vox ferit alta Jovem.
Ducitur in cameram, vix pro plangoribus audit,
Ac ubi Sanguileo rex erat, intus abit.
Qui tunc quantillum reposatus lumina drizzat
Mox rosa quem lectu surgere fecit aqua.
Scannacavalla gravem simulavit fronte piantum.
Calcatisque bono fletibus ore loquit.

FOGNA
Conforta il re
Sanguileone

Quonam Sanguileo prudentia vestra recessit?
Quo mens tam magnum quae regit imperium?
Non est iste animus regis, non scepra tenentis,
Non est haec simili danda corona viro.
Si lagnasset enim Tanitis saeva fiolum,
Scampasset Ciri gensque caputque necem.
Hannibale mortos si tantos Roma barones
Flevisset, staret non petra supra petram.
Spaventant animos lacrimae, muliebris usanza est
Quae lacrimis causa qualibet ora madet.
Nos quibus imposuit mentem natura virilem,
Fortunae prava quid sbigotimur ave?
Juppiter ardenti si terras igne brusaret,
Quid ni? summamus proelia contra Jovem.
Seu fas sive nefas, debemus regna tueri,
Non tamen ut lacrimis, sanguine sed proprio.
Troicus Aeneas patria ruinante, quid egit?
Quaerebatne aliquo se latitare buso?
Aut pulchram uxorem brazzis currebat apertis
Stringere, venatos, ¹⁾ decrepitumve patrem?

1) venatos, cioè ret natos.

Verum pro patriae vitam contempsit honore,
Irruit in mediis hostibus ense ferox.
Fecit quot potuit, donec strachedine lassus
In spallam tolto patre per arma fugit.
Semper constantes animos in corde locabat,
Quamvis tot ferret sortis inique mala.
Jam non sors illum, sed sortem subdidit ille.
Sprevit et insidias quas mala Juno dabat.
Despectu tamen ille suo fabri condidit urbes.
Et sua perpetuo tempore fama viret.
Diversos alios possem contare valentos,
Quorum scriptores gesta dedere libris.
Sufficit Aeneam vobis posuisse davantum.
Eya cito vestram jam removete doiam.
Cessent plangores, et squarciamenta capilli,
Per luctum vitam mortus habere nequit.
Sunt sunt muscarum, sunt vendicanda flagella,
Formica est nostro Marte petenda cito.
In puncto mittam secentos mille tavanos,
Quos fecit fortes longa bataia viros.
Pars equitans usat curvas portare balestras,
Pars grossos alio more cavaleat equos,
Pars pede fert piccas, pars implet pulvere schioppo
Sbombardatque meum per mare multa ratis.
Ergo, senatores vos omnes, state lieti,
Consilium populo quod datis, accipite.
Quando lugetis, luget quoque caetera turba.
Quando ridetis, ridet et illa simul.
Prudenter vestro regi praestate reparum,
A vobis gioiam non capit ille pocam.
Copia muscarum si bello tanta morivit,
Quod superest vulgus, ponite ne pereat.
Talibus exorsis animi fugiere balordi,
Inque suo primo corda stetero loco.

I Tavanì ed il
loro armamen-
to.

Vergognantur enim lacrimis imitasse puellas
Et sic maturum deposuisse virum.

Il Consiglio di guerra. Postquam Sanguileo ter strinxit Scannacavallam

Concilium sala congregat in media.

Sic, inquit, sic alta ferunt, sic alta comandant
Numina, sic fortis dat rota circuitum.

Scannacavalla suo nos multum consolat ore.

Datque suus grandem sermo politus opem.

Dicat consilium pensatim quisque salubre.

Quod stet majoris partis in arbitrio.

Nec vos affectus nati fratrisque patrisque.

Vincat, sed patriae respicietur honor.

Sanguileo ne dichiara Ragnifuga suo successore. Ragnifugam caeco formicae carcere stentant,
Quem scitis fortem Martis in arte ducem

Illum constitui postquam spiravero statum

Regem, bastardus sit licet ille meus.

l'ordezza di Ragnifuga contro Caganiello re delle Pulci. Non id guardantes possanzam cernite vastam,
Cernite quas pulica fecit in arce provas.

Quando fracassavit pulicorum ter duo mille,
Fugit et nullo Caganiellus ope.

Caganiellus enim pulicorum maximus est rex,
Ragnifugae forzas non tulit ille mei.

Scitis et in cutica quando duo mille Pedocchios
Brusavit superos igne tocante polos.

Xersis in armata si dux tunc iste fuisset,
Graecia non illum praecipitasset aquis.

An dux perdendus talis? non qualis in orbem
Musca fuit postquam nostra genia manet.

E' ordinato l'armamento delle Mosche. Parlamenta igitur vadant, veniamus ad arma,
Muscas armari bandus ubique volet.

Cum centum magnis transibimus aequora fustis.

Quaelibet est virdae scoreia longa fabae.

Dixerat et sedit, fiat, clamante senatu,

Fiat, quod noster rex cupit atque jubet.

Voce favet populus, benedicunt Scannacavallam,

Unaque cunctorum mensque fidesque fuit.

Mittuntur cunctas in partes illico bandi.

Currit et ad justos quaeque stafetta locos.

Contra formicas odium crudele citatur,

Illarum pasci velle cruore bravant.

Hic jurat patrem, alter vindicare fradellum,

Atque volunt spadas sanguinolare suas.

LA MOSCHEIDE

LIBRO II

ARGOMENTO:

La guerra spaventa l'Olimpo - Le Zanzare soccorrano Sanguileone - Sgnifer re delle Zanzare - I Muscerini - Siceaborone re dei Muscerini - I Mirmilioni - Mirpredone re dei Mirmilioni - L'armatura ed il cavallo di Sanguileone - Il valore e la strategia di Scanacavalla - Le armi e l'armata dei Muscerini - Le armi e l'armata dei Mirmilioni - L'accampamento - La flotta delle Mosche - Sanguileone e le Mosche si imbarcano sulla flotta - Granestor re delle Formiche chiama a consiglio i capi della nazione - Mirnuca generale delle Formiche - La possanza di Mirnuca - L'accampamento delle Formiche - La tempesta disperde la flotta delle Mosche.

Iupiter astrigerum jam baltegarè scabellum
Senserat, et pavidos mirat in ore Deos.
Quid tremat, exclamat, coelum? quid mutat
Olympus?

La guerra spaventa l'Olimpo

Sidera quid video pulvere tincta nigro?
Nunquid adhuc veniunt nos assaltare gigantes?
Nunquid mortalis gens mihi bella movet?
Ferte cito fulmen, mortalia cuncta brusabo,
Humanum, quam nos, malo perire genus.

Mercurius dixit: pro nobis nulla parantur
Praelia nec contra, lis aliunde venit.
Inter formicas et muscas nascitur ingens
Garboius, per quem sbilzet ad astra cruor.
Nullus praesumat Divum, seu nulla Dearum
Crudas muscarum cernere velle brigas.
Nam bombardarum scocatio quando tronabit,
Credite vos faciet rumpere colla zosum.
Juppiter extimuit; solem restare comandat,
Qui strigare suos tempus habebit equos.
Neptunus quoque rumorem sub gurgite sensit,
Itque sua in fundo tota roversa domus.
Concurrunt trepidae Nimphae, Divique marini,
Qui fugiunt veluti grex fugit ante lupum.
Quis diavol, ait Neptunus, trentaue para
Tam citò compellit vos scapolare viam?
Aeolus absque mea nunquid rex ille saputa
Per mare Garbinos laxat abire suos?
Eya cito saevum spacianter ferte tridentem,
Aeolus hic audax est aliquando nimis.
Triton respondet: non est rex Aeolus iste,
At zenzalarum multa carina nodat.
Sunt forsàn numero grandes octanta galeae,
Quae in regis vadunt Sanguileonis opem.
Neptunus raptim tali sermone tasivit,
Itque per algosas corde tremante casas.
Sanguileo gaudet, zenzalis obviùs ibat.
Quas portus magno coepit honore suus.
Non armata fuit mundo formosior unquam,
Ipsarum ductor nomine Sgnifer erat.
Vix arrivarant ipsae, fit rumor in astris,
Et montagnarum culmina celsa tonant.
Nunquid erunt Sgniceri? nunquid Vascona canaia?
Nunquid gens verbis Italiana bravis?

Le Zanzare
soccorrono
Sanguileone.

Sgnifer re del-
le Zanzare.

Ista Todescorum nunquid plebs apta bocalo?

Mandat descalzos num quoque Spagna suos?

Heu! Moschinorum descendit tanta brigata,

I Muscerini.

Tanta quod aetherius non habet astra sinus,

Apparent centum stendardi desuper Alpes,

Ac procul armorum per juga splendor hiat.

Sunt Moschinorum populi, gens apta batais,

Rexque suus nomen Siccaboronus habet.

Siccaborone re
dei Muscerini.

Non quo descendit, nec ubi sol nascitur, unquam

Tam crudelis homo, quam fuit iste, fuit.

Sperzurarat enim ad fundum mittere mundum,

Deque suo solio praecipitare Jovem.

Non fuit in gueris vir desperatior unquam,

Ast incusabat se nimis esse pinum.

Tartaria suo stabat subjecta volero,

Cuique barilensis subdita vallis erat.

Indiscretus enim tantum, tantumque superbus,

Immo cruentato sanguinis ore bibax,

Ut quoscunque viros non Martis in arte valentos,

Mangiari a cruda praecipiebat ape.

Haec apis est animal ejus fert cauda venenum,

Deque suis membris ceraque melque fluit

Moverat hunc amor, et dilectio Sanguileonis

Crudus homo quamvis nescit amare bonos.

Tartaricas buttae passaverat iste per undas,

Deque barilensi valle tenebat iter.

Partibus ex aliis venerunt mirmiliones,

I Mirmilioni.

Qui grottas habitant per sua regna nigras.

Non fuit in mundo gens assassinator unquam,

Quae formicarum suggere membra sitit.

Rex erat ipsorum Mirpredo nomine dictus,

Mirpredone re
dei Mirmilioni

Heracleis foris aequipandus enim.

Duxerat armatos sexcentos mille guereros,

Nemo cavallaster quisque pedester erat.

Hic ergo adjunctis formicas contra phalangis.

Hen! quam crudelis guerra parata fuit.

Sanguileo cunctis capitaneis et caporalis

Sermonem fecit, nam bene doctus erat.

Non huic doctiloqui fuit aequiparanda Catonis.

Lingua, nec Hannibalis docta loquela ducis:

Quondam Sanguileo si orasset veste togatus,

Cascasset nomen jam, Cicerone, tuum.

Ergo ubi soldatorum animos oratio longa

Fecerat arditos, quisquis ad arma volat.

L'armatura
ed il cavallodi
Sanguileone.

Sanguileo primus rutilantia vestiit arma

De ciceris duro cortice facta nigri.

Dimidiam gussam fert pro targone fasoli,

Est sua porcelli ferrea lanza pilus.

Excusat illi pars concava quippe celatam,

Stat pro pancera maxima gussa fabae.

Interea grandis fit sgomentatio campi,

Nam venit indomitus Sanguileonis equus.

Hic erat ex illis quos dicunt nomine grillos,

Qui tezare leves ampla per arva solent.

Non, velut usantur animalia cactera, currunt,

Ast ad saltones calcibus astra vident.

Sanguileonis adest totus niger ergo cavallus,

Plurima quem stranium turba tenere nequit.

Sexcentas muscas sbalzo superabat in uno,

Totaque sub pedibus terra tremare suis.

Insabionizat quotiens pede calcitrat, omnes,

Ae oculos tenui pulvere stoppat eis.

Ast ubi quam primum ductus fuit ante patronem,

Efficitur placido mitior agniculo.

Illieo rex cunctis facientibus undique largum

Saltat, et in sellam plantat utrasque genas.

Mox ad naspantes ficeo sperone galoppos

Hunc movet, et gentes it asetando suas.

Vivat Sanguileo, vivat Sanguileo, gridant;
Cernis et antractum mille cavare bretas.
Tota super grossos equitat moschilia grillos,
Qui numero centum milia sunt equites.
Scannacavalla suos alia quoque parte tavanos
Ordinat, et stimulo vocis ad arma vocat.
Corpore magnus erat, major sed mente daverum,
Doctus partitum scire piare bonum.
Ad strabueconem sua jam non bella movebat,
Ut faciunt plures qui sine mente ruunt,
Qui nec apizzatur simul atra barufola guerrae
Omnes in pezzis presto taiare volunt.
Non ita maturus faciebat Scannacavalla,
Immo, repossata mente, regebat opus.
Hic habuit quondam uno cum vespone duellum
Qui tandem multo victor honore fuit.
Cujus de cauda spinum detraxit acutum,
Omnibus in guerris haec sua spata fuit.
Sed moschinorum rex dirus Siccaboronus
Sfodrato squadras instruit ense suas.
Se parpaionis ¹⁾ totum vestiverat alis.
Est camolae ²⁾ scutum meza ganassa suum.
Mittit corseros regio Panormia fortes.
Quos panarottos ³⁾ mundus ubique vocat.
Ipsos veloces muschinia turba cavaleat,
Omnia qui rabidis morsibus arma terunt.
Muschini armantur stuppa, quae circa borones ⁴⁾
Tempore pro longo dura venire solet.

Il valore e
la strategia di
Scannacavalla.

Le armi e l'ar-
mata dei Mu-
scherli.

1) *parpajones* : farfalloni.

2) *canolue* : tignuole.

3) *panarottos* : piattola.

4) *borones* : canella, quella delle botti del vino.

Est moschinorum talis destrezza, quod uncos
Trant vinazzolos et trare saxa parent. ⁵⁾
Ex his semper habent carneria plena balottis,
Cum quibus elmettos duraque scuta terunt.
Ast ordinanzam Sgnifer disponit in amplam
Zenzalas, nec aliis pareat esse minor.
Lendinis huic durae tegit omne pellicula corpus,
In qua non vulnus spada tacare potest.
Nil nisi de humano zenzalae sanguine vivunt,
Ac ubi se firman, signa videntur ibi.
Non usant spadas, non dardos, non alebaldas,
At sua cum propriis dentibus arma drovant.
Sunt homines magri, nervosi schinclibus acri,
Sunt bene gambati, dulciter ore canunt.
Ii cincidellas equitant, quae nocte vagantur,
Ad eodamque ferunt igne micante faces.
Limpyrides graeci vocitant sed nos cagafocos.
Nam parent seura nocte cagare focum.
Mirmilioneas etiam Mirpredo catervas
Guarnitos armis unit, et arte docet.
Gens sassina quidem sed in armis jugiter usa,
Et eni fama magis quam sua vita placet.
Sunt pedites omnes, piclis utuntur aguzzis
Quas de frumento prodit arista novo.
Sunt habiles guerris lanzones mirmilionum,
Pro clipeis speltae concava grana ferunt.
Hos regit ille ferox Mirpredo pratieus armis.
Totum gregnapolae quem tegit ala nigrae.
Inter formicas, ac inter mirmiliones
Semper guerra fuit, est quoque, semper erit.
Ergo post acies factas, post agmina monstrae,
Saldatis cunctis splendida paga datur.

Le armi e l'armata dei Mirmilioni.

5) parent; sembrano.

Sanguileo vecchios reseravit allhora tesoros,
Nec licitas bello vult sparagnare pagas
Spendit abundanter, quia sic faciendo valentos
Reddit soldados, dispositosque neci.
Jam non stendardos vel contrasigna narro,
Tanta nocet capiti sbaiafaria meo.
Si varias linguas, patrias quoque scribere vellem,
Inchiostri et cartae structio magna foret.
Hic nisi banderae suentillant, hieve trabachae,
Hieve pavaiones littora larga tegunt,
Hic contestabiles, caporales et capitanos,
Hic bandirales magnanimosque duces.
Hic reges, contos, marchesos, logotenentes,
Mirabas proprium sollicitare gradum.
Hic lanceae, spadae, targones, scuta, cimeri,
Hic trombae, gnacariae, timpana, corna, ciful.
Circumcirca tremunt colles, reboatque rivera,
Vastaque de celsis rupibus Echo tonat.
O quantum immaninat soldados *tararan* illud
Trombarum et mortis corda nemiga facit.
Navibus interea complentur littora tantis,
Quod nisi per salsas vela videntur aquas.
Sunt naves grossae, sunt fustae, suntque galeae.
Sunt simul innexae per freta larga rates.
Si cercas quali sint de lignamine factae,
Dimidiae glandes dimidiaequae nuces,
Ancoreos buttat rampinos undique nautae,
Ac super antennas vela bianca parant.
Innumerae cordae molantur, sive tirantur,
Pro quibus hic illic rauca cirella gridat.
Non monitiones, non vituaria desunt,
Non maneat guerris artelaria decens.
Sanguileo primus galiottum scandidit amplum,
Qui calcinelli maxima gussa fuit.
Illum tota furens moschea brigata secuta est,
Vix infassatus restat in urbe puer.

L'accampamento.

La flotta delle Mosche.

Sanguileone e le Mosche si imbarcano sulla flotta.

Supra capelletos ¹⁾ giandarum Siccaboronus
Scandere moschinos compulit ense suos.
Denique sgombrarunt portum, largamque marinam
Intrarunt placido vela regente notho.
Jam mare sub tanto barcarum pondere languet,
Cujus apena graves sustinet unda rates,
Per primum dierum laeti cantando vogarunt,
Et fecit placidum per mare ventus iter
At formicarum populos redeamus ad altos,
Qui presenserunt bella futura sibi.
Ego senatores Granestor convocat omnes,
Fitque inter savios disputa longa viros.
Supra formiceas sceptrum regale tenebat
Granestor multo splendidus Imperio.
Consilio docti faciebat cuncta Pregai. ²⁾
Quo semper bellum victor ad omne fuit,
Illic terribilis subito Mirnuca vocatur,
Qui formicarum dux generalis erat.
Inter formigenas nemo robustior illo,
Fert duo solettus tergore grana fabae.
Quamlibet armorum guisamque modumque sciebat,
Præcipue in giostris valde gaiardus erat.
Undique Mirnucae possentem fama gridabat,
Nec siluit nomen per mare grande suum.
Nux erat in summo fundata cacumine montis,
Quae busa Mirnucae rocca superba fuit.
Hinc sibi composuit nomen Mirnuca decenter.
Mirnucae, Mirmix cum nuce juncta, facit.
Ante senatores barbato venerat ergo,
Cui magni campi tota bacchetta datur.
Se prius excusat non tanto dignus honore,
Et quod vecchiezza debilitatus erat.

Granestor re-
delle Formi-
che chiama a
consiglio i ca-
pi della nazio-
ne.

Mirnuca gene-
rale delle For-
miche.

La possanza
di Mirnuca

1) Pregai: pregadi, il Consiglio dei Veneziani.
2) giandarum, delle ghiande.

Ponitur in punto campus, gens, arma, cavalli,
Banderac, lanceae, busa metalla, tubae.
Jam prope Sanguileo cimieum mare caleat, et altis
Acquora sunt velis tota coverta procul.
Jamque suis mundum privarat Apollo cavallis,
Lusoremque dabat luna bianca novum.
Non phantasiam vento posuere siroceo.
Qui furtim nebulis turbidat astra suis.
De quibus obscuro con turbine saltat in undas
Spernazans nigras impetuosus aquas.
Ut sua natura est, pelagus sotosora butatur,
Castrones pascit rura per ampla suos.
Sanguileo gridat: quam fers, o nauta, novellam?
Respondet, mi rex, nuncio quippe malam.
Quo verbo magnus moscarum clamor Olympum
Toccavit quoniam quisque morire timet.
Sed magis undosas montagnas aequor inalzat
Inter quas veniens maxima guerra furit.
Quapropter sbalzantur aquae, prorasque covertant.
Saepeque sgomentum poppa sepulta facit.
Sollicitant nautae mollare tirareque cordas,
Indarnum nemo stabat alhora quidem;
Quisque patronus erat staneus maneggiare timonem,
Perdedit et forzas, ingenioque caret.
Millibus in strazzis jam garbassa tota forantur,
Faetus cordarum jamque viluppus erat.
Saepe simul naves urtant, semetque fracassant,
Spezzati remi per freta larga ninant. ¹⁾
Jamque marinari patronum sibila temunt,
Quisque aliqua scampum quaerit ut arte suum
Qui brancat tabulam, qui scamum, quive travellum,
Qui despoiata veste nodare parat.

L' accampamento delle formiche.

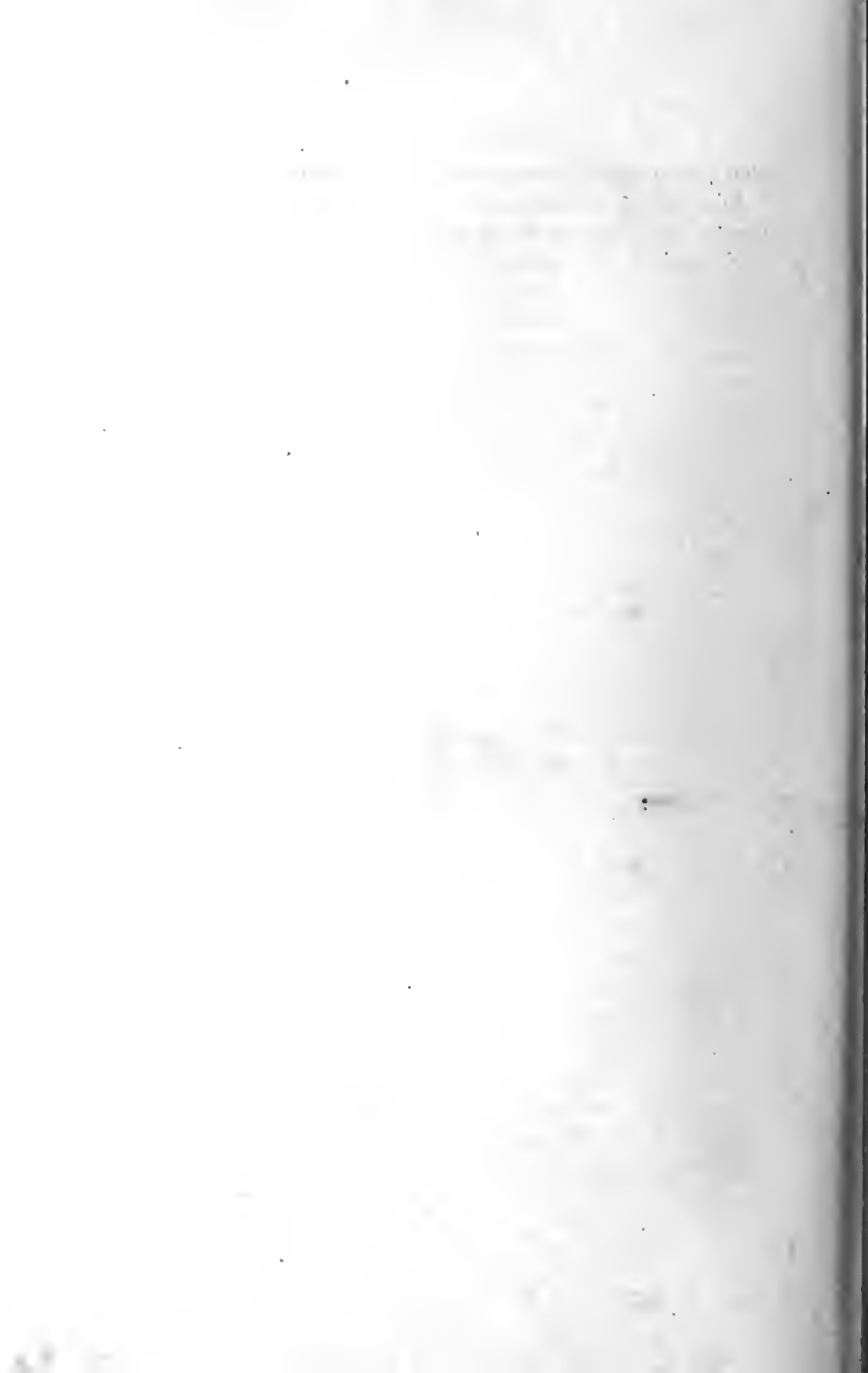
La tempesta disperde la flotta delle Mosche.

1) . . . ninant: ondeggians

Res crudelis erat ponti guardare travaium;
Quaelibet est undis seminegata ratis.
Quas nunc jurabas toccare solaria coeli,
Nunc infernali sub Acheronte trahi.
Hae illac sbalzant fustae, timidique marani;
Hic timon, hic velum, spiceus hic arbor erat.
Sanguileo flexis et Scannacavalla zenocchis
Stabant et summo vota tolere Deo.
Sanguileo grassum vult sacrificare pedocchium,
Cujus pellis erit digna gonella Jovi.
Scannacavalla duos pulices offerre spopondit,
Et dare vult superis interiora suis.
Praeterea Sgnifer cum Mirpredone gemiscunt,
Zaninununque fabae sacrificare volunt.
Siccaboronus erat solus quis spresiat undas,
Seque facit beffas aequare posse mori.
Plangentes alios crudeli voce biasmat,
Atque facit votum velle seanare Jovem.
Saepe ficas caelo monstrat, superosque petezat,
Et stultus rabidum clioccat ut ense fretum.
Fortius at mugit pontus percussus ab illo,
Fulgurat, et spissis ignibus aether hiat.
Horrendis bombare tonis sentitur ubique,
Mox rapido crebras imbre sboronat aquas.
Siccaboronus opem vult solus tradere navi,
Dum cordas frettat solvere, frangit eas.
Saepe comandando non oboeditur ab illis,
Quos in salsiferas precipitabat aquas.
Non dicit: *guarda*, sed buttat in aequare cunctos,
Et pugnis donat corpora multa freto,
Dum bravat, ecce ratis scoio spezzatur in uno
Et celer absorbet fundus apertus aquas.
Quid ni? diventat magis ille superbus
Supra vinazzolum per mare fertur adhuc.

Non tamen interea cessat maledicere coelum,
Stizzosusque natans, aequora calce ferit.
Caetera naufragio proles Moschina negatur,
Neptunique petit gianda cavata domos.

LA MOSCHEIDE

LIBRO III

ARGOMENTO:

Siccaborone è gettato dalla tempesta sulla spiaggia - Trova quattro Pulci sotto una torre - Sue contese e combattimento colle Pulci - Giugne al campo delle Formiche - Il loro accampamento e i loro alleati - Muschifur re dei Ragni - I Pidocchi - Caganiello re delle Pulci - Putrifola re dei Cimici - Siccaborone è nominato capitano generale - Conduce l'esercito alla battaglia - Mirnuca dispone l'esercito delle Mosche - Primo incontro degli eserciti - La battaglia - Sanguileone ammazza Fitfolgel - Sbaraglia i Cimici, i Pidocchi e le Mosche - Le prodezze di Caganiello - Siccaborone uccide Caganiello e Granestor - Amazza Putrifola - Assalto di Mirnuca - Strage dei Tavani e delle Mosche - Siccaborone entra nella città dei Ragni - Amazza Muschifur - Fa strage delle Formiche e dei Ragni - Mirnuca uccide Sanguileone e Mirpredone - Morte di Siccaborone.

praxerat undarum revolutio Siccaboronem
Ad litus sanum corpore, mente nihil.
Vult plus quam maium, zurat chiodumque
piantat

Siccaborone è
gettato dalla
tempesta sulla
spiaggia.

Infima Plutoni tollere, celsa Jovi:
Vultque potestatem Neptuni prendere, vultque
Hos super imperios unicus esse dens:

Vult sit conjunx Pallas, meretrixque Diana.

Et, jam facta vetus, sit rufiana Venus.

Mercurium doro ¹⁾ vult apiccare soghetto,

Cujus ad officium Mars manigoldus erit.

Solus solettus furiosa mente caminat,

Et sibi mangiandi plurima voia venit.

Non leo sic rugit quando ventrone famato

Bestia non griffis capit at ulla suis.

Trova quattro
Pulci sotto una
torre.

Ergo procul vidit celsam per culmina turrim

Ad quam sollicito cum pede brancat iter.

Hacc erat immensus tendens ad sidera fungus,

Culmine qui tundo jugera multa tegit.

Quattuor hic pulices, armato corpore, stabant,

Et sub fungino tegmine quisque jacet.

Pinguis in aguzzo rostitur lendina speto,

Sub qua carbonum grande brasamen erat.

Expectant pulices quod sit bene cocta famati,

Hanc et adoceliatam Siccaboronus habet,

Accanegiatus erat, scarpasque pedesque gigantis

Mangiaret, sancti cruraque Christophori.

O socii, dixit, vobiscum ducor accnam, ²⁾

Sue contese e
combattimento
colle Pulci.

Me vester quoniam rostus odore guidat.

Unus respondet: non hic, compagne, taverna est.

Albergum quaeres in meliore loco.

Siccaboronus apro similis citò fervet in ira.

Cui frons de colera tota bianca venit.

Per stigiam, dixit, dabit coenare paludem,

Gentilezza negat quod dare, forza dabit.

Cui responderunt: per forzam tollere visne?

Siccaboronus: ita, sufficientus ero.

1) . . . doro: di oro.

1) . . . accnam: a cena.

Non suportarunt pulices ea verba superbi,
Targas et brandos sguainavere suos.
Siccaboronus enim prestus jam traxerat ensem,
Quem semper secum per mare nando tulit.
Ah trincatores, gridat, gens apta tavernae,
Non vestras timeo, brutta canaia, minas.
Sic ait, et spada facit illos stare dalargum,
Et velut in canibus granfiger ursus erat.
Circundant illum pulices saltonibus altis,
Nam cum bellatur saltat in astra pulex.
Siccaboronus habet stortam non lamine ferri,
Sed faber ex dura condidit ungue viri.
Hoc genere armorum pulices natura spaventat,
Quapropter superat Siccaboronus eos.
Vipera sembrabat sticiosos infra leones,
Vel non castratus bos magis intra canes.
Per nullum pactum sgomentabatur ab illis,
Et rubeo multas fecerat ense plagas.
Unus at ecce pulex dardum slanzavit acutum
Ad padellam oculos Siccaboronus habet.
Dum mirat dardum venientem, saltat in altram
Bandam, ne talis botta necaret eum.
Nunquam vista fuit leonissa legerior ille,
Quum saltans pariter movit alhora pedes.
Adjunxit pulicis spallam fendente sinistram,
Quod latus ad dextram spada calata fuit.
Non tamen assaium fuit hanc fecisse prodezzam,
Se levat ad coelum forsitan octo pedes.
Octo dico pedes moschini saltat in auras,
Et super alterius percutit ense caput.
Non elmus durat quamvis sit scorza lovini,
Millibus in pezzis fractus ad astra volat,
Squartat, et in tenero callat ventramine ferrum,
Sic duo jam pulices tartara nigra petunt.

Tertius ecce pulex incantum Siccaboronem

Post cuppam clioecat proditor, ille cadit.

Ille cadit, sed non aliter sua gamba resurgit,

Quum tangit duram sgonfia balla petram.

Inde magis factus colerosus tartarus heros,

Nettum roverso truncat utrumque genu.

Ultimus expavit, scapolat saltonibus inde,

Quem desdegnatur mens generosa sequi.

Elevat orgoium, post unum currere tenet,

Sed vadit longam pro satiare famem.

Incipit ante focum rostitam mandere lenden

Omnia cum totis carnibus ossa vorat.

Mox uvae granum tribiani repperit unum,

Quem bibit, et multo factus alegrus abit.

Strappassat montes, strapassat flumina, valles,

Giugne al
campo delle
Formiche.

Tandem junxit ubi campus uterque furit.

Dico muscarum fornicarumque catervae

Stabant jam guerrae pro dare signa pari,

Hic erat in medium campagnae testa cavalli,

Non procul et veteris crappa stat ampla bovis.

Intus mille salae, camarae, talamique decentes,

Il loro ac-
campamento e
i loro alleati.

Et loca squadrones apta logare duos.

Muscas testa bovis, fornicas testa cavalli

Continet, has circum bastio fortis erat.

Formigemum testam, potius quam nuncupor urbem,

Moschifur insidiis clauserat arte suis.

Muschifur octipedum ragnorum maximus est dux.

Muschifur re
dei Ragn.

Qui dare formigen venerat abus ¹⁾ opem.

Condiderat largum sua gens ragnina steccatum,

Quem sbnsare potest artelaria nihil.

I Pedocchi.

Tercentum vigilans noctesque diesque pedocchi,
Semper et in muris, *for bona guarda*, gridant.

1) . . . formigen venerat abus: cioè: for nigenabus venerat.

Ipsorum regem, Fittfolgel nomine dicunt,

Qui Gelvelphini portat in ungue fidem.

Caganielus ibi formicis donat aiuttum,

Caganiello re
delle Pulci.

Qui pulicum plenas vexit otanta rates.

Boscossam sub jure suo tenet ipse lasenam,

Subque suo imperio silva canina jacet.

Hic erat et cimicem Putrifola nomine princeps.

Putrifola re
dei Cimici.

Totum lettiriae possidet ipse fretum.

Hos inter campos fit maximus ergo travaius.

Presones mutuo scaramuzzando piant.

Implent horrissono bombardae nubila tul taf.

Et faciunt fummo sidera nigra suo.

Quis posset tantae strepitum narrare canaiae?

Tamburri, gnacarac, timpana, corna sonant.

Saepe corerias faciunt, saltantque deforas,

Et stradiotorum grisa cavalla rotat.

Terra coverta tremit squadronibus aethera mutant,

Audiit inferni talia bella pater.

Talia bella pater baratri praesensit, et inquit:

Nunc ego contentus, nunc ego richus ero.

Vulcanum clamat, qui zoppegando venit.

Et dixit quidnam rex mihi Pluto jubet?

I, cito, respondet, canutum avisa Charontem,

Qui per sex giornos evigilare velit.

Et videat si forte levis sua barca foratur

Cui tua suffragium nempe tenaia dabit.

Si lamentatur non tantam posse fadigan,

Die quod ego mittam nunc Graficanis opem.

Post haec portabis cunctis mea jussa diablis,

Quos ad pallazzum fac properare meum.

Ergo Vulcanus non rem bis dicere fecit,

Tamburri sonitu per loca coeca tonat.

Plutonis cito fiunt atria plena diablis,

Ac ibi consilios instituere suos.

Plato jubet cunctas baratri scopare masones,
Sub quibus albergum tanta brigata capit.
Corniger extemplo sua spaciat antra Minossus,
Hic animas pulicum foeda libido rapit.
Cerberus ignivomas aperit latrando ganassas,
Ad quas muscarum turba gulosa ruit.
Formicas niger expectat Sathanasus avaras,
Optima spazzatur concava foppa quibus,
Sed muscolinis aperit Draganizza cavernas,
Qui circa buttas imbriagare solent.
Sanguine viventes optat Malabranca tavanos,
Non cessant morsu qui stimulare boves.
Stantes ad stradam Cagnazzus mirmiliones
Allicit, et grottas collocat intra suas.
Foetentes cimicos guastantes tecta, letiras,
Astaroth in bronzo valde bulire facit.
Sacrilegos, avidosque caput violare pedocchios
Sollicita miseros Belial ungue terit.
Sic miseris almis poenas statuere diabli,
Quas expectantes bella futura vident.
Protinus ad mundum furiae venere malignae,
Spargere quae vadunt semen ubique suum.
Semen vipereum, semen quod toxicat almas,
Semen, quo mundo tanta sinistra cadunt.
Hoc urbes multae cascarunt semine, namque
In se divisum labitur imperium.
Nascitur hoc inter proprios discordia fratres.
Hoc veniunt pestes, jurgia, stupra, neces.
Thesiphone centum gremio fert torva cerastas,
Et serpentinas it lacerando comas.
Nunc huc illuc per muscas seminat angues,
Inter quas rabies dentibus atra fremit.
Defunctos offert natos ante ora parentum,
Concipit ac animos saeva Megaera truces.

Hen! hen! forniciae, tantam caveatis Erynnim
Contra diabolicos est opus ire Canes.
Alecto interea stimulabat Sanguileonem,
Cujus magonem pestifer anguis habet.
Ipse facit subito magnum ragunare senatum,
Nuper arivatus Siccaboronus erat.
Cui per conseium datur omnis maxima campi
Libertas, quoniam sanguinolentus erat.
Supra panarottum urget furibonde cavallum,
Soldatos pavidam nil trepidare necem.
Cursitat huc illuc, animat cum voce timentes,
Multorum furias plus furiare facit.
Ordine componit per longum quinque phalangas,
Sgnifer zenzalae prima caterva datur.
Mirmilioneam guidat Mirpredo secundam,
Tertia sub valido Sanguileone bravat.
Quarta tavanorum regitur sub Scannacavalla,
Sed quintam pro te, Siccaborone, tenes.
Alta spieganter vexilla, strepentque per altum
Aera trombettae mille taranta sonant.
At Mirnuca videns inimicos esse paratos,"
Instituit longo tramite quinque squadras.
Fitfolgel primam regit octo mille pedocchios,
Putrifolae cinnicum turma secunda datur.
Granestor terzam, sed quartam Caganiellus
Guidat, Mirnucae postera squadra manet.
Jam magis alter erat campus vicinus ad altrum,
Ponitur in restam lancea silva procul.
Utraque gens altum levat arma gridando fragorem,
Quod coelum paret velle tomare zossum.
Sgnifer primus adest, cagafocum spronat et urtat,
Quem zenzalarum grossa caterva seguit.
Huic incontra venit Fitfolgel supra locustam,
Quae velut alphanæ fortia, fortis erat.

Siccaborone
è nominato ca-
pitano gene-
rale.

Conduce l'e-
sercito alla bat-
taglia.

Mirnuca di-
spone l'eser-
cito delle Mo-
sche.

Primo incon-
tro degli eser-
citi.

Plus maravigliosam giornatam, plusque cruentam
Non unquam potuit tradere penna libris.
Quam modo cum tanta venio contare paura,
Quod quasi principium non dare musa potest.
Nec sub rege quidem, nec sub duce principe turba
Tanta recolta fuit, quanta recolta modo.
Montagnae reboant frifolo clangore tubarum,
Muschifur ignovomos sgombrat ab urbe tonos.

La battaglia. Ecce locusta venit, Fitfolgel portat adossum,
Dum eurrit sabbiam mittit ad astra levem.
Limagae cornam pro lanza Sgnifer abassat,
Contraque Fitfolgel praecipitosus abit.
In medium pectus lanzam primarius ataccat,
Frangitur, et trunchi sidera mille petunt.
At Fitfolgel habens hastam, quae est gamba cicalae,
Percentit et stratum Sgnifera misit humo.
Non illum curans distesum lassat arenae,
Cumque locustino tela subintrat equo.
Jam mistura tenet zenzalas atque pedocchios,
Incipit horrisonam stolus uterque brigam.
De lanzis unus milionus frangitur, unde,
Qui cascat, qui non, hic necat, ille morit.
Mille roversatas zenzalas atque pedocchios
Sotta cavallorum calcibus esse vides.
Fitfolgel passat, banderam Sgniferis aretat,
Quam rapit et terrae folta per arma tirat.
Protinus, hoc viso, zenzalica turba scapiuat,
Nilque, seavaleato rege, fugire pudent.
Quando sbaratatos vidit Mirpredo cosinos,
Mirmiliones spronat ad arma ladros.
Ast alia banda cimicos Putrifola movit,
Has inter squadras quisque pedester erat.
Ut prope Mirpredo celeravit, culmen aristae
Torquet, ut occideret vulnere Putrifolam.

Ipsa sed tasca traxit duo grana ceserchiae,
Artificiose tota piena foco.
Dum Mirpredo tirat, ballottam concitat unam,
Quae de bombardae ceu vomitata volat.
Hanc non expectat Mirpredo, saltat, et illa
Mirmilioneos conterit octo viros.
Dum simul hi certant, et dant pro pane fugazzam ¹⁾
Miscetur cimicis mirmiliona cohors.
Ingrossata magis facit atra bataia spaventum;
Aethera diversus rumpit aperta gridor.
De testis, gambis, pulmonibus, atque figatis,
Deque coradellis terra coerta rubet.
Ast aliquantillum se se Mirpredo retirat,
Fitfolgel squadras pellit ubique suas.
Sed cito Sanguileo porcelli corripit hastam:
Eya valenthomines, me seguitate, gridat.
Sic ait, ante alias muscas ferit illia grilli,
Prosequitur regem caetera turba suum.
Omnia pulvis erant, quem volvitur cursus equorum,
Soldati dubitant quae sit amica cohors.
Dum male Fitfolgel zenzalas menat inermes.
Sanguileo jungit: *guarda*, pedocchie gridat.
Fitfolgel scutum porgit de semine fungi,
Is nil de valido Sanguileone timet.
Sors tamen hunc rapuit, porci pilus inguina transit
Deque locustino tergo lapsus obit.
Non procul intornum cimicos rex Sguifer habebat,
Quem scavalcatum prendere turba studet.
Stringit Sanguileo grillum, saltatque per illam
Putrifolae gentem, quam dare terga facit.
Vadunt in rottam cimices, ut squadra caprarum
Quas leo grignanti dente famatus agit.

Sanguileone
ammazza Fit-
folgel.

Sbraglia i Ci-
mici, i Pidocchi
e le Mosche.

1) *fugazzam*: focaccia.

Sgnifera Sanguileo fecit montare locustam,
De qua Fitfolgel mortuus exciderat,
Ergo pedocchiorum stolus calcanea voltat,
Atque locustinos retro speronat equos.
Sanguileo incalzans it mescolatus in illos,
Quos semper rubeo svenat ut ense grisos.
Cui mediam testam, cui brazzum spicat ab armo,
Tecta cruentosis carnibus arva latent.
Sed tamen indretum subito quod tornet oportet,
Nam sua Granestor prestiter arma ciet.
Festucum foeni pro lanza primus aferrat,
Et forbesinam ¹⁾ striete speronat equam.
Ista bifurcatam gestat mala bestia caudam,
Ob ejus rapidam surgit arena fugam.
Sgnifera miravit, medio cui pectore ferrum
Intrat et ad stigios it pover ²⁾ alma focos.
Postea muscarum minitanti voce catervas
Schiappat ut aequoreas Tygris et Arnus aquas.
Urtat et atterrat soldados atque cavallos,
Semper habet gentem post sua terga nigram,
Non supportatur Granestoris alta prodezza.
Quaeque piat turpem musca repulsa fugam.
Mille roversantur sine musca ad littora grilli,
Mox fugiunt sellis coeca per arma vodus.
Sanguileo et magnus Putrifola grande comenat
Bellum, qui mutuo vulnera plura dabant.
Scannacavalla suam banderam tollit ad auras,
Pampognam striceat, turba tavaua sequit.
Hunc bene Granestor muscas dum cazat, adocchiat
Quem cito voltato prestus asaltat equo.
Tam possenta fuit lanzarum botta duarum,
Quod lunae tetigit fractio trita pedes.

1) *Forbesinam*: Forficchia.

2) La Toscolana ha: *pover*, alcune altre: *miser*.

Forbesina dedit nec non pampogna stramazum
Speronata statim quas relevare facit.
Jamque comenzabant tegnam ¹⁾ gratare vicissim,
Quando tulit campo Caganiellus open,
Supra zaninos seguitant pulicina fabenses
Agmina, sed primus Caganiellus adest.
Quendam terribilem passat sua lanza tavanum
Mox quo major erat calca, speronat equum.
Non, mihi si centum linguae, describere possem
Terribiles bottas, horribilesque sonos.
Tota fracassatis asprescunt littora lancis,
Sanguinis ad panzam flumen aguazzat equos.
Invilupatus erat per totum campus uterque,
Qui stant, qui scapolant, hic morit, ille necat.
Voces innumerae seu plorant, sive minantur,
Aut animant pavidos, aut scapolare monent.
Pulverolentus erat garboius ad astra levatus,
Nil nisi per terram corpora morta jacent.
Tamque cornacchiae volitant per nubila testae,
Coratae, milzae, brachia, terga, manus.
Cum brandis finos audis spezzarier elmos,
Spata ferit spatam, scutaque scuta terunt.
Qualis garboius, qualis travaiaio fitur
Quando fasolorum caldar ²⁾ in igne bulit,
Talis erat dum musca cadit, formica resurgit,
Dum zenzala ferit mirmilioque parat.
Grillos, pampognas, zaninos, atque locustas
Innumeras cernis rubra per arva mori.
Sed quid olymptiacos video tremulare penates?
Quid mare quid terras nox tenebrosa rapit?
Nunquid philosophi veluti dixere vetusti,
Vult brusare simul cuncta creata Deus?

1) *tegnam* : tigna.

2) *caldar* : caldaia

Heu! quia terribilis non est nisi Siccaboronus

Qui moschinorum castra movere parat.

Ante suos oculos scampabant mille tavani,

Zenzalae, muschae, mirmiliona coliors,

Hos formicarum, pulicumque potentia cazzat,

Hosque valorosus Caganiellus agit.

Le prodezze
di Caganiello.

Ergo leonis habens iram, canegiatus achiappat

Brandum cum targa, moxque speronat equum.

Namque sui fugitant, selhioppat, creppatque dolore,

Extra squadronem primus in arma ruit.

Dumque ruit proprias cernit dare terga cohortes,

Unde manum rabido mordet utramque grido.

In qua parte fugam rapiunt, se prestus aventat,

Urtat, et occidit quilibet ante venit.

Qualis in invernì guazzoso tempore torrens.

De montagnarum culmine praecipitat,

Talis agrezat equum panarottum tartarus haeros

Atque hostes pariter snembolat, atque suos.

Ut bombarda secat densatas illico squadras,

Taiat, sfrantumat, dissipat arma, viros.

Stendardos proprios, aliosque superbis aterrat,

Sic hostes taiat, sic simul ense suos.

Nec muscas guardat, nec grillos, nec cagafocos,

Destreros pariter tratque sosopra viros.

Jungit ubi montem de mortis Caganiellus

Fecerat, unde gridat: *guarda*, ribalde pulex.

Sic, renegate canis, per te mea castra rovinant?

Sanguine sic gaudes te spegazzare meo?

Inde suis conversus ait, quo: brutta lovagna,

Curritis? ergo unus vos dare terga facit?

Siccaborone
uccide Caga-
niello e Gra-
nestor.

Dixerat, et dentes pariter. brandumque restringens,

In pulicum regem fortiter arecet equum.

Ad caput ecce tirat, sentum fracassat eluum,

Inque duos quartos Caganiellus abit.

Deserit hunc mortum, formicas inter anhelas
Incipit ad nubes mittere terga, manus,
Mittere spalazzos, laceratas mittere maias,
Sanguine sbroiatus carnea frusta tridat.
Confugiunt cimices quod habent post terga diablum,
Granestor cernens: *volta, rivolta!* gridat,
Volta, rivolta cito! quo tendis Siccaborone?
Sic retro clamans it ritrovare necem.
Ille revoltatus stoccatam vibrat in illum,
Puncta per mediam transit aguzza tripam.
Granestor moritur, qua morte gridatio magna
Nascitur, et pulices corripuere fugam.
Versus equi testam ricolant Granestoris arma:
Guarda! gridant, *guarda!* Siccaboronus adest.
Ad terram butant alabardas, scuta, balestras,
Ut magis ad cursum sit sua gamba levis.
Nullus afrontatur, calcagnos quisque revoltat,
Confugiunt gentes confugiuntque duces.
Putrifola ante alios rancabat supra cigalam,
Post quem dimittit Siccaboronas equum,
Juncta cigala fuit panarotto prestiter illo,
Putrifolae tardat Siccaboronus iter.
Corripit ambabus manibus, spadamque roversat,
Testaque de spallis netta spicata volat.
Tunc Mirnuca nimis tardatus convocat omnes
Ragnos: *eya, inquit, me seguitate simul.*
State simul stricti, mea nunquam linquite terga,
Namque facit grandes stricta caterva provas.
Dixit, et in restam ponens cum tergore lanzam,
Agmina praecepiti cuncta traversat equo.
Gens illum ragnina sequit, spronatque cigalas,
Heu! miserae muscae, vestra ruina venit.
Contremuere poli quando Mirnuca tavanos
Agreditur spezzans scuta, virosque necans,

Ammazza Pu-
trifola.

Assalto di Mir-
nuca.

Strage dei
Tavani e dello
Mosche.

Aethera terribilis subito gridor alta momordit
Quum Mirnuca procul vistus in arma fuit.
Quis bene Mirnucae vastum narraret asaltum?
Quisve suas posset recte docere provas?
Fronte minax urget celerem sperone zaninum,
Protinus, hoc viso, gens fugitiva redit.
Exuperat strepitu Mirnuca tonitrua coeli,
Vel quando salsas turbo subintrat aquas.
Flamma per ardentes stipulas Mirnuca videtur,
Vel Padus avulso littore quando ruit.
Mille roversavit mortas sua lancea muscas,
Ante petivisset quam sfiacata polos.
Sfodrat ab armato brandum galone cornuscum
Quo cito per nebulas brachia trunca volant.
Nullum quippe trovat dum taiat spada riparum,
Nulla piastra, licet sit fina, stare potest.
Ad terram vadunt stendardi Siccaboroni,
Qui nil quod facitur post sua terga, videt.
Jamque super fossas urbis furibondus arivat,
In quas precipitat se pulicina domus.
Siccaboroneam potius quam cernere frontem
In fossas rumpunt colla cadendo giusum.
Ecce super muros apparet Muschifur altos,
Grossa tirat vasto robore grana fabae.
Merlorum pezzos vibrat, mediosque caminos,
Ac paiæ grossos castra per ampla trabes.
Siccaboronus habet jam portam, Muschifur obstat,
Merlos, et domibus tecta revulsa jacit.
Introit ipse tamen solus tartaricus heros,
Quem sua, nam trepidat, gens seguitare negat.
Muschifur extemplo facit omnem claudere portam,
Sic miser in trapola Siccaboronus erat.
Muschifur, et grandis ragnorum squadra seraium
Circa valorosum conservare ducem.

Siccaborone
entra nellacit-
tà dei Ragni.

Ergo velut porcus singiarius corde gaiardo
Se cito mastinos scaliat intra caues.
Muschifur exclamat: tua nil possanza juvabit,
Nil tuus ardirus, nil quoque fortis equus.
Te nunc, o infelix, omnino morire bisognat,
Inque brevi noster tempore preson eris.
Siccaboronus ait ridens, accede prius tu,
Impresa est mortis si tibi tanta mei.
Muschifur attollens mazzam quae summa granarac
Pars erat ingentem lassat abire plagam.
Sed colpum secontrat cum brando Siccaboronus,
Inque duos troncos mazza taiata cadit.
Inde super testam geminis Muschifura palmis
Colsit, et ad bassos dividit usque pedes.
Illa ruit subito defuncti machina ragni,
Et moriens largo sanguine bagnat humum.
Qua propter dardi, lanzones, saxa, gianettae,
Hunc agitant pluviae more furentis aquae.
Vix reparare potest tantam se contra brigatam,
Jugiter armorum spissa procella fluit.
Spennachiatus erat cimмерus desuper elmum,
Spezzatur brazzo targa repente suo.
Icta celata fabis resonat, grossisque fasolis,
Cui ciceres trino cuspidе valde nocent.
Semina spinazzae ¹⁾ peracuta cidentur in illum,
Et sua sunt porci membra ficcata pilis.
Qualis gente leo gentisque gridore citatus,
Non vult sdegnoso corde timere necem,
Talis es octipedes trans ragnos, Siccaborone,
Cui semper de oris fama perennis erit.
Presentem mortem cernebas nec tamen unquam
Falce valentisias fregit iniqua tuas.

Ammazza Mu-
schifur.

1) *Spinazzae*: spinacci.

Maxima tunc etiam campagnae guerra furebat,
Gens tamen in voltam Sanguileonis erat.
Ipsam Mirnucae vastissima forza repellit,
Squartat soldados, spingit et irtat equos.
Numquam facta fuit tam cruda barufola mundo;
Nil nisi per terram membra taiata micant.
Grandes mortorum vadunt ad sidera montes,
Quae sunt, alba prius, sanguine rossa modo.
Pulmones, mileae, lardi, ventralia, nemboi,
Saturni adjuungunt foeda per astra domos.
Una corada Jovis mostazzum colsit, et uno
Sol ventronazzo tractus ab axe fuit.
Dumque accumbebant epulis Ganimede ministro,
Ecce super mensam plurima membra cadunt.
Vel brazzus ragni, vel gamba cruenta pedocchi,
Vel cor moschini, vel pulicisque caput.
Scuta, fracassatas lanzas, vexilla, cavallos
Trajectos dardis vix mare, terra capit.
Non plus schierarum modus, ars servatur et ordo.
Non plus libertas ceditur ulla fugae.
Nam sua per circum distendunt retia ragni,
In quibus, ah pietas! quanta brigata cadit.
Non passare queunt museae, trapolantur in illa
Quas ragni crebro cum pede circa ligant.
Illic moschini, zenzalae, mirmiliones
Millibus in groppis se sgathiare ¹⁾ student.
Scannacavalla tamen fugiens tam fortititer irtat
Inque plagis faciens grande foramen abit.
Multa tavanorum potuit scampare caterva,
Retia nam ragni forza tavana secat.
Sanguileo supra Mirnucae perentit elnum,
Quem terit, et largum vulnus in aure facit,

Fa strage della
Formiche e dei
Ragni.

Mirnuca ne-
cide Sangui-
leone e Mir-
predone.

1) *Millibus in groppis se sgathiare student* = si studiano di sciogliersi in molle gruppi.

Se Mirnuca videns elmi sine pare feritum,
Spatam cum duplici menat inique manu.
Illa super targam subians disquartat, et inde
Per medios dentes arma virumque secat.
Mirpredo vidit morientem Sanguileonem,
Flevit, et heu! dixit, vincimus! inde fugit.
Huno Mirnuca tamen jungit spadamque sub anca
Vibrat et in quartos decidit ille duos.
Ergo trucidatis ducibus moschea necatur
Tota, nec una quidem vivere musca potest.
Formicae, pulices, ragni victoria clamant,
Trombettae *tararan* jam frifolando sonant.
Solus in urbe miser certabat Siccaboronus,
Jamque suum centum vulnera corpus habet.
De passu in passu tirat se retro fiaccum,
Saepe minazzanti voce spaventat eos.
Sed nimis est grandis quae jugiter illic arivat
Turba, tirans lapides, ligna fogata, trabes.
Saepe soteratur saxis, ac fortiter exit,
Ac sboientata ¹⁾ saepe pilatur aqua.
Denique mat vastus summa de turre fasolus
Cascat et horrisonans callat inique zosum,
Quod super elmettum colpivit Siccaboronis,
Sic rex illisus membra momordit humum.

Morte di Siccaborone.

1) . . . sboientata; bollente.

IV.

LE
LETTERE
E GLI
EPIGRAMMI

LE LETTERE

LETTERA COLLERICA DI MERLIN A POLAZZO

NELLA QUALE GLI FA MOLTI LODI

 i poltronus homo solus cattatur in orbe
Solus poltronus nonne, Polazze, tu es?
Si gaioffius homo solus, solusque bosardus.
Solus gaioffius nonne, Polazze, tu es?
Si dignus centum forcarum solus habetur,
Dignus forcarum nonne, Polazze, tu es?
Es poltronus homo, sguataro poltronior omni,
Plus te vergognae bosque rasonis habet.
Tras ¹⁾ sine respectu, turba praesente, corezas,
Nec pingit guanzas ulla rubedo tuas.
Appares fortem semper mangiasse fenochium,
Semper et aiorum quinque vel octo capos.
Saepe cativeria tamen hac usaris, et arte,
Quum tussis retro, tussis et ante simul.
Ne quisquam possit schioppum sentire corezae,
Ac odor alterius pareat esse viae.
Sed tussis vocem bombardae vellet habere,
Tanto cum sonito stricta coreza tonat.

1) *Tras*: Tiri.

Te nascente, Dei nasum stopavere, Polazze,
Juppiter in colera dixerat, oybo! quid est?
Quae latrina sapit? quae fex ammorbatur Olympum?
Cur penetrat nostras tanta carogna domos?
Dixerunt superi, ventrem natura sboravit,
Deque suo putridus stercore factus homo est.
Crede, Polazze, mihi quod te natura cagavit,
Et qua forbiret pezzia nulla fuit.
Pezzia nulla fuit qua se natura netaret,
Postquam tam bellus stronzus in orbe nites.
Nunquam scivisti quid sit vergogna, gaioffe,
Coprit brutturas mascara nulla tuas.
Quando tuos meditor mores, incago bagassis,
Vergognam penitus quae butavere viam.
Praeterea nunquam nisi de mangiamine pensas;
Quum mangias satiam nescis habere gulam.
Seis dare praeceptum galantiter omne coquinae,
— Namque lecatoria semper in arte studes.
In speto, dicis, debet rostirier ocha,
Cujus sit speciis plena busecca bonis.
Quae dum rostitur, vel circum circa rotatur,
Non cesset lardi dextra butare brodum.
Vidimus, et provae, si fas est credere, provo,
Raucaga non unquam pestibus ocha bibit.
Nosce vin causam? non foebus apena cavallos
Speronando suos explicat, ocha bibit.
Non igitur stupeo tibi si palearia pendent.
Cui nunquam trippas vidit Apollo vodas.
Quisquis olympiacas poterit numerare fasellas,
Vel maris in fundo sabbia quanta latet,
Aut quisquis foias quantas fert silva Bacani,
At quantas muscas Puia ¹⁾ boienta parit,

1) *Putu*: Puglia.

Nempe tuas poterit cunctas numerare bosias,
Mentiris subito quum tua labra moves.
Miraculum reputo quando parlare quiescis,
Qui neque de tacita nocte tacere potes,
Tirenum potius biberet formica profundum
Et ferret Zenovae piccola musca ratem,
Quam tua veridicam ferat unquam lingua parolam,
Nil nisi cum parlas, bocca bosia tua est.
Dens tibi si caderet quoties mendacia profers,
Jam tua non posset pane ganassa frui.
In solo flatu dicis sex mille bosias,
Post quas sex alias mille spudare paras.
Ast alias in te virtutes dicere nolo,
Iste sub extremo carmine sensus erit.
Quod velint omne bonum fecit sapientia patris,
Omne malum, dubitet nemo, Polazze, facis.

Vale in malam crucem.

LETTERA FACETA

A FALCHETTO SUO FAMIGLIARE

egiadram mea stalla tenet, Falchette, cavallam,
Quam quicumque vidit percipit esse suam.
Stare parangono Bertuzzi nempe cavalli
Posset, qui tantum pellis et ossa fuit.
Longior ipsius sex est magra schena cavezzis,
Crustas de marzo sanguine semper habet.
Quas polmoncellos vocat marsealtica crustas
Quas de pelligovo sella vodata facit.

An sit nulla quidem dubitas, an sitve cavalla,
Orecchias longas tres habet illa pedes.
Zardarum dicunt duplex genus esse, quod omne
Possidet, in pedibus prima venire solet.
Altera quando cavat sibi brenam meque pedestrum
Linquens calcagnis pagat eundo viam.
Cursito post illam, clamo *sta*, bestia, *sta sta*.
Fert mea bastonem dextra, sinistra briam.
Sed potins muro tunc possem dicere *sta sta*,
Non audit, pateat grandis orecchia licet.
Dum curro, per mille cavas, per mille zapellos
Casco, nam laqueat speron uterque pedes.
Quando cavaleo illam, mihi paret habere morenas,
Et bogas pedibus rozza ribalda gerit.
Quum me seavaleat morso fugit inde cavato,
Turchescos etenim vincere posset equos.
Et quamvis oculo nihil uno cernat, et altro
Pochinum, nunquam decedit illa tamen.
Decedit illa nihil quando sine pondere scappat,
Sed portans aliquem tota stravacca ruit.
Si quis vult annos, vel tempus scire, poledra est,
Sex habet haec annos, sex quoque baila dedit.
Ni credat, videat signalia clara ganassae,
Limasti dentes bis, Magarine, snos.
Incastellata est, non mancant roгна, spinellae,
Denique quicquid habet digna cavalla boni.
Digna cavalla boni quod habet, pro pascere dico
Moscones, dubitet nemo quod ipsa tenet.
Ergo comprandi si cui foret ullula voia,
Hanc emat, et faciat, sicut usanza, provam.
Est aliud quod sit juvenis signale galantum,
Vermibus haec alios semper amorbat equos.
Non patitur vermes senior, sed parvulus infans.
Quapropter venas ungeo saepe suas.

Utilitas erit haece compranti: sola volebit
Ledammo campos imboazare snos.

Vale omnium cordialissime,
Baldum Cingaremque saluta.

LETTERA A BALDO

DEGLI STORNELLI E DELLA GAZZA

tornellos partimque speto, partimque guazzetto,
Suscepi coctos, Balde facete, tuos.
Quos bene copertos satis ampla scudella tenebat,
Quum tua portavit vecchia masara mihi.
Sed postquam totos netto remanente cadino
Edimus, heu! qualis tanta per ossa stupor.
Rursus in exhaustum tornavimus illa piattum,
Verum tantorum non fuit ille capax.
Quorum gustigolum cogor narrare saporem;
Est caro calcagnis plus tenerina meis,
Tolle viam gambas, testas alasque striatas,
In vaso brognis conca piena manet.
Juro tibi videor tantum rosegasse corammum,
Post illas mansit stracca ganassa dapes.
Dens habuit partem majorem, panza minorem,
Jugiter in dentes rugo schidone graves.
Pro merito in gabia picam tibi mando galantam
Quam, cen stornellos das mihi, dono tibi.
Dono tibi gazzam de tali sorte, quod ipsam
Pentibis cameris intro tulisse tuis.
Istam non unquam speres audire canentem,
Ni fuerit suppis imbriagata tuis.

Crede mihi, cantat nunquam nisi suppa coëreet,
Et quando cantat nil nisi: *che, che*, facit.
Interdum tamen illa, licet pochissime, secum
Gorghezat dicens: *vacca to, pola, puta*.
Tu tamen irrides poveri munuscula vatis.
Irides? dat quod pauper amicus habet.
Non tamen est hominis, mi Balde, trepanda povertas,
Namque povertatem philosophia sequit.
Non vult scarlattum, granam, finumque velutum,
Sed sua strazzolas undique vesta cagat.
Pauper et ignuda est, sicut Plato firmiter inquit,
Subque repezzatis praticat illa togis.
Nonne tamen figos qui mangiat, quaeritat illos,
Qui fractam tunicam tortaue colla gerit?
Ergo ne quod sim poverettus, Balde, caleffa,
Paupertas savium nam facit atque ladrum.

Vale Cipadicolarum decens.

LI EPIGRAMMI

PRIMO EPIGRAMMA

LA FACEZIA DI CINGAR

 quassabat quondam pelagi fortuna maranum,
Qui de salata carne pienus erat.
Frangitur arbor. aquas sorbet fundata carina,
Et plorans coeli quisque dimandat opem.
Cingar se misit tantum rosegare mezenos,
Ac si non esset tunc prigolandus aquis.
Seridatur quare mangiat, nec donat aiuttum,
Respondet: quia sum sat bibiturus, edo.

SECONDO EPIGRAMMA

DEL GOBBO TOGNAZZO

 Sturbavit dudum nostras marabilia mentes,
Cur in te, gobbi, fallit usanza viri.
Sguerzos et zottos gobbosque cavere monemur,
Maxime quod gobbus non bonus esse potest.
Gobbus es, et gobbi servasti semper usanzam,
Gobbam pone, potens ponere, dritus eris.

TERZO EPIGRAMMA

INTORNO A OLÀ E CHE LÀ

 uare si quemquam clamamus, dicimus: *olà!*
Et qui respondit consonat ore: *che là!*
Si quis habet vojiam hujus rei scire easonem,
Dicam, dum dicat primiter illi mihi.

QUARTO EPIGRAMMA

DELLA PRIMAVERA

ulti coloritam vestit jam terra gonellam,
Bellaque jam flores dat prataria novos.
Montagnae rident, boscamina virda fiuntur
Omnis compagnum cercat osella suum.
Frigida per caldas rampat luserta muraias,
Mannaque de florum culmine leccat apis.
Extra graniferas errat formica busettas,
Et per fossatos rana sbaiaffa gridat.
Pastorella suum cantat damatina morosum,
Lilia purpureis consuit alba rosis.

QUINTO EPIGRAMMA

DEL CALDO ESTATE

orridus e coelo terrenum schiappat Apollo,
Et calida virgos lampade brusat agros.
Gnidat abelasium pigros equitando cavallos,
Stracataque tenet frena retenta manu,

Rura bianchescunt ustis sic plena biavis,
Quod male poledris fraina daretur equis.
Cervellum nobis frangunt gridando cicalae.
Vexat mastinos musca tavana canes.
Ardens villanus suportat apena camisam,
Canefa Merlini semper aperta stiat.

SESTO EPIGRAMMA

DEL CANE MASTINO

astinus canis est, vocat hunc Cipada Moroccum
Semper fœnili guarda segura mei.
Is nunquam baiat nisi quum baiare bisognat.
Armaque zampigeris scarpat aguzza grifis.
Spaventat solum diris cum sguardibus apros.
Et monobudellos squarciait ungue lupos.
Is audit vix me clamantem dicere: *to to*,
Se levat in quattros prestiter ille pedes.

SETTIMO EPIGRAMMA

DEL BENACO

nam bene disposuit cunctis natura facendis
Cingar, vin causam? disce, quod ipse feram,
Est lacus Italiae Benacum Brixia clamat,
Utilior reliquis fertiliorque lacis.
Avantazati pisces mangiantur ab illo,
Sardenae, anguillae, carpio, tenca, truttae.
Sed quid palladio piscis valet absque liquore?
Ex oleo pisces nonne padella coquit?
Ergo per intornum ripae densantur olivis,
Insulaque in mediis Sirmio possat aquis.
Nascitur hic oleum, piscis, piscator, et ipsas
Padellas ferro Brixia dives habet.

Vale Falchettumque tuum saluta.

V.

DIZIONARIETTO
MACCHERONICO-ITALIANO

DIZIONARIETTO

MACCHERONICO-ITALIANO

A

ACIJAT - Incolga.
AGGRAFFAVIT - Aggrappò.
AJUM - Aglio.
ALESI - Lesse.
ALTORIUM - Aiuto.
ANEDROTTUS - Anitra giovane.
ANGONAJA - Dolore - angoscia.
ANTRACTUM - Ad un tratto.
APIZZATUR - Appicare.
ARZONES - Arcioni.
ASSAIUM - Assai.
ATTRAPOLET - Trappoli - inganni.
AZZALI - D' acciaio.

B

BACHIOCHERIES - Sciocchezza.
BACHIOCCHUM - Battaglio - scimunito.
BAGASSAE - Bagascia.

BAGORDAT - Gozzoviglia - fa bagordo.
BAJANAS - Panzane.
BAJANDO - Abbaiano -
BALANZANT - Lanciano.
BALTEGARE - Scuotersi - tremare.
BANDERAS - Bandiere.
BARBA - Zio.
BASAT - Bacia.
BATAJAS - Battaglie.
BATAJOLAS - Battaglie.
BATTIMENTA - Colpi - Percosse - Urti.
BATOCLO - Battaglio.
BENOLINA - Donnolina - Donnola.
BERTEZZAS - Berteggi.
BERTEZZAT - Belfeggia - Berteggia.
BERTINA - Berettina - il colore della veste dei francescani.
BIASSABAT - Masticava - Mordeva.
BIASSARE - Masticare.

BIASSAT - Mastica.
 BIASTEMARE - Bestemmiare.
 BINDAMINE - Benda - Fetue-
 cia.
 BIRLO - Perno - modo - ma-
 niera. - Il *birlo* della mente -
 la dirittura della mente. -
 Trovare il *birlo* - trovare
 la maniera di fare una cosa.
 BISELLIS - Piselli.
 BOAZZIS - Buina.
 BOAZZAT - Insudicia - sporea-
 lo sporcicare dello sterco bo-
 vino, detto in dialetto man-
 tovaro - *Boaza* - Buaccia.
 BOFFANTE - Sbuffante.
 BOGNONES - Bubboni.
 BOLZONIGER - Sacttatore.
 BORIOLUS - Testardo - riso-
 luto - capriccioso.
 BOSIAS - Bugie.
 BOTAZZUS - Fiasco, o più
 propriamente, piccolo vaso
 cilindrico di legno, tuttora
 in uso nelle nostre campa-
 gne.
 BRANCATUS - Preso affer-
 rato.
 BRASAS - Bragia.
 BRASOLAM - Braciola.
 BRAVOSOS - Burlanzosi, ar-
 diti.
 BRAVOSAS - Vedi *Bravosos*.
 BRENAM - Briglia.
 BRETTAM - Beretta.
 BROGNAS - Prugne.
 BRETONUS - Berettoni.
 BRIAM - Briglia.
 BROLI - BROLO - Frutteto -
 Pomerio.
 BROTAMINE - Suco - Brodo.
 BRUSAMINA - Incendio - Bru-
 ciamento.
 BRUSOR - Brucio - Abbruc-
 cio.
 BUFFETTOS - Schiaffi.
 BUSAE - Buche.

BUSCHAE, o *busca*, Granello
 di polvere, o piccolo fram-
 mento di paglia.
 BUSO - Bucato - buco.
 BUTTAS - Botti.

C

CADENIS - Catene.
 CADREGAS - Seranne.
 CAGALOCCHIUUS - Su via, ed
 anche esclamazione verna-
 cola, come il *cagasanguis*,
 che ora non esiste più.
 CAGASANGUIS - Volgare e-
 sclamazione di malanno, che
 ora non esiste più nel no-
 stro dialetto, ma che, tra-
 dotta letteralmente, signi-
 fica cacasangue.
 CAGIADA - Giuncata.
 CALCES - Calci.
 CALDARUS - Caldaia - ed an-
 che grossa pentola.
 CALDARUM - Vedi *Caldarus*.
 CALEFFABIT - Beffeggerà.
 CAMISAM - Camicia.
 CANAJA - Canaglia, ed anche
 semplicemente una grande
 quantità di gente.
 CANARUZZOS - Gole - colli.
 CANARUZZUS - Collo - gola.
 CANEVA - Cantina.
 CARNERIA - Carnieri.
 COTALA - Quella tale cosa -
 o persona - sempre sottin-
 tesa.
 CATAVERO - Troverò.
 CATAVI - Trovai.
 CATATUR - Si trova.
 CAVESTRELLUS - Scapestra-
 fello.
 CAVIARA - La massa dei ca-
 pelli - capellatura.
 CHILO - Colà.
 CHILOJUM - Lo stesso che
chilò.

CHIOCCHIANT - Percuotano.
ma più che percuotere, e-
sprimere il suono che si fa
col battere e col percuotere
corpi sonori.
CHIOCCAT - Picchia - batte.
CEREBRUM - Cervello.
CERMISONEM - Balzano -
strambo.
CICIGANDO - Esprime il verso
che si fa per aizzare i cani.
CIFOLOS - Zuffoli - Pifferi.
CIRELLA - Caruccola.
CLAVATOS - Stretti - chiusi.
COCAJUM - Turacciolo.
COCUS - Cuoco.
CODEGONUS - Cotennone.
CODESELLA - Sventura - sorte.
COLEGATUS - Coricato - sdra-
iato.
COLENGUM - Collo.
COMADRES - Comari.
COMENZAT - Comincia.
COMENZARUNT - Comincia-
rono.
CONSEJUM - Consiglio.
CONZANDO - Acconciando -
accomodando.
CORADA - Cuore.
CORADELA - Vedi *Corada*.
CORERO - Corriere - destriero -
corridore.
COREZAS - Correggia - Peto.
CORPUS LANCII - Esclama-
zione, come corpo di bacco.
COXAS - Coscie.
CULAMEN - Culo - fondo.

D

DABANDAM - Da parte.
DACANTUM - Da un canto -
ponere da cantum - porre
in disparte.
DAPOSSA - A tuo costo -
per forza.

DEBOTTUM - Tosto - d' un
tratto.
DEDRETUM - Di dietro.
DEFATTUM - Tosto.
DENSATUR - Affollasi.
DESGUAINARE - Sguainare.
DESMENTEGATIO - Dimenti-
canza.
DESTRERUS - Destriero - ca-
vallo.
DESTREXIA - Destrezza.
DISCAVIARE - Sciogliere i
nodi dei capelli, e delle code.
DISPLICIMENTUM - Dispia-
cere.
DOBATIS - Addobbati - co-
perti.
DOBBANTUR - Si addobbano -
si ornano.
DOJAM - Doglia.
DOINA - Duina - moneta di
due denari.
DONIARE - Vagheggiare.
DRUSIAS - Callose.

F

FADIGAM - Fatica.
FAMEJUS - Famiglio - servo
di casa.
FASANOS - Fagiani.
FASELLAS - Facella - anche
fiamma d'amore.
FASOLI - FASOLUM - Fag-
giuolo.
FATEZZAM - Fatezza.
FAZZA - Faccia.
FEZZAM - Feccia.
FIGATOS - Fegati.
FIGOS - Fichi.
FITUR - Si fa.
FLATU - Fiato.
FOENI - Fieno.
FOGATUS - Infuocati.
FOGHET - Infuochi.
FOIA - Foglia.
FOJAMINE - Fogliame.

FOLARE - Follare - schiac-
ciare - pestare.
FOMNAE - Femmina.
FORBESINA - Forbicina.
FORCATUS - Bidente o tri-
dente - strumento agricolo
in ferro ed anche in legno.
FORCIBUS - Forze.
FORMAJUM - Formaggio.
FORS - Forse.
FRAPATUR - Si inganna - si
truffa - si beffeggia.
FREZZOSO - Frettoloso.
FRIFOLARE - Risonare.
FRIFOLAT - Zuffola.
FRITADAE - Frittata.
FUMANIS - Nebbie.
FURCINULAS - Forchette.
FUSETTUM - Piccolo pugnale
fatto a fuso.

G

GABANUS - Giacca.
GAIARDIOR - Più gagliardo.
GAJARDITER - Gagliardamente.
GAJOFFAE - Gaglioffa.
GALONO - Fianco.
GALLOPPUS - Salti - Balzi.
GAMBAZZAS - Gambaccie.
GANASSAS - Ganascie.
GARBOJUS - Garbuglio.
GARLETTOS - Garetti.
GAZANUM - Gaglioffo.
GIALDI Giallo.
GESIAS - Chiese.
GIANDUSSA - Esclamazione di
malanno - Vedi *Cagasan-*
guis.
GIANDUSSAE - Malauni.
GIOTARELLE - Ghiottoncello.
GLANS - Ghianda - quercia.
GLANDE - Ghianda - Quer-
cia.
GOLTA - Guancia - viso.
GORGA - Canto - voce.

GORGHIZZANDO - Gorgheg-
giando.
GRANARAE - Granata - scopa.
GRANDILITATE - Larghezze,
Grandezza.
GRATULIS - Grattuggia.
GREGNAPOLA - Nottola.
GRIFFARE - Prendere colle
griffe, cioè colle unghie, ru-
bare.
GRISA - Grigia.
GROPPERA - Groppa.
GUAZZANT - Scialacquano.
GUSSAM Guscia.

I

IMBOLDIRE - Darla da in-
tendere.
IMBRIAGARE - Ubbriacare -
ubbriciarsi.
INCAGNATUS - Sdegnato.
INCAGAS - Infischi.
INCAROGNATUS - Incarognito.
INDUSIA - Indugio - Indugia.
IMPAZZUM - Impaccio.
INTRAVERSO - Per traverso.
INDRETUM - Indietro.
IUTARE - aiutare.

L

LAPPANS - Divorare - proprio
dei cani.
LASSANTUR - Si lasciano.
LASSAT - Stanchezza, od an-
che lascia.
LAVACCHIO - Limo.
LAVEZZUM - Lavaggio.
LAXAT - Lascia.
LAXATUS - Lasciato - lascia-
to libero.
LABINIOR - Più tenero.
LANCOS - Dolori.
LANCHI - Vedi *Corpus lan-*
chi.
LAZZUM - Lazzum - laccio.

LEDAMI - *Ledamum* - Letame.
 LENTARE - Rallentare, tardare.
 LETIRAS - Lettiere.
 LEVATUM - Gonfio - rialzato.
 LEUTUS - Liuto.
 LI-LILIBLIRUM - Intende di esprimere il suono della piva, come nell' egloga prima.
 LIBREAS - Livree.
 LORETO - Imbuto.
 LOVAGNA - Riunione di gente.
 LOVINI - Lupini.
 LUSERTAS - Lucertole.
 LUSOREM - Luce - splendore.

M

MACATAS - Ammaccate.
 MADREGNA - Matrigna.
 MAGONEM - Cuore - affanno - dolore.
 MAGONO - Vedi *Magonem*.
 MAITINADAS - Mattinata, o meglio serenate musicali.
 MAJUM - Mai.
 MANGIARE VIAM - Portare via.
 MANDULARUM - Mandorle.
 MARANGONES - Falegnami.
 MARAVEJAM - Meraviglia.
 MAREZANT - Meriggiano.
 MARUFFUS - Minchione - stor-dito.
 MASCHERPAE - Ricotta.
 MASINANTE - Macinante.
 MATERIAM - Materia, o l'astratto di matto, e quindi significa meglio Mattia.
 MAZZUCHE - Minchione.
 MEAROS - Migliaia, ed anche miglia.
 MEDEMUM - Medesimo - *se medemum* - se medesimo.
 MANESTRAM - Minestra.
 MISTATEM - Amistà - Amicizia.

MOCARE - Smoccolare - tacere - finirlo - ed anche soffiarsi il naso.
 MEDDA - Zia - Voce del dialetto bresciano.
 MOLLARE - Lasciare libero, mandare fuori.
 MOLATIS - Sciolti - rilassati.
 MOLESINA - Tenerella - e qui per accondiscendente.
 MOLESINOS - Tenerelli - sommessi.
 MONESI - Monacie.
 MONZOJAM - Dal francese *Mont-joje* - che è un grido di vittoria.
 MORAS - More, il frutto del rovo.
 MOROSUM - Amorofo - amante.
 MORBESANT - Saltellano allegramente.
 MOSTAZZUM - Muso - faccia.
 MUDANDAM - Mutanda - mutande.
 MULASSE - Mulaccio.
 MUZAVIT - Usci.

N

NASAZZUS - Nasaccio.
 NASO - Annaso.
 NIGOTTAM - Niente - nulla.
 NODANTES - nuotanti.
 NODARE - Nuotare.
 NOSAROS - Noci - le piante delle noci.

O

OCELLIOS - Occhietti.
 ONGIS - Unghe.
 OSELLAS - Ucelli, od anche - burli.
 OSELLI - Uccelli.
 OSELATA - Uccellata, - ingannata, - burlata.

P

PADIRE - Digerire.
 PADREGNUS - Padrino - Santolo.
 PAJA - Paglia.
 PAIS - Paglie.
 PAMPARDELLIS - Paste daminestra che potrebbero essere anche tagliatelli.
 PASSETTI - Alamari - gale.
 PAVAJONES - Padiglioni.
 PAVANAM - Bugia - frotola.
 PELIZZAS - Tiglio - i filamenti tigliesi del ravanello, ecc.
 PENSES - Pensi.
 PETEZAT - Dispregia, beffeggia, ed anche pedina, segue le pedate.
 PETEZO - dispregio.
 PEVERO - Pepe.
 PLANTONEM - Piantone - diceci del palo verde, che è destinato ad essere piantato onde divenga albero.
 PIABAT - Pigliava.
 PIAT - Piglia.
 PIAVIT - Pigliò.
 PICANDI - Da impiccarsi.
 PICCHET - Impicchi.
 PIGA - Piega.
 PINAZZO - Pennacchio.
 PINFEN - *deh pinfen* - sciocco.
 PIOPPA - Pioppo.
 PIRLARE - Girare attorno.
 PICCATIS - Impiccati.
 PLACERE - Piacere.
 PLUSTOTUM - Piuttosto.
 POLARI - Polai - e polai.
 POTTA - Escamazione di malanno.
 POVINAS - Ricotte.
 PRANSERE - Pranzarono.
 PRESSA - Fretta.
 PRIMARUS - Primiero - per primo.

PTRU - Esprime il suono che, nel mantovano, si fa per stimolare gli asini.
 PUGNADAM - Quantità di pugni.
 PUPIONES - Piccione - colombi.
 PUR IBI - Per dove.
 PUTTUS - Putto - fanciullo.

Q

QUADRELUS - Mattone.
 QUATER - Quattro.

R

RAFFINAT - Si studia - si destreggia - si affretta.
 RAMPATUS - Arrampicato.
 RATES - Navi.
 RASCHI - Tridente - bidente.
 RASORUS - *O rasoio* - Rasoio.
 REPETARE - Ripetere soggiungere.
 REPOSSAT - Posa Riposa.
 RETRIDANDO - Gratuggiando.
 RIDIEBAT - Ritornava.
 RIGOLANTES - Rotalanti.
 RIGOLARE - Sdruciolare. cadere.
 RIZZUTUS - Riciuto.
 ROBBANT - Rubbano.
 ROBORE - Rovere - quercia.
 ROSEGAVIT - Rossicchiò.
 RUSSI - Rosso.

S

SAGURATE - Sciagurato.
 SANGLOTTUS - Singhiozzo.
 SBAIAFARE - Berteggiare.
 SBAJASSES - Schiamazzi.
 SBALAZANT - Si impennano - anche lanciano.
 SBARATATOS - Scollati - a-

perti - è proprio degli abiti.
 SBERLUSENTA - Lucente - splendente.
 SBOJENTAT - Scotta.
 SBORAVIT - Manifestò - È dell'atto di mettere fuori una cosa con forza.
 SBORARE - Uscire con violenza.
 SBOLZONADAS - Frecciate.
 SBRAJANT - Gridano a squarcia gola.
 SBRAJORE - Gridio - schiamazzo.
 SBROJATUS - Sbrogliato.
 SBERCIGEROS - Crespati.
 SBUSARE - Bucare - forare.
 SCALOGNAS - Piperoni.
 SCANACORI - Scannacuore.
 SCANFARDAM - Meretrice.
 SCANELLO - Piccolo scanno, sul quale si fanno trabalzare le palle, ed il pallone.
 SCAPINAT - Batte il tallone, cammina sollecito.
 SCARTERA - Meretrice.
 SCAZZOR - Sono scacciato.
 SCHARAVAZZOS - Scarafagi.
 SCHENAM - Schiena.
 SCHENAZZAM - Schienaccia.
 SCHIFONES - Calze.
 SCHIONFABIS - Gonfierai.
 SCHIOPPARE - Scoppiare.
 SCHITATA - Chiazzata.
 SCOJOS - Scoglio.
 SCORAJAT - Fiacca.
 SCORCIA - Scorza.
 SCORIADA - Frustata - staffilata.
 SCOROZZATA - Corrucciata.
 SCORROZZERIS - Ti corruccerai.
 SCORZASTI - Hai scortecciato.
 SCRIMANDI - Di schermire.
 SCRIMARE - Schermire, arte della scherma - ripararsi.

SCROA - Meretrice.
 SROJA - Scrofa.
 SCUFFIA - Cuffia.
 SENTANDO - Sedendo.
 SFRANTUMANT - Frantumano.
 SFORACCHIASSE - Avere perforato.
 SFRONZANTE - Sibilante - è dal rumore che fa nell'aria un corpo lanciato con violenza.
 SCARDINAT - Scardina.
 SGARABOLDELLI - Grimaldelli.
 SGATHIARE - Snodare - sciogliere i nodi delle matasse.
 SGNAVOLATIO - Miagolio.
 SGRAFIGNAT - Ruba - grafia.
 GUANZAS - Guancia.
 SGUATARI - Guatterri.
 SGUAZZUM - *ad sguazzum eadunt* - Andare alla libera, senza freno per i campi.
 SGURENTA - Forbita, lucente.
 SMAGONARE - Uscire - sgorgare.
 SMAGAZZAT - Schiaccia.
 SMENUZZANT - Sminuzzano.
 SMERGOLAT - Mugola.
 SNEMBOLAVIT - Conquise.
 SOGHETTUM - Funicella.
 SOJAT - Deride.
 SONO - Suono.
 SOMIABO - Assomigliero - imiterò.
 SOPIANDO - Soffiando.
 SORRANTUR - Sfiogare - anche raffreddare.
 SORAVESTIS - Sopraveste.
 SOTOSORA - Sottosopra.
 SPADAZZA - Spadaccia.
 SPADOLAE - Scotola.
 SPADOLANT - Scotolano.
 SPALLAZZAS - Spallaccie.
 SPARAGNANDO - Risparmiando.
 SPARANDO - Risparmiando.

SPARPAGNAT - Spande - disperde.
 SPARAVERIA - Luogo - cinto di steccato - può significare anche stalla. - *Ad sparveria ibis* - andrai all'altro mondo.
 SPEDO - Spiedo.
 SPERNAZZANS - Sparpagliando.
 SPICCAT - Toglie - leva - spicca - *Spiccat ab igne* - leva dal fuoco.
 SPOJAT - Spoglia.
 SPOJAVI - Spogliai.
 SPONTONEM - Spontone - Rاندello armato di punte di ferro.
 SPRAGNARE - SPARAGNARE - Risparmiare.
 SPREZIAS - Spregi - disprezzi.
 SQUAQUARANT - Mettono fuori - E proprio dell'atto in cui si soddisfa al bisogno corporale.
 SQUAQUARARE - Vedi *squaquarant*.
 SQUARZATUS - Squarciato.
 SQUARZONES - Squarcioni.
 STAFFERIS - Staffieri.
 STALADIZZA - Una lunga dimorsa nella stalla.
 STARO - Staio.
 STIGANTE - Stuzzicante, eccitante.
 STIGAT - Aizza.
 STIZZARE - Stuzzicare.
 STIZZAT - Aizza, stuzzica.
 STIZZOS - Tizzoni.
 STRABUCONEM - Stramazzone.
 STRACHEDINE - Stanchezza.
 STRALUSENTA - Lucente.
 STRAMINE - Stramaglia.
 STRAMORTITUS - Tramortito.
 STRAVACANTUR - Si gettano a terra.

STRAVACATAE - Sdraiate.
 STRAZZAS - Strazzi, anche nel senso di noie.
 STREPPAS - Strappi.
 STREPPAT - Strappa.
 STRIATUS - Stregato.
 STRICATIO - Pressione.
 STRIGIARE - Streggiare.
 STRINGIS - Legacci.
 STRINGIHS - Bastonate.
 STRINAT - Abbruccicchia.
 STUAM - Stufa.
 STURBIARE - Disturbare.
 STURBULENTUS - Sconvolto - agitato.
 SUCIARE - Succhiare.

T

TACCAVI - Attaceai.
 TACOLAS - Gazza.
 TAJACANTONES - Tagliacantoni.
 TAJANTUR - Si tagliano.
 TAJARE - Tagliare.
 TAJATORES - Tagliatori.
 TAMPELLANT - Picchiare con rumore disordinato.
 TANAIS - Tanaglie.
 TARTUFFULAM - Botta - percossa - pugno.
 TASIVIT - Tacque.
 TEZARE - Saltare.
 TEZZAS - Tetti.
 TICHTARE - Esprime il suono che fanno le spade urtandosi.
 TITALORA - Canzone.
 TOJAT - Tolga.
 TOMARET - Cadrebbe.
 TRABACOLAS - Baracche - e tavola anche steccati.
 TRABUCAVIT - Scavalò - gettò a terra - dall'arcione.
 TRACAGNO - Bastone nodoso.
 TRAFEGANTUR - Si trafficano.

TRAINAS - Monete da tre soldi.
TRAT - Tira - *Trat retro* - tira indietro.
TRAVAJUM - Travaglio.
TRAVELLUM - Piccola trave.
TREPANDA - Beffeggianda - da beffeggiarsi.
TREPARE - Beffeggiare.
TRIDAT - Trita - strittola.
TRIDATUM - Gratugiato.
TRUSIT - Trasse.
TURDOS - Tordi.

U

UNDEZAT - Ondeggia.
URTAS - Urti - colpisci.

V

VALENTISIAS - Valentie - prodezze.
VANEZZAT - Vaneggia.
VERZONUS - Grossa verza.
VIAZZUM - Viaggio.
VICIAE - Veccia.
VIETAM - Piccola via.
VINAZZOLI - Vinacciuoli.

VIN - Invece di *vis ne* - Vuoi forse?
VISAGGIUM - Viso - Visaccio.
VODAVIT - Vuotò.
VOJAS - Voglie.
VOLAZZANT - Svolazzano.

Z

ZAFFATO - Afferrato.
ZAFFI - Birri.
ZANINOS - I tarli, che sono nelle fave.
ZAPELLOS - Inciampi - impedimenti.
ZATTI - Gatti.
ZAVATTAS - Ciabatte.
ZELATUM - Gelato.
ZENOCCHIOS - Ginocchi.
ZENTAJA - Gentaglia.
ZOCCUS - Ceppo.
ZOSUM - Giù - abbasso.
ZUCADAM - In dialetto mantovano - *inzucada* - vuol dire ricevere una percossa sulla testa.
ZUPPELOS - Zoccoli.
ZURAS - Giuri.

INDICE

- MACCHERONICA XIV. — Cingar continua ad esporre
a Baldo la scienza astronomica. - Marte. - La sua
fontana. - Come escano da essa i guerrieri. - Giove. -
La città degli Dei. - I loro palazzi. - La loro cu-
cina. - La cucina di Giove. - Il suo pasto. -
Ancora del suo palazzo. - La sua possanza. -
Pallade. - Elogio delle donne. - La stanza di Pal-
lade. - I suoi lavori. - Saturno. - La sua casa. -
I Segni del Zodiaco. - L' apparire improvviso di
una galera tronca il discorso di Cingar » 1
- MACCHERONICA XV. — I pirati assalgono Baldo ed i
i suoi compagni. - Lirone capo dei pirati. - Il
combattimento. - I pirati perdono la galera. -
Lirone s' impadronisce della nave di Baldo -
Lirone fugge colla nave conquistata. - Dolore di
Baldo e di Leonardo per la perdita della nave -
Ritrovamento di Moschino - Cingar scioglie Moschino
dalla catena e lo presenta a Baldo. - Fa l' elogio
della amicizia. - Le liete accoglienze a Moschino. -
Baldo va in cerca di Falchetto e Fracasso. - Mo-
schino capitano della nave. - Sua invocazione a
S. Nicolò. - La comparsa di Falchetto - Cingar

l'accoglie in acqua e Baldo in nave. - Approdano ad un'isola. - Falchetto dà la caccia alle capre. - Le capre sono arrostiti e mangiate. - Falchetto manca al pasto »

19

MACCHERONICA XVI. — Cingar e Leonardo in cerca di Falchetto. - Leonardo giugne su di una piazza. - Addormentatosi è sorpreso dalla maga Muselina. - Resiste alle voglie della Maga. - Alto sdegno di Muselina. - Trae due orsi contro Leonardo. - Combattimento di Leonardo coglio orsi. - Digressione del poeta contro le odierne Museline. - Le loro arti. - Leonardo muore nell'abbraccio dell'orsa. - Baldo va in cerca dei compagni. - Avventura di Falchetto con Muselina. - Gilbecco - Le sue gelosie - Falchetto è rinchiuso in una caverna. - Cingar si imbatte in un romito. - Il romito rivela a Cingar il caso di Falchetto. - Cingar va alla capanna di Muselina. - Suo incontro colla maga e con Gilbecco. - Il selvaggio Marlocco. - Fa perdere i sensi a Cingar. - Marlocco porta Cingar al mare. - Il centauro Vinmazzo ammazza Marlocco e salva Cingar. - Scopre Leonardo. - Sua pietà verso il morto. - Cingar ricupera i sensi e conosce la morte di Leonardo. - Il suo lamento. - Va in cerca di Muselina. - Baldo crede Vinmazzo l'uccisore di Leonardo e lo combatte. - Cingar toglie l'inganno. - Manda il centauro in cerca di Muselina. - Conforta Baldo - Il dolore assopisce Baldo. . . »

33

MACCHERONICA XVII. — Continua l'assopimento di Baldo. - Il Centauro rapisce Muselina. - Le toglie il libro magico. - È imbavagliata e poi legata ad un albero. - Cingar manda Vinmazzo a seppellire Leonardo ed a liberare quelli della spelunca di Muselina. - Batte a sangue Muselina e Gilbecco. - Il Centauro libera Falchetto ed i suoi compagni. - Rivela a Falchetto la morte di Leonardo. - Dolore di Falchetto. - Il Centauro seppellisce Leonardo. - I nomi dei liberati. - Rubino. - Filoteo - Giuberto. - Malfatto. - Malaspina. - Boccato. - Moschino rapito dal selvaggio. - Il riconoscimento

dei fratelli Malfatto e Ircano. - Anche Moschino
apprende la morte di Leonardo - La visione di
Baldo. - Baldo e Rubino. - Baldo abbraccia i nuovi
compagni. - Lo sdegno di Baldo per Muselina e
Gilbecco. - Va coi compagni alla spelunca del ro-
mito. - Le rivelazioni del romito. - Baldo riconosce
nel romito suo padre Guido. - Morte di Guido . » 55

MACCHERONICA XVIII. — Baldo piange la morte del
padre. - Il canto di Giuberto. - Il lamento di Fi-
loteo. - Baldo ordina si cerchi un sepolcro per il
padre. - Vinmazzo scopre il sepolcro di Mer-
lino - Il diavolo Rubicano esce dal sepolcro. -
Toglie a Vinmazzo il libro di Muselina. - Baldo è
chiamato a vedere il diavolo. - La figura del dia-
volo. - Rubicano, col libro magico, chiama il dia-
volo Libicocco. - I disegni del libro. - Zoroastro. -
Medea - Thebit. - Picatrice. - Michele Scoto. -
Pietro d' Abano - Apollonio Tianeo. - Magundat. -
Rubicano chiama altri diavoli. - I diavoli portano
a Lucifero il libro magico. - Guido è sepolto con
Leonardo. - I diavoli rapiscono Muselina e Gil-
becco. - Baldo ed i compagni si accorgono che
l'isola sta sul dorso di una balena - Le loro paure. -
Ritrovano Fracasso. - Fa una forca ed un remo
con una quercia ed un pino - Ferma la corsa
della balena. - La balena, stizzita, sferza colla
coda. - Solleva la testa dalle onde - Fracasso
afferma la coda della balena. - La lotta colla ba-
lena » 67

MACCHERONICA XIX — Nuovo assalto di Lirone -
La battaglia sull'isola - Baldo e Lirone. - Ippol
fratello di Lirone - Vinmazzo, Malaspina e Malfatto
vanno ad assalire le galere. - Strage dei pirati
nelle navi. - Le bravure di Falchetto e Cingar. -
Combattimento tra Falchetto, Cingar ed Ippol. -
Strage dei pirati sull'isola. - I Pirati sono vinti. -
Fracasso strappa la testa della balena. - La ba-
lena si sommerge nel mare coll'isola. - Il nau-
fragio dei guerrieri. - Cingar dalle galere piange
la morte di Baldo. - Fracasso e gli altri vanno in

- cerca di Baldo. - Sbarcano in terra. - Avventura di Giuberto » 83
- MACCHERONICA XX — Il ritrovamento di Baldo. - Baldo stringe amicizia con Lirone ed Ippol. - Tutti a cavallo. - Come Cingar si provvede di cavalcatura. - Viaggio dall' Asia in Africa. - Gli svaghi del viaggio - Elogio della musica. - Giungono alla fucina di Vulcano. - Entrano nella fucina. - Mafelino e Baldo. - Il lavoro della fucina. - Strana avventura degli uomini e dei cavalli. - Battaglia nella fucina. - Battaglia fra il Drago ed i cavalli. - Accidenti del combattimento. - Assalto delle bestie feroci. - La loro strage. - La metamorfosi del Drago. - I pianti della maga. - Merlin Cocai. - Ultima sorte della maga. - Merlin eccita i guerrieri a visitare il regno di Stige. - La confessione dei guerrieri. - La confessione di Cingar. - Baldo capo dell' impresa. - Si traggono a sorte quelli che gli devono essere compagni. - La sala d' armi. - I guerrieri indossano le armi degli eroi. - La preghiera di Baldo » 99
- MACCHERONICA XXI. — Il carattere di Cingar. - La discesa. - Il passaggio delle streghe. - Avventura del naso di Cingar. - Seraffo e Giuberto raggiungono Baldo. - Seraffo ripristina il naso di Cingar. - Seraffo sparisce. - Baldo e i compagni calano alle sorgenti del Nilo. - Incontro di Raffo dio del fiume. - Lirone ammazza Raffo. - L' iscrizione delle sorgenti del Nilo. - Portati da Fracasso passano la riviera di mezzo. - Giungono al palazzo di Culfora. - Incontrano l' oste del Paradiso. - L' oste racconta i suoi casi. - Fugge in cerca della figlia. - Pizza Capelletto dà a Baldo la pietra dell' upupa. - Entra invisibile nel palazzo di Culfora. - L' officina delle streghe. - La loro ricetta. - La scuola. - Il lupanare. - Vede condurre Boccato incatenato davanti a Culfora. - Boccato è mutato in asino. - Baldo libera Boccato dalle mani delle streghe. - Incontra una ninfa con sette animali. - La metamorfosi della ninfa. - Seraffo riappare. - Tramuta le sette bestie nei compagni di Baldo . . . » 129

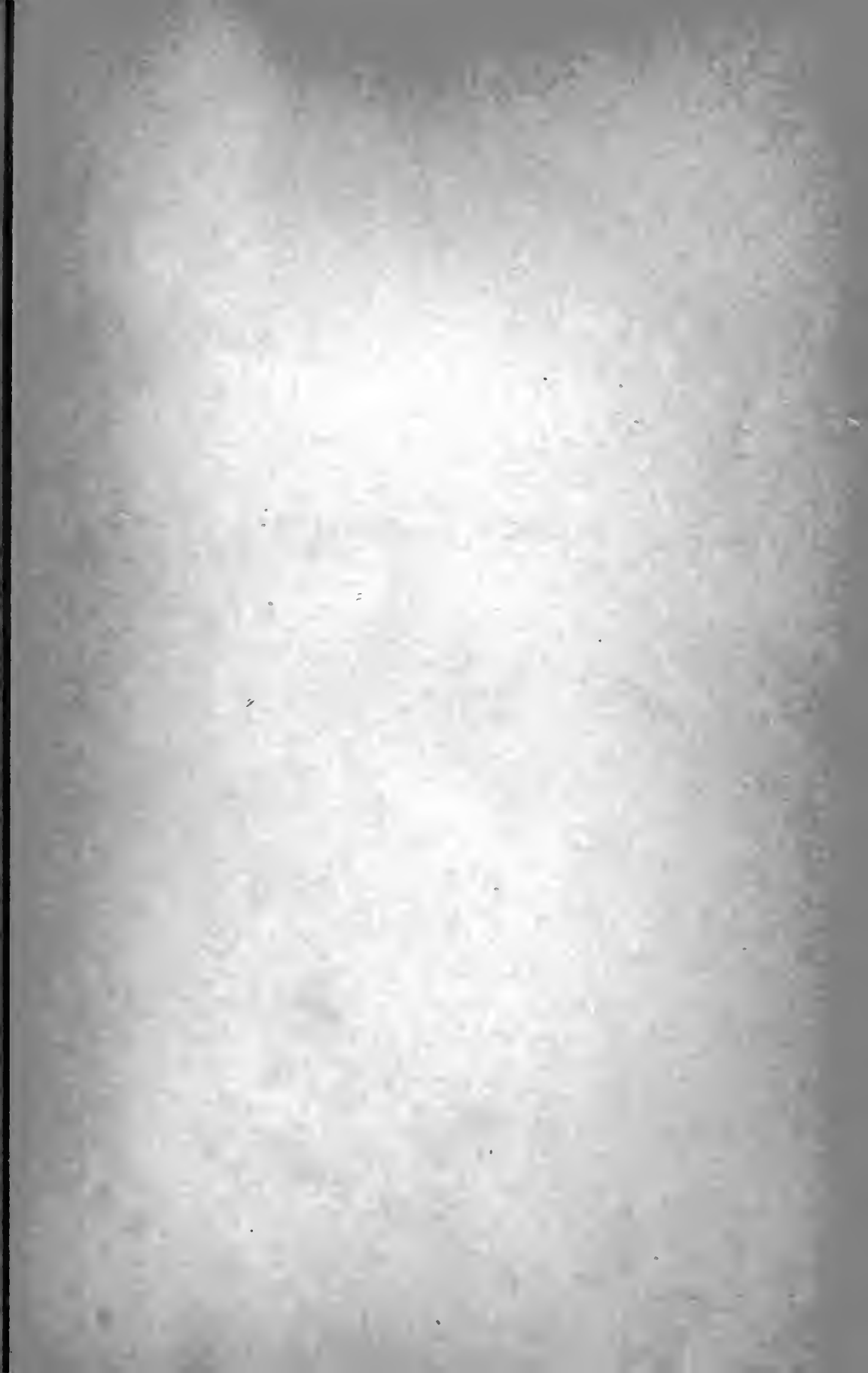
- MACCHERONICA XXII. - Lo scompiglio nel palazzo di Culfora. - Baldo e i compagni davanti a Culfora. - Le sue domande. - Le risposte dei Guerrieri. - Fracasso. - Baldo. - Cingar. - Falchetto. - Ir- cano. - Ippol. - Lirone. - Vinnazzo. - Boccalo. - Culfora ordina che i guerrieri siano sacrificati sugli altari. - Fracasso ammazza un sacerdote di Culfora. - Baldo precipita la maga dal suo tro- no. - La battaglia. - Boccalo flagella le stre- ghe. - Baldo uccide Culfora » 155
- MACCHERONICA XXIII. — I timori del poeta. - Fra- casso distrugge il palazzo di Culfora. - I guerrieri si avviano a Flegetonte. - Fracasso riporta i com- pagni per la riviera di mezzo. - In capo della riviera trovano la campagna d'Averno. - Entrano nel bosco delle piante avvelenate. - Giungono alla reggia di Lucifero. - Il tavernaro e la taverna dell' inferno. - Il pasto della taverna. - Avventura con Griflaro- sto. - Escono dalla taverna. - Giungono ad Ache- ronte. - Cingar si imbatte in un giovane semivivo. - Lo fa rinvenire. - Riconosce in lui Cingarino figlio di Baldo. - Le avventure dei due fratelli. - Cingar conduce Cingarino al padre. - Le anime ad Ache- ronte. - Baldo e Cingarino. - Questi racconta al padre i casi della madre. - Baldo fa l'elogio di Crispide » 163
- MACCHERONICA XXIV. — Caronte. - Caronte rifiuta di passare i guerrieri - Fracasso salta Acheronte. - Avventura di Caronte con Fracasso. - I guerrieri passano Acheronte. - Incontrano Megera che in- segue Marcellino. - Baldo assale Megera - Megera getta la discordia nei guerrieri. - I guerrieri si combattono fra loro - Baldo tenta invano di paci- ficarli. - Baldo e Megera salgono le cime di un monte. - Calano in un deserto pantanoso. - La tem- pesta infernale. - Baldo scopre il palazzo delle Erinni. - Baldo entra nel palazzo. - La sala del palazzo. - Le tre Erinni » 179
- MACCHERONICA XXV. — Il concilio delle Erinni. - La parlata di Tesifone - La parlata di Aleto. -

La parlata di Megèra - Baldo entra nella sala. - Fuga delle Erinii. - Baldo distrugge il mobilio della sala. - Seraffo placa i guerrieri e li conduce a Baldo. - Seraffo sparisce con Giuberto - I guerrieri perdono la favella ed il senno. - Baldo indarno eccita i compagni a parlare. - Una forza arcana trasporta i guerrieri nella Caverna della Fantasia - Descrizione della Caverna - Gli abitanti della Caverna. - Vani tentativi di prendere i moscerini della Fantasia. - Baldo afferra il moscone di Platone - Rafello cade nello stagno della Malinconia - La Chimera Entrano nel prato della lussuria. - Il ballo d'amore. - La fornace dei lascivi. - La Zucca dei filosofi e dei poeti. - Entrano e rimangono nella Zucca - Il supplizio di Durante. - L' Ariosto ed il Bojardo. - Battista Spagnoli - Altri poeti e letterati. - Dante e Merlin Cocai. - Conclusione.	» 191
PROLOGO ALLA MOSCHEIDE	» 211
LIBRO I. DELLA MOSCHEIDE. — Grandezza della guerra tra le Mosche e le Formiche. - Invocazione della Musa. - La Città di Moschea. - Le virtù della Mosca. - Sanguileone re delle Mosche. - Il fatale annunzio - La disperazione della Reggia - Scannacavalla re dei Tavani. - Conforta Sanguileone. - I Tavani ed il loro armamento. - Il Consiglio di guerra. - Sanguileone dichiara Ragnifuga suo successore. - Prodezze di Ragnifuga contro Caganiello re delle Pulci. - È ordinato l'armamento generale delle Mosche	» 217
LIBRO II. — La guerra spaventa l'Olimpo. - Le Zanzare soccorrono Sanguileone - Sgnifer re delle Zanzare. - I Muscerini. - Siccaborone re dei Muscerini - I Mirmilioni - Mirpredone re dei Mirmilioni. - L'armatura ed il cavallo di Sanguileone. - Il valore e la strategia di Scannacavalla. - Le armi e l'armata dei Muscerini - Le armi e l'armata dei Mirmilioni. - L'accampamento - La flotta delle Mosche. - Sanguileone e le Mosche si imbarcano sulla flotta. - Granestor re delle Formiche chiama	

a consiglio i capi della nazione. - Mirnuca generale delle Formiche. - La possanza di Mirnuca. - L'accampamento delle Formiche. - La tempesta disperde la flotta delle Mosche »	217
LIBRO III. — Siccaborone è gettato dalla tempesta sulla spiaggia. - Trova quattro Pulci sotto una torre. - Sue contese e combattimento colle Pulci. - Giugne al campo delle Formiche. - Il loro accampamento e i loro alleati. - Muschifur re dei Ragni. - I Pidocchi - Caganiello re delle Pulci - Putrifula re dei Cimici. - Siccaborone è nominato capitano generale. - Conduce l'esercito alla battaglia. - Mirnuca dispone l'esercito delle Mosche. - Primo incontro degli eserciti. - La battaglia. - Sanguileone ammazza Fitfolgel. - Sbaraglia i Cimici, i Pidocchi e le Mosche. - Le prodezze di Caganiello. - Siccaborone uccide Caganiello e Granestor. - Ammazza Putrifola. - Assalto di Mirnuca. - Strage dei Tavani e delle Mosche. - Siccaborone entra nella città dei Ragni. - Ammazza Muschifur. - Fa strage delle Formiche e dei Ragni. - Mirnuca uccide Sanguileone e Mirpredone. - Morte di Siccaborone. »	
LE LETTERE »	271
GLI EPIGRAMMI »	267
DIZIONARIETTO MACCHERONICO-ITALIANO . . . »	275
INDICE. »	285

*Cominciate a stampare nel Maggio 1882
e finite nel Giugno 1883.*

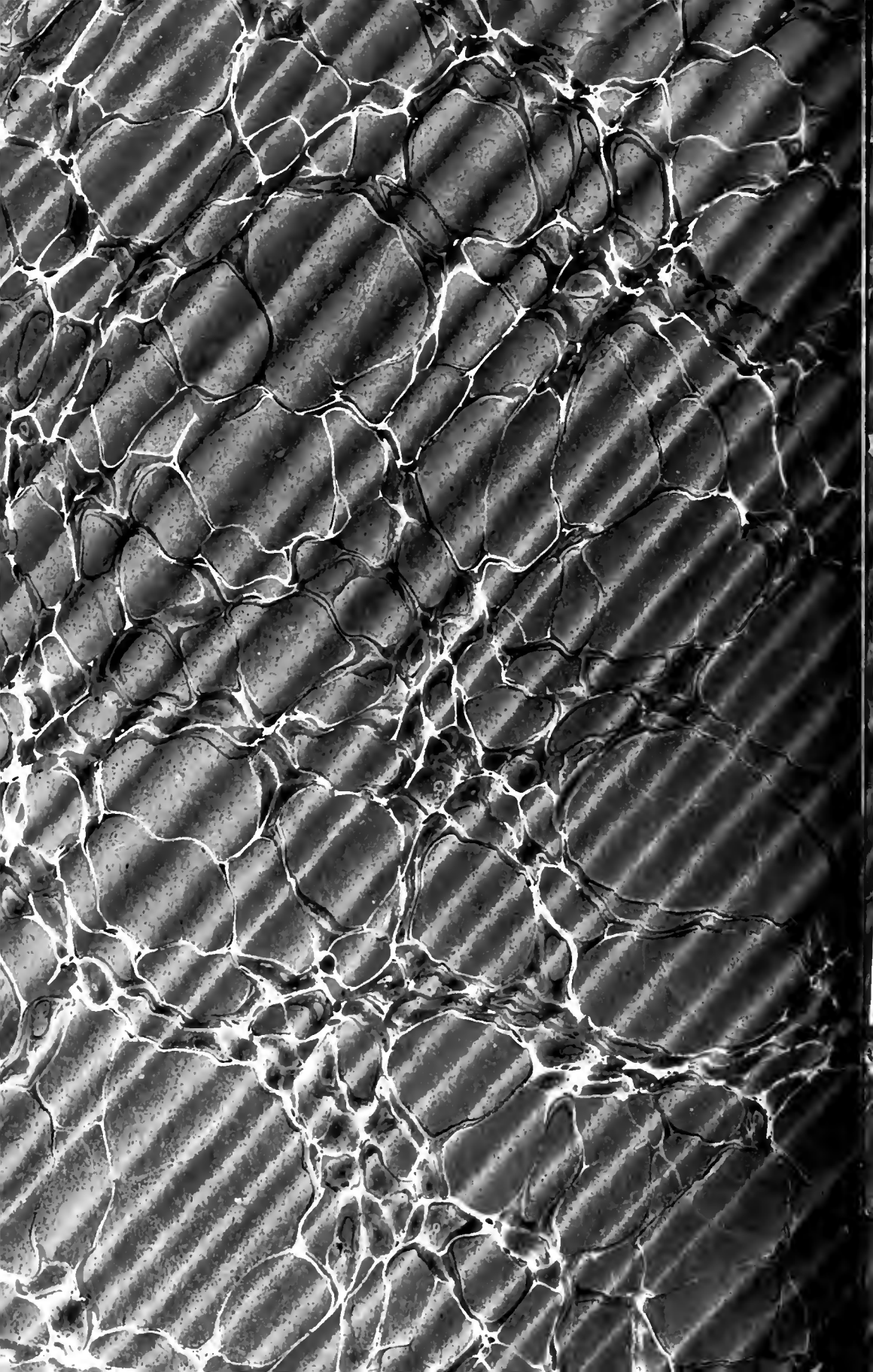

23104

LI.

F668.M2

Author Volengo, Teofilo

Title Opere "accheroniche. Vol. 2

DATE

NAME OF BORROWER

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 22 12 09 010 8